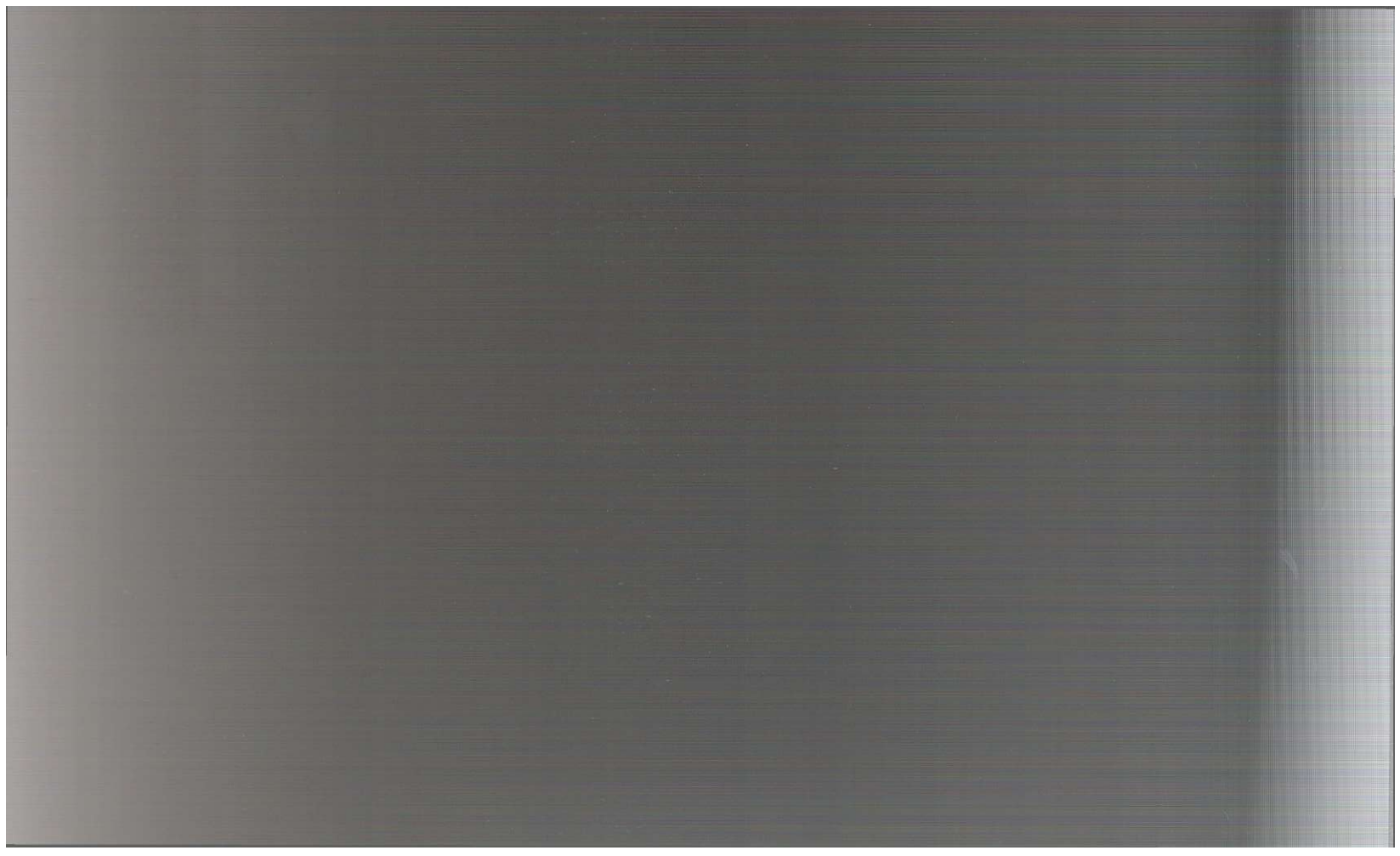

GEORGE RADU

FUNIA DE NISIP

ROMAN

EDITURA ALBATROS

GEORGE RADU

Funia de nisip

GEORGE RADU

FUNIA DE NISIP

r o m a n

Editura Albatros ® **București**
1987 ,

Tot răscolind ţarina, ţăranii au_ creat ţara,
pe care an păstrat-o şi cu plugul,
şi CM sapa, şi cu arma !

I

Cinci Zevedei dădu cu ochii de uşa pe care scria mare, cu litere de tipar, „camera de oaspeţi", bătu fără nici o urmă de sfială. Bătu scurt şi tare de trei ori şi intră fără; să mai aştepte ca cineva de dincolo de uşă să-i zică să intre. Se miră şi el de curajul care-l cuprinsese şi-i dezlegase mîna, altfel destul de împiedicată cînd era vorba să bată la o uşă importantă. De fapt, cît a umblat prin sălile primăriei, pustii şi tăcute în ziua asta liberă, şi s-a oprit în faţa fiecărei uşi, sa afle unde trebuie să intre, abia dacă a îndrăznit să le atingă cu degetul mijlociu al dreptei, după ce mai Intîi bătea în gol de cîteva ori, ca şi cînd uşa se îndepărta de mîna lui cu fiecare mişcare, sau ca şi cînd mîna lui nu mai avea forţă să împingă degetul pînă la contactul cu lemnul. Se temea că nu a ales cel mai bun moment ca să bată şi să intre, că poate cel de dincolo de uşă nu era pregătit să-l primească, poate mai era cu cineva şi nu terminase de vorbit, poate... poate... şi mîna tot bătea în gol, pînă cînd abia dacă atingea uşa dincolo de care nu se afla nimeni. Aşa a bătut la prima uşă, la a doua, la a cincea, pînă cînd, furios de nereuşită, se-ndreptă cu paşi decişi spre ieşire şi-l întrebă răstit pe pmul de servici care i se ivi în cale : „Unde-i, dom'Ie, camera de oaspeţi ?" Mîhnit că n-a fost găsit la post (ieşise şi el să se uite ce mai e pe stradă) omul de servici se făcu mic şi-i spuse mieros „pe intrarea ailaltă, prin spate" şi că acolo îl aştepta „tovarăşul de la Bucureşti".

Zevedei porni sigur spre intrarea din spate, rostind la adresa nimănui un „ce naiba", şi ajunse imediat la uşa camerei de oaspeţi.

— Te aşteptam, tovarăşe Zevedei, zise omul din cameră, întinzîndu-i mîna şi invitîndu-l să ia loc. pe unui din cele două fotolii aşezate de-o parte şi de alta ale unei mesuţe rotunde şi joase.

Zevedei se aşează şi măsură din priviri încăperea, în care se mai aflau : un pat-studio peste care era aşezată cu grijă o pătură albastră, în carouri („ca la armată, dom'le !") ; o masă, în dreptul geamului, pe ea un aparat de radio şi un caiet gros deschis la jumătate („ce mai scriu oaspeţii ăştia de la oraş, dom'le" !) ; pe acelaşi perete cu uşa, un dulap negru, lustruit şi cu multe zgîrieturi pe el („ăsta nu poate fi decît pentru haine") ; deasupra dulapului, un geamantan marca, frumos şi mare, aproape nou, cu închizători metalice albe şi strălucitoare („ăsta-i proprietate personală, se cunoaşte de la distanţă" !) şi cam atît, „Viaţă de unul singur", trase concluzia Zevedei şi ridicîndu-se puţin din fotoliu, pentru a se aşeza mai bine, găsi cu cale să-i spună celui la care venise că l-a căutat „pe dincolo", prin toate birourile, nu ştia unde-i camera de oaspeţi.

— Deocamdată, pentru cîteva zile, stau aici, spuse ca o scuză gazda ; pe urmă... vom mai vedea,., eu cred că mai poposesc pe la dumneavoastră şi-o să rămîn atunci mai mult...

Mihai Grancea, scriitor din Bucureşti, om destul de tînăr, 'venise în Bărăgan să se documenteze în vederea scrierii unei cărţi despre viaţa şi tradiţiile ţăranilor; cei de la judeţ îi recomandaseră satul Pogoanele, care nu era departe de reşedinţa judeţeană şi, în plus, „îi oferea o experienţă foarte bogată". Chiar primarul comunei primise un. telefon să se ocupe de oaspete şi „să-i creeze posibilitatea unei documentări serioase, dacă tot a venit omul pentru această treabă chiar aici la noi".

Plecase de la judeţ cu „Irta", care trebuia să ajungă în faţa primăriei, unde avea staţie, dar s-a defectat pe drum, puţin înainte ca şoseaua de Pogoanele să se desprindă de şoseaua naţională, şi oamenii din maşină, după ce au aşteptat vreo jumătate de ceas, au plecat pe jos, cînd şoferul Ie-a spus că „nu-i speranţă s-o repare într-un ceas". Zevedei, care se afla în „Irta", a pornit-o şi el spre sat şi s-a-ntîmplat să meargă alături de Mihai Grancea pe marginea şoselei, căci se-ncolonaseră doi cîte doi fără să-şi dea seama. Din vorbă-n vorbă, au ajuns să-şi spună una-alta, ba despre drum, ba despre transporturi, ba despre satul spre care se-ndreptau. Văzînd că tovarăşul său de drum nu-i de prin partea locului, Zevedei îi povesti, despre sat,, mai multe. Grancea punea cîte o întrebare şi-apoi asculta ce-i povesteşte Zevedei. încet-încet au ajuns în apropierea primăriei, snde s-au despărţit, ca doi bărbaţi mulţumiţi de drumul făcut împreună ; Zevedei şedea în marginea satului. Peste două zile, cînd scriitorul s-a dus la Ceape, să cunoască oamenii

şi locul, a dat cu ochii şi de Zevedei. Directorul căminului cultural, care îl însoțea pe Grancea, îl prezenta ceremonios: „Tovarăşul scriitor Mihai Grancea de la Bucureşti, care a, venit să cunoască satul nostru" şi' repeta întreaga frază, de cîte ori întîlneau cîte un grup sau chiar un singur om, cum a fost. cazul cu Zevedei. „Noi ne cunoaştem", zise Grancea, cînd dădu mîna cu Zevedei şi acesta zîmbi, încuviinţînd cu un „da" prelungit şi cîntat. Peste alte două zile îi trimise vorbă lui Zevedei că-1 roagă să vină duminică la primărie» să. discute eu el, „dacă poate şi dacă vrea". „Pot, cum să nu pot duminică", îi răspunsese Zevedei omului de servicL „Şi dacă *vrei",* a mai repetat acesta vorbele scriitorului. „Vreau, cum să nu vreau. La ora nouă sînt la primărie.[e] Şi, om serios, sosi'se chiar înainte de nouă, „să nu întîrzie".

— Deşi sîntem într-o cameră de oaspeți, acum se cheamă că te^am invitat la mine acasă, zise Mihai Grancea, ca şi cum ar fi continuat discuția începută pe drum.

— Mulțumesc de invitație, zise aproape fără să-şi dea seama Zevedei, şi- abia după ce pronunțase cuvintele se gîndi că e ceva cam lipsit de respect în vorbele pe care le spusese el, sau în felul cum le spusese. Nu erau vorbele lui, circulat» de la un timp ca nişte formule gata pregătite de orăşenii veniți cu treburi pe la sat: „mulțumesc de invitație", sau r „plăcerea a fost de partea noastră", sau : „scuzați-ne da deranj", sau : „mai poftiți pe la noi" —• vorbe goale, pe care le rosteau ca să arate că ei sînt oameni educați. Zevedei n-ar fi vrut să folosească o asemenea formulă, dar îl luase gura pe dinainte şi o lăsă aşa.

Mihai Grancea se aşează şi el în celălalt fotoliu şi începts să învîrtească cu mîna o tavă rotundă metalică, pe care se aflau două pahare aşezate cu gura în jos şi o sticlă cu apă..

— Am gîndit c-am putea să stăm de vorbă, tovarăş« Zevedei, începu el prietenește, vrînd, prin tonul cald, să-l asigure pe oaspetele său că nimic oficial nu trebuie să fie între ei. De cînd am venit în sat, am încercat să aflu cîte ceva despre oamenii de aici şi n-am reuşit cine ştie ce. In aşa-zisele „vizite de prezentare", oamenii te aprobă, spun că e bine, uneori chiar susțin ce Ie spui tu, dar rămîn la părerile lor. S-ar zice că au rețineri. Zevedei dădu din cap („poate că şi au rețineri, dacă procedează aşa"!). Scriitorul îi ghici gîndul, sau numai îl bănui, oricum, pentru ca să nu apară şi între ei acea barieră de care vorbea el, dădu glas presupuselor gînduri ale lui Zevedei :

— Poate că şi au rețineri oamenii... Țăranul e mai sfioîj. mai puțin dispus că comunice imediat, adăugă.

— Aşa cred şi eu, îi confirmă oaspetele, privindu-i mîinile albe cu care învîrtea uşor tava.

„Mîini de boier", îşi zise Zevedei, după o expresie cu care se obişnuia în Pogoanele să fie caracterizaţi oamenii. „Se scoală tîrziu, ca boierii", ziceau oamenii despre cîte cineva, sau : „umbla în capul gol, ca boierii", „poartă cravată, ca boierii" •— ¡astea toate în contrast cu modul de comportare al ţăranilor, care se sculau cu noaptea în cap, au purtau cravată, nu umblau cu capul descoperit. De la mîini trecu la haine şi-i admiră, tot în gînd, costumul gri, surprinzîndu-1 mai ales că nu era şifonat, („parcă acum 1-a scos de la cutie"), cămaşa albă cu gulerul tare („cum o fi stînd gulerul aşa de bine ?"), cravata în culori stinse („d-astea am mai văzut") şi în sfîrşit faţa curată, cu obrajii bine raşi. Ochii mari erau căprui, larg deschişi („dar blînzi"), părul cam aspru, pieptănat într-o parte („fără grijă pentru cărarea linsă cum au unii boieri"). „Plăcut şi cumsecade,, ca toţi oamenii voinici", încheie Zevedei portretul gazdei sale şi cu părerea asta rămase pînă la sfîrşitul discuţiei lor, cînd Sofica, nevastă-sa, îl întrebă „ce fel de om este scriitorul".

— Ei, noi doi nu sîntem nici în şedinţă, nici în vizită de prezentare..., continuă Grancea, sîntem acasă. Acasă la mine sau la dumneata, eu zic că n-are importanţă... („Poate era mai bine să-1 fi poftit eu acasă la noi ! Cum de nu mi-am dat seama ?", gîndi Zevedei.) Din cîte mi-ai povestit luni pe drum, cînc! veneam de la judeţ, perseveră scriitorul,, am înţeles că eşti un om care cunoşti bine satul. Aş vrea... te-aş ruga să-mî spui şi mie, să-mi povesteşti cîte ceva din ce: ştii dumneata despre acest sat şi despre oamenii lui de altădată : cum trăiau ei în trecut, cum munceau, cum se distrau, ce le plăcea să facă, ce iubeau mai mult, orice...

Zevedei se uita mirat la Grancea. Se dezvinovăţi:

— Pe drum v-am povestit aşa... ca unui om care merge cu mine alături şi nu cunoaşte nimic despre satul în care se duce.

— Exact aşa să-mi povesteşti şi acum. Eu sînt omul care merg cu dumneata alături şi care nu ştiu nimic despre satul în care am venit.

— Ei, nu ştiţi ! se arătă neîncrezător Zevedei, şi dădu din mîini, ca un orator care crede că poate să convingă şi cu ele.

Abia acum Grancea îi observă aceste mîini, mari şi puternice, cu degete groase care parcă nu puteau sta unul îîngă altul, ca şi cînd fiecare era dirijat de altă mînă, independent, şi numai întîmplător erau acum adunate la. un

Ioc. „Murii care scormonesc pămîntul, să scoată grîul şi porumbul de sub brazdele lui", gîndi scriitorul şi îi privi capul frumos, cu frunte înaltă şi cu părul tuns scurt şi dat peste cap, cu faţa senină şi curată, cu ochi vii şi iscoditori, cu obraji rumeni şi sănătoşi („altfel ca ai celor de la oraş"). „O expresie impunătoare, gîndi. Fără să-l auzi vorbind, simţi că are ceva de spus şi că ceea ce va spune nu poate fi lipsit de interes".

Zevedei îşi explică neîncrederea în afirmaţia scriitorului că nu cunoaşte satul:

— ... Nu v-au spus tovarăşii de la judeţ ! ?

— Ba da, mi-au spus, dar eu *altceva* vreau de. la dumneata. Vreau să-mi spui ce nu ştie nimeni, nici la judeţ şi nici în altă parte. Dumneata ai *copilărit* aici şi ştii *istoria* acestor oameni. Uite, tov Zevedei, încercă Grancea să' se apropie de el, eu sînt scriitor — am făcut ceva şcoli, dar autoritatea cea mai apropiată de mine este fostul meu învăţător. De cîte ori sînt în impas, mă .întreb : cum ar fi făcut învăţătorul meu ? Sîntem, mai mult decît ne. dăm seama, rezultatul zilei de ieri şi de alaltăieri. Am citit undeva, şi mi-am şi notat în caietul meu aceste cuvinte : „Un prezent fără trecut nu are viitor...". Un om la treizeci-patruzecî de ani este, în mare măsură, ceea ce s-a clădit în el în copilărie. Iar în copilărie s-a clădit în el ceea ce a fost în părinţii iui, în bunicii lui, în învăţătorii lui, în prietenii pe care i-a avut... Nu ştiu dacă mă înţelegi ?

Zevedei asculta şi se mira : nu de ce-i povestea gazda, că asta el a ştiut-o întotdeauna, ci se mira că i se povesteau *lui* asemenea lucruri. „Nouă ne ziceţi asta, ar fi vrut ei să întrebe, nouă ţăranilor ? Păi nu ni se spunea nouă acum vreo douăzeci de ani că sîntem «conservatori», că ţinem prea mult la ce-am învăţat odată, că nu sîntem în stare să înţelegem «evenimentele noi» ?" Dar se mulţumi să-i spună; scriitorului o poveste, crezînd că-i mai adîncă învăţătura din popor decît vorbele pe care ei, ţăranii, le suportaseră ca pe nişte jigniri, de la unii şi de la alţii.

— Cică o ţară mică a fost supusă de o alta mai mare. Fără război. Primul lucru pe care noii stăpînitori, altfel prietenoşi, l-au cerut supuşilor — aşa spune povestea — a fost ca ei să-şi omoare bătrmii, că ei n-ar fi în stare să înţeleagă vremurile noi... La început tinerii s-au codit, cum să-ţi omori părinţii, chiar dacă sînt foarte bătrîni! Dar prietenii noi nu se lăsau şi-i tot îndemnau pe tineri să treacă la fapte, oferindu-le şî ajutorul cuvenit. Un tînăr care-şi iubea foarte mult tatăl nu s-a supus legii celei noi; şi-a ascuns tatăl în-

tr-o glugă de coceni, unde-i ducea zilnic mîncare pe ascuns. Cînd stăpînirea străină a crezut că toți bătrînii au fost exterminați, le-a cerut celor din țara asuprită să facă o funie de nisip, promițîndu-le libertatea în ziua cînd vor avea gata funia. Funie de nisip nu făcuse nimeni, cerința străină nu putea fi satisfăcută niciodată, prin urmare nici libertatea poporului asuprit nu putea fi dobîndită. Dar tînărul milos i se plînse tatălui bătrîn, spunîndu-i ce cer de la ei noii stăpîni, cu vorba prietenoasa. „O funie de nisip ?" se miră bătrînul ; „spuneți-le să vă dea model şi după acel model le veți face şi voi funia cerută". Cînd i se aduse la cunoştință marelui stăpîn pretenția asupriților, acesta cică ar fi zis: „înseamnă că ăştia nu şi-au ucis toți bătrînii !"

Mihai Grancea rîse cu poftă de tîlcul parabolei, rîse mult, frecîndu-şi mîinile bucuros ca de o descoperire.

Zevedei ținu să sublinieze şi morala :

— Cînd vrei să distrugi un copac, fără să se ştie că tu l-ai distrus, îi tai rădăcinile — nu crengile din vîrf, iar cînd vrei să distrugi un popor, în aceleaşi condiții, îi distrugi bătrînii — adică experiența, istoria, şi el, acel popor, începe sa se ofilească.

Grancea aprobă mutește, dînd din cap de mai multe ori: prea adevărat... Apoi îşi îndemnă interlocutorul :

— Cred că ne-am înțeles foarte bine, aşa-i ?... Atunci, povestește-mi !

Zevedei tot amîna, nu-i era la-ndemînă să-şi povestească viața, a lui şi a satului, în fața acestui bărbat mai tînăr decît el, despre care nici nu ştia prea multe. Auzise şi văzuse în ultimul timp destui oameni care veneau să stea de vorbă cu țăranii şi-i puneau să le povestească diferite întâmplări. („Aşa o fi vrînd şi scriitorul ăsta".) Aduse vorba de un asemenea caz :

—• Au mai venit pe la noi nişte ziarişti, care, tot aşa, ziceau că vor să ştie cum trăiau oamenii înainte, cum reuşeau ei să-şi agonisească cele necesare vieții, cum îşi creşteau vitele, porcii, păsările — bag seama, îi interesau aceste lucruri.

— Cît despre mine, vreau mai mult, replică Mihai Grancea, nişte amintiri... ceva trăit chiar de dumneata....

— Dar nu ştiu cu ce să încep, se simți încurcat Zevedei.

— Uite, de pildă, cu drumul ăla despre care mi-ai vorbit marți cînd veneam spre sat, cînd s-a defectat „Irta" ; spuneai că şoseaua ar fi trebuit să se facă pe^acolo, că e drum vechi, istoric, şi merge departe, de la sud spre nord, pînă întîlneşte alt drum, pus de-a curmezişul lui, formînd cu el un fel de T — parcă aşa am înțeles em Dumneata

povesteşte cum îţi vin gîndurile în minte, că eu Ie pun cap ia cap şi le leg cum oi fi mai bine pentru cartea mea...

— Dumneavoastră sînteţi om cu şcoli multe, zise Zevedei, ca pentru a mai cîştiga timp de acomodare ; eu n-am făcut decît una, aici în sat, şapte clase, că aşa era atunci... Dar am *şi* eu un frate care a făcut trei şcoli: una aici în sat„ apoi liceul la oraş la noi, şi facultatea Ja Bucureşti, şaptesprezece ani a învăţat, o viaţă. Cu eţ să fi stat de vorbă, că şi el cunoaşte satul ca şi mine.

— Poate că voi avea odată prilejul să stau şi cu el de vorbă, dar eu vreau să te aud întîi pe dumneata, care n-as plecat de aici.

Zevedei tăcu un timp, de parcă n-ar fi ştiut de unde să apuce povestirea. îşi amintea de ziaristul care 1-a descusut o noapte întreagă şi căruia, tot aşa, i-a povestit multe, iar ziaristul nota, nota într-un carnet. Pe urmă citise în ziar cele spuse de el, dar nu tot, numai o parte, le ticluise frumos ziaristul, oricum îl pomenise şi pe el acolo, îi scrisese numele în gazetă... Scriitorul ăsta parcă era mai tînăr decÎE gazetarul.

— Atunci am .să-ncep cu drumul, cum aţi zis dumneavoastră, se hotărî el în cele din urmă.

Grancea făcu un gest cu mîna, o invitaţie, sau mai degrabă o rugăminte, şi se aşează mai comod.

II

— Drumul, începu Zevedei, ieşea chiar din apă şi mergea drept, drept, drept prin toată lunca, pînă intra-n sat» printre curţile lui Străţuleţ şi Putinică ; aici părea că se îngustează, din cauza salcîmilor crescuţi de-o parte şi de alta a străzii, în 'curţile oamenilor, dar după ce lăsa în urmă colţul lui Degeratu, şi pe al lui Zurbă, şi pe al lui Untură, şi urca agale dealul pînă la Toroipan, se deschidea iar larg şi drept, înaintînd tăcut şi fără grabă, mai întîi printre vii, apoi printre porumburi, apoi printre mirişti de grîu sau de orz, pînă se pierdea în nesfîrşita întindere a Bărăganului. Ca să fi mers pe jos, nu-ţi ajungea o zi întreagă să-l străbaţi, chiar dacă nu te-ai fi oprit deloc. Mergeai pe el şi nu-l puteai măsura decît cu privirea, dar ce fel de ochi trebuia să aibă cineva ca să-l fi putut vedea pînă unde ajunge ! Numai călare puteai să-i dai de capăt. Să fi plecat, adică, dimineaţa din Pogoanele călare pe Cezar, care alerga de înghi

ţea văzduhul, să fi lăsat în urmă viile, apoi Valea Dropiilor, Movila Albă, Fîntîna Cailor, moşia lui Gologan şi sa fi ajuns spre prînzul mare la capătul lui, care dădea în Drumul Subţire, pus de-a curmezişul, între Răsărit şi Apus.

Dacă însă plecai din sat spre Miazăzi, iajungeai mai repede la celălalt capăt al lui, care dădea în gîrlă, în Jirlău, căci lunca era mai puţin întinsă. Dacă te sculai la primul cîntat al cocoşilor, pînă răsărea soarele puteai să ajungi din Pogoanele la Jirlău. Cine nu era din partea locului, cînd ajungea aici era nevoit să meargă pe malul apei, ocolind-o pe la Cotul Miresii, ca să ajungă la Călăreţi. Cei din Pogoanele însă treceau prin apă acolo unde drumul părea că se termină, fiindcă el doar «e ascundea o bucată şi, dacă ştiai să te ţii de el, ieşeai în partea cealaltă a lacului, de tinde, lăsînd în dreapta Grădiştea Bărbaţilor, ajungeai numaidecît la tîrg la Călăreţi. Pe aici, prin Jirlău, cu mulţi ani în urmă, veneau vara clin baltă caii şi, după ce străbăteau îunca şi lăsau în urmă Pogoanele, se răspîndeau în 'tot Bărăganul, unde găseau mohorul de vară răsărit şi crescut după secerat — cea mai bună iarbă pentru cai. De aceea oamenii i-au zis Drumul Cailor, iar vadului pe unde treceau apa, Vadul Cailor — şi aşa au intrat ele în istorie. Mai tîrziu, după ce Domnul Cuza a trecut pe aici, de a văzut moşiile din Bărăgan şi a hotărnicit sate noi, aliniindu-le după acest drum, i s-a zis şi Hotar, pentru că despărţea pămînturile ¡noastre de ale grătărenilor. Bunicul lui Iancu Toroipan îi mai spunea încă Drumul Cailor — aşa îl apucase el — dar -noi ne duceam şi veneam cu caii *pe Hotar*.

Pe vremea bunicilor noştri, Drumul Cailor trecea prin •marginea Pogoanelor, dar cu timpul satul s-a tot lăţit şi l-a cuprins într-o parte a sa, iar azi casa lui Cherpedel, fierarul, •este dincolo de drum. în lungime însă nu s-a mai întins. Prima casă din sat, cînd vii dinspre luncă, este şi acum tot a lui Străţuleţ. De ani de zile, înainte de războiul cu turcii, primul Străţuleţ se aşezase aici parcă pentru a opri apele Jirlăului să intre în sat, primăvara, cînd creşteau din cauza ploilor şi a topirii zăpezilor. Trecuse Dunărea, fugind din Bulgaria, de frica turcilor, căci le pricinuise mari pagube dînd foc unui depozit de iarbă de puşcă. La miezul nopţii, în timp ce flăcările mistuiau cazarma cu turci cu tot, îşi luase unicul copil, un băiat de doisprezece ani, şi, călare pe-o buturugă, trecuse Dunărea, în România. Aşteptaseră pe malul românesc răsăritul soarelui, ca să le usuce hainele, apoi trecuseră peste Grădiştea Bărbaţi, şi, după sfatul unor

ciobani care îi omeniseră, au trecut Jirlăul, venind la Pogoanele. Ajunseră în sat odată cu înserarea, ca să nu fie observaţi de ochi neprieteni, şi se opriră la cea dintîi casă de la marginea satului, a lui Gheorghiţă Blîndu. Străţuleţ intrase sfios în curtea neîmprejmuită cu gard, lăsînd în uliţă copilul care purta o desagă pe umăr. Maria lui Blîndu îi ieşi înainte curioasă, dar cînd văzu că străinul nu vrea să vorbească, îşi chemă nemulţumită bărbatul din fundul curţii, unde deshama caii de la căruţă.

— Gheorghiţăăă, ia vezi, mă, că nu ştiu cine a venit la noi !

Gheorghiţă Blîndu lăsă caii în grija băieţilor şi veni la străinul de la care Maria nu aflase nimic, dar nici nu se dăduse bătută, să plece la treburile ei. Străinul, într-o românească amestecată, dar destul de lesne de înţeles, îi şopti, trăgîndu-l de-o parte, dacă poate rămîne la ei peste noapte, el şi cu băiatul lui din uliţă, că sînt străini de sat şi de ţară, vin tocmai din Bulgaria, şi pînă una alta ar vrea să...

Surprins de întrebare şi temător să ia singur o hotărîre care, oricum, privea casa lor, Blîndu se simţi dator să se sfătuiască şi cu nevastă-sa.

— E un străin, făi femeie, şi vrea să stea la noi peste noapte, o lămuri el plin de importanţă, aşteptînd în acelaşi timp aprobarea ei. „Ia uite mutu, ştie să vorbească şi cu străinii", îşi admiră Maria bărbatul în gînd, dar vru să hotărască tot ea pînă la urmă :

— Păi să rămîie, sigur că să rămîie, doar n-o să plece omul noaptea de la casa mea.

La îndemnul lui Blîndu, străinul îşi chemă băiatul şi cu el de mînă înaintă spre pişnicul din faţa casei, unde, vara, Maria îşi trecea ziua cu fel de fel de treburi gospodăreşti.

După ce vorbiră de una, de alta, şi străinul le povesti cum trecură Dunărea înot, pe la miezul nopţii, călare pe o buturugă, cum merseră feriţi de ochii lumii ca să ajungă în sat odată cu înserarea, Maria se înduioşă. îi întrebă dacă nu le este foame, cum să nu le fie ; dacă nu sînt obosiţi de atîta drum şi atîta teamă ; erau obosiţi bieţii oameni şi Maria îi încurajă ca o mamă bună : „Hai, c-o să mîncăm numaidecît. O să facem noi o mîncareee..." şi cu gîndul la ce mîncare o să facă, îşi chemă hotărîtă ajutoarele : „Ioano, treci şi pune repede de mămăligă ! Tu ce stai, Leano ! Fugi şi mulge vaca. Adă şi cîteva ouă proaspete din cuibar ! Hai, fuguliţa! Tu, Iliuţă, dă fuga pînă nu se-ntunecă, şi adă nişte ceapă din grădină, să fie fragedă ! Şi să facem noi o

mîncare..." Apoi, satisfăcută de poruncile date copiilor, se adresă dintr-odată străinului :

— Cum te cheamă ?

Omul stătu o clipă pe gînduri, nu ştia dacă trebuie să se spovedească acestei muieri care-l descoase, să-şi spună numele adevărat sau nu, auzise că uneori turcii trec Dunărea şi la români, îi mai urmăresc pe bulgarii fugari care s-au statornicit pe aici, ştia însă precis că mulţi bulgari, fugiţi din calea turcilor, găsiseră la români adăpost bun şi înţelegere, chiar Botev se afla de cîţiva ani pe aceste meleaguri şi a fost ferit de orice primejdie. Sigur că n-are de ce să se teamă să-şi spună numele, abia aşa îşi va cîştiga încrederea acestor oameni.

— Velicu mă cheamă, răspunse el în cele din urmă.

— Şi pe băiat ? insistă femeia.

— Ilie, zîm'bi străinul către copilul care, simţind că se vorbeşte despre el, lăsă capul în jos, ruşinat fără motiv.

— Chiar Ilie, ca pe băiatul meu ? se miră ea, crezînd că ar trebui să fie o diferenţă între numele noastre şi ale lor... Ilie, zici ? Ăla care umblă cu trăsura în cer cînd tună şi fulgeră ? încercă ea să se convingă că n-a înţeles greşit.

Bulgarul începu să rîdă şi să aprobe din cap : îi plăcea femeia şi-şi dădu seama că n-are de ce să se teamă şi nici să se ascundă. Măria îşi continuă gîndul :

—• Păi... nu v-a trecut la legea turcească ?

Străinul dădu cu mîndrie din cap, vrînd să spună că nu s-au lăsat trecuţi la legea turcească şi nicî n-o să se lase,, tot Ilie umblă şi la ei cu trăsura prin cer. Tocmai d'aia a trebuit el să plece noaptea cu copilul peste Dunăre şi să-şi lase acolo, în pămînt, soţia şi părinţii ucişi de turci.

— Da' româneşte cum de-ai învăţat ? încercă femeia să-l abată de la gîndurile negre spre care, fără voia ei, îl adusese.

— Asta nu e greu, bre, explică omul cu înţelegere. Toţi oamenii de pe malul Dunării de la noi ştiu şi româneşte. Vorbim cu pescarii voştri, ne strigăm unii pe alţii şi vorbim ca-ntre prieteni.

— I-auzi! se miră iar femeia şi intră-n pişnic (aşa se numeşte la noi un fel de bucătărie de vară), de unde se întoarse numaidecît cu o masă rotundă, pe picioare mici, şi o aşează afară, la lumina unui felinar pe care Gheorghiţă tocmai îl aprinsese şi-l agăţase de stîlpul casei. Apoi adună cîteva scăunele cu trei picioare, pe care le aşează în jurul mesei şi pentru că nu ieşeau la socoteală aduse şi dubla, aproape plină cu porumb, peste care aruncă o haină veche,

să se poată sta ca lumea, şi mai veni cu un fel de scăunel, o bucată dintr-un salcîm gros şi rotund, tăiată la capete frumos cu fierăstrăul.

— Ăsta-i pentru băiat, vorbi Maria pentru străin, că tot a trecut el Dunărea călare pe o buturugă, să stea la masă tot pe-o buturugă, c-o să-i poarte noroc în viaţă.

Aşa fusese prima zi a lui Strătuleţ în Pogoanele ; aşa povestise Maria a doua zi vecinelor şi aşa se păstrase pînă azi amintirea acelor vremuri îndepărtate. Aşa fusese prima zi. Apoi Gheorghiţă Blîndu îl aciuă la casa lui şi bulgarul se dovedi om de ispravă. Muncea la cîmp, de parcă era la el acasă.

— Mă, frate-meu, îi spunea Blîndu, o să facem treabă bună noi amîndoi !

— O să facem, se declara de acord celălalt, gîndindu-se că şi la el în ţară tot asta făcuse, şi luînd pămînt în mînă, îl frecă, atent, lăsîndu-l să-i curgă printre degete, pînă rămase cu palma goală :

— Aveţi pămînturi bune voi aici, continuă bulgarul.

— Avem, frate-meu.

— Şi ce semănaţi voi în pogoanele astea ?

— Grîu şi porumb, iar pentru cai dughie şi orz.

— Ăsta-i pămînt bun de grădini, mă, de ce nu faceţi voi grădini, mă ?

— N-avem timp, mă, frate-meu ! Şi-apoi grîul şi porumbul sînt baza şi pentru noi şi pentru vite.

Bulgarul, de astă-dată, fu de altă părere :

— Ascultă, mă, frate Gheorghiţă, din jumătatea ta de loc de casă, eu cîştig cît cîştigi tu din două pogoane la cîmp.

Blîndu zîmbi neîncrezător. Bulgarul nu se lăsă :

— Strînge-te pe jumătate de loc cu vitele şi căpiţele de fîn şi lasă-mi mie jumătate de loc pentru grădină. Şi dacă nu ţi-o place...

•Blîndu îşi întrebă nevasta ce crede despre ce spune bulgara' lor, iar ea, ce să creadă, *o*- fi ştiind el ceva.

îi ară partea din fund a locului de casă şi bulgaru' începu să frămînte pămîntul cu mîna în urma plugului şi să facă straturi de pămînt.

— Ce face bulgaru' vostru, acolo, Mărio ?

— Face straturi, să semene legume.

— Păi aşa mici ?

Bulgarul se simţi dator să explice :

— în fiecare strătuleţ arunc seminţe, iar peste o lunii răsădesc fir cu fir, în toată grădina.

Acum toată lumea ştia că bulgaru' îui Blîndu face străchiuleţe în care seamănă legume şi Gheorghiţa Blîndu o să aibă grădină adevărată, nu aşa, cîteva brazde de ceapa, de cartofi şi de pătlăgele roşii, cum aveau toţi în sat.

— Ce mai face Strătuleţ, mă Gheorghiţa ?

— Culege ardeii! O să oîştige din petecul ăsta de pămînt cît după două pogoane !

— Ei, fugi!

— Fug !

în fiecare duminică Gheorghiţă umplea căruţa cu pătlăgele roşii şi cu ardei şi pleca la tîrg. în cursul săptămînii mergea la cîmp, iar duminica, la tîrg, la Călăreţi. Toamna, cînd făcu socotelile, Gheorghiţă se declară bătut:

— Eşti grozav, mă, frate-meu !

Pe la Sfîntu' Niculae, cînd se terminaseră toate treburile cîmpului, Gheorghiţă îl descusu într-o seară pe prietenul său :

• — Tu ce-ai de gînd să faci, mă, frate-meu, te întorci în ţară la voi ?

Strătuleţ rămase pe gînduri, nu ştia ce vrea de la el bunul său frate. De ce-l întrebase, adică, ce are de gînd să facă ! Cum o să se-ntoarcă la ei, să-l omoare turcii ? Nu, nu se-ntoarce, rămîne aici, cel puţin "o vreme. Blîndu îşi continuă gîndul :

— Mă, frate-meu, ce-ar fi să te-nsori tu cu Floarea îui Istrate din Deal ? I-a murit bărbatu' de oftică acum trei ani şi femeia se canoneşte singură cu patru pogoane ; nu scoate mai nimic de pe ele. Ce zici ?

Ce să zică omu ! Femeia era harnică şi-i plăcea, dar. ca şi el n-avea mai nimic. Ce-o să zică ea dd sărăcia lui ?

Floarea nu s-a speriat de sărăcie. Cu mîinile ei a ridicat o căsuţă din chirpici în faţa casei lui Blîndu, şi-a luat bulgaru' şi pe Iliuţa şi, din „Floarea lui Istrate din Deal", a devenit „Floarea lui Strătuleţ din Vale".

Cînd s-a făcut războiul cel mare, de s-a terminat cu turcii, iar bulgarii s-au întors în ţara lor, Strătuleţ mai avea. încă doi copii, cu Floarea. N-a mai plecat în Bulgaria, cum n-au plecat mai mulţi dintre ei, care se împământeniseră pe aici. La marginea satului dinspre luncă, ridicase din pămînt un fel de gard în jurul curţii, înalt cît omul. Curtea lui era o adevărată grădină. Primăvara, cînd apele Jirlăului veneau mari şi se apropiau de sat, gardul de pămînt al lui Strătuleţ stătea ca o stavilă în faţa lor. Şi azi se vorbeşte de bătrînul Strătuleţ care a trecut Dunărea cu fecioru-su în braţe, călare pe o buturugă şi a adus în Pogoanele grădinăritul. Străne-

poții lui s-au raspîiidit care încotro, dar casa de la margi-nea satului dinspre luncă este şi azi tot a lui Strătuleț.

In capătul din deal al străzii, casa lui Toroipan apăra satul de hoți şi de lupii flămînzi[1] care veneau în iernile grele pînă spre sat. Cîinii lui Toroipan şi vlăjganii lui de feciori erau cunoscuți în tot Bărăganul. Nici un străin cu gînduri rele care trecea pe aici nu s-ar fi încumetat să nu respecte legea veche şi sfîntă a satului, iar dacă vreo fiară s-ar fi apropiat de sat, cîinii lui Toroipan dădeau de veste într-un fel anume, mai mult urlînd decît lătrînd, şi atrăgeau de partea lor cîinii din toate curțile, care atunci uitau duşmănia dintre ei, de peste zi. Toroipan îi învățase şi cu oamenii, şi cu jivinele şi cu alți cîini străini. Lupii n-aveau curajul să se apropie, chiar dacă erau în haită o porneau în altă parte, spre alte sate, unde puteau înşfăca oaia din fugă, înfigîn-du-şi colții în ceafa ei, şi bătînd-o cu coada la fund să alerge cît mai iute.

Bunica lui Ion al lu' Stancu Frate cu Neică — Baba Ghişa — spunea că Toroipanilor li se dusese vestea încă de pe vremea cînd erau la sohat. Mica aşezare umană de lîngă moşia Gologan, cu bietele ei căsuțe sau chiar bordeie, era expusă tuturor vînturilor şi jivinelor. Cînd Crivățul începea să sufle într-o dungă, aducînd ninsori cu nemiluita, pe care le spulberai şi le depunea în troiene chiar şi la cele mai mici adăposturi, sohatul intra într-un fel de amorțire. Nici țipe-nie de om nu mai vedeai printre mogîldețele de case arun-cate ca nişte muşuroaie de pămînt pe albul zăpezii. Stăteau toți în cojoace şi lucrau în casă ce se putea lucra. Doar spre prlnzuî mare cîte o dîră de fum se pierdea printre valurile de zăpadă spulberată peste acoperişurile de paie ale caselor şi atunci apărea şi cîte o umbră strîngînd în brațe un coş cii paie sau cîțiva snopi de coceni pentru vite sau pentru sobă. Pe o iarnă ca asta, după ce ninsese trei zile şi trei nopți şi se lăsase un pui de ger de înghețase şi apa în casă, într-o noapte cu lună plină care lumina întinderea albastră a zăpezii şi o făcea mai strălucitoare decît ziua, o haită de lupi s-a abătut asupra sohatului. Cîinii lui Toroipan au în-ceput să urle de parcă erau turbați. în grajd caii au început să necheze şi să bată cu picioarele în pămînt, încercînd să se slobozească. Toroipan cel bătrîn, tatal lui Vasile Toroi-pan din deal, a sculat toată casa. Au ieşit toți afară cu cio-megele lor ghintuite în mîini şi-au început să asmuță cîinii: şase năzdrăvani, că te mirai unde-au încăput atîția în biata ior căsuță.

„Dați drumul la cai", a strigat bătrînul spre uimirea, iui Vasile, prîslea, care se gîndea că ar fi trebuit să stea cu ciomegele la uşa de coceni a grajdului, prin care lupii ar fi intrat fără nici o greutate. Dar caii nechezau şi băteau din picioare aşa de speriați că au şi rupt căpestrele şi ,s-au îngrămădit să iasă pe uşa îngustă, dînd jos snopii de coceni. „Trăgeți-le căpestrele de pe cap şi lăsați-i să iasă", a strigat din nou bătrînul, continuînd să încurajeze cîinii care țineau la distanță jivinele.

Şase cai şi doi mînji se năpustiră afară, nechezînd încet de data asta şi atingîndu-se uşor cu capetele unii de alții, de parcă şi-ar fi vorbit ori şi-ar fi făcut semne. Numaidecît au făcut roată în jurul mînjilor, stînd cu picioarele de dinapoi în afara cercului şi aşteptînd să dea lupta. Bătrînul şi cu încă doi feciori se retraseră după saivanul oilor, îndemnând cîinii cu zgomot mare, pentru a despărți haita în două. Cîinii nu se apropiau de lupi, dar dacă erau încurajați şi-şi vedeau stăpînii alături, se repezeau spre ei fără teamă şi atunci lighioanele nu mai îndrăzneau să atace. Spulberau zăpada cu picioarele, ca ,să se facă nevăzuți, fugeau cînd într-o parte cînd în alta, ca să amăgească dulăii şi să se poată repezi la pradă, urlau de băgau groaza în om şi în animale, dar bătrînul le .ştia jocul. Atrăsese cîinii şi de la alte case şi cu un snop de coceni aprins în mînă, urmat de cei doi feciori înarmați cu ghioage, se repezi spre lupi, aruncînd focul între ei şi despărțindu-i. Trei rămaseră într-o parte şi bătrînul dădu sfat feciorilor să-i ție pe loc cu cîinii, în timp ce el fugi după al patrulea, care se întorcea spre cai. îşi chemă cîinele lui, de care nu se despărțea niciodată, pe Haiduc, şi fugi să întărite lupul rămas singur. Caii începuseră să necheze neliniştiți, dar nu mai băteau din picioare, stăteau la pîndă parcă şi urmăreau cu privirea zbaterea lupului, care sărea şi urla fără să ştie cum să atace. Dacă era un singur cal, ar fi fost simplu, se re|pezea la capul lui, îl apuca de bot şi-l dobora la pămînt, botul calului este neputincios, dacă-i pui zăbala în gură sau chiar coada căpăstrului, îndată faci ce vrei cu el. Dacă erau în grajd, legați la iesle, caii nu s-ar fi putut mişca în voie şi atacul lupilor ar fi reuşit. Acum însă, ca să atace trebuia să se strecoare printre douăsprezece copite puternice. Caii făceau mişcări uşoare, se atingeau cu crupele unii pe alții, se dădeau un pas într-o parte, un pas în cealaltă parte, rămîneau pe loc în aşteptare, îşi mînau mînjii cu boturile cînd încolo, cînd încoace, pentru a-i avea mereu în mijloc, şi cînd lupul îşi făcu vînt de la distanță să sară în spatele Roaibei,

care i se păru mai mică, iapa se propti în picioarele din față și cu copitele din spate izbi cu putere fiara, care se răsturnă grămadă la o distanță mai mare decît cea de la care pornise. Bătrînul şi cu alți doi feciori care stăteau la pîndă zdrobi cațpul însîngerat al lupului şi-l împinse către o căpiță de paie, lăsîndu-l în grija lui Haiduc. Apoi trimise în grabă pe Vasile, să arunce în afara saivanului un miel. Vasile luă zgarda cu colțari de fier care stătea pregătită într-un par la intrarea în saivan, sări repede înăuntru, luă un miel la întîmplare, îi puse zgarda metalică de gît şi-i făcu vînt spre lupul care încerca să atace saivanul, luptîndu-se cu o droaie de cîini. Cînd văzu mielul, lupul se repezi la el, îi înhață ceafa cu toată gura şi cînd simți colții metalici şi ascuțiți intrîndu-i în cerul gurii, încefpu să urle, văitîndu-se şi fugind cu zgarda care se desprinse de Ia gîtul mielului şi rămase înfiptă în gura Iui. Simțindu-l că bate în retragere, cîinii se năpustiră spre el şi-l înconjurară, iar colții ciomegii lui Vasile îi pătrunseră țeasta rezistentă. „Arde-l, mă, cu toroipanul, să nu se mai scoale", îi strigă bătrînul şi prîslea lovi încă o dată lupul, cu forța pe care ți-o dă frica în asemenea situații. „Ramîneți pe locuri", strigă bătrînul cu putere în noaptea ce avea să rămînă de pomină pentru toți feciorii, vrînd să le spuie că lupta nu s-a terminat, deşi ceilalți doi lupi se retrăseseră departe de sohat, goniți de cîini. El ştia că retragerea era temporară şi că atacul va începe iar, lupii nu se dădeau bătuți, nu-i lăsa foamea şi cînd zăpada astupa totul, ei trebuiau să atace. Bătrînul îşi chemă cîinii, îi mîngîie cu mîna pe bot pe fiecare, le pipăi colțarii de la gît şi abia atunci observă că tocmai Haiduc n-avea zgarda cu colți. „De ce lăsați, mă, cîinii noaptea fără colțari la gît" ?, se supără bătrînul pe feciori şi alergă chiar el să repare greşeala, chemîndu-şi cîinele. Şi-n timp ce-i punea colțarii, vorbea cu el : „Ăştia n-o să ne lase-n pace, măi, Haiduc, măi. Toată noaptea o să ne dea tîrcoale, aşa că trebuie să-i atragem noi şi să le venim de hac." Apoi trimise doi feciori să beleascâ lupul de lîngă căpița de paie, cu poruncă să lase hoitul acolo, aruncat pe zăpada înghețată ca momeală pentru ceilalți lupi. „Dac-or veni la miros de carne şi n-om reuşi să-i răpunem, toată iarna o să ne aducă alți lupi aici, îi explică el lui prîslea, aşa că trebuie să fim gata să le luăm piuitul la iuțeală." în loc de răspuns, băiatul apucă ghioaga cu mîinile amîndouă, o răsuci în aer şi dădu cu sete în pămînt, de parcă ar fi lovit sălbăticiunea. Bătrînul îşi continuă lecția : „Acum va fi mai greu să-i despărțim,

cu toate că-s numai doi ; mirosul de carne o să-i înnebunească şi o să uite de orice primejdie. O să se repeadă ca turbaţii, ai grijă, să nu te atace !" Prîslea mai învîrti o dată ghioaga şi lovi iar pămîntul cu putere : „Numai să vie", scrîşni el din dinţi, răsucindu-se pe călcîie.

Se retraseră cu toţii spre căpiţa de fîn, unde lupul cu capul zdrobit de copitele Roaibei era aproape jupuit de blană. Puseră toţi mîna şi treaba se isprăvi numaidecît.

Caii stricaseră cercul, mînjii se jucau cu mamele lor, fericiţi că primejdia trecu, bătrînul îi îndemnă cu braţele către grajd şi unul cîte unul îşi luă locul la iesle, după care prîslea astupă uşa cu coceni, fiindcă gerul se ascuţi şi mai tare spre dimineaţă. Apoi se pitiră la pîndă în jurul căpiţei, ţinînd cîinii lîngă ei şi şoptindu-le vorbe numai de ei ştiute. După o bună bucată de vreme, cînd larma se potoli şi ceilalţi cîini plecaseră la curţile lor în adăposturi, două umbre se apropiau în bătaia lunii de locul luptei. Cîinii începură să dea de veste, mîrîind şi făcînd eforturi să latre încet, ca să nu fie auziţi de duşmani. Mîini prietenoase le mîngîiară capetele şi ei înţeleseră că trebuie să tacă : ştiau toţi că lupii se apropie. „îi lăsăm să-şi înfigă colţii întîi, şi pe urmă îi lovim", începu bătrînul să le şoptească ultimele îndemnuri înainte de înfruntare. „Cînd au pus gura pe carne, ei n-o mai lasă nici morţi ; mor cu ea-n gură ; aşa că trebuie loviţi cu sete şi numai în cap ; doi vă duceţi la un lup şi doi la altul ; noi trei rămînem în urmă, rezervă, şi nu atacăm decît dacă cineva este-n pericol; atunci asmuţim şi cîinii, ne-am înţeles ?" Dar nu mai auzi nici un răspuns. Săritura lupilor îi aduse chiar în faţa hoitului. înfipseră lacomi gurile, mîrîind duşmănos şi fiecare trăgea într-o parte să ducă cu el, să ia numai el totul — parc'ar fi fost oameni ! „Acum" ! dădu bătrînul semnalul, şi două ciomege îşi înfipseră colţii metalici în capetele lupilor, care nu voiau să renunţe la pradă. „Şi voi", mai zise bătrînul, văzînd că lupii continuă să se lupte cu prada, de parcă nici n-ar fi simţit loviturile, şi alte două ciomege izbiră capetele înfierbîntate de plăcerea cărnii. Unul din lupi căzu într-o parte, dar nu dădu drumul la ce apucase în gură. Cu cele din urmă forţe, lupul trase puternic, pînă cînd carnea aproape îngheţată se rupse de trup şi se prăbuşi fără să mai poată înghiţi bucata smulsă. Al doilea încercă să tîrască prin zăpadă hoitul, dar cum nu mai avea puterea s-o facă începu să muşte cu lăcomie. Trei toroipane bubuiră, unul după altul, în capul lui şi fiara îşi trînti mai întîi capul în pămînt, apoi trupul se lăsă moale într-o

parte, şi toată zbaterea ei se potoli neputincioasă. „Dacă n-ai fi venit peste noi, nu te-aş fi omorît", gîndi cu glas tare bătrînul, mai mult pentru el şi pentru băieţi decît pentru lupul căruia i se adresa, căinîndu-1.

Acum Vasile Toroipan, prîslea de altădată, era şi el vîrstnic. Se aşezase în sat pe cel din urmă loc de casă, în deal, dincolo de el începeau viile, între el şi vii nu era decît un drum îngust, pe care putea trece numai o singură căruţă, îşi făcuse gard de sîrmă ghimpată, împletită în lungiş şi-n curmeziş, de jur împrejurul curţii, numai la stradă avea gard zdravăn de scîndură sprijinit pe proptele de salcîm care n-aveau moarte, iar deasupra gardului trăsese iar o sîrmă ghimpată, să nu poată fi trecut decît cu mare greutate de cineva. Păstrase şi el pasiunea pentru cîini mari, pe care îi învăţa de mici să fie necruţători cu străinii ; îi lega în lanţuri scurte şi-i întărîta, fără ca bieţii cîini să se poată desfăşura în voie. Asta-i înnebunea şi-i făcea să sară în toate părţile, fără să reuşească să scape şi ¡să fugă după pradă. Cînd se făceau mari, îi păzeau curtea cu multă străşnicie.

Moştenise de la bătrînul Toroipan plăcerea de a cînta şi de a scorni cîntece. Mai ales toamna, cînd venea cu căruţa de porumb tocmai de la Movila Albă, o jumătate de noapte, i se legau în gînd vorbele frămîntate toată ziua la cules, căci omul era tăcut din fire şi mergea între două rînduri de porumb fără să scoată prea multe vorbe. Culegea repede şi cu spor, lăsîndu-i în urmă pe ceilalţi, stabilea el locul grămezilor unde să se arunce ştiuleţii şi-şi urma gîndurile lui. Cine-1 vedea, fără să-1 cunoască, o namilă de om să te rupă-n două la mînie, ca pe o nuia, n-ar fi zis că poate sta singur cu gîndurile lui ceasuri întregi fără să scoată o vorbă. Le frămînta în el pe toate părţile şi din cînd în cînd mai trălălea pînă închega ceva. Apoi seara, cînd se ducea cu căruţa de porumb acasă, caii mergeau singuri pe drum, iar el, fără altă grijă, dădea glas gîndurilor, de parcă şi-ar fi îndemnat caii cu ele. Cînd se potrivea cîntecul cu vorbele, îi dădea drumul mai tare, apoi şi mai tare, de răsuna Bărăganul. Acum nu mai era mut, se dezlănţuia în el o plăcere care-1 răscolea adînc, glasul îi devenea puternic şi grav, încît simţeai în el toată forţa de care era în stare acest năzdrăvan. Uita unde se află şi cînta frumos, cu o plăcere şi dăruire nespusă ; treaba lui, de mînare a cailor, acum cînd cînta, şi-o făcea fără nici un efort. într-o astfel de toamnă, cînd era încă tînăr, făcu să răsune printre lanurile de porumb un cîntec pe care-d cîntară, după el, toţi flăcăii din Pogoanele :

„Ce mi-e mie drag pe lume :
Doi cai buni şi hamuri bune
şi-o căruţă ca să sune."

Era, oare, dorinţa de a avea toate astea, sau bucuria că le poseda deja ? Pe vremea cînd scornise cîntecul, erau cai mulţi în Pogoanele, şi căruţe erau, şi hamuri erau. Căruţele însă erau greoaie şi vechi.

între timp au apărut căruţe noi — ghiociuri — de Brăila. Le făcea un mare meşter, Boboc. Roata uşoară a căruţei lovea un capac de oţel care scotea un sunet anume. Fiecare ghioci avea sunetul lui, pe care îl cunoşteai de la mare distanţă. Cînd venea tata de la cîmp, auzeam de departe sunetele scoase de căruţa noastră, şi ieşeam să deschidem poarta înainte de a fi intrat în sat căruţa. Ştiam fără să le vedem că asta-i căruţa lui Zurbă, asta, a lui Pribegeanu, asta a lui Strătuleţ.

Mă abat puţin şi vă spun altceva acum, să nu-mi uit vorba. Cu nişte ani în urmă a venit aici un ziarist sau scriitor, cam aşa ceva, şi i s-a povestit despre căruţele noastre „de Boboc", cu sunete speciale ; tocmai începuse colectivizarea — şi pe semne că i s-a spus că şi atunci, ,cînd căruţele erau date la Ceape, oamenii îşi recunoşteau şi noaptea căruţele după sunetele specifice. Ce l-au mai criticat pe scriitor după treaba asta nişte „vigilenţi" !... Vezi doamne, el ar fi vrut să zică prin asta că ţăranii tînjesc după căruţele lor, dacă le aud noaptea sunetele în somn...

Sunetele căruţelor noastre le puteai recunoaşte de la mare distanţă chiar şi noaptea. Ba aş zice că mai ales noaptea se auzeau mai bine, fiindcă, ştiţi doar, noaptea e mai multa linişte. Un ghioci de Brăila era tot ce putea fi mai potrivit pentru doi cai. Dar atunci trebuiau şi nişte hamuri speciale care să poată opri căruţa uşoară după dorinţă, chiar în goana mare a cailor. Toroipan îşi dorise mult timp un astfel de ghioci, pînă cînd, într-o vară, la tîrgul de Ia Sîntă Mari-a cea mică, îşi cumpără unul. Vînduse tot griul din vară, vînduse şi-un cal care tocmai se ajunsese atunci şi-şi luă ghiociul. Dorinţa devenise realitate şi cîntecul se îmbogăţise cu noi cuvinte care măsurau bucuria de a avea un asemenea obiect:

„Ce mi-e mie drag pe lume :
Doi cai buni şi hamuri bune
şi-o căruţă ca să sune.
O căruţă de Boboc,
fiin'că sună mai cu foc !"

Acum, orice flăcău care mergea singur cu căruța, mai ales noaptea, trăia această bucurie a cîntecului scornit de Vasile Toroipan. între casa lui Strătuleț din vale şi, casa lui Toroipan din deal, cît era strada de lungă, puteai şa zici de trei-patru ori cîntecul. Toată lumea-l ştia, şi bătrîni, şi tineri, şi copii, dar fiecare îl cînta cînd se afla în căruță. Eu l-am auzit prima dată de la lancu, băiatul cel mai mic ai lui Nea Vasile. Mergeam cu el în căruța lor la bostană, aveam locurile aproape, şi mă duceam să păzesc pepenii. După ce-am ieşit din sat, lancu începu să cînte, de parcă toată lumea era a lui. Cînta eliberat de sfiala pe care ar fi avuî-o în sat, unde lumea l-ar fi cunoscut după glas şi el, încă un flăcăiandru, credea că n-are acest drept pe care-l aveau flăcăii sau oamenii în vîrstă. în afara satului glasul lui lancu devenea stăpîn pe întindere şi el se simțea într-o siguranță deplină. Deşi eram mai mic decît el cu vreo patru ani, lui lancu îi plăcea să meargă cu mine, mă lua adeseori în căruța lui, mie încă nu-mi dădea tata căruța pe mînă, deşi cu caii la iarbă mergeam destul de des. lancu se sfătuia cu mine, de parcă aş fi fost de seama lui sau chiar mai mare decît el. îmi punea întrebări şi mă făcea să gîndesc ca Ia ¡şcoală,

— Tu ce crezi, Zevedei, dacă nu plouă acum, cînd leagă, mai mîncăm noi porumb la toamnă ?

Ghimbuluț, de-o seamă cu mine, eram în aceeaşi clasă, ar fi spus asta cu o convingere de om mare : „Dacă nu plouă acum cînd leagă, nu mai mîncăm noi porumb la toamnă, Zevedei". lancu însă, aproape flăcău,, îmi cerea mie părerea, încercam să-i răspund cu ce ştiam şi eu de la tata.

— E destul de mare, nea lancule, îşi face umbră şi mai păstrează apa la rădăcină. Pe urmă, ai văzut, dimineața cade rouă multă care se păstrează pînă la prînz. Ceva, ceva o să culegem noi şi fără ploaie.

în seara cînd m-a dus la bostană, lancu a cîntat ca un adevărat flăcău. Caii mergeau încet, căruța se mişca agale şi el cînta pentru tot Bărăganul, uitîndu-se din cînd în cînd_la mine, de parcă mi-ar fi cerut părerea. L-am aprobat zîmbindu-i şi el s-a dezlănțuit şi mai cu foc. Mi-am dat seama că atunci a cîntat şi pentru mine, nu numai pentru plăcerea lui de a cînta.

— Ce glas frumos ai, mă, nea lancule, l-am lăudat cu cînd a tăcut, iar el a mişcat hățurile parcă ruşinat şi a îndemnat caii, fluturînd biciul deasupra lor.

— Diii, c-o să ne-apuce ziua pe drum, dacă moiy,«-ni tot aşa.

— Oameni zdraveni, domnule ! zise Grancea. Oameni zdraveni şi de nădejde !

— Altfel cum credeţi că ar fi rezistat ei aici, în bătaia vînturilor, a ploilor, a zăpezilor şi în arşiţa soarelui? Că toate sînt potrivnice omului...

Scriitorul dădu din cap ; apoi îl rugă pe Zevedei :să-i spună ceva despre familia lui. Zevedei prinsese gustul povestitului şi nu se mai lăsă rugat, dar mai întâi îşi turnă apă într-un pahar din cele de pe tavă şi-l bău cu plăcere.

— Poate ar fi fost mai bun un pahar de vin, se Sciiză gazda, văzînd cu cîtă sete golea musafirul său paharul.

— E bună şi apa cînd ai după ce-o bea, fu de părere Zevedei, şi, ca să elimine orice neînţelegere, adăugă că el nu bea niciodată înainte de prînz nici vin, nici alte băuturi jnai tari. Şi începu o nouă istorie.

III

— Casa noastră era aproape de marginea satului, dincolo de colţul lui Zurbă. între noi şi Zurbă stătea Ioniţă Pribegeanu, unul dintre ciobanii satului, iar în spatele casei noastre stătea unchiul Petre Sofonea, fratele mamei. Gea din urmă casă, pe partea noastră, era a lui nea Vasile Toroipan, a zecea casă de Ia colţul lui Untură spre deal. Toate curţile erau la fel de mari, asta ne învăţase domnul Euga la o oră de aritmetică.

„Luaţi cîte o sfoară de cinci metri, ne-a zis, şi măsuraţi lungimea şi lăţimea curţii voastre. Data viitoare să-mi spuneţi cît are fiecare latură. Dar să măsuraţi corect, că eu ştiu cît are fiecare curte".

Domnul Buga ştia tot, aşa că noi ne-am căznit cu cîte o sfoară să măsurăm cît mai bine. Tata s-a bucurat cînd a văzut că fac şi eu o treabă de om mare, nu mai văzuse nimeni pînă atunci copii măsurînd curţile cu metrul, şi m-a ajutat la măsurătoare, că nu era chiar aşa uşor. La lăţime a fost mai simplu, am măsurat pe lîngă gardul de scîndură, in afara curţii, pe Ia stradă, şi mi-a dat douăzeci şi cinci de metri, dar la lungime era mai greu, fiindcă pe flecare lungime, tata pusese cîte un rînd de salcîmi, ca şi pe lăţimea din fundul curţii. Salcîmii erau deşi, că tata scotea lemne de foc şi de construcţii din ei, erau peste o sută cincizeci de pomi, unii, netăiaţi de mult, mai groşi, alţii mai subţiri, ca

piciorul omului, care fuseseră tăiaţi şi înlocuiţi în decursul anilor, în fiecare toamnă tăia tata cîte zece salcîmi şi tot toamna punea alţi zece la loc, iar salcîmii creşteau repede, în cîţiva ani erau pomi în puterea cuvîn'tului. Cu cei zece salcîmi tăiaţi şi cu curătura de la ceilalţi, că în fiecare toamnă îi curăţăm, făceam lemne de foc pentru iarnă. Trozneau bucăţile de salcîm în maşina cu plită, de nu mai era nevoie să' ardem soba mare cu paie sau cu coceni. Cînd făceam focul la maşină .nu mai făceam la sobă ; atunci făcea mama de mîncare în casă, pe plită, sau în cuptorul sobei, căci maşina avea sobă cu cuptor, care dădea şi ea căldură tot aşi de sănătoasă ca soba mare.

între noi şi Pribegeanu, ca şi între noi şi unchiul Petre, făcusem un gard din beţe de floarea soarelui trase prin cîteva rînduri de sîrmă ghimpată, ca să nu treacă păsările sau vitele dintr-o parte în alta. Tunse toate la acelaşi nivel şi înfipte puţin în părnînt, beţele de floarea soarelui, alese unul şi unul, formau un .gard adevărat, care apăra şi de musafirii nepoftiţi ai nopţii, fiindcă el nu putea fi sărit, n-aveai pe ce te sprijini ca să-l sări, şi în plus sîrma ghimpată care se împletea printre beţe nu era prietena nimănui. Hoţii care ar fi venit să fure .găini sau miei, că asta se fura prin sat, ieşeau peste gardul de scîndură de la stradă (cînd nu puteau deschide poarta) şi se duceau mai uşor pe drum dedic prin fundul curţilor, unde ar fi dezlănţuit furia tuturor cîinilor.

Era destul de greu să fac măsurătoarea pe lungimea locului de casă, din cauza salcîmilor şi a crăcilor lor cu ghimpi, iar prin alt loc nu puteam să trec, căci dădeam în cale ba de un saivan, ba de puţ, ba de un coteţ, ba de cine ştie ce. Aşa că m-am chinuit, ajutat de tata, pînă cînd, în cele din urmă am reuşit s-o fac. Mi-au ieşit aproape optzeci de metri, poate n-o fi fost întotdeauna sfoara bine întinsă, dar cred că optzeci trebuia sa fie, altfel nu ne-ar fi zis domnul Buga să luăm o sfoară de cinci metri, dacă lungimea ar fi avut şaptezeci şi nouă de metri. Ştia el cum să dea o problemă. Da, optzeci de metri avea lungimea, ce mai încoace şi-ncolo, aşa mi-a zis şi tata.

Cînd ne-am dus la şcoală, ne-a şi luat în primire domnul Buga. „Ei, ia spune, mă, Panaite, cît ţi-a ieşit ţie, dar ţie, Gheorghiţă, dar ţie Viţă, dar ţie Aurele ?" „Optzeci lungimea şi douăzeci şi cinci lăţimea".

Ghimbuluţ vru să fie mai deştept şi spuse că lui i ;ui ieşit şaptezeci la lungime. „Cum, mă Ghimbuluţ, dacă Ini Mitu, care-i vecinul tău, i-au ieşit optzeci şi lui Aurel cuie i

pe aceeaşi stradă cu tine i-au ieşit optzeci, ție cum era'-să-ți iasă mai puțin ? Ce, curtea voastră-i mai scurtă decît celelalte, nu sînt toate la fel de lungi, nu trece strada pe Ia poarta voastră, iar în spatele vostru nu stă Gheorghe Zăbavă, a cărui curte are optzeci de metri şi dă în strada Muşenilor ?" „Mie aşa mi-a ieşit, domn', vă rog", o ținea pe-a- lui Ghimbuluț.

Noi ne-am dat numaidecît seama că toate locurile sînt la fel şi că el ,n-a măsurat, dar vrea să facă pe deşteptul.

„Fiindcă ți-a fost lene isă măsori, i-a zi® domnu Euga. ia vino matale la tablă şi să-mi faci socoteala, cîți metri pătrați are un loc de casă măsurat de vecinii şi colegii tăi." A ştiut Ghimbuluț să facă. A înmulțit lungimea cu lățimea şi a aflat suprafața. „Două mii de metri pătrați, domn' va rog !" „Şi de la Vasile Toroipan pînă la colț la Untură- cîți metri sînt, Ghimbuluț ?" Nici n-a mai pus mîna pe •• cretă Ghimbuluț. „Zece locuri de -casă, ori douăzeci şi cinci de metri, două sute cinzeci de metri, domn', vă rog!" „Şi cîți metri: are strada ta, de la Vasile Toroipan din deal 'pînă la Strătuleț din vale ?" Socoteala era simplă acum şi Ghimbuluț— în culmea fericirii, că ne spunea el nouă toate astea, cu voce tare şi fără să se încurce : „Dacă de la un colț la altul .sînt două sute cincizeci de metri, înseamnă că strada noastră are o lungime de o mie de metri." „Aşa este ?" [1] se adresă clasei domnul Buga şi noi cu toții am strigat : „Daaa !" Domnul Buga s-a încruntat şi după ce a tăcut puțin, ne-a întrebat pe toți: „U.nde a greşit Ghimbuluț?" „N-a greşit, domn' vă rog", se ridică Viță în picioare, ca să fie crezut. „Biiine", fu de acord domnul Buga, „dar ia să-mi spuneți voi, la colț la Untură, şi la Zurbă, şi la Degeratu şi la Strătuleț strada voastră nu este tăiată de alte străzi de-a curmezişul ?" „Daaa", ieşi răspunsul din toate gurile. „Şi acele străzi, care taie strada voastră, nu măresc lungimea străzii voastre ?" ne prinse domnu' pe toți. „Daaa", am scos noi iar sunete de prinşi cu mîța în sac. Ghimbuluț, care rămăsese tăcut la tablă, îşi reveni imediat şi strigă că n-am avut de măsurat şi lățimea drumurilor. „Da, zise domnu', dar de ce, cînd ai făcut problema, nu m-ai întrebat cît are drumul ?" „Am uitat", se dădu bătut Ghimbuluț. Domnu Buga îi mai ceru să spună cît are strada pe lungimea locurilor de casă şi Ghimbuluț socoti uşor, adunînd în gînd optzeci şi cu optzeci. După ce-1 trecu în bancă, ne dădu următoarea problemă. „Cîți metri sînt de la noi de acasă pînă ,la şcoală, dacă ştim că lungimea unui loc de casă are 80 de metri, lățimea 25 de metri, iar lățimea drumurilor prin sat .are 10 metri ?"

Toată clasa a făcut problema şi domnul Buga a fost foarte mulţumit. „Bravo, băieţi, cînd oţi fi mari la casa voastră, să: ştiţi să vă măsuraţi pămîntul, să nu vă-nşele unu şi altul!"

Casa noastră era cu faţa spre miazăzi, ca ale tuturor pogonenilor. Cînd era .soarele la ora douăsprezece, le bătea drept în faţă. Atunci umbra cădea dreaptă pe lungimea străzilor şi ştiam că-i douăsprezece.

-Vechea casă, moştenită de la bunici, „mai mică şi mai înghesuită" cum spunea mama ca era, o darîmase după primul război şi făcuse casa asta nouă, mare, învelită cu tablă albă, cu prispa lată şi înaltă, de puteai să dormi vara pe ea chiar dacă ploua, cu camere mai încăpătoare şi mai multe, cu grajdul pentru cai cuprins în clădirea casei.

. „Camera de la drum" era la cîţiva metri de gard, doar o brazdă de flori şi cîteva lese de liliac o despărţeau de gard. Pe urmă venea tinda eu coşul, de unde se băga în sobe, apoi „camera de la mijloc" în care se intra prin aceeaşi tindă. Camera de la drum şi cea de la mijloc erau gătite cu lucruri noi, în ele nu stăteam niciodată sau foarte rar, iarna, cînd veneau la noi fraţii lui tata de la Ulmu sau sor-mea Neta cu cumnaţii şi cumnatele ei de la oraş> unde se măritase de cîţiva anii. Venea la rînd camera în care stăteam noi, cea mai mare dintre toate, apoi o altă tindă mai- largă decît prima, prin care intram în camera de locuit. în fundul tinzii era coşul, despărţit de rest pri.ntr-un zid, care închidea un- spaţiu unde -se aducea de foc. La coş dădea gura săbii din casă şi tot aici se afla un cotlon -cu două ochiuri, unde făcea mama mîncare cînd se grăbea. Aici începeau uşor trea-patru braţe zdravene de coceni, ogrinjii de la vite, cu care se ardea soba şi se făcea mîncare. După ce se aduceau cocenii, -se mătura, se trăgea o perdea care acoperea intrarea ce ,dădea -spre coş într-o parte ascunsă a tinzii şi locul rămînea curat, de nici nu se cunoştea că a trecut pe-acolo picior de om. Meşter deştept Gheorghe Lungu, tîmplarul care făcea case în Pogoane. în partea opusă intrării la coş se afla o uşă mai micuţă, care dădea în chiler, locul unde ţineam hambarul cu făină, tronul cu mălai, putina cu varză, putina cu murături, lada cu cartofi, putina cu fasole, putina cu brînză, carnea şi slănina cînd tăiam porcul la crăciun, garniţele eu untură, iar pe poliţele de pe pereţi, -sticlele cu bulion, sticlele cu ulei, borcanele cu magiun, borcanele cu icre, şirurile de peşte sărat, poamele de caise, de mere şi de prunc uscate de vară şi pregătite pentru iarnă, plante pentru oui adunate în timpul verii şi tot felul de bucate care să ne

ajungă pînă ieşim din iarnă. Ultima încăpere era grajdul cailor, despărţit de chiler printr-un zid care ieşea afară şi tăia prispa. Locul unde trebuia să fie prispa în dreptul grajdului era doar o streaşină mai mare, dar care intra în acelaşi corp al acoperişului casei şi care era un fel de tindă a grajdului. Grajdul era mare, pentru patru cai, fiecare avea locul lui despărţit prin cîte o stanoagă care pornea de la iesle pînă înapoia cailor, ca să nu se bată cu picioarele unii pe alţii. Dincolo de grajdul cailor, cu care se termina casa, dar mai retras în spate, spre unchiul Petre, ca să nu se vadă din stradă, era locul gunoiului, după care începea saivanul vacilor şi al oilor, mai mărunt decît casa şi învelit cu stuf, ca să fie călduros iarna. După saivanul oilor, un ţarc din gratii, avîind doar în partea dinspre miazănoapte o perdea mare de stuf ca adăpost, era locul unde mîncau oile ziua. Tata nu ţinea oile în saivan decît noaptea. Dimineaţa, oricît ar fi fost de ger, dădea drumul la oi afară, întîi le scotea pe cele care aveau miei, şi, într-un uluc lung din care puteau mînca mai mult de douăzeci de oi, le punea cîte un pumn de porumb de fiecare, iar după ce mîncau porumbul, le băga în ţarc, împreună cu celelalte, unde stăteau toată ziua şi unde mîncau coceni, paie de grîu, iar mai rar, paie de fasole sau de mazăre — cel mai bun şi mai scump nutreţ pentru oi.

In faţa casei, pe toată lungimea ei, un gărduleţ de scîndură tăiată rotund în partea de sus închidea o grădină, spre stradă de flori, iar în partea dinspre grajdul cailor, de legume. De jur împrejurul grădinii tata pusese vişini, cireşi, caişi, peri şi gutui, pomi[1] care nu creşteau prea mari ca să facă umbră legumelor. în fundul curţii însă, erau, de cînd mă ştiu eu, nişte pomi uriaşi: trei duzi, la umbra cărora stăteau vara caii şi vacile ; doi nuci puşi în anul în care a început construcţia casei, doi zarzări cît duzii de mari, care făceau fructe mai multe şi mai dulci decît caişii, un prun şi mai mulţi corcoduşi. In continuarea grădinii, cam în dreptul saivanelor, era porumbarul construit chiar de tata, cum văzuse el în tinereţea lui Ia naş-su. De atunci şi-a pus în gînd să facă şi el unul la fel, dar multă vreme nici fi-a putut, nici nu avea ce să puie în el. Abia după război, cînd a primit lotul de zece pogoane, la împroprietărire, şi-a făcut porumbarul, chiar înainte de a începe casele cele noi. „Porumbarul trebuia să ne aducă banii pentru case", hotărîse atunci tata. Pusă pe zece butuci de salcîmi, cinci pe-o parte şi cinci pe alta, podeaua porumbarului lăsa loc să intre pe sub ea cîinii şi pisicile, ca să nu se cuibărească şoarecii sub

el şi nici să băltească apa de ploaie, s-o putrezească. Scîn-duril'e erau bătute pe lungimea porumbarului în stîlpii solizi de Salcîmi, păstrînd între ele spaţiu, cît să nu poată ieşi ştiuîetele de porumb. Vergele groase de fier, traversând po-rumbarul, legau stîlpii între ei, doi cîte doi, la înălţimea de un metru jumătate Ia podea, iar sus de tot, căpriorii de salcîmi făceau aceeaşi legătură între stîlpi. Acoperişul era din stuf, foarte înclinat, ca să se scurgă apa de ploaie, iar zăpada să cadă cu uşurinţă. Lung de şase metri şi lat de trei, în porumbarul făcut de tata intrau cincisprezece căruţe cil scoarţe înalte de porumb ştiuleţi, un vagon de boabe. Veneam toamna cu căruţa de porumb acasă şi-l aruncam în porumbar, pe alese, numai ştiuleţii mari, pe cei cu boabe puţine sau cu boabe crude îi puneam de-o parte pentru urluială la vite. Cînd mă-ntorceam cu căruţa la cîmp, tata, care rămînea acolo seara cu ceilalţi fraţi ca să taie cocenii, mă întreba încet, ca să n-auză nimeni: „Mai e mult pînă se Umple porumbaru' ?" „Abia a ajuns la drugii de fier cie la mijloc, îl descurajam eu, dar avem mult pentru urlu-ială." „E bine, e bine, >se bucura tata, că nu l-am cules nici jumătate !"

Lîngă porumbar era coteţul porcilor şi al găinilor, străjuite de cîte tui nuc puturos, care, pe lîngă că făcea umbră, avea în frunze o tărie ce omora puricii şi păduchii de găină. Din cînd în cînd rupeam frunze amare de nuc puturos şi le aruncam în cotețe, ca să nu apară micile vietăţi chinuitoare. O scară mică era sprijinită permanent, vara, pe tulpina nucului, ca să se urce găinile noaptea să doarmă chiar pe crengile lui binefăcătoare. Alte păsări, afară de găini nu ţineam, raţele şi gîştele erau stricătoare şi gălăgioase, iar curcile se creşteau greu. Mama zicea uneori să puie şi cîte o cloşcă pe ouă de raţă, dar tata să n-audă de aşa ceva.

Intre porumbar şi saivanul vacilor era focăria — pişnicul, cum îi ziceam noi. Cu uşa spre drum, cu cuptorul de pîine spre bătătură, aici îşi petrecea mama cea mai mare parte a timpului în zilele de vară, întrebîndu-se mereu ce să mai facă de mîncare, să sature atîtea guri. Cînd eram acasă era simplu : o mămăligă cît lua ceaunul şi ouă, brînză, lapte, smîntînă, roşii, ceapă, castraveţi — şi numaidecît scăpa de noi. Cînd plecam însă la cîmp şase-şapte oameni şi rămîneam acolo mai multe zile, era mai greu pentru stăpîna casei. Norocul ei era că tata nu se omora după mâncăruri alese şi dacă el nu era pretenţios, pentru noi ceilalţi nu se făcea atîta caz. Toată grija mamei era să-l ştie mulţumit pe tata şi el era mulţumit. „La cîmp, dacă am pîine şî-o fier-

tură, mi-e de ajuns brânza şi ceapa", obişnuia el să spună. Şi fiertură aveam ; cu dovlecei, fasole verde, cartofi, roşii, ardei, morcovi, pătrunjel, leuştean, varză era grădina plină, iar borşul din putină, mereu proaspăt şi o strachină ele smântână peste toate făceau „fiertura" căutată. Brânză şi ceapă erau din belşug, aşa că până la urmă tata avea de ce să fie mulţumit.

Aici, in această curte, îşi puseseră tata şi mama .toată tinereţea lor. Cu mâinile lor făcuseră tot ce se vedea şi tot ce nu se vedea, dar se bănuia. Casa, grajdul şi saivanul, pe partea dinspre unchiul Petre ; grădina, porumbarul, cotețele pe partea dinspre Pribegeanu ; ân mijloc, pişnicul şi puţul. Doar o mică fâşie de pământ lăsaseră între noi şi Pribegeanu, pe unde intram cu căruţa, pe poarta aia mare, despărţită de cea mică, aşezată ân dreptul casei. Toate astea abia dacă înaintau pînă la jumătatea curţii; cealaltă jumătate era ocupată de şirele cu paie, căpiţele de coceni, căpiţele de. fîn şi cîţiva pomi pentru umbră la animale, vara. Tata orînduise •totul ca să nu se risipească pămîntul. Mu-i plăcuse cum văzuse la unii, dezordine. îi plăcuse, la alţii, ordinea —- aranjarea grupată a tot ce făcuseră. Din ce-i plăcuse la unii şi din ce nu-i plăcuse la alţii şi-a făcut curtea lui, casa ù - lui..

Asta era tot ce se vedea. Ce nu se vedea era iii afara curţii, era munca zilnică la cîmp, pe pămîntul care trebuia întors de oîteva ori pe vară şi stropit cu sudoarea frunţii şi a braţelor. Nimic nu venea de la sine, nici măcar fructele, despre care unii spuneau că singure cresc în pom. Era suficient ca gospodarul să-şi ia rnîna de pe pom, sau de pe floare, sau de pe cal, sau de pe plug, şi totul să se prăbuşească. Era destul să nu te uiţi la ele şi să nu le vezi, să treci pe lângă ele şi să nu le vezi, ca ele să sfârşească rău. Doamne, câţi nu erau care treceau pe lângă gardul lor, de la care se rupsese o scândură, şi nu-i observau lipsa, şi n-o puneau la loc ; treceau pe lângă brazda cu ceapă „şi n-o vedeau că-i năpădită de buruieni; se uitau la calul lor şi nu vedeau că are ochii plini de urdori, sau că i-a crăpat pielea şi sîngerează, sau că a dormit pe un aşternut umed şi s-a lipit de el balegă şi paie. Nu vedeau că pomii sînt plini de omizi, nu băgau de seamă că o floare se usucă din lipsă de apă, şi chiar puţul, dacă nu-1 sleieşti în fiecare an, nu are apă bună. „Ce mari sînt roşiile matale, tuşe Stoiano, îi zicea mamei Ioana lui Salcâm ; ale mele n-au crescut aşa, bre, şi doar le-am pus odată, şi din aceeaşi sămânţă !" Ioana lui Salcîm punea mîncarea la foc şi ieşea „la femei"

Ia strada, pe marginea şanţului. Cînd îşi aducea aminte de mîncare, fugea repede în pişnic. „Iar mi s-a prins tocana", o auzeai vorbind singură.

Ilie Salcîm primise şi el Iot după ¡război, de nouă pogoane, deşi nu fusese pe front, era mai mic şi abia îşi făcea armata în timpul războiului. Mai avea două pogoane de la nevastă şi unul al lui. Douăşpe pogoane şi trei copii. Şi-a măritat fata şi i-a dat trei pogoane, şi-a însurat băieţii şi le-a dat eîte două pogoane la fiecare. A rămas el cu Ioana şi cu cinci pogoane. N-a muncit niciodată, nici cînd erau copiii mici, nici după ce i-a căsătorit. A dat pămîntul în parte. De pe douăşpe pogoane i se aducea jumătate din recoltă şi-i ajungea. N-avea cai, n-avea căruţă, n-avea vacă. Era liniştit cu vreo douăzeci de oi, vreo treizeci de găini şi, ca fiecare român, un porc. După ce a rămas cu cinci pogoane s-a ¡mai strîmtorat, dar tot nu s-a apucat de muncă. Cu recolta de pe două pogoane jumătate se descurca bine omul, dar împuşca francul, că griul şi porumbul puse în hambare nu însemnau mare lucru. Trebuia să te zbaţi, cu una, cu alta, să faci un ban. O dată pe săptămînă se ducea Ioana ia tîrg cu cîte un coş de ouă, dar îşi lua pe bani ce-î trebuia ei, şi ce trebuia în caisă, încît lui ¡Ilie îi bătea vîntul prin buzunare. Stătea şi el cu femeile pe şanţ şi ¡se muta odată cu umbra. Numai că femeile lucrau şi pe .şanţ cîte ceva> torceau, croşetau, dar el, nimic. Nu ştia ce înseamnă plăcerea de a munci şi nici nu cunoştea bucuria de a avea ceva al său. Dacă era — era, dacă nu — nu ! „Fel de fel de oameni", spunea mama, care-i înţelegea pe toţi. Tata, însă, să nu-l fi văzut în ochi, nici pe el nici pe nevastă-sa. Stătea aproape de noi, peste drum de Pribegeanu, dar niciodată n-a fost tata Ia ei în casă. Ioana mai. venea cîteodată Ia mama, o striga de la poartă, „tuşe Stoîanooo, n-ai, bre, să-mi dai o oală de borş ?" Cînd nu era tata acâsă îi dădea, că şi aşa mamei îi plăcea să umple borşul des, să fie proaspăt, şi dacă tot rămînea, de ce să-i arunce, îi dădea cîte o oală femeii. Dar cînd era tata acasă, îi spunea că n-are. „Stă toată ziua acasă şi nu-şi face borş, în loc să facă ea şi să dea Ia toată strada, că are timp", o bombănea şi mama după ce pleca, dîndu-i dreptate tatii. De cîteva ori a venit şi Ilie la noi, dar n-a intrat în casă, că tata era prin grădină. A venit, aşa, fără să strige, a zis „bună ziua" şi a intrat, că poarta era deschisă. „Nu vrei, bre, nea Vasile, să iei pămîntul meu în parte, sîntem vecini aici şi ne mai ajutăm la coasă, la culesul porumbului ?"

„Am luat lotul lui Lefegiu — toate zece pogoanele; dacă te-ai trezit tîrziu, ce să-ți fac ?" îl refuza tata și—și căuta de treabă, lăsîndu-l să-nțeleagă că n-are chef de taifas. Lefegiu era Ion Avram, care își luase servici la căile ferate și nu mai putea omul ,să-și lucreze pămîntul. De fapt, tata nu vorbise nici cu Lefegiu, dar știa că el o să ne caute, că și anul trecut tot noi i-arn muncit lotul și omul a fost mulțumit. Tatei îi plăcea de Lefegiu, că era om harnic, se scula cu noaptea în ,cap și pleca la canton, de unde își lua lopata și toată ziua aranja piatra de pe drumul de fier. Pentru asta primea leafă și după douăzeci și cinci de ani de muncă, îi dădea statul pensie și douăzeci și patru de călătorii gratuite pe an, să se tot plimbe. „Bună treabă", găsea tata.

Tata, deși ar mai fi avut nevoie de zece pogoane ale lui (de fapt le și muncea luînd în parte), spunea mereu că pămîntul singur nu înseamnă mare lucru, dacă nu te apleci asupra lui cu grijă, cu dragoste și chiar cu pasiune. Dacă nu-l vrei, nici el nu te vrea ; se lasă cuprins de alte forțe, de pir, de costrei, de bălării. La fel și animalele : dacă nu stai mereu lîngă ele să le îngrijești, nu-ți dau ce aștepți de ia ele ; să le vezi cum mănîncă, cum. se odihnesc, cum se. joacă, să le observi dacă sînt triste, dacă nu mănîncă pentru că s-au săturat, pentru că le e sete, sau pentru că sînt bolnave ; dacă le mămîncă pielea să le țesăli sau să le speli, dacă: au obosit să le lași să se odihnească sau dacă iarna au stat prea muit în grajd, să le dai drumul să alerge, să se mişte. Cine a avut cai mai buni și mai mulți ca Petre Herghelegiu în Pogoanele ? Dar cine știe cum își îngrijea el caii ! Dormea noaptea în grajdul lor ca să-i simtă aproape, să-i observe, să-i asculte, iar vara, cînd nu avea treabă, era mereu cu ei la iarbă. în fiecare duminică îi ducea la gîrlă și-i scălda, apoi îi călărea pe rînd, pe fiecare, ca să-i simtă cum aleargă și dacă sînt sănătoși. La toți le plac caii frumoși, dar nu toți îi îngrijesc așa cum trebuie. Nu-i destul să-ți placă, trebuie să și vrei să-i îngrijești.

Asta era, tatei îi și plăcea dar și vrea, și cînd vrea ceva, nu se lăsa pînă cînd nu obținea. îi plăceau caii, dar nu numai să-i călărească și să-i admire. îi plăceau pentru că erau frumoși și buni, dar și pentru că trebuia să are pămîntul cu ei. îi hrănea și-i îngrijea pentru că îi plăcea să fie graşi și frumoși, dar .și pentru că știa că fiind graşi, poate ara cu ei mai mult și mai bine și aducea acasă mai mult porumb, mai mult grîu din care își luau și ei, caii, po-rția lor mai bună. Cu aceeași dragoste se apropia și de pămînt. Ctlm

începea să adie vuitul de primăvară, -care topea ultimele pete de zăpadă, tata încăleca pe un cal, lua şi pe unul din noi pe alt cal şi pornea la cîmp. Treceam pe la fiecare loc să vedem cum e părnînitul. Ne opream mai întîi la Movila Albă, unde aveam trei pogoane. Tata descăleca, lua o mină de pămînt, îl strângea tare în pumn şi apoi îi dădea drumul jos. Bolovanul se sfărîma şi pămîntul se răspândea în toate părţile. „E bun", zicea tata, „în două, trei zile este bun de arat." îşi ştergea mîini'le pe frunzele uscate de coceni aduse de vînt, încăleca şi plecam mai departe. Mergeam încet, că era drumul greu şi s-ar fi murdărit caii de noroi. Dincolo de Fîntîna Cailor opream iar, la „patru jumate" — zestrea mamei din lotul bunicului. Pentru că mama era cea mai mare, şi pentru că era fată, îi dăduse bunicul patru pogoane jumate, cînd se măritase cu tata. Aşa se obişnuia, fetelor să li se dea mai mult pămînt decît băieţilor. Gheorghe Sofonea, bunicul meu, venise din Transilvania încă din veacul trecut, împreună icu alţi transilvăneni, şi se oprise pe moşia lui Gologan, nu departe de satul Pribegi unde se opriseră cei mai mulţi „ungureni", cum li ise spunea prin unele părţi acestor oameni. Trecuseră munţii să scape de asuprirea ungurească şi se aşezase fiecare pe unde putuse. Bunicii mei plecaseră din Drăguşi şi poposiseră pe moşia lui Gologan, unde aveau de lucru cît pofteau. Vînduseră o parte din oile cu oare plecaseră din Transilvania şi-şi cumpăraseră cai, căruţă şi plug, povestea bunica. Munceau pămînt de la bătrînul Gologan la zeciuială, adică, din bucatele rezultate, boierul lua o parte şi plugarul nouă părţi. Se muncea greu, pămîntul era înţelenit, în unele zone nici nu se mai arase până atunci, dar fiind pămîntul gras şi căzînd ploi la timp, recoltele erau bune. în vremea reformei domnului Cuza au fost şi ei împroprietăriţi cu un lot. Cînd Cuza a venit prin Bărăgan, trecînd pe Drumul Subţire şi apoi pe „Hotarul" nostru, s-a oprit şi în Pogoanele, ultimul sat înainte de a ajunge la Călăreţi. Atunci a hotărît să se taie satului străzi drepte, pe lungiş şi pe curmeziş, şi să primească gratuit loc de casă toţi oamenii de pe moşia lui Gologan. De asemenea, a hotărît să se dea islazuri pentru păşuni şi fiecare loc de casă să fie însoţit de o „analogiile" în marginea saitului, adică un teren de o mie de metri pentru grădini. Aşa făcuse cu cîţiva ani înainte şi prinţul Barbu Ştirbei, cînd venise în tîrgul Lichireşti. Dăduse localităţii pămînturi multe, islazuri pentru păşuni, loc pentru obor, uncie veneau oamenii din împrejurimi în fiecare sîmbătă să cumpere sau să vîndă vite ; înfiinţase regi

mente de călăreți, pentru că erau cai mulți în zonă și tăiase tîrgului străzi drepte, dîndu-i numele de „Călăreți".

Cînd a primit lotul și locul de casă, bunicul s-a mutat de pe moșia lui Gologan în satul lui Cuza Vodă, așa cum au făcut toți țăranii de pe soha't, dar nu s-a nimerit pe strada Drăgușenilor cu ceilalți „ungureni". Cu timpul și-a împărțit și el pămîntul : mama a primit patru pogoane jumate, iar ceilalți trei băieți cîte un pogon jumate. Așa că noi ne duceam acum Ia „patru jumate", iar unchiul Petre se ducea la „unu jumate".

La „patru jumate" deci, tata descăleca iar și înfigea mîna în pămîn't, ,strîngînd în pumn clisa pe care o luase de jos. îi dădea drumul din mînă, dar pămîntul nu se mai risipea, rămînea tot clisă, bolovan ud și rece. Se mai ducea în alt Ioc și încerca, și același rezultat. Apoi în altul și în altul, dar degeaba. „x\ici încă nu se poate ara, locul e puțin în vale și apa nu s-a scurs încă, o ține înghețul nopții. Abia peste vreo săptămînă dacă putem ara!" în sfîrșit, mergeam și la Drumul Subțire. Aici tata mă punea pe mine să încerc. Luam pămînt în mînă și-l strîngeam bine, apoi îi dădeam drumul și cînd ajungea jos, se risipea. „Mai ia o data", zicea tata și eu repetam gestul, obținînd același rezultat. „Poate începe aratul și aici", hotăra tata. La Drumul Subțire aveam lotul de zece pogoane, cu care fusese tata împroprietărit după Mărășești. Cinci pogoane cu grîu, cinci cu porumb. Anul următor, în locul porumbului puneam grîu, iar în locul griului, porumb și tot așa mereu. Acum, aud că se-ntîlnesc specialiștii la București, ca să generalizeze experiența cu asolamentul, că așa-i zice la schimbul ăsta anual de semănături... Ei, în sfîrșit plecam acasă cu hotărîrea luată ; se putea începe aratul la Movila Albă și la Drumul Subțire. Pînă 'se termina aici de arat, se făcea bun și pămîntul de la Fîntîna Cailor.

Domnia iernii se terminase ; acum își luase tălpășița și lăsase locul firavei primăveri, care deocamdată se anunța prin vîntulețul ușor cu miros de speranță, prin aburii calzi care se ridicau din pămîntul dezghețat, prin ziua care se mărea puțin cîte puțin.

„Cum e pămîntul, nea Vasile ?", îl întrebau oamenii pe tata cînd intram în sat. El mișca palma într-o parte și-n alta de mai multe ori, adică „așa și-așa." Ce puteai să le spui, plecați Ia cîmp și semănați ovăzul, mazărea sau porumbul ? Cine putea să dea un răspuns pentru tot satul, pămîntul era diferit de la o zonă la alta și chiar dacă un Iot era foarte aproape de altul, tot nu puteai să îndemni pe

cineva să iasă la arat. Fiecare îşi făcea socotelile lui, fiecare avea rostul lui, experienţa lui. Nimeni nu hotăra pentru nimeni. Este adevărat că după ce ieşeau tata şi alde Toroipan, începeau şi ceilalţi să urce dealul şi încet, încet, cîmpul se umplea de pluguri trase de cai.

De teamă să nu aruncăm sămînţa într-un pămînt neprimitor, începeam întîi cu grădina. La întîi martie luam fiecare în mînă cîte un topor sau secure şi treceam pe la fiecare pomi: „Faci sau te tai ?", îl întrebam de cîteva ori, pînă cînd cineva striga, ca să-l .salveze : „Lasă-l că face !" Şi-l iertam. Apoi ne duceam la altul : „Faci sau te tai ?" „Lasă-l că face" venea răspunsul, şi porneam iar la altul, pîna treceam pe la fiecare pom fructifer. Tata ne învăţase jocul şi acum el doar asista la plăcerea noastră, dar în acelaşi timp ne pregătise şi uneltele care să aducă într-adevăr rod bogat pomilor. După jocul cu toporul luam greble de fier, ca să curăţăm grădina de urmele iernii, apoi veneam cu sape sau cazmale şi săpam în jurul fiecăruia. Alţii săpau brazdele de zarzavat, unde semănăm ceapă, usturoi, lăptuci, ridichi de lună, răsadul de roşii şi de ardei, varza de vară, castraveţii, brazdele de flori, iar tata, cu foarfecă de tăiat via, curăţa crengile uscate, încît pînă la prînz toate erau gata. Ieşeam la această primă zi de muncă în grădina, dornici parcă să ne reluăm legăturile întrerupte de iarnă. După masă mergeam şi aram analoghia din marginea satului, unde puneam orz, ca să se ajungă repede, să aibă caii nutreţ proaspăt. Eira prima arătură a anului, aici se spăla cormana plugului pe care tata o ungea cu păcură ca să nu ruginească peste iarnă. După cîteva brazde, cormana şi fierul erau strălucitoare, de te puteai vedea ca-ntr-o oglinda în luciul lor. După ce aram noi analoghia, a doua zi ieşeau toţi cu plugurile să le aare pe-ale lor. Erau pământuri foarte grase analoghiile, aici îşi duceau oamenii gunoiul de grajd cînd nu aveau timp să-l care la cîmp, şi din cauza asta pămîntul era afinat şi chiar dacă ar mai fi venit o zăpada, orzul n-avea nimic, încolţea şi creştea de sub ea. în cîmp însă, oamenii mai atîrnau, să mai vadă, ce zice unul, ce .zice altul.

Nea Vasi'e Toroipan avea alte semne, după care ştia •că vine sau nu vine primăvara. El care, copil fiind, trăise la sohat, învăţase de la tatăl său cum se anunţă schimbarea timpului. Dacă, vara, ardea soarele cu putere, în mod sigur în după masa aceea ploua, dar avea să fie o ploaie scurtă şi repede, cu fulgere, cu trăznete, poate chiar cu piatră, şi locală, pe zone mici. Putea să plouă la Valea Dro-

piilor şi să nu plouă pe sat, sau la Movila Albă. Dacă erau nori ameninţători şi începea să bată vîntul, puteai să-ţi vezi liniştit de coasă ; vîntul va împrăştia norii şi nu va ploua. Dacă, din contră, nu erau nori şi începea o furtuna din senin, atunci puteai să-ţi siringi lucrurile, că va veni ploaia cea repede. Cînd apăreau nori pe tot cerul, încetul cu încetul, fără vînt şi fără soare arzător, atunci se pregătea o ploaie mocănească, adică o ploaie care cade încet şi care atinge tot Bărăganul. Ea ţinea două, trei zile, uneori şi o săptamină şi atunci trebuia să lucrezi în jurul casei. Iarna, dacă seara cădea pe un cer senin, trebuia să arzi soba bine, că urma un ger straşnic, de crăpa oul în cuibar. Fiind ger puternic, n-avea să ningă, aşa că te puiteai duce să-ţi faci şi alte treburi mai departe de sat. Dacă însă era moină şi cerul se înnora, iar bolovanul cu sare de la oi se umezea, avea sa ningă. Dacă erai atent la porc şi-l vedeai cu paie în gură, era încă o dovadă că va ninge ; animalul simte natura mai bine ca omul.

Acum, primăvara, nea Vasile ieşea din curte, făcea cîţiva paşi în vii, ca să fie mai departe de adăpostul şirilor cu paie, al grajdurilor şi al saivanelor, şi încerca timpul. Cu capul ridicat în direcţia Crivăţului, pentru ca să poată mirosi cît mai bine aerul, cu ochii în zare, să privească cerul, cu mina stingă întinsă ca să simtă tăria vîntului, cu urechea aţintită la sunetele pe care le scotea vîntul cînd se lovea de pomi şi de butucii de vie, el părea încremenit acolo de cînd lumea. Cine nu ştia ce face, putea să se sperie, crezînd că-i cineva care a înţepenit în vii. Sprijinit în vechiul şi nelipsitul său baston, pe care singur şi-l cioplise dintr-un lemn de corn, ai fi zis că aşteaptă primăvara, ca să-l dezgheţe şi să poată umbla după aceea. Şi, într-adevăr, primăvara venea. Moş Vasile Toroipan îşi trăgea mîna binişor, îşi lăsa capul în poziţia normală, respira ca un om şi pornea agale, sprijinit în baston, să le spună feciorilor că vine primăvara, adică să se pregătească de

In următoarele zile, primăvara anunţa timp cald şi frumos. Soarele îndrăznea tot mai mult să rupă din noapte — şi dimineaţa şi seara. Pămîntul se scurgea bine prin curte ca şi pe drum. Găinile ieşeau toate din coteţ şi căutau viermişori pe lîngă stratul de gunoi de grajd sau ciuguleau din iarba care crescuse deja pe lîngă gard, sau din ştevia din fundul curţii care creştea, în fiecare primăvară, cu nemiluita. Cocoşii cîntau des fără motiv, semn că se bucurau de venirea primăverii.

Cu furcoiul în mînă, ieşind de la oi sau dintre căpiţe, tata ne anunţa că „mîine mergem la plug."

Vestea era pentru toţi : pentru mama să pregătească de mîncare, pentru Nicuiae şi pentru mine să pregătim căruţa, iar pentru Alexandru, fratele cel mai mic, să ştie că rămîne acasă cu toată grija gospodăriei : vaca, poţpul, oile şi msai ales găinile la paie. Asta era frica noastră : ,să nu vie tata de undeva, din sat, de la tîrg, de la cîmp şi să găsească găinile la şira cu paie sau mai ales la căpiţele cu fîn. Acum erau puţine paie şi fîn şi ciugulitul lor s-ar fi observat uşor. Mama ar fi putut ,să se plîngă că n-are pîine făcută, dar nu zise nimic, de fapt degeaba ar fi zis, fiindcă hotărîrea era luată. Cîteva turte din cocă nedospită se puteau face numaidecît şi tata prefera turta, că era mai moale decît pîinea. Slănină pregătită special pentru primăvară avea, cîteva ouă fierte se făceau numaidecît, ceapă era destulă, apă în botă, mîine dimineaţă înainte de plecare — şi cu asta scăpa.

Scoteam căruţa de la şopron, ungeam roţile cu păcură, scoteam fiarele de plug, care fuseseră ascuţite din timp de Cherpedel şi începeam pregătirea căruţii. Puneam codîrla la spatele căruţii şi o umpleam cu fîn, dughie netreierată, cel mai bun fîn pentru cai, păstrat special, o căpiţă întreagă, pentru zilele de plug din primăvară. Apoi urcam, în spatele căruţii, rotilele, plugul, grapa şi răscrucile, iar în faţă sacul cu sămînţa de orz, sacul cu grăunţe pentru cai, orz obişnuit, pături pentru cai, urmînd ca mîncarea şi apa să le pună mama dimineaţa. „Gata ?" venea tata să controleze căruţa, cînd noi dădeam semne că nu ar mai fi nimic de pus. „Aproape", zicea Nicuiae fără convingere, care ştia că întotdeauna poţi uita cîte ceva. Tata măsura căruţa din ochi şi parcă număra după o listă obiectele puse într-însa. „Da, zicea el scurt, ca un comandant, dar caii ăştia care trag la plug nu beau şi ei apă ? Cu ce-i adăpăm ?" Uitasem găleata de adăpat caii la cîmp şi funia, pregătite şi una şi alta în grajdul cailor, pe laviţă. „Păi, am zis că-i aproape gata", rîdea Nicuiae şi pornea după găleată şi după funie. In lipsa lui mi se adresa mie: „Ghici ghicitoarea mea: scut de ploaie, scut de vînt, îi trebuie plugarului numaidecît." Uitasem şi de rogojină. „La cîmp nu pleci fără rogojină nici în iulie; dacă-i soare, pui rogojina pe căruţă şi stai la umbră cînd mănînci; dacă bate vîntui, o pui pe oişte, contra vînturui, şi mănînci la adăpost; dacă plouă, ce să mai vorbim, te vede Dumnezeu fără rogojină."

Niculae, care dăduse în grajd peste rogojini, venea cu găleata într-o mînă *şi cu rogojina sub braţ. „Uite cine se terne de ploaie", glumea tata pe seama lui. „Cred că sîntem gata", încheia Niculae, cu teama că ar mai putea fi ceva uitat. „Aşa zic şi eu", îşi exprima nesiguranţa şi tata şi porneam cu toţii jspre grajd să scoatem caii să-i plimbăm puţin, ca a doua zi să nu li se pară prea grea căruţa şi mai ales plugul.

A doua zi, cînd răsărea .soarele, eram în capul locului. Pînă mîncau caii cîte o traistă de orz, noi aşezam plugul pe brazdă şi luam cîte ceva în gură ca să rezistăm pînă la prînz. Apoi tata la coamele plugului, cu hăţurile de gît, iar eu ţinînd caii de dîrloagă, ca să meargă drept cît dticeam prima brazdă, că pe urmă mergeau singuri, porneam în noul an de muncă. Primele brazde le ducea tata ca să simtă el plugul cum intră în pămînt, în timp ce eu şi Niculae ne duceam la puţ să scoatem vreo douăzeci de găleţi de apă, ca s-o împrospătam, că din toamnă nu mai scosese nimeni nici o găleată, şi era stătută. Pînă ducea tata zece brazde, adică pînă spre prînz, noi scoteam apa din puţul adînc de douăzeci şi cinci de metri şi izvoarele începeau să aducă apă proaspătă.

Plugul răsturna brazde lungi şi cafenii, muşcînd lacom din pămîntul reavăn şi gras. La orz n-ar fi fost nevoie de o arătură adâncă, dar tata băga plugul zdravăn ân pământ, să stârpească rădăcinile de pir. Călca ou mare plăcere ân urma plugului. încălţat cu opinci uşoare şi bucuros că începe iar lupta cu pământul, se simţea mai tânăr, mai ân putere şi nu lua în seamă cei cincizeci de ani de care trecuse. „Vârsta e-n sufletul şi-n inima omului", obişnuia el să le spună celor care se plîngeau c-au îmbătrânit. La cincizeci de ani, tata chiar credea că începe o nouă viaţă. Terminase cu multe greutăţi şi îşi pusese pe picioare gospodăria. Era, acum, în rînd eu lumea, ba poate chiar ceva mai strălucitoare ca ale altora, datorită hărniciei lui şi dorinţei de a face din orice un lucru frumos, de a nu-l face oricum. Aproape toţi oamenii din sat aveau cîte doi, trei cai, dar ca Cezar şi ca Roaiba erau puţini sau deloc. „Omul ăla frumos cu caii buni", aşa spuneau despre tata cei din alte sate, care nu-l ştiau după nume.

— Era într-adevăr frumos ? se interesă scriitorul, cuprins de cele spuse.

-— Eu nu mi-am dat seama de asta, îşi continuă Zevedei netulburat povestirea. Era un om de statură mai degrabă mijlocie decît înaltă şi la anii lui mergea mai- drept decît

flăcăii. Avea ochi albaştri şi limpezi ca cerul senin, pătrunzători cînd era încruntat, dar altfel blânzi şi calzi, cu o bunătate de bunic din poveste. Sprîncenele castanii, ca şi părul, erau uşor arcuite pe arcade şi niciodată nu-ntrebau ceva. Cînd se supăra, ele coborau mai mult peste ochi, ai fi zis că nici nu mai vede şi că merge mânat şi condus de supărarea pe care o avea. Mîinile vînjoase şi puternice, cu degete mari şi groase puteau spune singure că omul acesta nu prea s-a jucat în tinereţea lui şi nici după aceea. C-înd se bărbierea, sîm'bătă seara sau duminică dimineaţa, era într-adevăr frumos. Pielea obrazului întinsă şi curată, fără nici o pată sau bube cum aveau unii oameni, te făcea să crezi că nu la cîmp muncise toată săptămîna, ci la oraş, în prăvălia unor negustori. Motive de supărare nu prea avea, căci în casă cuvîntul lui era lege, iar în lume nu se amesteca decît cînd avea, într-adevăr, ceva de spus şi atunci o făcea şi cu sufletul şi cu ochii şi cu mîna, încît era foarte convingător. Totuşi, într-o familie se-ntîmplă multe, necazurile vin şi nechemate, iar întâmplările nefericite nu ocolesc pe nimeni. în asemenea împrejurări stabilise cu mama, şi ea ne spusese şi nouă, să fie lăsat în pace pînă îi trece supărarea, adică pînă începe el să vorbească normal. Aşa se face că niciodată între ei n-a fost scandal, niciodată n-a înjurat-o pe mama şi cu atît mai mult n-a bătut-o, cum se-ntîmpla în alte familii. Cu doi ani mai mică decît el, mama, femeie voinică şi grasă, se pomenise că nu mai poate să scoată o găleată de apă din puţul de acasă, de la zece, doişpe metri adîncime. li bătea inima să-i sară din piept sau să i se oprească de tot. Altfel în jurul casei făcea orice, dar apa din puţ şi frămîntatul pîinii, cînd făcea multă, o răsturnau. „Bătaie de inimă", i-a spus un doctor, să evite tot ce o oboseşte şi de două ori pe an să-şi puie „ventuze cu sânge". Cînd Tudor Făinaru o bătea pe nevastă-sa, şi-o alerga pe stradă, de se ruşina lumea şi intra în curţi să nu-i vadă cum se bat, am întrebat-o pe mama dacă pe ea a bătut-o tata vreodată. „Dacă m-ar fi bătut, cred că aş fi murit", mi-a spus mama. N-am înţeles-o de ce ar fi murit şi n-am mai întrebat-o niciodată acest lucru. Tata avea o grijă deosebită faţă de ea. Cît era de aspru cu noi, că ne atingea la orice greşeală şi ne înjura cînd nu-l ascultam, atît era de grijuliu faţă de mama. Dacă eram la masă şi s-ar fi întîmplat să-i cerem unul din noi apă mamei, ne-ar fi ruşinat de nu ne vedeam. în general asta era legea : cel mai mic serveşte pe cel mai mare. Dar dacă între noi, cei mai apropiaţi ca vîrstă, mai schimbam rolurile, fără să ne

supărăm, față de marna sau de tata nimeni n-ar fi îndrăznit să-i ceară o cană cu apă. Aşa era şi aşa trebuia să fie.

Iubirea lui se revărsa asupra celor care munceau mult şi cu tragere de inimă. Puturoşilor nu le primea nici bună ziua, necum să stea de vorbă cu ei. Leana, nevasta lui nenea Ştefan, cel mai mare dintre fraţi, era o femeie rea, chiar a dracului, s-ar putea zice. „Capra", i-a zis propriul ei copil cînd s-a făcut mai mare şi numele i se potrivea de minune. Vorbea urît, bîrfea pe toată lumea, drăcuia din ie miri ce, ii spunea vorbe urîte şi lui nenea Ştefan, era o capră, ce mai încolo şi încoace. în schimb era de-o hărnicie nemaipomenită. Le-nvîrtea acasă pe toate numaidecît: mulgea vaca, fierbea laptele sau îl punea la prins, dădea la porc, la găini, mătura la stradă, mătura bătătura, se ducea pe jos la piaţă cu ouă, cu găini, se-ntorcea numaidecît, era spirt, nu altceva. Tata ţinea la ea mai mult decît la Ioana, nora cealaltă, nevasta lui nenea Costea, care era cumsecade, dar nu prea muncea. „Iute, a naibii, Leana asta, se duce cu rîndul la prăşit sau la cules, de nu te poţi ţine după ea. îmi place de ea", spunea tata despre soţia celui mai mare frate.

în fundul sufletului său nu era el chiar mulţumit nici de o noră nici de alta, dar nu le zicea nimic, nu el le alesese, nu el trăia cu ele. Leana era harnică, dar după ea nu se aduna mai nimic ; Ioana era mai înceată, „mai boieroasă", dar avea sufletul mai puţin negru. Unchiul Petre înclina spre Ioana. Cînd vrea să ne dea sfaturi, el ne spunea : „Mă, cînd s-a însurat Ştefan, i-am spus n-o lua, mă, pe Leana, că nu-i pentru tine". El nu m-a ascultat, a făcut cum i-a plăcut. Cînd s-a-nsurat Costea m-a-ntrebat: ce să fac, mă nene, s-o iau pe Ioana lui Plăcintă ? I-am spus : cum vrei tu, băiete. Şi-acum, du-te-n casă la Leana şi du-te şi la Ioana." Păreri şi păreri.

Tata nu le-a zis nimic, niciodată. „Fiecare, cum îşi aşterne, aşa doarme" — şi cu asta încheia discuţia despre cine a nimerit-o mai bine.

Pentru el lucru important era că a însurat doi băieţi şi a măritat o fată, că sînt la casele lor şi au ce le trebuie. Dar şi mai important era că după aceste trei căsătorii, gospodăria lui nu s-a clătinat. Mai are patru copii, dar acum sînt toţi oameni de muncă, toţi aduc ceva în casă.

Cînd s-a însurat Ştefan, i-a dat tata două pogoane, dar fără acte. Cum el n-avea cai şi căruţă, pămîntul se muncea împreună. Cum s-ar zice, îl lua tata în parte de la el.

Ii dădea recolta de pe un pogon, strînsă gata. El sau aevastă-sa veneau două-trei zile la sapă, şi două-trei zile la cules, cit socoteau că se lucrează pămintul lor. Toamna le ducea tata o căruţă bună de porumb, cam, patruzeci de duble de boabe şi două căruţe de coceni. Nevastă-sa avea şi ea trei pogoane şi le muncea cu tac-su, tot cam aşa, în pante, dar era pământ lucrat mai prost şi nu dădea recolte bune ca pămîntul nostru. Cu nenea Costea fusese puţin altfel. îi dăduse tata un cal, pe Roibul, cînd a plecat în armată şi s-a pus „călăreţ cu schimbul", adică a făcut numai trei luni armata, fiindcă s-a dus cu calul lui. Cînd s-a-nsurat i-a dat numai un pogon, pentru că-i dăduse calul, dar şi pentru că nevastă-sa avea patru pogoane. Tot împreună se muncea şi pogonul lui. Costea era un om blînd şi era în stare să glumească chiar cu averea lui. Pentru că nevastă-sa avea patru pogoane, pe care le munceau părinţii ei şi lor le ajungea ce luau de-acolo, că nici n-aveau copii, nenea Costea făcea haz pe seama tatei, de fapt pe seama pogonului lui. „Anul trecut nu mi-ai dat nimic după pogonul meu, anul ăsta o să-mi dai ceva ?" „Păi ai venit la treabă ?" încerca tata o scuză. „Eu am crezut că ţi l-am dat în parte, ce era să caut la treabă ?" „Ei, vino şi tu două zile la coasă şi-ţi dau griul după o jumate de pogon". Adevărul este că dacă ar fi avut nevoie i-ar fi dat şi mai mult, dar aşa se chema că lucrurile se rezolvau în familie.

Cu Neta era oarecum altceva. Ea se măritase la oraş şi îi promisese tata patru pogoane şi zece oi. Bărbată-su era lefegiu la stat, la poştă, împărţea scrisorile la oameni. Avea o şaretă cu un cal şi toată ziua, prin tot oraşul, împărţea poşta la oameni. Lor le dădea tata recolta de pe două pogoane, dar diferit de ce se semăna. Le dădea treizeci de duble de grîu şi o căruţă de porumb, iar în loc de paie şi coceni, ie dădea o căpiţă de fîn sau una de paie de orz pentru calul de poştă. Paiele de grîu şi cocenii rămîneau la noi, ca şi oile. De la oi le dădea cîte cinci kilograme de brînză pentru fiecare oaie fătată, iar lînă nu ştiu dacă le dădea vreodată, că oamenii n-aveau nevoie, poate aşa... pentru ciorapi, sau vreun flanel, din cînd în cînd... Neta venea la sapă o săptămînă, la cules porumbul o săptămână, şi cât dura secerişul. venea şi bărbatu-su în concediu, că le plăcea să doarmă la cîmp şi să asculte păsărelele cum cântă. Era tot o treabă în familie. Aşa că tata muncea din răsputeri tot pămîntul, mai lua chiar şi de la alţii în parte, îi aduna pe toţi la muncă, iar recolta o împărţea după cum

aveau oamenii nevoie. In felul acesta pămîntu'l nu se risipea, iar oamenii aveau ce le trebuie şi familia era unită, de parcă ar fi stat toţi sub acelaşi acoperiş.

*

— După cum se vede treaba, rîse Mihai Grancea, bătrînul avea spirit colectivist... îi plăcea munca în colectiv.

— Nici nu se putea munci altfel, ca să termini ce aveai de făcut. începeai coasa la două, trei pogoane de orz, să zicem, trebuia să te grăbeşti să-l strîngi numai decît, că venea o ploaie, o furtună şi te prindea cu el întins. La treierat, barem, ce să mai vorbesc, ne ajutam mereu cu alde Toroipan, noi şapte, opt, ei şapte, opt. Altfel nu se putea.

— Deci nu numai în familie, dar chiar mai multe familii la un loc munceaţi ! Spiritul de cooperare al ţăranului român, interveni iar scriitorul, ca şi cum ar fi rostit concluzia unei lecţii.

— Nevoia îl învaţă pe om întotdeauna, zise Zevedei.

— Dar seceratul, tov Zevedei, cum se făcea aici la dumneavoastră, pe atîta întindere de pămînt ?

—• Vă spun eu imediat, dar să mai beau o gură de apă, că nu ştiu ce m-a apucat, de parcă aş fi mîncat peşte sărat de dimineaţă — încercă Zevedei să explice setea care-l apucase. îşi mai turnă un pahar şi-l bău cu poftă, în timp ce Grancea se învinuia în gînd că n-a făcut rost de un vin sau o ţuică pentru oaspetele său.

— S-auzim ce ne mai spune radioul, zise gazda, ridieîndu-se şi punînd în priză cordonul cu prelungitor al aparatului de radio. Are scala defectă, îşi lămuri el, parcă jenat, oaspetele, şi eu prefer să-l pornesc sau să-l opresc direct de la priză. N-ai vrea să ascultăm... e oră exactă şi...

— Eu ascult întotdeauna buletinele de ştiri, se declară de acord oaspetele, ridicîndu-se şi el în picioare, din respect pentru gazdă. Chiar îmi place mai mult să le ascult la radio, decît să le citesc în ziar... Dacă ar fi după capul meu, aş da mai des ştiri la radio, să afle omul ce se-ntîmplă-n ţară, ce se-ntîmplă-n lume... Omului parcă-i vine mai uşor să asculte un glas, n-are întotdeauna timp să citească.

Vocea crainicului anunţă ora exactă, după care cei doi ascultară ştirile interne şi cele externe (Zevedei făcu un gest cu mîna : „aşa, domnule, să afle omul"). în sfîrşit, „starea vremii" ; Zevedei veni mai aproape de aparat, deşi vocea crainicului era destul de puternică, dar el nu voia să

piardă nimic, ba chiar, dacă ar fi fost posibil, ar fi vrut să poată atrage asupra satului şi asupra pământurilor o climă mai caldă, eventual o zăpadă, o ninsoare zdravănă, care să apere grîul din lan, că după seceta din toamnă...

Veni un „magazin duminical", pe care-l lăsară să se audă în surdină, neatenţi la glume, ascultând câteodată vreo muzică, o romanţă, un cîntec, iar Zevedei îşi reluă povestirea.

IV

— Secerişul, tovarăşe scriitor, aducea ţăranului din Bărăgan cele mai mari bucurii. Pe la jumătatea lui iunie, a doua sapă a porumbului se cam termina şi oamenii aveau un răgaz pentru a se pregăti de seceriş. Grîul dădea în pîrg. Marea verde, pe care vîntul o mişca în vaduri prin mai, acum opunea rezistenţă. Spicele mari şi grele abia se mişcau la adierea vîntului. Oamenii îşi măsurau recolta frecînd în palme câteva spice, să vadă cât e de mare şi de greu bobul de grâu. Luau probe de la capătul locului şi de la mijlocul lui şi-şi dădeau cu părerea : şaizeci, şapteci de duble la pogon era o recoltă bună. în sat, când se-ntâlneau doi oameni, nu mai vorbeam altceva decît despre grâu. „Când âncepi la grâu ?" „îl mai las câteva zile." „E bun, e bun ?" ..Vrea şaptezeci de duble la pogon cred că scot." „Buuun !"

O bucurie domoală cobora în sufletele oamenilor, pe care ei încă nu şi-o împărtăşeau. Deveneau mai buni, mai blânzi şi-şi făceau planuri de viitor apreciind cit grâu vor vinde, cîţi bani vor lua, ce vor face cu ei. Spre sfârşitul lunii începea să se audă în sat bătutul coasei : într-o curte, în două, în trei, pînă cînd tot satul era cuprins de sunetul reţinut al ciocanului căzut pe nicovală. Era o treabă grea şi migăloasă, pe care n-o putea face oricine. înfişreai nicovala în pămînt, te lungeai pe partea stângă sprijinit în cot, iar cu mîna trăgeai puţin cîte puţin coasa. Mîna dreapta ţinea ciocanul cu care lovea încet coasa, pentru ca gura ei, prinsă între ciocan şi nicovală, să se subţieze. Milimetru cu milimetru, gura coasei trecea pe nicovală, unde primea loviturile uşoare ale ciocanului. Cînd era gata, o gresie udată în apă mîngîia gura de oţel a coasei, pentru a nivela loviturile de ciocan.

Bucuria secerişului era dată şi de faptuil că se adunau toţi fraţii la casa părintească şi pregăteau asaltul. Numai mama rămînea acasă cu treburile gospodăriei şi cu casa în care avea întotdeauna ceva de făcut, iar cînd termina cu

treburile casei şi ale curţii, torcea lină pentru îmbrăcămintea noastră de iarnă.

îîm iuilie începeam secerişul. Pregăteam căruţa de drum lung, mai ales cu de-ale gurii, fiindcă la secerat, în afară de coase, seceri şi greble alte unelte nu trebuiau.

O ladă făcută pe dricul cărăţii, în care intrau cam trei-patru duble de mălai, se aşeza în faţă şi stăteau pe ea cei care mînau caii. Cîteva bucăţi mari de brînză, ceapă, roşii, castraveţi, o putinică cu ciorbă de dovlecei sau de fasole verde şi cîteva pîini — constituiau mîncarea pe care o 'luam de-acasă. Şi după ce plecau toţi în căruţă, eu luam vaca de funie, viţelul venea după noi, şi pînă spre seară ajungeam, şi eu Ia locul unde începea secerişul. Rămâneam acolo peste noapte pînă terminam, fiindcă seceratul grîului, şi mai ales al orzului, trebuia făcut dimineaţa şi spre seară, să nu se scuture boabele. Cu mult înainte de răsăritul soarelui, cînd rouă era din belşug şi înmuia paiul grîului, mergeam cu toţii unde era grîu'l mai înalt şi smulgeam legătură. Unii smulgeau griul, iar alţii împleteau legătura şi-o numărau în snopi, două clăi în fiecare snop, adică cincizeci şi şase de legături. După ce smulgeam cît socoteam că ne va trebui, într-o zi, acopeream bine legăturile ca să rămînă toată ziua moale şi să nu plesnească paiele cînd legam snopul de grîu.

Cînd răsărea soarele, eram gata de asalt, cu legătura făcută pentru toată ziua. Acum trecea fiecare la treaba lui. Mai întîi porneau cosaşii, tăind postaţă în lungul lanului, atât de lungă cît rezista coasa după un ascuţit de gresie. Trei bărbaţi zdraveni — tata era mereu în frunte ca să deschidă el drumul — mergeau la distanţă egală unul de altul, mânuind cu mare grijă coasa şi Juînd numai atîtea fire de grîu cîte putea coasa să reteze dintr-o lovitură. Cu capul aplecat puţin în faţă, ca să poată lua grîul cît mai de jos şi să rămîie miriştea cît mai mica, ei înaintau cu paşi mici şi' se balansau uşor într-o pante şi alta, mişoîndu-se pe şolduri ca nişte jucării, atît cît le dădea voie lăţimea brazdei şi coada coasei. Soarele imens de iulie urca uşor Ia orizont şi Bărăganul îşi desfăşura în faţa noastră grînele coapte sub cerul de văpaie. O mare galbenă, cît vedeai cu ochii, îşi rostogolea talazurile de foc, înfierbîntînd dorinţa secerătorilor de a se avînta tot mai mult în ea. Nimic altceva decît grîu, nici un pom, nici o căsuţă, nici măcar o colibă — ¡numai nemărginirea grîului umplea sufletele oamenilor cu o bucurie greu de sităpînit şi revărsată în pofta cu care mun-

ceau. Fiecare lovitură de coasă muşca din lanul care parea nesfîrşit şi mănunchi după mănunchi brazda de aur se întindea la pămînt pe toată întinderea postaței. în urana mersului domol al bărbaților veneau legătoarele frînte de la mijloc. Cu secera în mîna dreaptă, ele prindeau pe dedesubtul brazdei mănunchiuri de grîu, pe care le sprijineau deasupra cu mîna stingă şi le aşezau pe legătura întinsă : două, trei, patru mănunchiuri. Apoi puneau secera jos şi, ajutate de genunchiul drept, strîngeau cu mâinile capetele legăturii şi le ânnodau, făcând snopul frumos, spic lângă spic şi cotor lângă cotor. Fiecare snop legat era dat doi paşi înapoi, pentru a face loc celui cu grebla să adune ultimele spice rămase printre mirişti. Şi snop cu snop, brazdă cu brazdă, postață cu postață, secerătorii înaintau în lan, lâsînd în urma lor miriştea aurie care strălucea în bătaia soarelui de-ți lua ochii. Tristețea Bărăganului, netulburată luni de zile, începea să dispară : cîmpia se însufleța de cetele de secerători aruncate care înaintau cu aceeaşi mişcare lentă şi cu aceeaşi balansare a brațelor ; sunetul metalic al gresiei trasă pe gura coasei la fiecare sfîrşit de brazdă venea din toate părțile ca un cântec plăcut; câte un nechezat de cal aducea aminte stăpânilor că şi ei sânt acolo$_{i(}$ chiar dacă acum, în toiul secerişului, nu făceau decît să pască — răsplată binemeritată după zilele de plug; ca nişte furnici luptîndu-se cu hrana pentru iarnă, mogîldețele de femei cu •snopii în brațe, înfofolite la cap, la brațe şi la picioare, strigau din cînd în cînd la cel care grebla, să le aducă apă. Era o forfotă nemaipomenită, deşi fiecare îşi făcea treaba lui cu grijă. Privit de la distanță, acest du-te-vino al fiecăruia părea un fel de joacă ; numai femeile care se luptau cu maldărele de grîu şi în cele din urmă cu snopii legați dă•deau convingerea că acolo se năduşeşte zdravăn.

Spre prînz, cînd umbra omului începea să se facă tot mai mică, iar din văzduh soarek turna foc peste secerători, tata mă striga şi-mi făcea semn să pregătesc masa. Asta era întotdeauna treaba celui mai mic dintre frații participanți la seceriş, care nici nu putea să cosească, nici să lege. Bl îndeplinea toate treburile mărunte, dar fără de care ceilalți nu ie puteau face pe cele importante.

Cînd tata mă striga să pregătesc masa, asta însemna mai multe lucruri. Trebuia să las grebla şi să plec cu caii şi cu vaca la apă. înhămam caii, legam vaca de căruță şi porneam la puț. întîi adăpam vaca, fiindcă ea nu bea dacă simțea că altcineva a băut din găleată înaintea ei; o gălea-

ta, două, trei de apă scoasă greu de Ia douăzeci şi cinci de metri, apa rece şi bună din fundul pământului. Apoi adăpam caii, alte patru, cinci găleți şi după ce potoleam animalele, aruncam apa încălzită din botă, o spălam şi 0 umpleam cu apa rece şi proaspătă, apă de izvor subteran. Tot aurul din lume nu făcea cît o găleată de apă rece, în mijlocul zilei de vară, Ia Drumul Subțire. Mă întorceam apoi încet la capul locului, lăsînd caii să meargă în voia lor. Priponeam caii şi vaca în miriştea lăsată în urmă de secerători şi mă îngrijeam acum şi de oameni. întindeam rogojina pe căruță împotriva soarelui, în aşa fel ca să fie umbra cît mai mare, aşterneam la umbră o pătură, peste pătură un ştergar lat, alb şi scoteam mîncarea. Cînd eram gata apăreau şi cosaşii, care mai întîi îşi potoleau setea cu apă rece din botă, apoi se spălau să-şi răcorească faţa plină de năduşeală şi se băgau la umbra rogojinei. Femeile apăreau mai în urmă, după ce legau şi ultimii snopi, îşi scoteau mînecuțele de pe brațe (nişte tureci de ciorapi vechi ca să nu le zgîrie spicele de grîu), îşi scoteau şi ciorapii lungi şi groşi care le apărau genunchii, îşi dădeau jos basmalele de pe cap, se spălau şi ele şi-şi luau locul în jurul ştergarului cu merinde, mai de grabă să se ferească de soare, decît să se apropie de mîncare. în toată întinderea nu se mai vedea nimeni, toți oamenii se retrăseseră Ia umbră. O linişte de plumb cuprindea cîmpia şi adormea totul. Albastrul înalt al cerului începuse să pălească şi din soaree nemilos suliți de foc se revărsau pe pămîntul blînd şi răbdător. Paiele se frîngeau de arşiță şi peste griul rămas în picioare văzduhul arunca valuri de foc. Oamenii mâncau mai mult pentru a-şi face o datorie, nu Ie era foame, căldura îi mistuia, şi se înviorau bînd mereu din bota de lemn, care încă mai păstra apa rece. Apoi, răpuşi de căldură şi de oboseală, întinşi la umbră unul lângă altul, dormeau un somn adânc în aerul încremenit şi greu ca de cuptor. Din cînd în cînd cîte o pală de vînt îşi făcea loc pe sub căruță, înviorîndu-i, şi atunci ei îşi mişcau capu' în somn. căutînd valul de aer care venea uşor printre ei. Cînd soarele trecea de cumpăna cerului şi începea să coboare, mărind umbra sub care stăteau, adieri de vînt tot mai numeroase treceau printre ei şi le uscau năduşeală de pe față şi de pe brațe.

— Scularea, că rîde lumea de noi, strica tata, deşi nimeni nu apăruse printre lanuri. Ridicați-vă sus, la aer, că uite, începe să se răcorească.

Se trezeau unul cîte unul şi se ridicau de sub umbra căruții. Soarele nu mai ardea aşa de tare, iar sus aerul se miş-

ca mai liber decît acolo, pe pătură, sub căruța şi la umbra rogojinii.

Se spălau iar, să-şi răcorească faţa şi fără multa vorba porneau la treabă, mai întîi cosaşii în cămăşile lor albe de borangic sau de bumbac şi cu pălăriile negre pe cap, apoi femeile, după ce-şi legau iar la braţe şi la picioare apăratorile, • ca să nu le rănească paiele uscate, şi basmalele pe cap, lăsînd un locşor doar pentru ochi şi pentru nas, ca să vadă şi să respire.

Cînd tata ajungea lîngă lanul de grîu şi-şi ascuţea coasa, ca să înceapă iar lupta cu grîul, tăcerea imensă şi grea a cîmpiei se spărgea : de peste tot începeau să apară mogîldeţele risipite printre lanuri, care se grăbeau să ajungă la propriile lor coase. Cineva le spusese şi lor să se scoale ca „rîde lumea de ei" şi ei, auzind că undeva se ascute o coasă, îşi dădeau seama că le-o luase cineva înainte. încet, încet, cît vedeai cu ochii, nenumărate cete se grupau şi înaintau cu aceeaşi mişcare a coasei. Şi din nou veneau după ei, cu seceri în mîini, mogîldeţeie negre, irîngîndu-se mereu din şale pentru a aduna maldăre de grîu şi a le lega în snopi mai mari decît ele, pe care âi mînuiau cînd într-o pante, cînd în ailta. Petecele de mirişti se măreau tot mai mult şi cîmpia îşi pierdea, cu fiecare postaţă terminată, podoaba de aur a verii care se pregătea să intre în hambare.

Dacă dimineaţa soarele urca mai greu, pînă să ajungă la prînzul mare, acum, după ce trecuse bine de amiază, cobora mu'it mai uşor. Se răcorea, caii începeau iar să mănînce, pitpalacul îşi striga numele, lanul de grîu ieşea din încremenirea în care-l ţinuse căldura, iar oamenii se înviorau. Bărbaţii se întreceau cu mai multă poftă, seoţînd sunete de voioşie şi îndemnîndu-se unii pe alţii, coasa muşca aprigă firele de grîu care nu se mai scuturau, acum, cînd se lăsa înserarea, brazda se forma dreaptă şi groasă cu spicele egale. Femeile se mişcau şi ele cu mai multă voie bună şi dădeau drumul la crîmpeie de cîntece, care treceau dincolo de locul nostru. Vesela se răspîndea în tot furnicarul cîmpiei care se lupta ca acum, odată cu venirea serii, să doboare cît mai multe brazde, să scurteze drumul griului spre hambare, să apropie ziua cînd vor mînca pîine nouă. Cînd umbra omului era aşa de mare că n-o mai puteai măsura, plecam iar cu vitele la adăpat şi aduceam iar apă rece pentru masa de seară. La întoarcere trăgeam căruţa pe mirişte, aproape de locul unde începea grîul necosit, mulgeam vaca, făceam o mămăligă mare, pentru şapte oameni, şi odată cu scufundarea soarelui în lanurile de grîu veneau toţi la masă, după ce

mai întâi strîngeau <snopii de gnu în olăi pentru că acum, pe înserate, nu se mai scuturau boabele din ei şi claia se făcea mai uşor. Acum mîncam sub cerul liber, care ne trimitea un aer proaspăt şi piăcut venind nu se ştie de unde ; mămăliga cu brînză şi ceapă, dar mai ales laptele proaspăt, fiert chiar atunci, în ceaunul din care tocmai răsturnasem mămăliga, ca şi ouăle prăjite ne mîngîiau nările, mărindu-ne foamea pe care abia acum o simţeam cu adevărat. Mîncam zdravăn, cu poftă, cosaşii beau şi cîte o gură, două de rachiu, „ca să Ie înmoaie oasele", cum ziicea tata. Mîncam pînă terminam toată mămăliga, chiar dacă ne săturam, după o zicală a mamei pe care o rostea în asemenea împrejurări : „mai bine maţe stricate, decît bucate aruncate". Brînza putea să mai rămîie că nu se strica, ceapa la fel, dar laptele şi mămăliga trebuiau terminate.

Apoi ne pregăteam aşternuturile, întinzînd păturile peste maldăre de paie sub ceruil liber şi ne culcam, gustînd oboseala plăcută care ne trecea prin corp. Cobora în noi tihna senină a acelui sfîrşit de zi. Soarele dispăruse de mult, acum nu ne mai luminau decît stelele şi luna, dar căldura lui nu fusese încă înghiţită de răcoarea serii care se lăsase. Trupurile încălzite încă de căldura de peste zi a astrului se desfătau de plăcere la boarea răcoroasă a serii. N-ai fi zis că doar cu trei, patru ceasuri înainte, căldura de cuptor se revărsase peste oameni şi grîu. O linişte deplină plutea în văzduh, că se auzeau vorbele şoptite de la alte cete de secerători, dar încet, încet noaptea cuprindea cîmpia cu umbrele sale şi adormea totul într-un somn binefăcător. Simţeam în somn plăcerea de a dormi după o asemenea oboseala şi de a respira aerul curat şi rece al nopţii care părea că înghiţise totul : oameni, vite, păsări, plante...

A doua zi luam «treaba de la capăt cu mai multă poftă, căci pe măsură ce înaintam în lanul de grîu, doborîndu-I postaţă cu postaţă, creştea în noi dorinţa de a-1 şti la adăpost mai repede. A treia zi la fel, a patra la fel, pînă-1 terminam. Acum ştiam aproape sigur cît grîu vom scoate, numărul clăilor era un indiciu bun pentru a măsura boabele.

— De unde venea, întrebă Grancea, de unde venea, tov Zevedei, această plăcere, această *pasiune* şi apăsă pe cuvîntul pasiune — de unde venea această pasiune pentru muncă la părinţii dumitale, la fraţii dumitale, la ceilalţi oameni din Pogoanele ?

— Cum „de unde venea" ?… fu surprins Zevedei de întrebare, şi-n mintea lui apăru imaginea de la televizor, pe care o văzuse cu doiuă zile înainte, când o blondă cu microfonul în mînă stătea de vorbă cu nişte copii, la o şcoală, „îţi place la şcoală ?" întrebă ea pe copil. „îmi place" răspunse elevul. „Văd că ai note foarte bune, îţi place să-nveţi ?" „Da", zise el convins. De ce-ţi place să-nveţi ?" veni iar întrebarea blondei şi copilul nu mai ştiu ce să răspundă. Abia într-un itîrziu, ce s-o fi petrecut în mintea lui, probabil văzînd muştucul pe care-il ţinea reportera la gura lui, răspunse şi el tot cu o întrebare : „Cum, ide ce îmi place ?" şi imaginea de pe ecran dispăru cu reporteră cu tot. Zevedei se pomeni şi el întrebând, cam nedelicat, „cum, de unde venea pofta lor de muncă ?" (cum puteai, să întrebi de unde venea ceva firesc), dar nu vru să se dea bătut:

— ...din sufletul lor venea, din inima lor... Poate şi din mîndria de a se fi dovedit harnici... fiindcă din hărnicie veneau toate, nu ?

— Da, insistă scriitorul, dar hărnicia... hărnicia asta de unde venea, cine o stimula ?

Zevedei gîndea că nu mai are ce să spună, el nu putea să despice firul în patru, pentru el hărnicia era sau nu era, ce atîta vorbă pentru un lucru aşa de simplu. Se arătă plictisit de teoria pe care vroia s-o scoată de la el acest orăşeam dornic, cică, să-i înţeleagă pe ţărani.

— Ce să mai lungim vorba, tovarăşe Grancea.! Uite, era aici unul Ion Salcâm, vecinul nostru despre care v-am mai vorbit, muta pătura după umbra saloîmului cît era vara de lungă. E drept că nu-i mureau copiii de foame, dar nici grozav de bine n-o duceau, cum vă spuneam... Harnici erau de pildă cei din familia Arpăşenilor, — şi se cunoştea : aveau gospodărie frumoasă... Nu se zicea, acum nu prea mulţi ani, că toţi „oamenii simpli" sînt egali ? Egali faţă de pământ, faţă de orice ? Socialismul a creat condiţii egale pentru toţi oamenii muncii de la oraşe şi sate — iată ce e adevărat; toate astea le ştiţi dumneavoastră mai bine decît mine... Dar oare acum sînt itoţi oamenii la fel de harnici, sau… ?

— M-am lămurit, am înţeles, zîmbi Grancea. Dumneata eşti un ora deştept. Fireşte că nu muncesc toţi la fel... Spune mai departe cum era cu recoltatul grîuîuii.

Zevedei se ridică iar din fotoliu, sprijinindu-se cu mâinile de braţele lui, şi, zîmbind la rândul lui, se aşează mai temeinic, mai sigur pe sine, de parcă toată viaţa ar fi stat numai în fotoliu. „Mă simt in largul meu, pot să răspund la orice întrebare", voia să spună figura lui relaxată.

— Seceratul dura cam douăzeci de zile. Apoi începea căratul, fiecare om punea drugii pe căruță și încărca snopii de grîu pe care-i aducea acasă și-i așeza în două stoguri mari. Două căruțe pe zi făceai de la Drumul Subțire, dacă plecai de seara, ca să stai cu caii la iarbă, iar dimineața s-o pornești în zori. Oamenii se organizau în cete pentru treierat. Intrau cîte trei-patru familii într-o ceată, depinde cîți oameni avea fiecare, fiindcă treieratul nu era glumă, îți venea batoza în curte și tractorul care o punea în mișcare mergea întruna, nu puteai să-l lași să meargă în gol. Mai întîi trebuia să ai doi oameni pricepuți sus pe batoză, care să dezlege snopii de grîu și să-i bage în trombă. Ăștia trebuia să fie doi voinici cu experiență, altfel se-ntîmpla să-i tragă, dracu', tromba înăuntru, cum s-a-ntîmplat cu unul de i-a prins piciorul și i l-a măcinat între roțile dințate ale batozei. Aici munca nu era prea grea, ca efort vreau să zic, dar cerea pricepere și mare băgare de seamă. Pe urmă trebuia să ai patru oameni solizi ca să arunce snopii de pe stog, pe batoză. Doi într-o parte, doi în alta, că așa se făcea, batoza intra între două stoguri de grîu ca să se arunce snopii din amîndouă părțile. în timp ce unul arunca snopul, celălalt pregătea snopul următor, trăgîndu-l ușor să nu se rupă legătura, că se răspîndeau spicele în toate părțile și se risipeau. Pe urmă, doi oameni cărau sacii cu grîu în hambare, cîte trei duble în fiecare sac, iar ajlți doi puneau griul în saci — ăștia făceau cu rîndud, cînd unii puneau și alții cărau, cînd... Tot ei țineau și socoteala la duble, împreună cu un om al proprietarului batozei, care era interesat să știe cît grîu s-a treierat, că plata se făcea la numărul de duble treierate. Aici interesul omului era să mai greșească cu cîțiva saci mai puțin, ca să dea uium mai puțin, iar proprietarul batozei, invers, el vrea să fie cît mai mulți saoi, ca să ia mai mult uium. Cel ce era gazdă îl mai 'ua cu vorba pe omul proprietarului, ca să-l abată de la calcul, sau îl mai poftea la un pahar de rachiu, spunîndu-i că n-are nici un interes să-l încurce, că și el este doritor să^știe exact cît grîu a scos la pogon, clar pînă la urmă îl trăgea pe sfoară cu cîțiva saci. Stăpînul batozei nu era întotdeauna prezent la treierat, el doar trecea pe la om, să vadă cîte stoguri are, cam cît îi iese și pleca, lăsa în loc un băiat al lui și doi angajați, mecanici buni și ei, pe care îi plătea la numărul de duble de grîu aduse proprietarului ca uium. Nu mai spun că Gologan, care avea cinci batoze mari, fiecare trasă de un tractor, nici nu se băga în treburile

astea, lăsa doar pe angajații lui, care oameni erau şi ei şi le plăcea să stea la un pahar cu rachiu. Chiar pretindeau ca omul care treieră să aibă pregătit pentru cei trei maşinişti o sticlă de rachiu şi cîte un pui fript. După ce puneau batoza în funcție, tractorul mergea singur, iar ei se retrăgeau la umbra unui pom, de unde puteau supraveghea toată treaba şi unde se cinsteau cu gazda. Gazda mai mult îndemna decît bea, că trebuia să rămîie cu mintea limpede pînă la sfîrşit. Ai lui Cană Mărgelatu, mari amatori de băutură, stăteau mai mult la umbră şi la rachiu, deşi erau toți trei băieții proprietarului. în schimb, dacă treierai cu batoza lui Davidescu, oamenii ăstuia abia se atingeau de băutură. Luau nişte brînză cu roşii, beau un pahar, iar de pui nu se mai atingeau, că peste tot li se dădeau pui şi erau sătui. Asta era cu boabelle, adică cu ce bagi în hambare.

Ei, pe urmă veneau nişte treburi ceva mai uşoare, la care lucrau femeile : patru la spatele maşinii, care trebuia să arunce paiele în permanență ; alte patru cărau paiele cu furca şi le aruncau pe şira care se făcea din paiele treierate, iar alte două sus pe şină primeau paiele şi le aşezau frumos. Cam ăştia erau oamenii, plus gazda care trebuia să supravegheze totul fiindcă, ştiți cum e, unde-i lume multă... După ce se termina treaba, mecanicii scoteau batoza şi plecau la altă casă, uiumull îl duceam după aia proprietarului, iar noi întindeam o maisă mare, la care venea toată lumea. Pîine cu brînză, cu roşii şi cu ceapă, un pahar, două de rachiu şi apoi pepeni, cît putea fiecare să mănînce.

— Aveați pepeni ? întrebă Grancea.

— Daaa, tot omu' punea cîte un sfert de pogon de pepeni... Asta era o mîncare pe zi, domnule ! De obicei cineva îşi dădea lotul de zece pogoane, pentru bostană, într-un an. Zece pogoane însemnau patruzeci de sferturi. Dădea omul patru sute de lei, şi lua un sfert. Apoi toți la un loc plăteau un bostangiu, să păzească pepenii şi duceau acasă cel puțin patru sute de pepeni pe vară.

— Dacă i-ar fi vîndut, cam cît ar fi luat pe ei ? se interesă Grancea şi-şi pregăti creionul să noteze.

Zevedei rămase nedumerit.

— Cum să-i vîndă ? Asta făcea parte din hrana de vară a omului care se uisca pe cîmp, muncind toată vara. Trebuia să aibă şi el ceva cu care să-şi răcorească sufletul, şi ce putea fi mai bun ca pepenii ?

— Dar zic aşa, dacă i-ar fi vîndut, cît ar fi luat pe ei ?

— Păi, la cinci lei pepenele, faceți şi dumneavoastră un calcul : cinci ori patru — douăzeci ; două mii de lei. Dar nu

se duceau oamenii cu pepeni la tîrg, pentru piață aveau pepeni grădinarii din marginea oraşului, care puneau bostani în baltă. Ei aveau şi timp să vîndă. Pe cînd omuil din sat... Nu, nu făceau asta. Ei puneau pepeni pentru mâncat, nu pentru vînzare. Grădinarii da, puneau pepeni mulți, îi încărcau în căruțe şi porneau pe străzile oraşului : „Hai la pepeni, hai la pepeni de vînzare !" Treceau pe la poarta cetățeanului şi fiecare cumpăra cît dorea.

— Şi mâncați patru sute de pepeni într-o vară ? se arătă surprins Granoea.

— Daaa ! Şase, şapte oameni cîți eram noi, sigur că mîncam. Şi alții la fel. Pe urmă, v-am spus, era hrana omului uscat de căldura soarelui din Bărăgan. Era şi un medicament, domnule ! Păi ştiți dumneavoastră ce s-a-ntîmplat cu Untură ? Săracu', se-bolnăvise de icter; icter negru. Nu mai ştiau doctorii ce să-i dea şi i-au spus nevesti-si să-l ia, să moară acasă, că ei nu mai aveau ce să-i facă. L-a luat biata Paraschiva, nevastă-sa, acasă şi, după sfatul unor bătrâni, i-a dat să mănînce pepeni. O felie, două, trei pînă a-nceput omuil să mănînce cîte un pepene la o masă, că era un ăla voinic, zdravăn. Şi încet, încet şi-a revenit omul. A început să-i dispară gălbeneala de pe față, din ochi, de peste tot. Peste două săptămîni a-nceput să umble şi să mănînce şi mîncare. De unde la spital nu se putea da jos din pat, că-şi chemase rudele să le vadă, zicea că moare, acum se puse omul pe picioare. A ținut-o toată vara cu pepeni ; doi-trei pepeni pe zi, pe urmă, au venit strugurii, încă o lună cu struguri, pîine cu struguri, domnule, cea mai bună mîncare de toamnă. Cînd s-a dus la doctorul care-I tratase la spital, a rămas ăla cu gura căscată. „Cine te-a tratat, moş Untură ?" se miră el, crezînd că o fi fost pe la Bucureşti, la doctori mai mari. „Nevastă-mea, domnule doctor ; m-a pus cu burta pe pepeni şi pe struguri toată vara şi uitați-vă cum arăt". L-au ținut acolo două-trei zile pentru analize şi l-au trimis acasă pe urmă. „Ține acelaşi regim de pînă acum, încă vreo trei luni şi, pe urmă, un an de zile să nu bei rachiu, să nu bei vin, să nu manînci carne de porc, şi peste un an vii iar Ia control". A ținut omul regim cum a putut, că pepenii şi strugurii se terminaseră, trecuse vara, dar trecuse şi criza lui. Mai departe l-a salvat Joiana, săraca : lapte, brânză, lapte, brînză, mai tăia Paraschiva şi cîte o găină, mai cartofi, mai alte zarzavaturi şi a ieşit omul din iarnă sănătos tun. Nu s-a mai dus Ia doctor ! Ce să se mai caute ? Se simțea bine şi era destul. Acum a şi uitat că a avut icter... Asta-i cu pepenii !

— Doctorie curată, deci, repetă Grancea.

— Daa ! Şi cînd doctoria asta o iei fără să fii bolnav, vă daţi seama cît e de bună ! Şi acum îşi mai pun oameinii în grădină cîte două, trei cuiburi de pepeni.

— Dac-am înţeles bine, tov Zevedei, scormoni mai departe Grancea, în familia dumitale eraţi şapte fraţi şi aveaţi şaisprezece pogoane de pămînt. Dacă bătrînud ar fi împărţit pămîntul ăsta în mod egal la fiecare, aţi fi avut cîte două pogoane de om şi le-ar fi rămas şi bătrînilor tot două, aşa-i ?

— Aşa vine, recunoscu Zevedei simplitatea calculului.

— Ca să puteţi trăi, mai munceaţi, în parte, cum spui dumneata, încă zece pogoane.

— Aşa-i!

— Eraţi, care va să zică, nişte oameni săraci !

— Nu, se repezi să nege Zevedei, nu eram săraci' ; eram oameni harnici şi aveam tot ce ne trebuia !

— Da, pentru că munceaţi ca nebunii, munceaţi zece pogoane în plus, şi luaţi recolta numai după cinci.

— Da, dar săraci nu eram !

— Eşti un om mândru, tov Zevedei! îmi placi foarte mult. Totuşi e aşa cum spun eu, eraţi nişte oameni săraci, care răzbeaţi prin muncă.

— Dacă ziceţi dumneavoastră aşa, atunci aşa să fie. De fapt „munca este izvorul avuţiei", nu se spune şi la radio tot aşa ?

Grancea începu să rîdă şi rîsul său îl bucură pe Zevedei, care, stăpîn pe sine, îşi zicea că l-a învins pe scriitor sau că, în orice caz, nu s-a lăsat mai prejos. Fără motiv puse mîna pe tava de pe masă şi o învîrti încet, de parcă ar fi căutat ceva greu de găsit pe ea. începea să-i fie foame şi se gîndi ce-o fi gătit nevastă-sa azi, zi de duminică, şi dacă ar fi potrivit să-l invite la masă pe acest om cu care şedea de vorbă de ore în şir în camera de oaspeţi a primăriei. în mod normal ar trebui să primească, e singur, doar n-o să se ducă la M.A.T. să mănânce pîine cu salam sau conserve. „Dar orăşenii ăştia iau prânzul mai tîrziu ; mai stau puţin şi pe urmă văd eu cum pun problema asta diplomatică."

Lui Grancea îi plăcea omul din ce în ce mai mult, şi se felicita în gînd că a avut inspiraţia să stea tocmai ou el de vorbă şi nu cu altcineva.

— Aş dori... mi-ai face mare bucurie dacă mi-ai mai povesti întâmplări din vremea copilăriei dumitale, i se adresă lui Zevedei cu căldură în glas.

— Păi... să vă mai spun cîte ceva pînă se face timpul de prînzit, se învoi Zevedei, care simţea că scriitorul ăsta

vrea cu adevărat să afîe nu numai cum au trăit țăranii, dar şi ce au gândit, care le-au fost necazurile şi sărbătorile. Să vă zic, de pildă, cum mergeam cu vacile la păscut în Valea Dropiilor... Şi apoi, să vă povestesc despre caii care mi-au fost tare dragi...

V

•— Cum vă spuneam, casa noastră era aproape de marginea satu'ui, dincolo de colțul lui Untură. Asta-mi plăcea foarte mult, pentru că de cîte ori plecam cu vacile, nu eram nevoit să mă grăbesc ; pînă se adunau ceilalți băieți, eu puteam să mai fac cîte ceva, să mă pregătesc mai bine pentru drum, sau în orice caz să nu pornesc în grabă. Toți copiii care mergeau cu vacile ieşeau pe strada noastră, fiindcă dădea direct în Ho'tar şi Hotarul era cel mai larg drum. Foarte rar ieşeam pe drumul lui Bălan, care era îngust şi vacile dădeau iama printre butucii mari, plăcîndu-le să-şi frece pielea de ei sau de pomi, pentru a scăpa de muşte. Hotarul era altceva, chiar cînd se întîlneau mai multe căruțe şi se întîmpla să fie şi cîrdul de vaci pe aproape, era loc destul pentru depăşiri şi nu trebuia să avem atâta grijă. Vacile mergeau singure, fără să se abată într-o parte sau alta, pînă cînd ajungeau la Valea Dropiilor. Aici le dădeam drumul pe mirişte le nesfârşite şi le lăsam să pască pînă cînd ajungeau la Movila Albă, iar noi ne țineam după ele, jucându-ne. Fiecare aveam cîte o vacă, astfel încât ceata păzitorilor era tot aşa de mare cât şi cireada de vaci, dacă nu chiar mai numeroasă ; unii copii îi luau cu ei şi pe frații lor mai mici, n-aveau cu cine să-i lase acasă. După prînz întoroeam vacile către sat şi abia spre seară eram din nou acasă. Toată vara, cît era ea de lungă, făceam, în fiecare zi, acest drum. Ne duceam şi ne întorceam fără să ne dăm seama, căci vacile păşteau tot timpul, şi la dus şi da întors. Poate de aceea azi mi se pare că toată copilăria mea n-a fost decît o lungă zi de vară, în care am păscut vacile.

Iancu era conducătorul, era mai mare şi avea două vaci, una a lor, una a lui nen-su Gligore, dar se chema că era tot a lui, de vreme ce venea cu ea ; pe urmă venea Mitu lui Anghel Martac, ăla de făcea puțuri, mai unic cu doi ani ca Iancu ; al treilea eram eu, deşi eram la fel de mic sau de mare ca mulți alții din ceată, însă mă bucuram de grija lui Iancu şi toți mă recunoşteau. Dacă se-ntîmpla să nu meargă

Iancu vreodată, ne 'dădea nouă vacile şi atunci era conducător Mitu ; dacă lipseau amîndoi, eram eu conducătorul, dar asta nu s-a-ntîmplat decît o dată. Conducătorul organiza trageresa la sorţi pentru ordinea în care fiecare trebuia să întoarcă vacile, hotăra cînd să pornim spre casă, dacă e cazul să trecem şi pe miriştele grătărenilor, dincolo de Hotar, conducea jocurile noastre, de-a capra, de-a hoina, de-a puii, făcea dreptate cînd dai se luau la sfadă sau chiar se băteau şi cîte şi mai cîte, tot lucruri buine. în felul ăsta ziua ne trecea uşor, şi totul se desfăşura liniştit, pînă cînd apărea cîte unul ca Ghimbuiuţ, care vrea el să fie mai deştept. Ăsta nu vrea să-ntoarcă vacile fiindcă vaca lui mergea mereu foarte departe de cîrd şi se ţinea după ale noastre.

— Pe-a mea să n-o-ntoarceţi, zicea el isteţ, s-o lăsaţi acolo, n-aveţi nici o obligaţie, ea n-are nevoie să fie întoarsă.

— Să nu mai vii cu noi că te omor, îi spunea Iancu supărat, să te duci singur, cu vaca ta cu tot.

— Da' ce-i, miriştea ta, e drumul tău ? N-am treabă cu voi, n-aveţi treabă cu mine.

Era un prichindel de băiat, şi nimeni nu-şi punea mintea cu el, deşi el ne făcea la toţi sînge rău.

— Ce-i facem lu' ăsta, mă Zevedei, îmi zise Iancu într-o zi, că eu dacă-i dau două, îl termin.

Vreo trei zile n-am mai vorbit cu el şi l-am dat afară din toate jocurile noastre. El îndura singurătatea uşor, pleca şi aduna ghiţion fir cu fir de pe mirişte, pînă cînd făcea un braţ bun, îl punea cu rădăcinile la soare pînă cînd laptele de pe rădăcină se închega, apoi lua cu gura pasta dulce de pe fiecare fir şi făcea o pastă mare şi plăcută pe care o mesteca toată ziua, făcîndu-ne în ciudă, că el este mai cu folos decît noi. încerca chiar să ofere cîte unuia dintre noi ghiţion adunat de el, urmînd ca ăsta doar să culeagă pasta cînd se închega, dar nimeni nu primea,, cînd avea poftă îşi aduna fiecare cîlt îi trebuia, căci era destul şi putea mesteca toată ziua, pînă îl dureau fălcile. Dacă am văzut că nu reuşim cu vorba, am schimbat foaia. Fără să-i spunem lui, am ieşit a doua zi din sat, pe drumul lui Bălan şi el tot aştepta să trecem pe la poarta lui să dea drumul la vacă. Se ridicase soarele sus şi el nu mai pleca, pînă cînd l-a luat mă-sa la întrebări cu o nuia, că de ce ţine vaca s-o bîzîie musca legată la ţăruş, ce vrea el să mănînce diseară, dacă nu se duce cu vaca, şi dă-i cîteva pe spate, de nu se mai vedea Ghimbuiuţ al meu. A ajuns tîrziu cu vaca la cîmp şi nu-ndrăznea să se apropie de noi, pînă cînd Viţă al lui Degeratu a-nceput să-l înţepe, ce, mă, nu te-ai putut scula de dimineaţă sau n-a

mai vrut vaca să vie după cîrd ? Te pomeneşti, mă, că vrea şi ea să meargă în riînd cu vacile, mai ştii ! Ghimbuluț nu zicea nimic şi cînd a fost vorba de treabă a plecat singur să întoarcă vacile, să nu treacă la grătăreni, că atunci începea bătaia între noi şi ei. Dar înainte de-a pleca, l-a întrebat pe Iancu dacă vrea apă din sticla lui, că-i mai rece, n-a încălzit-o soarele ca pe-ale noastre. Iancu a stat puțin pe gînduri şi-apoi a-ntins mîna după sticlă. A-nghițit o gură, două şi ne-a dat şi nouă stiola să bem şi noi. împletitura de rafie era încă udă şi apa foarte rece ; am băut toți din ea, deşi nu ne era sete : şi eu, şi Viță, şi Tudor al lui Mărgelatu, şi Panait al lui Strătuleț şi Gheorghiță Blîndu, băiatul Iui îlie Blîndu, şi Nebunică şi Mitu lui Anghel Martac, şi Ion al lui Stancu Frate cu Neică, 'şi Plăcintă, şi... Am vrut să-i arătăm că nu sîn'tem supărați pe el si că-l lăsăm să meargă să întoarcă vacile. în timp ce vacile păşteau de la un capăit la altul al răstavurilor, noi ascultam ce s-a mai întâmplat prin lume.

— Ia spune, mă, Panaite, cum. a fost cu neamțu' ăla al vostru ?

— Care neamț, mă, nea Iancule, că nu este neamț, era din Elveția, făcu pe supăratu Panait Strătuleț, strănepotul bulgarului care trecuse Dunărea călare pe o buturugă, fugind de turci.

— Ce vorbeşti, mă ! se miră Iancu de cunoştințele lui Panait; şi cum a fost ?

— Păi cum să fie, a început țigănosul de Panait, care semăna la culoarea pielei cu străbunicul bulgar, au venit aici, că cică îi urmăreau nişte nemți, or fi făcut şi ei ceva pe-acolo, de umblă ăia după ei ; şi-au venit la noi că noi facem grădină, nu ştiu cine le-a spus, învățătorul mi se pare, că noi ne ocupăm şi cu grădinăritu', şi tata i-a primit, le-a dat o odaie unde sta el cu nevastă-sa. Cînd a văzut ăla trandafirii noştri, a zis că el vrea să-i urce pe casă şi-a făcut pînă la urmă o bokă la intrarea în curte, şi ia noi şi la Gheorghiță Blîndu.

—- Lasă, mă, asta cu trandafirii, că ştim noi, ce, nu-i vedem cînd trecem pe la poarta voastră, se arătă nemulțumit Nebunică al lui Caleaşe, spune-o p-aia eu brînza, cum a fost cu brînza, că lumea vorbeşte fel de fel.

— Păi cu brînza a fost aşa, că într-o seară am mîncat noi mai devreme afară şi ei tocmai veneau de la plimbare, că pleacă mereu la plimbare, nu ştiu ce tot fac ei la plimbare, şi mama le-a zis, nu vreți să mîncați cu noi, n-avem cine ştie ce, dar dacă vreți veniți, şi ei au venit şi-au mîncat

mămăligă cu brînză, cu telemea. La început nu prea se-ndemnau, cînd au văzut felia mare de brînză în farfurie, că la ei se face brînză altfel, au multe feluri de brînză şi nici nu ştiau ce-i aia *telemea*, dar după ce au gustat, se uitau unul la altul cu ochii mari, de parcă cine ştie ce-ar fi văzut. Au mai luat o dată mămăligă şi-au apăsat-o peste brînză frămîntată cu furculiţa, aşa cum făceam şi noi, şi omul a băgat-o-n gură şi mesteca rar şi se tot uita undeva, parcă ar fi citit acolo ce mănîncă el atunci. Noi ne uitam la el cum mănîncă şi cum încearcă brînză, nevastă-sa mînca omeneşte, ca şi noi, doar că mai încet, dar domnul Saidegher tot mînca şi studia. „Îmi place brînză voastră", zice, „e foarte bună !" „Brînză de oi", îi explică tata, vrînd să schimbe vorba, dar el nu, că el vrea să meargă la fabrica de brînză, să înveţe cum se face telemeaua. Tata începu să rîdă şi noi toţi împreună cu el, de unde fabrică, domnu' Saidegher, asta o facem noi, cînd ne ducem la stână să luăm rînduil. Nimic, el vrea să vadă şi să înveţe. 1-a explicat tata cum e cu rînduil, că fiecare om are cîte cincisprezece, douăzeci de oi, pe care le dă la un cioban, adică un om din sat care le păzeşte, şi fiecare se duce cînd îi vine rîndul să ia laptele dintr-o zi sau două, cîte oi are, nu ? — un rînd înseamnă zece oi să zicem, ai douăzeci de oi, iei două rînduri, şi te duci acolo, duci mâncare la ciobani şi-ţi faci brînză. El, nimic, că el vrea să vadă fabrica de brînză, să facă şi el cînd s-o-ntoarce la el acasă. Ei, 1-a dus tata peste trei zile la oi, cînd era rînduil nostru. Am plecat de noapte, ca să fim acolo dimineaţa cînd se mulg oile, am trecut Jirlaa.ul şi am ajuns la Bărbaţi cînd se-ngîna ziua cu noaptea. Cînd au apărut stânele la vedere, tata zice, uite ce de fabrici de brînză avem aici. El dădea din cap şi se mira. „Da, da, aveţi, aveţi !" Moş Pribegeanu tocmai îşi sculase băieţii la muls. îi spune tata întâmplarea cu Saidegher şi ce crezi, ăsta o ia în serios, cică, ia domnule un scaun şi vino să vezi cum se mulg oile. Tudor şi Vasile Pribegeanu îşi iau găleţile de lemn, trec pe scăunelele lor de pământ, împletite cu nuiele, şi-mi strigă mie, Panaite, treci de mînă oile la strungă. Eu intru în stînă şi cu un bici înclrepit oile spre strungă. Moş Pribegeanu şi cu Saidegher şedeau pe scăunele ân faţa strungii, ca să înveţe Saidegher mulsul. Băieţii aruncă apa din găleţi chiar pe podeaua de lemn a strungii şi ce-l aud pe baciul bătrân explicându-i neamţului: „Acum udă podeaua ca să alunece oaia în caz că vrea să fugă ; vezi mata, băiatul ţine oaia numai de uger şi dacă oaia nu-i cuminte, poate să fugă. Numai că podeaua este înclinată în sus şi dacă mai este şi udă, oaia nu poate fugi, abia dacă poate să iasă

încet din strungă după ce o mulge. Nici înlături .nu poate să fugă, că strunga este îngrădită. Aşa că stă cuminte acolo pînă cînd o mulge şi pe urmă iese din strungă uşor, ca să facă loc la altă oaie, care iese pe deschizătura aia mică, printre cele două portiţe pe care le ţin băieţii cu piciorul şi !e împing una spre alta ca să închidă calea, sau le slăbesc şi atunci oaia iese la muls. Ei, ce credeţi voi că făcea nearnţu', în timp ce baciul îi povestea toate astea ?... Scria, mă băieţi, într-un carnet — tot!

— Băi, Panaite, da' parcă ziceai că nu-i neamţ, mă, se supără Viţă.

— Nu-i chiar neamţ, da' vorbeşte nemţeşte, că la ei acolo sînit şi nemţi şi francezi şi italieni, dar ei sînt elveţieni, înţelegi ?

— Lasă-l naibii şi spune mai departe, se supără şi mai rău Viţă fără să priceapă cum e cu elveţienii şi cu nemţii.

Panait prinse chef de povestit, se credea mai deştept ca toţi cînd vedea că i se cer lămuriri despre alte ţări de carc el aflase din povestirile elveţianului, că la şcoală nu-i spusese lui nimeni aşa ceva ; şi noi ăştilalţi învăţasem geografia, dar nu ştiam ce ne spusese el atunci. Aşa că îşi continuă povestirea foarte mândru :

— Ei, după ce au muls băieţii oile, baciu' a strecurat laptele din găleţi într-o putină ca să încapă tot la un loc, i-a dat cheag şi l-a acoperit cu o pânză curată şi cu o sarică mare, ca să fie cald. Apoi a plecat cu oile, că tata întotdeauna îşi face singur brânza, şi a lăsat băieţii să măture în stână, să spele găleţile, să măture în jurul colibei, să stropească, pentru el era mai uşor să meargă cu mînzările, să le ducă el pe unde era iarba mai neumblată, departe de Grădiştea Bărbaţi. Toţi ciobanii din Bărbaţi îşi luau turmele şi le mînau prin locuri mai puţin umblate.

După ce s-a-nchegat laptele, l-a chemat tata pe neamţ, să-i arate ce-a ieşit şi i-a dat să guste. Era prea dulce caşul acum, şi neamţul a dat din cap : nu-i plăcea. A turnat tata caşul în sidilă, l-a pus pe crinită, a fixat o piatră pe capacul crintei, şi i-a făcut semn neamţului să mai aştepte, să se scurgă bine zerul. Pînă atunci Tudor şi Vasile Pribegeanu au pus măsuţa rotundă în faţa stînii, au scos cîtem .străchini, au pus ciorbă de fasole dintr-un cofer adus de noi şi ardei copţi, că asta le plăcea lor acolo în baltă cel mai mult, pe urmă nişte peşte fript, cu mujdei de usturoi şi — haideţi de mîncaţi. Nearnţu' nu, că el nu mănîncă, Iui nu-i e foame. I-a zis şi tata, i-au zis şi băieţii, i-am zis şi eu ; el, nimic.

„Eu mănînc cu baciu", zise el într-un tîrziu, gîndindu-se pesemne ca baciul trebuie să mănînce cine ştie ce bunătăţi. Ei, pînă am mîneat noi, s-a scurs caşul bine şi tata l-a chemat pe neamţ să-i arate mai departe cum se face telemeaua.

„Domnule Saidegher, brînza-i aproape gata, zice tata ; dacă o păstrez pentru mine, o mai las puţin, să se scurgă mai bine, dar pentru că mîine, cînd plec de-aici, o duc direct la piaţă, o las cu mai mult zer în ea, ca să fie mai grea la cântar. Acuma o itai felii mari, uite aşa, cam um kilogram bucata, o pun la saramură în putină şi acolo poate să stea şi un an de zile ; cînd îţi trebuie, iei şi mănînci".

„Şi dacă vreau şi eu să cumpăr ? întrebă neamţu' zîmbind, mie de care îmi dai ?" Tata se porni pe rîs ; îi plăcuse neamţu' şi era gata să-i facă hatîrul : „îţi fac o brînză specială, din laptelle de la prînz, dacă vrei să cumperi".

Domnul Saidegher era liniştit şi-l bătu pe tata pe umăr : „Cumpăr eu toată brînza de la prînz, dar mă laşi s-o fabric eu .

Tata se porni iar pe rîs şi se-nvoi să facă tîrgul.

între timp a venit şi baciul, lăsase oile la apă unde îl întâmpinaseră feciorii lui şi se trase ia umbra colibei să mănânce şi âl ceva. Cum era sătuli de brînză şi de caş, luă o ceapă mare, o sparse cu pumnul, îi dădu cu sare, şi începu să mănânce pîine cu ceapă, stînd trântit într-un cot, pe un snop de rogoz. „Haideţi la masă", ne zise el la toţi mai muilt de formă, fiindcă ştia că noi mîncasem. „Noi am mâncat, zâmbi tata sub mustaţă, numai domnu' Saidegher n-a mâncat, a zis că el mănâncă cu baciu." Ne-am pornit toţi pe un rîs de nu ne mai puteam opri. Puţin ruşinat, neamţu' meu s-a aşezat jos, lângă moş Pribegeanu, pe snopul de rogoz, şi a-nceput să mănînce pîine cu ceapă. Ei, pînă la urmă i-a dat tata o felie de telemea proaspătă, aproape caş, din care a mîneat omul cît i-a trebuit.

„E bine aici", a zis el mai mult ca să-i facă plăcere lui moş Pribegeanu. „E bine, se-nvoi baciul ; sîntem stăpâni pe toată întinderea asta de iarbă şi de apă. Aici este împărăţia bărbaţilor. Toată Grădiştea asta e locuită numai de bărbaţi. Fiecare stînă pe care o vezi aici este casa unor bărbaţi. Noi şi oile ! Sîmbăta vin la noi nevestele să ne aducă primeneli, stau şi ele o noapte cu bărbaţii lor şi a doua zi pleacă să-ngrijească de casă, de copiii mai mici şi să sape porumbul. Numai toamna tîrziu, după ce oamenii termină cu strânsul bucatelor de pe cîmp, pe la Sfîntu' Niculae, ne adunăm şi noi cu toţii în sat."

Şi neaințu' iar îşi nota în carnet tot ce-i spunea Pribegeanu...

— Frumoasă povestea ta, măi, Panaite, îi întrerupse Iancu, dar uite că vacile au intrat pe Grătăreanca, şi dacă ni Ie prind grătărenii, la obor cu ele ! Cine-i Ia rînd ? strigă el supărat că vinovatul n-a ţîşnit dintre noi, să alerge să-ntoarcă vacile. Ghimbuluţ, pare tot nu era convins că l-am iertat, se ridică ell în cele din urmă, îşi luă băţul în mînă şi rosti ca o scuză adresată tuturor :

— Lăsaţi, bă, că mă duc tot eu.

— Fă-le vînt spre casă, Ghimbuluţ, că soarele-i aproape gata, îi strigă Iancu şi revoltatul nostru prieten alergă cîntînd de bucurie că ziua i s-a terminat cu bine şi că a fost iar primit în ceata noastră...

— Ei, şi-acum să vă povestesc despre cai.

Prin mijlocul verii, cînd se mai răreau treburile cîmpului, şi mai ales duminica, mergeam cu caii. Atunci era sărbătoare ! Caii, ehei, erau pentru noi fulgerul, viteza pe care n-o putea ajunge nimeni, fuga din obişnuit, zborul spre altă lume. Incăiecam pe câte unul, celălalt venea singur, ieşeam încet pînă la Hotar şi de-acolo, tot Bărăganul era al nostru. Nu era plăcere mai mare pe lume decît să zbori cu caii peste mirişti. După ce se cosea grîul, creştea un mohor moaie care se ridica mai sus decît miriştea ; era cea mai bună iarbă pentru cai. Dar în apropierea saltului era locul vacilor ; pînă la Movila Albă. Cum v-am mai spus, de la vii pînă la Movila Albă se semăna într-un an grîu, în anul următor porumb. Toată lumea la fel, ca işă fie loc pentru vaci toată vara, după secerat. în anul cînd se semăna porumb aici, se punea grîu pe luncă şi păşteam vacile pe luncă. Un an la deal, un an pe luncă. Toţi oamenii ştiau că nu pot face decît aşa. De la Movila Albă mai la deal, nu se mai ţinea socoteală, semăna fiecare ce vrea, două pogoane de porumb, două de grîu sau de orz, fasole, floarea soarelui, ce vrea şi ce avea nevoie fiecare. Dar pînă la Movila Albă şi pe luncă era un an aşa, un an altfel, un an grîu, un an porumb.

Cu caii plecam departte, pînă la Drumul Subţire, unde mohorul era neatins de vreo vietate. Cît era pînă la Drumul Subţire ? Tata spunea că sînt „şapte hotare", dar ce puteai să înţelegi din asta, căci Hotarul care despărţea pământurile noastre de ale grătărenilor era chiar pînă la Drumul Subţire, un drum nesfârşit. „Şapte hotare", ca şi „şapte poşte", însemna „foame mult"... „Cît facem, tată, pînă la Drumul Subţire ?" „Depinde cu ce mergi ; dacă mergi cu vacile faci

o zi întreagă, dacă mergi cu căruța faci o jumătate de zi; dacă mergi călare pe Cezar, ți-ajung și două ceasuri."

După această măsurătoare de timp și de distanță, până ila Valea Dropiilor ar fi fost cam „un hotar", pînă la Movila Albă cam încă „două hotare", iar pînă la Drumul Subțire „șapte hotare". Dar ca să știi precis valoarea unui „hotar", trebuia să stai de vorbă cu tata sau cu oricare alt om din Pogoanele, fiindcă în alte împrejurări hotarul măsura alte distanțe. Pînă la Bucureşti puteau fi tot „șapte hotare", dacă venea vorba, iar dacă trebuia să ajungi pînă la Țăndărei cu căruța încărcată pe un drum noroios, distanța se dovedea a fi tot „șapte hotare".

Așa era, cu vacile n-ai fi putut ajunge pînă acolo într-o zi, decît dacă mergeai țoit timpul pe drum, iar seara să fi rămas acolo, așa cum făceam cînd mergeam la seceră, și luam cu noi și vaca, să avem lapte proaspăt, și rămîneam toată săptămîna, pînă terminam secerișul.

Cu caii, ehei, era altceva ! Zburam peste mirişti, căci drumul nu ne mai plăcea, avea mult praf și nu te-ai mai fi văzut în fuga cailor, și ne întrebam cum zboară fără aripi aceste animale care se dăruiau unui joc ce le plăcea și lor, cu siguranță. Porneam la trap pe pământul moale al mirиştilor și simțeam cum săreau și cum își măsurau, cu privirea, distanțele pe care aveau să le înghită. Apoi la un semn, care era slăbirea căpăstrului, din care ei înțelegeau că-s liberi, porneau la aruncatelea, plutind pe deasupra mirиştilor și atingând doar din cînd în cînd pământul. îi simțeam sub noi cum participă la bucuria de-a ne întrece, cum își arcuiau gîturile frumoase și se aruncau prin aer. îi vedeam părtași la dorința noastră de a ieși primii, era destul de strigăm „heiii!" și ei se uitau unii la alții ca să nu se lase întrecuți și se aruncau nebunește într-un joc minunat. Dacă le mai dădeam și pinteni în timpul acestui zbor, ei nu mai aveau măsură și trebuia să știi că dacă te avînți într-o întrecere de cai, te poți aștepta la orice.

Știam că-i înoînlta jocul ; îi vedeam cînd ajungeam ,la Drumul Subțire cum sforăiau și cum ar mai fi vrut să continue. Atunci îi mîngîiam pe cap, îi frecam cu palma pe greabăn, îi băteam pe crupă și ei se lăsau dezmierdați. Erau așa de curați și de sănătoși că le sclipea pielea în soare. Nimic nu era mai frumos de privit în lume decît acești cai scăldați în lumina soarelui de vară, după o alergare în care plăcerea călărețului se contopea cu aceea a calului. Caii de Ialomița sânt renumiți în toată țara, și chiar dincolo de granițe. De când se știu oamenii pe aceste locuri, caii au fost și

ei prezenți. Bătrînii spuneau că armatele lui Alexandru cel Mare au trecut Dunărea şi au venit aici la noi de au luat cai, ca să-şi poată continua campaniile lor de cucerire a lumii. Iar fratele meu Alexandru, despre care v-am spus că a învățat multă carte, ne povestea că există documente din care rezultă că de-aici de la noi au fost alese două mii de iepe şi date romanilor pentru îmbunătățirea raselor de cai. Ce spuneau bătrânii nu erau vorbe goale. Cai sănătoşi, cai cuminți, cai frumoşi, ți-era mai mare dragul să munceşti cu ei şi să-i călăreşti. Nu numai pentru noi, dar şi pentru ei era o sărbătoare această a'ergare nebună. După ce toată săptămâna trăgeau la căruță sau la plug, acest joc îmbătător era o descătuşare, după care pofta de a paşte mohorul proaspăt creştea şi mai mult.

De cîte ori trăiam această fericire, mă gîndeam la sărăcia sufletească a celor care se încumetau să *dreseze* caii şi apoi să-i arate lumii *dresați,* prin circurile din țară, *Să-i dresezi ?!* Adică să ie opreşti zborul, marea lor plăcere lăsată de la natură şi să-i faci să asculte de bici, să se ridice în două picioare, sluțindu-şi trupul, pentru a saluta publicul, să se întoarcă la comanda biciului, să sară peste obstacole, •oprindu-şi elanul firesc ? ! Să-i dresezi ? De ce să-i chinuieşti, cind farmecul şi frumusețea lor este să se întreacă La fugă, să alerge, să zboare ! într-o seară, după ce am ieşit de Ia un astfel de circ, la bîilciujl din septembrie, am adormit cu gîndul la chinul unui cal alb, forțat să se învîrtă în micul spațiu din mijlocul circului. ,îl vedeam în somn cum se chinuie, făcînd placul sărac al unui dresor. Bietul cal se căznea să execute gesturi mărunte, se străduia să stea pe loc, sau să se învîrtă într-un cerc redus până ametea. De câteva ori abia mi-am •stăpânit gîndul de-a mă duce să înlesnesc fuga calului din această închisoare. Simțeam cum mă înăbuş de ciudă şi cînd n-am mai putut răbda chinul lui, ,mi-am ..făcut vînt, sprijinindu-mi picioarele pe banca fixă de lemn pe care stăteam, am sărit pe calul allb şi năduşit, i-am desprins frîul din coama bogată, i-am dat pinteni, şi el, ca şi cum tocmai asta aştepta, s-a aruncat peste capetele oamenilor din bănci, a zburat prin acoperişul din foaia de cort al circului şi prin aer, fără a mai atinge pământul, plutea cu mine într-o fericire deplină, nepământeană, pe deasupra miilor de oameni veniți din toate satele să vadă frumusețile bâlciului. Dădeam de cîteva ori din mîini, ca păsările din aripi, şi pluteam fără nici un efort peste cîmpii înverzite. Deşi nu-i spusesem unde mergem, nici mie nu-mi spusesem, el m-a dus fără oprire la Drumul Subțire. Acolo am coborît pe pământ, pe mohorul

proaspăt aî cîmpiei, şi frumosul fugar alb a trăit şi el sărbătoarea cailor, de parcă era acolo de cînd lumea.

De cîte ori mergeam cu caii la iarbă, eu încălecam pe Cezar, deşi nici Roaiba nu-mi displăcea. Cezar era însă cel mai frumos cal din Pogoanele ; aşa spunea lumea. Era, de fapt, singurul cal care avea un nume. Ceilalţi erau Murgu, Roi'bu, Suru, Negru, Bălan şi cam atît. Fiecare vorbea de „calul meu", de „Suru meu" şi aşa îi deosebeam. Cezar era însă pentru toţi un nume adevărat, un nume pe care îl adusese tata de la o expoziţie agricolă de la Călăreţi, unde se premiau şi cei mai buni cai. Cezar luase locul trei, şi cînd l-au întrebat pe tata ce nume are calul, tata a dat din umeri: n-avea nici unul ; sau avea numele „Negru". S-a bîlbîit puţin tata şi în cele din urmă a strigat, de parcă s-ar fi răstit la comisie : „Cezar !... Cezar îl cheamă". De unde i-o fi venit tatei în minte acest nume n-am ştiut niciodată, cum n-am ştiut pe ce se baza el cînd scornea şi alte nume. Aveam o oaie, a dracului de rea, care sărea peste garduri şi cînd mergeam cu ele la iarbă zbiera şi fugea de se luau toate oile după ea. Intr-o zi a primit şi ea un nume : „Neaaa, Şanteza dracului, că-ţi rup gîtu' dacă nu te astîmperi... Beli-te-ar lupii să te belească !" De atunci, numele de Şanteza a trecut şi la anumite femei, ca poreclă, cînd oamenii credeau că li se potriveşte. „Ia te uită la Şanteza asta, ce mîndră este", auzeai pe cîte unul vorbind de vreo fată. Cînd Roaiba juca în ham, la căruţa goală, şi -tata n-avea chef să răspundă dorinţei ei, a certa cu o vorbă foarte boierească, atingînd-o cu biciul „Diii, madama dracului, ce-ţi arde de joacă ?!" Tot aşa şi cu nume'e Cezar : în faţa comisiei a crezut el că i se potriveşte calului, cum şi nouă ne potrivea mereu cîte un nume, mereu ne striga altfel, după împrejurarea în care ne aflam. Cînd' am început şcoala, pentru că nu împlinisem şapte ani, a mers mama cu mine să-l roage pe domnul director să mă primească. Domnul Buga s-a uitait la mine lung, de parcă îmi măsura înălţimea cu anii şi m-a-ntrebat cum mă cheamă la catalog. „Zevedei V. Ion", am răspuns eu repede ; ştiam de la fraţii mei mai mari cum se scriu numele în catalog. După ce m-a scris într-un caiet, domnul Buga s-a uitat iar la mine,, a luat o pară dintr-un coş (copiii cei mari, în prima zi de şcoală culeseseră perele şi gutuile din curtea şcolii) mi-a întins-o şi mi-a zis aşa, de parcă ar fi fost Iancu sau Viţă : ,.Mă,, Zevedei, mă, na o pară, mă". Seara, cînd tata a venit de Ia cîmp, mama i-a povestit discuţia de la şcoală, şi el, mîndru că directorul şcolii stătuse de vorbă cu mine aşa, în afara şcolii, că nu mă întrebase, adică, ce capitală are Bulgaria,

sau cîte județe are țara noastră, sau în ce an s-a urcat pe tron Ștefan cel Mare — cum obișnuia tata să ne întrebe pe noi — îmi spuse, ca și cînd ne-am înțeles că de acum încolo s-a terminat cu gluma : „Bine, mă Pară !" Iar dacă vreodată nu-i plăcea cum făceam o treabă se uita la mine zîmbind : „Păi bine, mă, Păruță, așa te-am învățat eu pe tine ?" Așa era tata, găsea că multe lucruri nu sînt cum trebuie și cînd putea, încerca să le schimbe după capul lui, cum făcuse și cu Cezar la Călărești. Președintele comisiei, surprins de vocea sigură cu care el pronunțase numele Cezar, a scris pe diplomă : „Premiul III și medalia de bronz pentru calul Cezar". Unul din comisie cică ar fi zis că-i un adevărat Cezar al cailor și că trebuia să-i dea premiul I, pe care îl luase un cal alb al moșierului Gologan, dar tata și-a văzut de treabă, știa că aici n-avea ce mai schimba. Diploma era mare cît un calendar și avea pictați pe ea doi cai mari și frumoși care stăteau cap la cap ; deasupra lor, niște femei frumoase, ca niște îngeri din tablouri, îi binecuvîntau cu mîinile, iar jos doi snopi mari de grîu cu spice grele. în părți, medalia de bronz înfățișată pe-o parte și pe alta, pictată chiar în culoarea bronzului. A fost o minune în sat cînd a venit tata cu diploma și cu „Cezar". Mama s-a dus repede la Gheorghe Lungu și i-a cerut să-i facă o ramă frumoasă. Am pus diploma în casa aia nouă, deasupra covorului cu trandafiri de pe perete. Toată lumea se uita la ea. A venit și primarul Ia noi să vadă diploma, ca să știe care sînt oamenii cu caii cei mai buni din sat. „Bravo, nea Vasile, îi spuse atunci primarul tatei, ai făcut cinste satului ; mai vino și mata pe la primărie să mai stăm de vorbă ; toată ziua stai pe cîmp !" Auzise și el că tata stă mai mult pe cîmp. Spuse asta ca o laudă, dar tata îi răspunse în modul cel mai serios : „Păi nu mîncăm de la cîmp, de unde rnîncăm noi toți ? Și-apoi dus-întors toată ziua, obosești caii; așa, se odihnesc și ei, ne odihnim și noi, facem treaba ca lumea." Adevărul e că toți oamenii stăteau mai mult pe cîmp, numai că tata, de dragul cailor, rămânea și noaptea, venea acasă doar sâmbăta, spre amiază, iar seara plecam noi, băieții, cu ei la iarbă.

— Păruțăăă, mergi, bă, diseară cu caii la iaarbă ? mă striga lancu sau Viță sau Mitu — îmi rămăsese numele ăsta.

— Merg, băăă, le răspundeam din funduil curții, unde țesălam caii, în timp ce ei își mâncau grăunțele.

Cînd încălecam pe Cezar, trăiam o nemaipomenită bucurie. Mă aruncam dintr-o dată pe el, fără să mă simtă, iar cînd eram sus, dintr-o dată pornea la trap. îl țineam de căpăstru mai mult de formă, calul era foarte blînd și ascultă-

tor, nu era nevoie să-i pui zăbala în gură, se oprea singur cînd îi dădeam un semn cunoscut. în acelaşi fel încălecau toţi băieţii, fără şa sau vreo pătură pusă pe ei. Ne aruncam pe cai şi porneam întrecerea. După cîteva răstavuri de întrecere mergeam la pas, ca să ne ajungă şi cei rămaşi în urmă. Atunci caii răsuflau şi sforăiau plăcut, iar noi, schimbam vorbe şi aprecieri, plini de mîndrie. Apoi o luam iar la aruncatelea şi iar ne întreceam, de cîteva ori pînă la Drumul Subţire. Aici împiedicam caii, ca să nu fim nevoiţi să alergăm după ei, şi ne pregăteam mîncarea : unii adunau rădăcini de coceni, rămase din anul trecut, ca să facem focul, alţii alegeau porumb cu bobul de lapte ca să fie bun de copt. încingeam un foc mare şi după ce flacăra se topea, fiecare îşi întorcea porumbii, ţinîndu-i cu o ţăpuşe în apropierea jarului, pînă începeau boabele să pocnească, semn că erau coapte. După ce se răceau puţin, îl mîncam, smulgînd boabele cu gura de pe coceanul fraged şi dulce. Aţi mîncat vreodată porumb copt, ţinut cu mîinile la dogoarea jarului, pînă cînd boabele încep să pocnească şi mirosul lui să vă stîrnească foamea, mutîndu-vă nasull din loc ? Este tot aşa de bun ca pîinea caldă, făcută vara din făina de grîu proaspăt, imediat după treierat — pîine nouă.

După ce focul nu mai lumina puternic, iar noi terminam de mîncat, aduceam cîte un braţ de fîn şi ne făceam culcuşuri în jurul focului. Stăteam trântiţi, ne povesteam întîmplări adevărate sau născocite şi priveam cerul, care nicăieri nu este mai înalt ca în Bărăgan...

— Şi cum a fost, mă, Păruţă, chiar ai stat tu de vorbă cu un ministru, mă, mi se adresă lancu neîncrezător, stînd cu faţa-n sus pe maldărul de fîn şi sprijinind cerul cu privirile.

— De ce să nu stau, dom'le, ce, el nu e om, mă supărai eu, răspunzîndu-le tuturor. Ba, dacă vreţi voi să ştiţi, el a stat de vorbă cu mine, fiindcă eu poate n-aş fi-ndrăznit să mă duc la el, chiar dacă la-nceput nu ştiam cine este.

Rămăseseră toţi pe gînduri ; siguranţa şi supărarea mea îi nedumeriră.

— Da' ce, mă, voi aţi fost la Bucureşti ? Unde v-aţi întâlnit cu... ministrul ? încercă Viţă să mă descoasă.

— Ei, am fost pe naiba la Bucureşti ! N-am fost, mă, la nici un Bucureşti. Noi ne duceam la Ulmu, eu, tata, mama şi Florica. Pe drum am oprit caii, chiar în dreptul pădurii de la Valea Plopilor. Şi stăm noi ce stăm şi numai iacă, vine o maşină lingă căruţa noastră, că s-au speriat şi caii la-nceput, norocul nostru a fost că erau ştreangurile luate, şi caii se ţi-

neau numai în opritorile de la hamuri prinse-n vîrful oiştei.

Eu m-am dus repede lîngă maşină, că era frumoasă al naibii, mai frumoasă ca maşina lui Gologan, şi mă uitam la ea de la doi paşi. Numai ce văd că iese din maşină un boier înalt şi frumos. „Bună ziua", i-am strigat eu să-,l fac atent, crezînd că-i vreun inspector ca ăla care a venit acum un an la şcoală, la noi. „Ce faci aici, mă, flăcău ?", mi-a zis el în loc de bună ziua. „Nimic, i-am răspuns, mă uit şi eu la maşină." El a scotocit ceva la motor, tot ciocănea pe-acolo şi mă-ntreabă dacă 11-avem apă la căruţă. Aveam, cum să n-avem apă la căruţă, numai că el a vrut să-i dăm o sticlă de apă, iar noi aveam apă în botă, că tata n-o lasă niciodată acasă, şi-atunci mi-a dat el o cutie roşie frumoasă, care strălucea ca şi maşina, şi-a zis să i-o umplu cu apă. Eu l-am strigat pe tata să dea bota jos din căruţă şi numaidecît i-am umplut cutia cu apă şi i-am dus-o. Pe urmă a venit şi tata şi Florica şi mama, crezînd că trebuie să-l ajutăm la ceva. El a luat apa, a pus-o acolo undeva la motor şi continua să şteargă cu o cîrpă nişte ţevi. Pe urmă l-a întrebat pe tata : „De unde eşti, cetăţene ?" „Din Pogoanele, boierule, dacă ştiţi pe-aiei." El a dat din cap zîmbind şi-a spus aşa, încet, de parcă i-ar fi fost ruşine : „Cunosc toată ţara." Tata s-a uitat atunci Ia el mai bine, parcă l-ar mai fi văzut undeva în vreo poză şi-a zis şi el tot aşa, încet : „Să fii sănătos" !

— Chiar aşa i^a zis ? a sărit de la locul său Viţă, care nu mai auzise pînă atunci întîmplarea asta.

— Chiar aşa, vorbele astea n-o să le uit niciodată, nu-ţi dai seama ?

— Şi dacă n-a fost ministru ? se îndoi Panait cu răutate, încereînd să mă coboare în ochii lui Viţă şi ai celorlalţi băieţi, care ascultau fără nici o vorbă ce le spuneam.

— Cum să nu fie, mă ! Tata a zis că era.

— Şi ce-a mai zis, mă ? insistă Viţă.

— L-a întrebat pe tata cum îl cheamă, cît pămînt are, cîţi copii sîntem, ne-a lăudat caii, a lăudat-o pe Florica, a zis că-i frumoasă, pe urmă a-ntrebat cum trăiesc oamenii în sat la noi. Tata i-a spus : „Cum poate fiecare." „Dar dumneata cum trăieşti ?" parcă-l aud c-a zis ministrul. „Dac-aş mai avea zece pogoane... a zis tata, că eu de fapt muncesc încă zece pogoane în parte. Cai am, căruţă am, oameni de muncă am, mai îmi trebuie zece pogoane şi-atunci aş trăi bine. Nu vreau mai mult decît atît, cît pot să muncesc eu şi cu şapte copii ai mei." „Pe dumneata nu te-a împroprietărit ţara după război ?" a zis ministrul aproape în poziţie de „drepţi". „Sigur că m-a-mproprietărit, s-a lăudat tata, am

făcut tot războiul, am luptat şi la Mărăşeşti." „Şi cît ai primit?" „Zece pogoane, ca toţi oamenii din sat!" „Vezi că ţara vă dă ? Şi-ai mai avut cîteva pogoane şi dumneata, nu ?" „Cinci am avut, cinci pogoane, unul de là tata, patru de la nevastă, îi explică tata. Dar vedeţi Dumneavoastră, atunci aveam doi copii, şi-acuma am şapte : cinci băieţi şi două fete. Trebuie să muncesc încă zece pogoane, ca să mă ajung. Iau în parte de la Gologan. îi muncesc zece pogoane şi iau recolta pe jumătate. Altfel nu mă ajung." „Văd că ai cai frumoşi", mai zise ministrul. „Am, că ei mănîncă cel mai mult : jumătate din porumb. Altfel .nu poţi face treabă cu ei..." Boierul care era ministru n-a mai zis nimic, şi-a căutat de treabă la motor, a mai şters maşina. Tata nu l-a lăsat, de parcă ar fi vrut chiar atunci să scoată de la el pămîntul : „Nu-mi trebuie decît zece pogoane, nu vreau mai mult decît atîtj cît pot să muncesc eu şi copiii." „Păi de unde să luăm zece pogoane, domnule Zevedei ?" — aşa i-a zis tatei : „domnu' Zevedei". Tata imediat i-a dat soluţia : „Să mai ajustaţi moşia lui Gologan că şi-aşa n-o poate munci singur, şi să daţi là toţi care n-au, atît cît pot ei munci." „Aşa ar trebui...", a zis el zîmbind. Apoi s-a urcat în maşină şi-a pornit-o repede spre Mănăstirea, la domenii.

— Şi cum a cerut-o de nevastă pe Florica, mă, c-aşa povestea Maria lui Zurbă, c-a cerut-o ministrul de nevastă pe Florica lui Zevedei ?

— Păi tu te iei după Maria lui Zurbă, mă, Mitule ? Aia e-n stare să spuie tot ce vrei şi ce nu vrei. Atît a spus omul: „da' ce fată frumoasă ai", şi-a-ntrebat-o pe ea dacă e măritată...

— Păi, vezi, sări iar Mitu lu Martac, de ce crezi tu că a-ntrebat-o dacă-i măritată.

— Taci, bă, prostule, rîse Iancu de el, începi şi tu ca Maria lu' Zuribă. A vrut şi el să stea de vorbă cu oamenii, şi ce era să zică, a-ntrebat-o dacă-i măritată. Ce poţi să-ntrebi o fată frumoasă cînd stai de vorbă cu ea, fără s-o cunoşti ?

Se făcu linişte, vorbele lui Iancu îi puseseră pe toţi pe gînduri. Abia într-un tîrziu Viţă sparse tăcerea, minunîndu-se :

— Băăă, dar tu eşti om mare, bă, Păruţă, dacă ai stat de vorbă cu un ministru.

— Păi sigur că 'sînt ! Ia uitaţi-vă voi cum cade steaua asta, o vedeţi ? Stelele sînt ca şi oamenii ; unele mai mari, altele mai mici. Asta ce căzu acum era a unui om mare, ca mine, încercai eu să mă laud în faţa tovarăşilor mei. Dar Panait, care nu suporta să fie cineva mai deştept ca el şi să ştie: mai multe, rîse în batjocură :

— Măcar nu ţi-a dat şi ţie ministru' ăla sau ce-o fi fost nişte bani de bîici ; trebuia să-i ceri, uite dom'Je, vine bîlciu peste două-trei săptămîni şi n-am nici un ban, da-mi şi mie, acolo, vreo două sute de lei, că n-o fi foc.

Adevărul era că eu aveam bani de bîici, nu atît cît pretindea Panait să-i fi cerut ministrului, dar aveam, că luam deseori vaca lu' Ion Bratu la păscut şi de fiecare dată îmi dădea cîte trei lei. îi strîngeam toată vara pînă ia bîici. Ori de cîte ori aveam un leu îl puneam la grămadă, „bani de bîici", cum făceau mai toţi tovarăşii mei. Tata nu prea ne dădea decît aşa, cîte zece lei, ca să mergem la un circ şi să ne dăm în lanţuri, în rest zicea că „bîlciu' e de văzut, nu de mîncat, ce n-aveţi ce mînca acasă." Mama lua de-acasă cîte două pîini, brînză şi roşii pentru toată ziua şi, după ce oboseam de-atîta alergare prin bîici, reveneam la căruţă şi mîncam, după care plecam iar să ne îmbătăm de frumuseţea şi vraja bîlciului. Aveam bani să intru la toate circurile, să mă dau în toate lanţurile, să încerc roata norocului, să mănînc turtă dulce, să beau o limonadă şi chiar să cumpăr o muzicuţă, o minge. Aşa că i-am răspuns supărat lui Panait că eu nu cerşesc bani nici de la miniştri.

— Dar însoţitor n-avea, mă Păruţă, cu ei, cum umbla singur — aşa, fără gardă, fără şofer ? Şi unde, în mijlocul Bărăganului!

— N-auzi mă, Panaite, că era singur ! El şi maşina, ce-î trebuia însoţitor, că doar nu-l fura nimeni!

Cînd oboseala ne răpunea, iar somnul se furişa pe sub ochii noştri, adormeam unul cîte unul fără să ştim bine cînd, însoţiţi de plînsetele dulci şi triste ale greierilor. Dacă vreunul mai spunea ceva şi ne ţinea trezi încă un moment, cînd noi eram deja trecuţi de graniţa visului, atunci simţeam că se rupe ceva în toată fiinţa noastră, dar simţeam şi plăcerea de-a adormi din nou, de-a ne lăsa în seama somnului a doua şi a treia oară, pînă cînd somnul ne fura definitiv şi ne arunca într-o altă lume. Tata spunea că nu există plăcere mai mare decît să guşti odihna liniştit, după o zi de muncă şi de oboseală. Iar cînd ne culcam uneori tîrziu, iar a doua zi trebuia să ne sculăm de dimineaţă, el ne sfătuia să dormim „mai repede".

— Dormiţi şi voi mai .repede în noaptea asta, că-i noaptea scurtă, mai e puţin pînă dimineaţă ! Dimineaţa ne trezea soarele, după ce mai întîi ne încălzea bine şi plăcut trupurile întinse peste fîn. Ne trimitea suliţe puternice în ochi şi ne trezeam tot aşa de fericiţi cum dormeam. Era un somn dulce,

pe care îl gustam ca atare, şi după ce ne trezeam pe jumătate, întîrziam să ne ridicăm, gustam într-o tihnă desăvîrşită trezirea, aşa cum gustasem seara, adormirea. Când totuşi ne ridicam, făceam alergări uşoare ca să ne revenim după somn pînă cînd începeau să treacă spre sat căruţele cu pepeni ale celor care-şi puseseră bostană pe la Drumul Subţire. Cînd auzeam de departe sunetele vreunei căruţe, trimiteam la drum cîte doi-trei băieţi mai mici:

— Unchiuleee, dă-mi, bre, şi mie un pepene ! striga unul şi apoi se repezeau toţi trei să-şi primească porţia. Oamenii pregăteau din timp pepeni mai mici pentru păzitorii de cai şi de vaci pe care ştiau ca-i vor întîlni în cale : fuseseră şi ei copii şi ştiau legea străveche. Şi-apoi fiecare avea copii care, dacă nu azi, mîine erau cu vacile, sau cu caii, dacă nu la Drumul Subţire, atunci la Movila Albă sau la Valea Dropiilor. Din mersul căruţei prindeau băieţii noştri pepenii şi-i aduceau la grămadă unde-i ţineam înveliţi cu frunze verzi de porumb, sa nu-i încălzească soarele, pînă cînd trecea ultima căruţă de la care ne luam dreptul nostru de păzitori de cai. Apoi ne aşezam pe iarbă verde, cel mai mare dintre noi tăia pepenii în felii subţiri, ca să le putem muşca miezul cu gura, lui rămînîndu-i întotdeauna ultima felie, după ce alegeau toţi şi începeam să mîncăm pepenii cu o poftă rară, de parcă n-am fi mîncât, cine ştie de cînd. Caii, care păscuseră toată noaptea, acum stăteau de muscă doi cîte doi, fiecare cu capul la coada celuilalt pentru a se apăra imul pe altul. Spre prînz plecam acasă. Mergeam la pas acum, caii erau sătui, noi fericiţi că petrecusem o zi şi o noapte Ia Drumul Subţire, ne săturasem de a'ergări, de joc, de stat laolaltă aşa cum nu reuşeam niciodată acasă.

După asemenea zile veneau treburi grele. Pentru noi, să mergem cu vacile ; pentru cai să înceapă povara. Trasul la căruţă era şi nu prea era greu, clar plugul depăşea orice închipuire. Caii se opinteau cu toată forţa şi după cele opt-zece brazde cîte se duceau pînă Ia prînz, ieşeau năduşiţi din hamuri. îşi rnîncau grăunţele şi se odihneau în acelaşi timp, pentru ca după vreun ceas să reînceapă acel du-te-vino al aratului. Ei erau adevărata noastră avere. Căruţa şi doi cai făceau mai mult decît tot ce avea omul în gospodărie. Pentru Roaiba şi pentru Cezar am fi făcut orice. Poate că d'aia scornise Vasile Toroipan cântecul despre cai şi căruţă, d'aia-i plăceau lui cel mai mult „doi cai buni şi hamuri bune şi-o căruţă ca să sune". Toţi oamenii din sat îşi iubeau caii şi-i îngrijeau mai mult decît pe copii...

Cezar al nostru era al doilea mînz pe care-l făcuse Roaiba de cînd o aveam. Fusese fătat primăvara, chiar în vremea aratului, şi după trei zile tata a şi plecat ia cîmp, lăsînd mînzul acasă. îl hrăneam cu lapte de la vacă, fiindcă Roaiba, după o zi de tras la plug, nu mai avea cu ce-I hrăni, jumătate din laptele de la vacă i-l dădeam lui. îl învăţasem să vie Ia strachi-na cu lapte cum s-ar fi dus la mama lui să sugă. Nu numai tata şi mama, dar chiar şi noi, copiii, acceptasem, fără nici o discuţie acest fapt. Cedam mînzului laptele care era pentru noi, şi o făceam cu plăcere şi cu dorinţa ca el să mănînce cît mai mult şi să crească mare şi frumos. Aşa a şi crescut şi nici nu s-a cunoscut că n-a supt la iapă. Era o rasă bună de cai, pe Roaiba o cumpărase tata de la tîrgul de la Călăreţi, unde fusese cu unchiul Petre Sofonea, căci el se pricepea la cai. La doi ani mînzull se făcuse mare, era un adevărat arian bun de ham, dar tata nu 1-a pus la căruţă, i-ar fi oprit creşterea şi avea de gînd să facă din el un cal de vînzare, să cumpere un pogon de pămînt pe el. A ieşit, într-adevăr, un cal nemaipomenit, care ar fi putut să tragă singur plugul.

Cu Cezar şi cu Suru la căruţă puteai să colinzi lumea, numai căruţă bună să fi avut. Dar prin noiembrie, după ce terminasem culesul porumbului şi semănatul grîullui, a început rechiziţia. Oamenii se duceau cu caii la comisia de la oraş, în curtea „Regimentului 20" şi lăsau cîte un cal acolo. Se întorceau acasă cu calul mai slab, cel bun era rechiziţionat. Ne-a venit rîndul şi nouă. Tata s-a dus cu Roaiba şi cu Suru. I 1-a oprit acolo pe Suru şi i-a dat un bon în schimb, un fel de act care dovedea că am dat statului un cal pentru armată sau pentru războiul care bătea şi la uşa noastră, după ce Hitler răscolise toată Europa. Dar pe lista celor de-acolo figura şi Cezar, „un cal negru de cinci ani". „E bolnav, are picioarele umflate" a declarat tata cu o siguranţă în glas ca atunci cînd îl botezase pe Cezar. „Adu-4 aici să-I vedem", a hotăr-ît cineva din comisie, probabili un doctor. Tata a venit acasă doar cu Roaiba la căruţă. Era aşa de supărat că nimeni, nici mama, nici Niculae, nici eu nu aveam curajul să scoatem o vorbă. Tata 1-a chemat pe unchiul Petre Sofonea şi i-a povestit cele întîmpilate. Au vorbit ceva în şoaptă, fără.să pricepem noi, l-au luat pe Cezar din grajd, l-au dus în fundul curţii după glugile de coceni, unde nu-i vedea nimeni, au legat calul de picioare într-un asemenea fe' că atunci cînd au tras de funie calul s-a culcat la pămînt şi, cu o sulă, unchiul Petre a înţepat adînc genunchii de dinapoi ai calului, introducînd un fel de iarbă uscată în

locul înțepat. Mai tîrziu aveam să aflu că iarba aceea se numea spînz şi că avea puteri nebănuite. A doua zi Cezar avea picioarele aşa de umflate, că abia se mai mişca. Cu el de căpăstru, a pornit-o pe jos tata, din nou la „Regimentul 20". S-a întors acasă seara tîrziu cu Cezar „reformat", şi cu un certificat care dovedea acest lucru. Peste trei zile calul s-a înzdrăvenit, dar a rămas tot în grajd pînă s-a terminat rechiziția şi chiar mai mult, căci treburile cîmpului se sfîrşiseră şi ele, şi se aştepta iarna.

De atunci am început să-l iubim pe Cezar şi mai mult, dar într-un fel deosebit, parcă cineva ni-l dăduse de pomană, parcă nu l-am fi crescut noi de mic. Teama că l-am fi putut pierde, ca şi faptul că nu-l mai aveam pe Suru — deşi nimeni nu ne spusese că este luat definitiv, dar nici că ni-l va restitui vreodată — ne-a creat tuturor o mare spaimă. Toate visurile tatii de a cumpăra un pogon de pămînt se năruiseră. După ce se măritase Florica şi tata îi dăduse două pogoane, pămîntul nostru se împuținase. Acum trebuia să luăm iar pămînt în parte, de la alții, lucru pe care îl mai făcusem noi şi altă dată, dar de care tata ar fi vrut să scăpăm. Rămăsesem tot cu doi cai, ca şi mai înainte, şi încet-încet necazul nostru s-a transformat într-o grijă deosebită pentru ei, de parcă ar fi fost nişte oameni bolnavi, pe care trebuie să-i ocroteşti. Chiar şi Cezar şi Roaiba simțeau lipsa lui Suru, mereu nechezau după el, chemîndu-l. Suru însă nu mai răspundea ca altă dată. Unii oameni din sat ne fericeau că avem totuşi doi cai în putere, fiindcă cei mai mulți nu rămăseseră decât cu cîte un cal şi un mînz, sau un cîrlan — adică un mînz de doi ani —, iar alții numai cu un cal fără mînz, fără cîrlan. Fiecăruia îi luaseră cîte un cal sau căruță, altora şi hamuri şi fiecare se zbătuse să-şi salveze cîte ceva de la rechiziție, cum făcuse şi tata cu Cezar. Moş Duțu, cînd s-a dus ou căruța, i-a schimbat două roți cu altele mai proaste, care şedeau la Cherpedel, să le vie rîndul la reparat. Jucau roțile pe osie, de ziceai că acum cad şi se duc de-a dura, dar aşa şi-a scăpat omul căruța din gura lupului.

Iarna care n-a întîrziat să vie a mai potolit necazurile oamenilor ; treburile fiind terminate, sătenii n-aveau de lucru decît în jurul casei, încît lipsa cailor, şi mai ales a căruțelor, nu s-a simțit prea mult. Abia primăvara, cînd a-nceput să iasă lumea la plug, necazurile s-au pornit iar. Se întovărăşeau doi cîte doi, fiecare cu câte un cal, ca să poată să-şi are pămîntul. întovărăşiți, au răzbit mai uşor, chiar dacă s-au întîrziat arăturile ; a urmat o vară bună, călduroasă şi cu ploi venite la timp. Muncile cîmpului s-au îngrămădit însă,

cele din primăvară prellungindu-se în vară, iar cele din vară, în toamnă, aşa că foarte rareori am trăit în vara aceea sărbătoarea cailor, la Drumu Subţire ; lucram şi duminica, iar caii păşteau mai mulit noaptea. Abia prin august, după treierat, am reuşit să mergem o singură dată, ca „în vremurile normale", toţi copiii din sat, pînă la Drumu Subţire. A fost ultima data cînd eu m-am putut bucura de o asemenea sărbătoare. L-am călărit pe Cezar cu o poftă nebună, uitînd de toate necazurile. Calul s-a supus poftei mele, ducîndu-mă ca gîndul. îşi umfla nările sforăiind de plăcere, îşi încorda gîtul şi sărea în două picioare cînd îi dădeam pinteni cu călcîiul goii, ca să-i fac atenţi şi pe ceilalţi că pornim zborul nostru- de altă dată. în momentul cînd ridicam picioarele de pe burta calului, cînd nu mai stăteam încordat pe el, Cezar înţelegea că pornim şi atunci se aşternea pe drumul fără margini al miriştii, ohemînd după el pe toţi ceilalţi. Am făcut cîteva întreceri pînă acolo şi ne simţeam din nou întregi, şi noi, şi caii. Am rămas atunci peste noapte la Drumul Subţire pînă a doua zi duminica. După ce ne-am săturat de joc, ne-am trîntit în fîn şi am început să spunem poveşti, privind cerul înalt şi plin de stele. Caii ne simţeau şi păşteau fericiţi prin mohorul neînceput. Rupeau iarba cu poftă zgomotoasă, dîndu-ne de veste că se află aproape de noi. A fost cea mai frumoasă sărbătoare a cailor din viaţa mea, poate tocmai fiindcă a fost ultima.

Toamna m-a chemat, mai mult ca alte daţi, în rîndul „oamenilor mari", om „de treabă", cum spunea tata, mai ales că la cules putea oricine să lucreze. Mie mi-a dat o treabă nouă, să merg cu căruţa cu porumb acasă. Culegeam pînă se umplea căruţa, cu două rînduri de scorţari, ca să intre cît mai mult porumb, să nu facem atîta drum cu căruţa goală. Cînd se umplea, eu plecam cu ea acasă, fiind foarte fericit că mînam caii la căruţă ; ceilalţi rămîneau să culeagă în continuare, iar dimineaţa, cu mult înainte de răsăritul soarelui, se sculau şi tăiau cocenii pînă cînd se ridica soarele şi lua roua. Atunai cocenii se uscau şi nu mai puteau fi seceraţi — şi pentru că frunzele forogite se rupeau, rărnînînd pe cîmp partea cea mai bună din ei, şi pentru că, uscaţi fiind, te puteai tăia în frunze. Plecam deci cu căruţa, spre seară, si încet-încet, pe drumul atît de cunoscut şi de atîtea ori bătut, în atîtea feluri, ajungeam acasă, unde împreună cu mama descărcăm porumbul în porumbar, alegînd ştiuleţi cu boabe puţine sau insuficient ele uscate — hrana cailor şi a vacii. După ce dormeam un somn bun, iar caii mîncau şi se odihneau suficient, mama mă scula, „a ieşit rarița, măi băiete,

scoală-te şi pleacă, în zori trebuie să fii în capul locului". Nu prea-mi convenea sculatu! acesta cu „noaptea-n cap", dar n-aveam încotro. Când rariţa se ridica în vîrful plopului, trebuia să ies cu căruţa pe poartă. După ce ieşeam la hotar, mânam caii „la trap", iar eu adormeam cu hăţurile după gît — caii mă duceau singuri, fără să le mai dau vreun alt semn.

Aşa ne-am petrecut toată toamna, pînă la ultimele coşuri de porumb. Dar într-o seară, n-am mai plecat cu căruţa acasă ; era la sfârşitul culesului şi trebuia să mergem cu toţii a doua zi ; ne-am culcat obosiţi de-atîta trudă şi cu toţii am dormit fără grijă. Cezar a scăpat la o grămadă de porumb şi toată noaptea a curăţat boabele de pe coceni şi le-a mâncat. După cocenii rămaşi, trebuie să fi mîncat cam două coşuri de porumb, cantitate care ar fi fost suficientă pentru patru cai într-o noapte întreagă. Cînd s-a trezit tata, Cezar era culcat alături de grămada de porumb din care mîncase, undeva departe de locul unde dormisem noi. Tata s-a dus Ia el, bănuind ceva grav ; I-a îndemnat să se scoale. L-a strigat, 1-a bătut cu palma pe spate, a dat cu piciorul în el, l-a lovit mai tare, dar calul nu se putea mişca. Făcea sforţări, dar nu reuşea decît să se mişte puţin şi să revină Ia loc. Se „umflase", mîncase prea mult porumb şi stomacul nu mai lucra. Am sărit cu toţii să-1 ajutăm şi să se scoale, să umble, să alerge puţin cîte puţin, pînă îşi revine. Au alergat şi vecinii, fiecare încercând să facă ce ştia că se poate face în asemenea cazuri. Degeaba ! Cezar nu mai putea să se mişte. î-am luat capul în braţe, îngenunchind alături şi m-am rugat de el să se ridice. M-am rugat de el cum nu mă rugasem niciodată de nimeni. Plîngeam înghiţindu-mi sughiţurile şi încercând să nu fiu observat că plâng, şi mă rugam de el să se scoale. El îşi lăsa capul încet în braţele mele, închidea ochii şi, ca un copil bolnav în braţele mamei, încerca să arate ceea ce nu putea spune. Nu-mi închipuisem că un cal atît de puternic şi de frumos se poate îmbolnăvi într-o singură noapte aşa de grav, încît să nu se poată ridica de jos. Cînd soarele s-a ridicat Ia un stat de om, Cezar şi-a desprins capul din braţele mele şi şi-a întins gîtul pe pământul reavăn pe care de-3. "ti tCSt ori îl răscolise cu plugul, l-a întins atît de mult cum eu nu-1 văzusem niciodată. Credeam că se tăvăleşte şi se ridică, aşa cum făcea cînd îl mînca pielea, dar după o încercare zmucită în care şi-a mişcat cu putere picioarele şi capul, exact ca atunci cînd se tăvălea, a. scos un geamăt greu şi lung, întinzîndu-şi iar gîtul imens şi liniştindu-se definitiv. Am rămas muţi. Nu numai eu şi tata, şi Niculae şi ceilalţi fraţi şi cum-

nați cu care culegeam porumbul, dar şi vecinii care veniseră să ne ajute cu ceva, să fie alături de noi, erau înmărmuriți şi îndureraţi, căci moartea unui cal era cea mai mare nenorocire pentru o familie, ca şi cînd i-ar fi ars casa şi ar fi rămas pe drumuri. Cînd toți cei de față s-au convins că Cezar a murit, cineva a spus, aproape fără să-şi dea seama, că trebuie să-i luăm pielea, să ne alegem măcar cu ceva de la el, dar nimeni nu i-a răspuns, îndemnul lui a sunat ca o jignire, ca o lovitură brutală, mai ales pentru mine care-l iubeam atît de mult şi care n-aş fi permis nimănui să se atingă de el, chiar aşa mort cum era. Să fi venit adică Costică Geambaşu, un ţigan din sat care se ocupa cu aşa ceva, şi să-l jupoaie de piele — pentru ce, pentru nimica toată. Nu, nici tata n-a fost de acord cu ideea asta modernă, mai ales că nu luai mare lucru, poate nu luai chiar nimic de la Geambaşu, care nici el n-ar fi făcut cine ştie ce afacere cu o piele de cal. Am hotărît să-l îngropăm acolo, întreg. Am săpat o groapă mare şi adîncă şi acolo l-am îngropat, ca să nu dea cîinii de el şi să-l mănînce. L-am plîns ca pe un mort drag şi i-am făcut uin mormînt adevărat, pe care l-am aranjat cu mîinile noastre, toți. Apoi am plecat fără Cezar. Am ajuns acasă tocmai seara, ou căruța trasă numai de Hoaiba, iar noi pe lîngă căruță, ca să mai punem mîna unde-i drumul mai greu. Cum casa noastră era la marginea satului, am intrat tăcuți în curte, ca să nu ne mai ştie lumea, dar satul deja aflase despre nenorocire şi toți vecinii veneau la noi să ne întrebe cum a fost, cum s-a-ntîmplat, întocmai ca atunci cînd Cezar luase medalia de bronz la concurs. A doua zi ne-am dus iar la cîmp şi am plantat trei salcîmi la capul lui Cezar, ca să ştim şi peste ani unde se află. Salcîmii au crescut pomi adevărați, se văd şi azi de la mare distanță, căci în Bărăgan sînt foarte rari pomii. De atunci, cînd copiii mergeau cu caii la iarbă, Ia Drumuil Subțire, îşi stabileau locul de întîlnire la cei trei salcîmi de Ia mormântul lui Cezar. Dacă pe vremuri „sărbătoarea cailor" numea numai o zi în care noi, copiii, ne bucuram de plăcerea călăritului şi a jocului în mijlocul Bărăganului, iar caii se bucurau de odihnă şi de iarba curată şi grasă a pămîntului unic de la Drumul Subțire — acum, „sărbătoarea cailor" mai însemna şi un loc anume unde se stabilea tabăra ; însemna locul unde se află Cezar, amintirea lui.

*

Zevedei rămase pe gânduri ; pe semne îl revedea pe Cezar alergând, sau trăgînd căruța sau plugul. Mihai Grancea,

care urmărise povestirea lui, îl surprinse privind în gol şi-l readuse, cu tact, în prezent..

— Şi zici că ar fi putut să ducă plugul .numai Cezar singur ? Era aşa de puternic ?

— Daa ! Era un cal nemaipomenit. Putea duce plugul numai el, dar n-am fost în situaţia asta niciodată, şi numai pentru încercare n-am făcut-o. Treaba asta cu trasul plugului nu-i chiar aşa de simplă, cum cred unii. Am văzut un film, aici la căminul cultural, cu un plug tras de-o vacă. Domnule, ce film ! Un copil ţinea plugul de coame, iar la plug era înjugată o vacă. Pentru că nu avea a doua vacă, trăgea la jug o femeie — mama copilului. Auzi dumneata ! O femeie să tragă la jug alături de-o vacă ! Ăla care a făcut filmul habar n-avea cît e de greu trasul plugului. Nu un om, nici trei n-ar fi putut trage alături de vacă. Adică ar fi putut trage, dar nici nu l-ar fi urnit din loc. Plugul e greu, domnule, nu-i jucărie. Dar în film se poate orice.

Mihai Grancea începu să zîmbească, şi luă apărarea filmului :

— Cel ce a făcut filmul a vrut să arate cît de greu trăiau ţăranii înainte, că erau nevoiţi să tragă şi ei înşişi la plug. Nu era prost filmul.

— Oricît de greu trăiau ţăranii ăia, ştiu că nici trei oameni n-ar putea trage la plug, în locul unei vaci. Nu vedeţi, un tractor cîtă forţă are şi tot se opinteşte şi el cînd e vorba de tras plugul, se încăpăţînă Zevedei.

— Să revenim la ce spuneai, schimbă vorba scriitorul. Mi-a plăcut chestia aia cu înţelegerea între oameni de a semăna toţi numai grîu sau numai porumb pe o zonă întinsă de teren.

— Da, aşa era : cînd pe luncă se punea porumb, la deal, pînă Ia Movila Albă, se isemăna grîu, iar anul următor invers, în felul acesta vitele puteau paşte o vară pe miriştile din luncă, iar vara următoare pe miriştile de la deal.

— Dar n-aveaţi islazuri, pe aici, tov Zevedei ?

— Ba daaa, au fost, dar erau la deal. Dincolo de casa Toroipanilor începeau islazurile, dar fiind la deal, pămîntul se usca foarte tare iar soarele verii ardea iarba. Pămîntul ăsta trebuie arat şi săpat în fiecare an, or islazul nu se putea ara anual. Atunci oamenii au propus primăriei să Ie împartă islazul în mod egal. Şi s-a împărţit. Fiecare loc de casă din sat a primit şi un islaz de o mie de metri în deal. Chiar aşa s-au „şi numit de la început: islazuri. Oamenii şi-au pus în islazuri, vii. De aceea spuneam că dincolo de Toroipan înec peau viile. Ei, aveam pe urmă balta care adăpostea tot felul

de animale. Cum venea primăvara, treceam oile peste Jirlău în baltă, unde aproape că n-aveau nevoie să fie păzite, n-aveau ce strica, iarbă era destulă, tot să mănînce, apă la fel, că peste tot erau lacuri, peşte cît pofteai, numai să te oboseşti să-l prinzi. Dar după secerat, toate oile se retrăgeau în cîmp, pe mirişti, unde iarba era mult mai bună decît iarba din baltă, iar laptele ieşea mai gras. Se mutau stînale cu căruţele, oile mergeau singure, într-o zi totul era gata. La fel era şi cu vacile, numai că ele erau duse în fiecare dimineaţă de văcar şi aduse înapoi, în sat, seara. Dimineaţa le duceam la marginea satului ,şi, după ce se strîngeau toate, le lua Dinu Văcaru şi pleca cu ele în baltă. Cine nu le clădea la văcar, le păştea pe marginea şanţului pînă după seceriş, cînd le luau în primire copiii, că tot atunci se termina şi şcoala. în felul acesta fiecare om reuşea să ţină pe lingă casă cîte o vacă — o parte importantă o hranei pentru familie.

— N-aveau şi cîte două ?

— Nu, nu prea aveau — sau aveau foarte puţini, fiindcă laptele de la o vacă era suficient pentru o familie oricît de numeroasă, iar de vîndut, n-aveai cui să vinzi, că toată lumea avea ; la oraş nu făcea să te duci cu lapte, era mai mare daraua decît ocaua !

— Şi cam cîte vaci erau în sat ?

— Cîte familii erau ! Faceţi socoteala : de la Toroipan pînă la Strătuleţ erau de patru ori cîte zece case — patruzeci ! Şi cu patruzeci pe partea ailaltă — optzeci de case pe strada noastră. Apoi strada lui Bălan, a Drăguşenilor, a Şcolii, a Bisericii, a Arpăşenilor şi a lui Lăzărescu — şapte ori opt... cincizeci şi şase. Deci cincisute şaizeci de locuri de casă. Cum pe fiecare stradă erau şi cîteva locuri libere, luăm rotund cinci sute de case. Cum pe fiecare stradă să zicem că erau totuşi cîteva familii care aveau cîte două vaci, iar cîţiva care nu aveau nici una, rotund, una peste alta erau cinci sute de vaci. Şi tot atîţia viţei şi tot atîtea mînzate sau mînzaţi, adică viţei ele doi ani.

Grancea dădu din cap admirativ („cîte ştie acest Zevedei !") şi-şi notă în caiet calculele pe care le făcuse interlocutorul său.

Lui Zevedei îi veni iar în gînd să-l invite la masă pe scriitor şi iar re întrebă „ce-ar fi putut găti Sofica pentru azi, zi de duminică". în cele din urmă se hotărî şi cînd Grancea termină de notat, el îi lansă propunerea :

— Ştiţi ce zic eu, tovarăşe Grancea ? Ce-ar fi să mergem la mine acasă să mîncăm ceva, că e ora mesei şi om mai sta de vorbă şi la noi, dacă vă mai interesează şi altele.

Grancea fu surprins de invitație, nu pentru că o găsea nepotrivită, ,dar pentru că nu se aştepta. Era hotarîit să continue discuția cu Zevedei şi n-avea de ce să nu accepte. Ştia că țăranii nu vorbesc mult şi nu repetă o invitație, aşa că, în loc de răspuns, el îşi exprimă temerea că soția lui Zevedei poate n-are chef de musafiri, dar Zevedei nici să nu audă, cum adică să n-aibă chef, la el în casă oricine vine, Ia orice oră, este binevenit. Cît priveşte mîncarea, orice ar fi gătit nevastă-sa, adică oricît de proastă ar fi, tot e mai bună decît salamul de la Alimentara, gol, numai cu pîine.

Grancea nu mai opuse nici o rezistența şi primi sa meargă la Zevedei acasă, mai ales că într-adevăr el îşi făcuse provizii chiar de salam de la Alimentara şi nu era greu de crezut ce spunea Zevedei, că mîncarea lui de-acasă era mai bună.

VI

Făcură drumul pe jos pînă la Zevedei acasă cu mare plăcere, „ne mai dezmorțim picioarele după atîta stat în fotoliu", -cum spusese el în timp ce mergeau pe cărarea înghețată tun după gerul din noaptea trecută. îi arătase fiecare stradă a satului şi despre fiecare îi spusese cîte ceva, astfel că distanța de la primărie pînă în marginea satului, unde 'stătea Zevedei, o parcurseră numaidecît.

Acasă îl aştepta de mult Sofica, nevastă-sa, dar numai pe el, se-nțelege, şi cînd îi văzu pe amîndoi se cam sperie. Zevedei o înştiința de cum intră în casă că 1-a invitat la ei la masă pe tovarăşul scriitor şi o-ntrebă dacă are cu ce le sta dinainte. „O să găsim noi ceva de mîncare în casa asta", încercă gospodina să-şi țină curajul şi pînă cînd cei doi bărbați ciocniră cîte un pahar de rachiu, ea aşeză masa. O ciorbă de zarzavat, fierbinte, cu multe roşii, de se miră musafirul de unde atîtea roşii în mijlocul iernii, nişte carne şi cîmați de porc scoşi din borcanul cu untură şi încinşi într-o tigaie, o mămăligă care fierbea de mult pe foc în aşteptarea bărbatului plecat de dimineață şi o tavă de plăcintă cu dovleac scoasă chiar atunci pe-o farfurie — asta era mîncarea cu care gospodina le „stătu dinainte", şi chiar dacă ar fi anunțat-o din timp, altceva mai bun tot n-avca ce să le facă. Mîncară cu poftă amîndoi, fără multă vorbă,

oaspetele lăudînd din cînd în cînd mîncarea, cu vorbe spuse mai mult bărbatului cu care mînca, decît femeii care o gătise şi care acum ba ieşea, ba intra în casă, aducând sau ducînd cîte ceva fără să stea şi ea la masă, deşi nu mîncase, dar avînd un oaspete aşa important se gândise că e mai bine să-i servească întîi numai pe ei doi, ea va mînca pe urmă.

Era cald în casă, mîncarea şi ea caldă îl făcu pe Grancea să-şi scoată şi haina, rămânând în camaşe, ca şi Zevedei, care se dezbrăcase încă de la început, ştiind că în timpul mesei se va încălzi şi mai mult. O sticlă cu vin negru adusă de undeva, tot de afară şi pusă pe masă, în faţa lor, se aburi numaidecît, mărind pofta de a bea a celor doi. Zevedei turnă în două pahare şi vinul aruncă stropi fini care se vedeau în razele de soare intrate în casă printre perdele, îşi îndemnă musafirul, ridicînd paharul şi aşteptând cu el în mînă să-l ciocnească. Grancea se grăbi să înghită mîncarea pe care o mesteca, luă paharul, îl ciocni şi-l dădu cu sete peste cap, golindu-l pînă la fund.

— Straşnic vin ! declară el. E făcut în casă, nu, că miroase a struguri ?

— Tot ce aţi mâncat şi aţi băut aici e făcut în casă : cîrnaţi, carne, roşii la sticlă, cartofi, rachiu, vin, mămăligă, plăcintă, — totul este „de casă", mâncăruri ţărăneşti, aşa cum se fac pe-aici de sute de ani.

Grancea dădu din cap gînditor şi continuă să mănînce. Zevedei turnă iar şi îndemnă. Bău toată sticla de vin şi în acel moment apăru Sofica să-i întrebe dacă vor să mai mănînce. Oaspetele se declară satisfăcut, mulţumi gazdei şi lăudă bucatele, spunînd că nu ştie dacă a mîncat vreodată ceva mai gustos ca ciorba şi cîrnaţii făcuţi de ea.

— înţeleg că ciorba e făcută cu borş de casă şi cu roşii la sticlă, pregătite şi ele în casă, dar cîrnaţii ăştia cum îi faceţi de sînt aşa gustoşi ? Vă spun că n-am mîncat niciodată aşa ceva, repetă laudele scriitorul. Cumpărăm şi noi „cîrnaţi de casă" de la Alimentară, dar n-au gustul ăsta.

Zevedei zîmbi încîntat şi o lăsă pe nevastă-sa să dea explicaţii. Ea începu să povestească cum face cîrnaţii, şi caltaboşii („păcat că nu mai avem, să fi văzut cum sînt"), cum face „toba" din ficatul şi din urechile porcului, borşul din tărîţă de grîu, cum pune roşiile la sticlă, cum face vinul, cum face rachiul din boştina rămasă după stoarcerea strugurilor sau din drojdia care rămîne pe fundul butoiului...

— Spuneaţi că şi dumneavoastră aţi cumpărat cîrnaţi „de casă" de la. Alimentara şi nu erau aşa de buni ? Păi să

vă zic eu cum stau lucrurile ! Femeia dădea lămuriri cu vizibilă plăcere. La noi, cîrnaţii se mai numesc şi „trandafiri", pentru că au culoarea cărnii proaspete de porc. Cîrnaţii pe care-i cumpăraţi dumneavoastră de la Alimentară au culoarea albă, nu-i aşa ?

— Da, constată scriitorul.

— Vedeţi ? Ăia sînt cîrnaţi făcuţi din slănină... Cum vreţi să fie la fel de buni ? Slănina e bună şi ea la rostul ei. Dacă faci o varză cu slănină e foarte bună, pentru că varza acră fierbe slănina pînă o înmoaie şi-i dă un gust puţin acrişor. Să tot mănînci aşa slănină. Dar în cîrnaţi... Pe urmă noi punem şi mirodenii, şi cîte altele, cîte a mai învăţat de la ai ei fiecare gospodină...

Grancea privea femeia, îl bucura s-o asculte ; se-ntreba dacă are numai cincizeci de ani, cum îi spusese bărbată-su. Se vedea clar că mâinile ei răscolesc pământul toată vara, că se luptă cu lemnele de foc, cu zarzavaturile, cu rufele soţului şi ale ce'or doi băieţi care lucrau la combinat, la oraş, dar îşi trimiteau rufele acasă (pentru că „mama le spală mai bine decît spălătoria"), cu cenuşa din sobă, cu mîncarea porcului, a păsărilor cu tot ce însemna gospodărie. Nu era prima dată cînd constata Grancea cît de repede îmbătrânesc oamenii la ţară, şi mai ales femeile. Se vedea că fusese o femeie frumoasă, cum fusese bărbat frumos şi Zevedei, dar timpul şi greutăţile vieţii la ţară o îmbătrîniseră înainte de vreme. Totuşi, aceste mîini obosite şi urîţite pregătiseră aceste mîncăruri gustoase cum el nu mai mîncase niciodată, făcuseră aceste lucruri care înfrumuseţează casa ; tot ce exista aici — nu era făcut de mîinile celor doi ? „Truditorii pământului" — găsi că li se potriveşte de minune celor doi Zevedei această caracterizare despre ţărani, citită sau auzită de multe ori. înţelesese nu de ieri de azi că pe oameni trebuie să-i vezi în orice împrejurare, dacă vrei să-i cunoşti „pe viu", nemijlocit, concret. „Adevărul este întotdeauna concret" — această expresie a lui Marx şi-o spunea mereu sieşi, ca şi altora, ca pe o maximă. Adevărul este întotdeauna concret!

Cînd femeia termină ce avea de spus, Grancea se ridică şi-i dădu voie să pună masa la locul ei, între cele două paturi. Spuse cu convingere „vă mulţumesc pentru masă" şi „vă sărut mîna", şi chiar îi luă mina dreaptă şi i-o sărută. „Mîini de aur", mai spuse el, văzînd că femeia se jena dc gestul lui, se vedea că nu era obişnuită să i se aducă mu! ţumiri în acest fel.

Apoi femeia se retrase iii tindă şi ei se aşezară la masa lungă, pusă acum între paturi — unui pe pat, la un capăt al mesei şi unul pe alt pat, la celălalt capăt.

— Dacă n-o deranjăm pe soţia dumitale, putem sa ne continuăm discuţiile, zise Grancea după ce se aşează. Se vedea că se simte mai bine pe pat decît pe scaun.

— Pe nevastă-mea n-o *deranjaţi*, cum se spune la dumneavoastră la oraş, că pleacă la femei, se adună mai multe în casă la una din ele şi stau de vorbă, aşa-i obiceiul la noi duminica după masă. Tinerii se duc la horă, bărbaţii se-nitîlnesc cu bărbaţii la Mat sau la căminul cultural, mai beau un pahar, mai spun o vorbă, le trece timpul, pînă începe programul la televizor. Nu toţi fac acelaşi lucru, unii mai dorm, alţii mai fac cîte ceva în jurul casei.

Mihai Grancea se simţi cuprins de o stare plăcută, o linişte caldă îi învălui sufletul, ca pe vremea cînd era copil şi-l ocrotea cu dragostea ei mamă-sa. Nu ştia dacă era vinul care-i alerga acum prin sînge, producîndu-i o stare uşoară de euforie şi-i răscolea amintiri frumoase, dacă era gustul mâncării ce i se păruse cu totul deosebită, dacă era bucuria că reuşise să stea de vorbă cu Zevedei, de la care aflase atîtea lucruri. Avea sentimentul ocrotitor al vieţii de familie, şi dacă ar fi fost la el acasă poate că s-ar fi întins în pat să lenevească un pic, nu să doarmă, că nu obişnuia să doarmă ziua niciodată, dar să întîrzie puţin după masă într-un fotoliu sau trîntit pe pat, asta da, i-ar fi plăcut. Dar pentru că nu era la el acasă şi pentru că, pe de altă parte, ţinea să discute cât mai mult cu Zevedei, îşi frîoă această pornire şi sprijinindu-şi coatele pe masă, iar capul în palme, i se adresă gazdei :

— Abia acum înţeleg eu, tov Zevedei, de ce restaurantele noastre de Ia oraşe de laudă cu mâncărurile ţărăneşti, cu pîinea „de casă", cu sarmalele şi cîmaţii „ca la mama acasă" — care de fapt nu sînt, nu pot fi niciodată astfel !

— Oamenii doresc întotdeauna ceea ce nu au, zise Zevedei. Orăşenii caută satul, pădurea, muntele, lacurile din afara oraşelor, iar ţăranii privesc mai mult spre oraş. Aşa-i omul, nu e mulţumit niciodată. Noi ne lăudăm cînd reuşim să facem ceva „ca la oraş", iar orăşenii, cum ziceam, vor produse ţărăneşti. Eu cred că-i bine şi Ia sat şi Ia oraş, dacă omul ştie cum să potrivească lucrurile şi să le facă aşa cum trebuie.

— Poate că ai dreptate, tov Zevedei, omul vrea mereu altceva. Eu, despre viaţa satului, ştiu cîte ceva de la tatăl meu, care a copilărit Ia ţară, undeva în apropiere de Bucu-

reşti. Grad eram foarte mic, tot ce-mi povestea el mi se părea ceva care venea de pe altă lume. Uneori îl simțeam că regretă venirea la oraş. Cînd m-am făcut mai mare, îmi spunea mereu să nu mă-nsor cu o fajtă de la oraş, să mă duc cu el la sat să-mi găsesc acolo „o fată harnică şi frumoasă", aşa cum făcuse el, care, deşi devenise muncitor în Bucureşti, s-a însurat cu o fată de la țară, luînd-o pe mama dintr-un sat vecin cu al lui. Mama, deşi venită Ia Bucureşti la douăzeci de ani, a rămas o femeie formată pe obiceiurile satului, şi cred că se simte şi azi străină la oraş... Cît era tînără, în fiecare duminică îi spunea tatei să meargă la țară — acolo era viața ei. Cu timpul se duceau mai rar...

Am copilărit însă într-un caiitier care nu era nici sat nici oraş. Cumpărase tata o casă care puteai să juri că-i adusă de Ia țară. Doar că aveam trotuar pe la strada şi o cărare pietruită de Ia poartă pînă la intrarea în casă...

Dar, fiindcă veni vorba despre casă, dacă am înțeles eu bine ce mi-ai spus dumneata, asta nu e casa bătrînească, despre care mi-ai povestit că avea prispă lată, înaltă, de se putea dormi vara pe ea, chiar cînd ploua. Acum văd o casă adunată, în felul vilelor, cu o mică verandă şi cu stîlpi de cărămidă care susțin arcuri rotunde, orientate unul spre stradă şi altul spre miazăzi, unde e şi fața casei...

— Ați observat bine, explică proprietarul, casa veche, deşi era foarte bună, foarte sănătoasă, am făcut prostia s-o dărîmăm. E drept că era prea mare pentru nevoile noastre, era casă pentru zece oameni, şi pentru o curte care avea cai, vaci, oi, porci, păsări, şiri cu paie şi căpițe de fîn şi de coceni — ori acuma animalele şi păsările sînt ale Ceapeului, noi avem aici un porc şi cîteva găini care stau cuminți în cuşca lor, că de, nu mai umblă ca altă dată prin curte să ciugulească iarbă, sau boabe din şirile cu paie, sau viermi sau alte alea, le-am modernizat şi pe ele cum ne-a modernizat şi pe noi viața asta, acuma stau disciplinate în cuşca lor şi aşteaptă să Ie dăm „rația". Aşa au făcut mai toți oamenii, au dărîmat casele vechi şi cu materialul de la ele au făcut altele mai mici, mai adunate, ca să elibereze terenul pentru legume, pentru cîțiva butuci de vie, pentru cîteva cuiburi de pepeni, şi mai ales pentru porumb, că păsările şi un porc îți mănîncă o sută de duble de porumb pe an, domnule ! Unii au făcut dintr-o casă bătrînească două case noi, acolo unde au fost doi frați, că materialele erau bune şi casele erau mari

şi întinse. Apoi grajdurile, saivanele au fost dărâmate şi s-a eliberat terenul pentru culturi agricole, după cum au fost indicaţiile şi după cum ne-a învăţat şi viaţa. Eu n-am fost nevoit să fac două case, că fratele cel mai mic, Alexandru, a plecat la oraş, s-a stabilit pe acoilo, încît pot spune că, într-un fel, eu am fost cel oare a moştenit casa bătrânească.

—• Cîte păsări ai dumneata, tov Zevedei ?

— Douăzeci de găini.

— Gîţi porci creşti într-un an ?

— Unul!_

— Cîte oi ?

— Nici una !

— Gîte vaci ?

— Ooo, staţi s-o luăm binişor. Vaci aţi zis ? Păi dumneavoastră ştiţi cît mănîncă o vacă într-un an ? O vacă şi zece oi mănîncă coceni de pe un hectar de porumb şi mănîncă porumb boabe de pe o jumătate de hectar, adică de pe un pogon, fără a pune la socoteală lunile de vară, adică din mai pînă în octombrie, cînd nu prea ai pe unde s-o paşti, că islazurile s-au arat, şi n-are nici cine s-o pască. Altă dată era simplu, eram şapte fraţi, unul cu caii, unul cu vacile, unul cu oile ; cînd nu era unui, era altul, şi uite aşa se creşteau şi vitele şi copiii, se creşteau unii pe alţii, domnule ! Cel mai mare pe cel mai mic, ăstălalt pe următorul şi aşa mai departe. Şi cînd nu aveai unde, o luai de funie şi o păşteai pe marginea drumului, dar acum s-au arat toate drumurile. Noi cînd am intrat în gospodăria colectivă (că aşa îi ziceam atunci) ne-am înţeles că ducem acolo, la un loc, pluguri, grape, cai, pămînt, tot — şi avem acoilo ce ne trebuie : vaci, cai, oi, păsări, lapte, brânză, grâu, porumb, pepeni, struguri, vin ; totul Ia un Ioc, la colectiv, că-i mai spornic. Aşa am înţeles. Păi de ce are Ceapeul atîta porumb ? Să crească vaci, să crească porci, să crească păsări şi să aibă omul o oală cu lapte, că d'aia s-a dus la Ceape, să scape de sărăcie, nu ? Ceapeul poate să crească mii de vaci, să curgă lapte pe străzile satului, că are cu ce le creşte.

Avem la colectivă şi oi, şi porci, şi vaci, „şi ceva căluţi mai avem ; avem grâu şi porumb cît nu s-a văzut niciodată în satul ăsta. Averea noastră este averea colectivei şi invers. Păi nu scria în ziar cînd s-a măritat Vasilica lu' Nae Mutu, că are zestre patru mii de hectare de pământ, că atît are colectiva noastră, o cireadă de două sute de vaci, vreo două mii de găini, nu ştiu cîte milioane Ia bancă — era o milionară, aşa scriau ăia în ziar !

Grancea m.ai rosti odată, aşa pentru sine, vorbele citite în Marx — „Adevărul este întotdeauna concret" — pe cînd Zevedei tăcea, tăcea şi aştepta ca oaspetele să reia discuţia despre viaţa de *altădată* a satului.

— Tov Zevedei, am înţeles din ce mi-ai spus că munceaţi mult ca să agonisiţi cele necesare traiului. Dar bucuriile sufletului ? Care erau sărbătorile sufletului, că aveaţi şi aşa ceva ?

Zevedei zîmbi superior ; „dacă aveam şi sărbători ? Dar cine poate trăi fără sărbători ale sufletului şi fără sărbători în general ?" spunea zâmbetul lui.

— Vedeţi dumneavoastră, vorbi el calm, natura le-a aranjat pe toate aşa cum trebuie. După o perioadă de muncă intensă vine una mai scurtă de linişte. După ce se termina seceratul şi treieratul, venea septembrie, potolitul, care desfăcea cetele de muncă şi forma alte legături, de altă natură. Căldura de foc dispărea şi soarele era acum căutat pentru blîndeţea cu care ne mîngîia. în septembrie tot Bărăganul era de aur. Miriştile erau de mult de aur, dar acum, în septembrie, şi mohorul era de aur, şi porumbul era de aur, şi gutuile erau de aur, şi perele erau de aur, şi grîul pus în hambare era de aur, şi lumina era de aur şi bucuriile noastre erau de aur. în septembrie ştia fiecare om ,cît are în hambare, cît are în buzunare, cît mai are în cîtmp — porumbul putea fi măsurat precis în septembrie —• socotelile erau făcute, iar vremea acestei luni de aur era vremea respiratului. Se terminaseră muncile de vară şi nu începuseră încă cele de toamnă. Se pregăteau butoaiele pentru vin, se pregăteau putinile pentru murături şi pentru varză, se pregătea peştele pentru iarnă, se măcina, din grîu nou, făină pentru toată toamna, se presa uleiul din floarea soarelui. Şi printre atîtea treburi mărunte, la care nu participau toţi ai casei, flăcăii găseau timp să mai treacă , prin sat, să-şi mai arunce ochii la o fată mare, să mai stea seara la taclale, să mai afle una, să mai afle alta. Era vremea dragostelor împlinite, cînd bucuria intra în casa omului pe toate uşile.

Tocmai în această lună potolită şi oarecum mai liberă, cineva, nu se ştie cine, a organizat timp de două săptămâni un bîlci, care avea temeiul Ia opt septembrie şi care aducea fiecăruia bucurii deosebite. Deştepţi au fost ăia care au pus bâlciul tocmai în septembrie, cînd omul putea să respire în voie şi în siguranţă. Mi-au rămas multe amintiri plăcute de la aceste evenimente, dar una is-a păstrat mai bine, fiindcă a legat nişte prietenii. Să v-o povestesc.

Cu vreo trei, .patru zile înainte ele bîlci a venit la mine, pe-nserate, lancu Toroipan. Deşi pe cîmp eram mai toata ziua împreună, el nu venise niciodată acasă la noi să mă caute pe mine. Cu alte treburi, da, venise, îi ceruse ceva tatii, îl întrebase ceva, dar să mă strige pe mine la poartă nu venise niciodată, era mai mare decît mine şi în sat avea prieteni de seama lui, numai la cîmp eram prieteni. M-a strigat la poartă chiar pe mine, încît mama s-a şi mirat, ce să aibă lancu, un adevărat flăcău, cu tine. Şi eu m-am mirat, fiindcă treburile noastre le puneam la cale acolo, în cîmp ; acolo stabileam dacă mîine plecăm mai de dimineaţă sau mai tîrziu, dacă mergem pînă la Valea Dropiilor sau pînă la Movila Albă, clacă stăm toată ziua sau venim mai devreme, dacă duminică mergem cu caii la Drumul Subţire, sau dacă după amiaza mergem spre luncă să scăldăm caii la Jirlău. Totul începea şi sfîrşea acolo ; în sat nu .ne vedeam decît întîmplător. Şi iată că acum mă strigă la poartă. M-am dus la el bucuros, eram mîndru că mă strigă un flăcău, şi încă nu unul oarecare. El m-a-ntrebat ce fac, adică dacă am treabă, clacă aş putea merge cu el în sat. Să mergi în sat seara, fără o treabă, era numai în obişnuinţa flăcăilor şi eu m-am simţit dintr-odată parcă vinovat, mi se părea că întrebarea lui ascunde ceva şi că eu nu ştiu cît de important este lucrul acela. „Merg, i-am spus eu, vin imediat, numai să-mi spăl mâinile, că tocmai ţesălam caii, şi să-mi schimb cămaşa." N-am mai adăugat: „Trebuie să-i spun şi mamii", fiindcă mi-era ruşine de el, să nu mă creadă chiar un copil. „Uite, dom'le, ar fi zis, eu îl iau în sat şi el îi cere voie mă-si." M-am spălat pe mîini şi i-am spus mamii să-mi dea o cămaşă curată că vreau să mă duc puţin în sat, cu lancu Toroipan. Mama s-a uitat mirată la mine şi am văzut-o că-i părea bine, mi-a adus numaidecît cămaşa şi mi-a zis „vezi, nu sta mult pe-acolo". Pe drum lancu încerca să fie vesel, altfel decît îl ştiam eu, şi parcă tot vrea să-mi spună ceva şi tot nu reuşea, şi-atunci îmi spunea cine ştie ce, de parcă s-ar fi ruşinat el de mine. Aşa am trecut de strada Arpăşenilor, tăind-o pe la colţ pe la Bă'an, apoi de strada Drăguşenilor, pînă am ajuns pe strada Şcolii. Când am ajuns chiar în dreptul şcolii, lancu s-a oprit şi m-a-ntrebat pe neaşteptate dacă eu n-am vreo treabă pe la unchiu' Gheorghe Drăguşin, că ar vrea să meargă şi el cu mine, dacă eu am ceva să-i spun, ori lui, ori mătuşii Tudora, ori Măriei, fata lor. Eu n-aveam nici o treabă la ei, dar puteam trece să-i văd, să-i întreb ce mai fac, să le spun bună seara, dacă lancu dorea acest lucru. „Vreau s-o-ntreb ceva pe

Maria", mi-a şoptit el, de parcă s-ar fi ferit să nu-l audă cineva, cu toate că nimeni nu era în apropierea noastră. „Trecem aşa, ca din întîmplare pe la poarta lor şi tu te opreşti şi o strigi."

Ne-am întors pe strada Drăguşenilor şi ne-am îndreptat spre casa lui unchiu' Gbeorghe. Iancu a început să-mi explice, pe măsură ce ne apropiam, s-o-ntreb eu pe Maria cu cine se va plimba la bîlci, fiindcă el ar vrea să se plimbe cu ea, dacă nu cumva ea se va duce cu altcineva, şi ar fi mai potrivit s-o-ntreb eu, nu el. Dacă vreau, pot să mă plimb şi eu cu ei, lui i-ar face mare plăcere să mergem toţi trei, el ţine foarte mult la mine, crede că ne-am simţi bine cu toţii. Va să zică asta-i cu Iancu, îi place de Maria ! Hm ! Cum să nu-i placă... Toţi flăcăii din sat o plac. El n-are curajul să-i spună, mutu, şi mă pune pe mine, parcă eu ştiu cum să vorbesc cu fetele despre...

Spre norocul nostru, Maria era chiar la poartă, tocmai pleca de la ei o vecină şi cînd m-a văzut pe mine, ea n-a intrat în curte, m-a aşteptat.

— Ce cauţi pe strada noastră, mă ? se arată ea mirată, de parcă n-ar fi fost voie să trec pe strada lor.

— Vin la voi să vă întreb dacă mergeţi la bîlci, făcui eu pe prostu', dacă nu mergeţi să ne daţi nouă leagănul, că al nostru are un arc rupt şi nu ştiu dacă mi-l face Cherpedel pînă la ,bîlci.

Verişoară-mea crezu ce i-am spus eu, se şi înfurie pe mine, cum să vie eu să le cer leagănul, şi s-o-ntreb dacă se duc la bîlci! Cum să nu se ducă, ce sînt ei să nu se ducă la bîlci!

— Şi cu cine te plimbi matale în bîlci ? m-arn prefăcut eu a-i şopti la ureche, dar de fapt vorbind destul de tare.

Verişoară-mea începu să rîdă, vrînd să spună că ce, ea-i fată destul de mare oa să se plimlbe cu flăcăi ? „Cu mama, cu tata, cu soră-mea — cu cine să mă plimb ?" Nu mînţea Maria, aşa era, nu se plimbase încă niciodată cu vreun flăcău, deşi avea şaptesprezece ani şi era frumoasă, alte prietene de-ale ei de mult mergeau la horă şi se plimbau cu flăcăii.

— Da' tu cu cine te plimbi ? încercă ea să-şi bată joc de mine, ştiind că eu nu mă pot plimba decît cu tata şi cu mama.

— Eu mă plimb cu Iancu, aşa am stabilit noi mai de mult şi credeam că vrei să te plimbi şi tu cu noi. Dacă vrei, vorbesc eu cu tuşa Tudora să te lase.

Maria se simți iar ofensată, cum să vorbesc eu pentru ea, ce, ea-i copil, nu ştie să vorbească, sau n-are curaj sa-i spună ?

Iancu nu zicea nimic, se uita la noi şi zîmbea, aprobîndu-ne din cap — cînd pe mine, cînd pe Maria. In cele din urmă i se adresă el Măriei, ca să nu creadă ea că noi glumim.

— Dacă nu vrei să mergi cu noi, spune, ca să ştim, să ne căutăm alți tovarăşi.

Spuse „alți tovarăşi", nu altă fată sau alte fete, şi Maria începu să rîdă, să se alinte şi să se strîmbe, făcînd nazuri.

— Eu credeam că voi chiar vreți să merg să ne plimbăm cu toții la bâlci, dar dacă aveți şi pe *alții* cu care vă puteți duce..., şi ridică din umeri de parcă n-ar mai fi ştiut ce să spună.

— Sigur că vrem, am sărit eu atunci şi-am luat-o de gît, noi pe tine te vrem, d-aia am şi trecut pe aici să te-ntrebăm.

— Şi cu leagănul cum rămîne? mă prinse ea acum.

— Păi, cum să rămână, fiecare cu leagănul lui, iar cine n-are leagăn, o sta şi pe scî-ndură.

Am plecat bucuroşi acasă ; nu stătusem mult şi făcusem şi treabă, cum nici nu ne aşteptasem mai bine. Iancu mă luă de gît şi-ncepu să chiuie de bucurie. Eu eram foarte fericit că putusem să-i fiu de folos lui Iancu într-o asemenea treabă importantă. Ştiam că de acum voi fi prietenul lui pe drept, că am de ce mă considera astfel. Iancu mai trase un chiot şi-n cele din urmă mă-ntrebă dacă pot să fug cât el de tare, să ne întrecem adică la fugă, că el simte nevoia să fugă, nu mai poate să meargă încet, ca oamenii, aşa cum venisem spre Maria. De ce să nu pot ?

— Hai să alergăm, să vedem cît putem s-o ținem aşa, mă invită el iar şi o rupse la fugă, fără să mai aştepte răspunsul meu. M-am luat după el, fără intenția de a-l ajunge, căci ştiam că el nu se va mai opri uşor şi-am fugit, şi-am fugit pînă prin dreptul casei lui Herghelegiu, unde ieşise cineva la poartă şi m-am oprit, căci mi-a fost ruşine să mă vadă lumea fugind pe stradă ca nebunul. Iancu al meu dispăruse şi cînd am ajuns eu, mergând încet, la colț la Arpăşeanu, el se-ntorsese şi venea spre mine tot fuga.

—• Credeam c-ai luat-o pe strada ailaltă şi d-aia m-am întors să văd ce faci, se scuză el şi mă luă de mână ca pe un copil.

— A ieşit cineva la Herghelegiu şi m-am oprit, dar dacă vrei întrecere la fugă, facem odată una cînd sîntem cu caii

la iarbă. Dar aşa, în regulă, cu pornire în acelaşi timp şi cu ioc de ajungere şi atunci stăm de vorbă. El trase iar un chiot şi mă strînse de mîină să mi-o rupă. Cînd m-a^ slăbit, i-am apucat şi eu mîna şi i-am strîns-o pînă I-am făcut să se răsucească şi să cedeze :

— Bă, Păruță, dar tu eşti flăcău în toată firea ! Am ştiut eu cu cine mă împrietenesc !

joi dimineața, în ziua de 8 septembrie, tot satul fierbea, toți oamenii zoreau să se pregătească de plecare la bîlci. Nu numai copiii, care erau înnebuniți încă din timpul verii de lunga aşteptare a acestei zile, dar şi tinerii — băieți şi fete — şi chiar oamenii mai în vîrstă erau răvăşiți de această zi, de dorința ca fiecare să plece mai repede, s-apuce un loc bun, unde .să tragă căruța şi să se sature de plimbat şi de văzut pînă seara. Fetele se găteau cu cele mai frumoase rochii, pregătite din timp cu grije, îşi puneau pantofi noi, dax îşi pregăteau şi alții mai vechi, să se schimbe cînd vor obosi de atîta mers ; îşi ondulau părul cu drotul şi se priveau în oglindă, aşteptînd ca nişte mirese pînă cînd frații sau tații lor înhămau caii la căruță şi cînd totul era gata, veneau şi ele şi se urcau în căruță pe leagănul din spate ; în față şedeau băieții, care mînau caii şi .care, dacă n-aveau şi ei un al doilea leagăn, stăteau pe o scîndură, acoperită cu pături curate, scoase tocmai atunci din casele noi, special pentru a merge la bîlci cu ele. Noi băieții pregăteam căruțele spălate din ajun la gîrlă, ca să „se vadă bine spițele roşii ale roților şi dricurile verzi piotate de Boboc cu boboci de trandafiri .şi cu spice de grîu auriu, curățăm capacele roților de pămîntui uscat care se depusese pe ele şi ungeam osiile cu păcură, ca să meargă căruța strună. .Căutam clopoței să punem la gîtul cailor ca să se audă de departe că trece încă o căruță la bîlci. Era greu, că toată lumea mergea, iar zurgălăi n-aveau toți oamenii şi-atunci ne înțelegeam între noi să ia fiecare doar cîte un şir de zurgălăi, adică să pună doar la un cal, că şirul mare suna destul de puternic şi aşa. La fell era şi cu leagănele, foarte puțini aveau cîtei două şi dacă la nunți te împrumutai, fiindcă nu făceau toți oamenii .nuntă în aceeaşi zi, acum era greu, că toți plecau la bîlci. Aşezam femei'e pe leagăn, în spate, iar bărbații stăteau pe scîndură, cum stăteau, de fapt, toată săptămîna, cînd mergeau Ia cîrnp. Noi n-aveam clopoței, tata nu se omora după aşa ceva, lui îi plăcea să asculte cum bălteau capacele de la roți, îi era destul să asculte sunetele căruții, dar eu m-am făcut luntre şi punte şi-am luat de la Gheorghiță Blîndu un şir. Mă rugase Florica, ei îi plăceau

cel rnai mult zurgălăii şi mama, ca să-i facă plăcere, mi-a zis şi ea să caut. Am căutat şi am găsit. Caii erau odihniți, că mai toată săptămâna făcuse tata treburi uşoare pe lângă casă : într-o zi fusese la moară, în alta la tîrg cu o căruță de grâu, ca să facă bani de bâlci — ei, nu pentru noi; tata avea multe de cumpărat din bâlci pentru iarnă ; noi aveam banii noştri, strînşi în tot timpul verii ; în altă zi pregătise plugul pentru ogorul de toamnă, ascuțise fiarele la plug, reparase ceva la porumbar, că după bîki începea culesul porumbului. Cînd i-am înhămat pe Cezâr şi pe Roaiba la căruță şi le-am pus hățurile şi le-am legat panglici roşii de căpețea şi de hamuri şi am atîrnat zurgălăii de gâtul lui Cezâr, începuseră să joace în ham şi să se bucure de drumul pe care urma să-l facă. Ridicau capetele în sus şi-şi scoteau piepturile, bătând din câte un picior, ca senin că vor să pornească. Tata le dăduse încă de dimineață cîte o traistă bună de ovăz, acum le dăduse apă, pregătise în codîrla căruții cîteva brațe de fân, să aibă ce mânca la bîlci ân timp ce noi ne plimbam, şi ei nu mai aşteptau decât să pornească.

— Haideți, bre, că nu mai stau caii ăştia, strigai eu odată la mama şi Ia Florica, auzind că dinspre deal vine căruța Iui Iancu Toroipan. Ele s-au urcat numaidecît în spate, iar eu cu tata şi cu Nicullae în față. Tata mîna caii cu grijă, ştia că pentru Cezâr şi Roaiba nu-i decât o glumă, să tragă ghiociul după ei şi ar fi putut oricînd să-şi facă vînt, adică să fugă şi să nu-i mai poți opri, mai ales că erau şi odihniți. Le pusese zăbala în gură ca să-i poată stăpîni şi ei îşi încordau gâturile năzdrăvane, ținînd în piept capetele mînuite de hățuri. După ce am ieşit din curte şi-au venit şi alde Toroipan, tata a slăbit puțin hățurile şl caii au înțeles că acum au voie să fugă. Au pornit la trap dintr-o dată şi-şi dădeau ghes unul altuia şi îşi făceau semne din capete să pornească Ia aruncafelea, dar tata şi-a dat seama şi imediat a strîns hățurile, făcîndu-i să simtă zăbala în gură. Mergeau în buiestru, jucînd, şi-atunci tata iar slăbea puțin hățurile, pînă cînd ei au înțeles că va trebui să meargă numai Ia trap.

Cei care nu plecaseră încă ieşeau la poartă să vadă ce căruțe trec. Le făceam semn cu mîna din căruță să se grăbească, iar ei răspundeau tot prin gesturi că vin după noi acuş, acuş.

După ce-am ieşit din sat, tata a slăbit iar hăţurile şi cît am mers pe luncă, pînă la jiriău, caii şi-au făcut pofta de alergare. De la Jirlău am luat-o pe la Cotul Miresii, n-am trecut prin apă s-o fi luat pe la Bărbați, că se murdăreau

căruțele, şi am ajuns repede la bilei, aşezat în marginea orașului Călărești, pe islazul comunal. Am aşezat căruța la rînd lîngă altele care veniseră mai devreme. Am dezhămat caii şi i-am legat la căruță, unde tata le-a pus un braț de fîn din codînlă. La fel au făcut şi alde Toroipan şi alți oameni care au venit după noi.

Muzica bîlciului, care de departe se auzea amestecată — de nu mai ştiai dacă auzi trompetele şi tobele de la circuri sau de la călușei, muzicuțele din care cîntau copii, îndemnurile negustorilor de mărfuri, pocnetele tiribombelor, fluierele şi strigătele de reclamă — ne smulsese din ale noastre şi ne aruncase în această lume ele basme adevărate. Comediile cu călușei şi cu lanțuri erau cele mai frumoase, pictate în tot soiul de culori şi cu tot soiul de chipuri de femei frumoase, cu mîini albe şi cu ochi albaştri; pe alt rînd erau figuri de voievozi, despre care învățasem la şcoală, iar mai jos, alt rînd — fete de țară îmbrăcate în costume naționale. Mai erau soldați romani, cu săbii strălucitoare, cu picioare lungi şi drepte, încălțate cu sandale.

Cu o goarnă imensă, că abia o putea ține cu amîndouă mîinile la gură, un scamator de la circ striga peste puzderia de lume, în timp ce alți scamatori se dădeau peste ciap sau făceau tot felul de năzdrăvănii : „Cirrr-cul Vîr-te-jeaa-nuuu... cel mai mare circ din țarăăa..." Mai încolo de circ, unul. îmbrăcat în alb stătea pe un scaun în fața unor borcane mari, aşezate pe un fel de masă şi pompa din ele o licoare roşie sau galbenă, după cum dorea omul care plătea ; din cînd în cînd, mai ales cînd nu se auzea goarna imensă a scamatorului, striga şi efl cît îl ținea gura : „Cine bea o limoniatăăă... face un băiat şi-o fatăăă..." Băieții şi fetele care îl înconjurau, aşteptînd să le vie rîndul la paharul rece şi răcoritor, începuseră să rîdă cu mare poftă de vorbele vînzătorului. El le zîmbea şi-i avertiza cu paharul gol că mai are să le zică ceva. Apoi, după ce umplea paharul, îl ținea în mînă, deasupra capetelor celor din jur şi îşi urmă discursul : „...Fata să mi-o dea mieee, băiatul la prăvălieee, ca să-nvețe şmecherieee!'!" Printre zgomotele iscate de voia bună a tinerilor, un negustor de stămburi răcnea şi el : „Taie, Nae, măsoară, Niculaeee !"

Tata a hoitărît că rămîne el primul la căruță, de pază, să aibă grijă şi de căruța noastră şi de a lui Toroipan, pînă cînd vine nea Vasile să4 schimbe. Eu am plecat cu mama, cu Florica şi cu Niculae şi l-am strigat şi pe Iancu să vie cu noi, că aşa ne înțelesesem, 5-o căutăm împreună pe Maria, lîngă circul Vîrtejeanu. Ne-am amestecat cu lumea şi-am

rămas să căscăm gura la circ, pînă cînd au apărut şi Maria cu tuşa Tudora şi cu unchiul Gheorghe Drăguşin.

— Noi ne ducem să ne dăm în lanţuri, am strigat eu şi pentru mama şi pentru unchiul Drăguşin şi-am plecat cu Niculae, cu Iancu, cu Florica şi cu Maria, lăsându-i pe ei cu ale lor.

— Stai, bă, cu lanţurile tăie, ce, n-ai timp toată ziua, hai să vedem întîi ce-au ăştia pe aicea-aşa şi Ita urmă om şi lua cîte ceva, mă puse Niculae la punct, neînţelegînd că eu am vrut doar să ne rupem de mama şi de unchiu'.

Ne-am despărţit pînă la urmă şi noi în aglomeraţie, că Iancu vrea să stea de vorbă altfel cu Maria. Florica trebuia să se-ntîlnească şi ea cu Titi Herghelegiu şi cu alte fete, iar eu cu Niculae, după sfatul mamii, trebuia să dăm o raită prin bilei, să vedem tot ce se găseşte şi pe urmă să ne luăm cîte ceva, cînd vom fi cu ea. Am încercat muzicuţe, fluiere, trompete, fesuri, mingi cu elastic ; am căscat gura Ia roata norocului, la jocuri de noroc, la tragerea la ţintă, la femeia şarpe, la omul cu o faţă de bou şi una de om, la zidul morţii, la încercarea puterii; dar n-am putut să nu mîncărn cîte o turtă dulce, să nu bem cîte un pahar de „Iimonată" si să nu luăm cîte un fluieraş strălucitor, cu care să ne facem atenţi cînd vrem să ne spunem ceva, fiindcă cu greu te puteai striga în zarva generală a mulţimii. Mama s-a uitat mai mult la vînzările de ţesături şi la cele de încălţăminte, o interesau nişte basmale şi nişte gumici, dar şi ea s-a uitat numai, „să vadă piaţa" mai întîi şi pe urmă să cumpere de unde era mai ieftin. Spre prînz, ne-am întors la căruţă, morţi de oboseiailă. Ne-am aşezat 'cum am putut pe leagăn sau pe^marginea^ căruţii şi mama ne-a dat să mâncăm, pîine proaspătă, făcută special pentru bâlci şi telemea cu pătlăgele roşii. Apoi, dintr-un ştergar, a scos bucăţi mari de plă-cintă cu brânză de vaci şi ne-a întins Ia fiecare :

— Să nu mai rîvniţi la gogoşile şi plăcintele din bilei, că nu-s mai bune ca ale noastre.

Mereu ne spunea mama, şi nu numai ea, că-s mai bune gogoşile şi plăcintele făcute acasă, dar nouă ni se păreau mai bune cele din bilei. Cînd striga ăla „gogoaşa-nfuriată, ia gogoaşa, neamule", şi o scotea din cazanul lui mare şi plin de ulei şi o tăvălea prin praful de zahăr alb şi ţi-o dădea ţie special — nu, nu puteau să nu fie mai bune ale lui. Pînă să terminăm noi de mîncat a venit şi tuşa Stanca, mama lui Iancu, frântă şi eia de oboseală, săraca şi sătulă de bîlci — femeie bătrână.

— Duceți-vă, maică, cu toții, că eu m-am săturat; stau eu aici la căruța pîn'diseară, cînd om pleca acasă.

Gît am stat şi-am mîncat, ne-am odihnit, aşa că am plecat iar încurajați de tuşa Stanca.

Tata ne-a dus pe altă stradă a bâlciului, în marginea dinspre islaz, unde-şi aveau mărfurile mocanii veniți de la munte sau negustorii de la deal. Căruță lângă căruță, aşezate la linie de un om -special venit de la primăria oraşului, ofereau trecătorilor toate roadele pământului şi ale mîinii omului : căruțe pline cu mere galbene, de pe dealurile Câmpulungului, sau cu mere roşii de pe dealurile Argeşului ; căruțe pline cu pere de pe dealurile prahovene ; căruțe pline cu prune vinete sau albe şi cu prune uscate şi afumate, sosite dinspre Buzău ; căruțe pline cu nuci venite dinspre Focşani ; căruțe pline cu pepeni verzi aduşi din Balta Brăilei sau cu pepeni galbeni aduşi din Dobrogea cea însorită ; căruțe pline cu burdufuri de brînză şi rotocoale de caş venite din Moldova, sau cu calupuri de telemea şi rotocoale de caşcaval aduse de ciobanii de la Bărbați; căruțe cu struguri năzdrăvani, cu boabele cît pruna, cum nu se pomeneau pe la noi la Pogoanele, sosite de peste Dunăre, de la Ostrov, în fieaare dimineață. Erau apoi căruțe cu peşte de tot felul, scos din Jirlău şi Dunăre de pescarii din marginea oraşului : pastramă de crap năzdrăvan, sărat şi uscat la vînt pentru iarnă ; sărătură proaspătă de piatică şi roşioară pentru saramură — peşte numai bun să-l pui pe grătar şi să-l mănînci cu mămăligă ; scrumbii de Dunăre, afumate, cumpărate şi de negustorii greci care le trimiteau peste Dunăre în țara lor ; hamsii, pregătiți în butoaie mari, gata să-i pui direct în farfurie şi să-i mănînci, slăbiciunea beților; şalău şi ştiucă, proaspăt aduşi chiar atunci din Jirlău, în lăzi mari cu gheață ; icre de ştiucă şi icre negre, pregătite în butoaie mici sau în bordane de un kilogram sau de-o jumate ; nisatru, cegă şi morun. Vedeam alte căruțe, grele, cu bolovani mari. de sare de pe la Slănic ; căruțe pline de ciubere şi linguri de lemn, făcute de rudarii din pădurile Transilvaniei; căruțe cu sarici mițoase din pie^ de oaie țurcană, cu lâna lungă, -să se scurgă repede ploaia de pe ele, sau bundițe -cusute cu fire colorate, de cojocari renumiți din Drăguşii Făgăraşilor ; căruțe încărcate cu opinci frumoase şi cu bocanci grei, cu ținte pe tălpi şi cu potcoave la tocuri, mărfuri aduse de negustori olteni din tabu cariile Bucureştilor ; căruțe cu farfurii de Hurezu şi cu ui cioare de Govasna ;; căruțe din Balta Călăreților, cu coşuri mari de încărcat porumb, sau cu coşerii pîntecoase de ni

chită, în care să stea ciorchinii de struguri fără să se zdrobească ; cu rogojini sau coşuri de papură ; cu tîrnuri sau mături de casă ; cu sticle împletite în rafie albă sau colorată. Căruțe cu tot ce-i trebuia fiecăruia.

Veniseră oamenii cu ce aveau mai bun, ca să vîndă. Fiecare şedea în faţa căruţii cu coviltir, ţinînd mîna pe balanţla fixată bine de crucea coviltirului şi aştepta liniştit şi încrezător cumpărătorii. Caii erau pe islaz, în grija copiilor, căci fiecare căruţă avea şi un copil care se îngrijea de cai. îi păşteau pe islaz în apropierea căruţelor, sau în baltă, în partea ailaltă a oraşului, unde îi şi scăldau în Jirlău. Cînd terminau ce aveau de vînzare, plecau acasă şi încărcau alte mărfuri pentru alte bîlciuri, la Ţăndărei sau la Urziceni, sau la Salaînli.

De multe ori, cînd nu erau bîlciuri, veneau prin sate cu mărfurile. îi auzeai strigând : „Hai la mere şi la pere", sau „Hai la păcură şi gaz", „Hai la peşte, proaspăt peşte, mămăliga prăpădeşte". Dădeam o dublă de porumb şi luam una de mere, sau o garniţă de gaz, sau un bolovan de sare sau ce aveam nevoie : plin pe plin, cum se spunea atunci ; noi ne luam ce ne trebuie de la munteni, iar ei plecau acasă cu căruţele cu grîu şi porumb. Comerţ primitiv, dar care îţi aducea marfa ia poartă. Acum însă, ia bîlci, erau mărfuri bune şi puteai să alegi, fiecare vroia să vîndă, fiecare vroia să cumpere. Tata ne-a luat întîi mere şi pere, de-am mîncat acolo pe săturatelea şi pe urmă a cumpărat două coşuri largi: pe unul 1-a umplut cu nuci şi cu prune uscate pentru iarnă, iar în al doilea a pus trei bolovani mari de sare şi ni 1-a dat în grijă mie şi lui Niculae, să-1 ducem unul de-o toartă şi unul de alta. Şi-a luat iui o pereche de bocanci şi două perechi de opinci, iar pentru noi şi pentru mama, care umblam mai puţin iarna pe afară, cîte o pereche de gumici. Mama a luat şi ea un „cofer" pentru muls vaca, linguri de lemn şi vreo trei mături de casă. Peşte, brînză, icre, pepeni, struguri — aveam şi noi acasă şi cu toate că cei de aici erau mai frumoşi, n-a luat tata nimic din astea. Şi cojoace aveam acasă, două cojoace lungi pînă în pămînt, şi largi, de intrai cu haine cu tot în ele, puteai să dormi pe zăpadă noaptea, îmbrăcat şi încălzit în blana lor de oaie. Aveam şi cojoace scurte pînă în pulpe, şi pieptare cu care stăteam ziua în casă, aşa că ne-am mulţumit doar cu sarea, cu nucile şi cu prunele, din aie gurii, iar ca încălţăminte ne-au fost de-ajuns gumicii, opincile şi bocancii pentru tata, adică ce n-aveam noi acasă. Le-am dus la căruţă şi pe urmă am luat-o pe partea ailaltă a străzii bâlciului, unde

erau negustorii de oraş. Aici era împărăţia mamei, din care n-ar mai fi vrut să iasă.

— Aş scăpa de tors şi de ţesut, dacă v-aş lua Ia toţi cămăşi, izmene şi haine de-alci.

— Ia-ne, mamă, am sărit dintr-o dată eu şi cu Niculae.

Tata a desfăşurat un sul de stofă şi a-nceput să tragă cu mîinile într-o parte şi alta.

— Ce să faci cu astea la tăiat coceni, zise, Ie rupi într-o săptămînă, două ; abaua, săraca, te duce un an de zile şs chiar doi.

Mama fu şi ea de părere cu tata, mai ales că ştia că ar trebiii o groază de bani pentru aşa ceva. E adevărat că înainte de bîlci vînduse tata o căruţă de grîu, dar cu banii trebuia să astupe multe găuri şi despre haine de tîrg nu fusese vorba niciodată, iar tata are spunea mereu : „De ce-avem oi şi ne omorîm cu ele atîta ?... Să ne dea lînă, miei şi brînză, nu ? .

Pe lîngă noi, negustorii ne îndemnau mereu :

— Să vă dăm cîte un costum pentru flăcăi ? Să vă dăm cîte o cămaşe ? Să vă dăm de-o rochie, de-o basma, de-o bluză, de-o fustă ?

Ne uitam unii la alţii zâmbind şi nu ne venea să credem cît de cumsecade sînt negustorii cu noi. Ar fi vrut să ne dea orice, să ne îmbrace din cap pînă-n picioare pe toţi.

— Ne uităm şi noi, că daia-i bîlci, îi explică mama unuia care ne tot îndemna să cumpărăm.

— Vă rog frumos, vă rog frumos, se scuză el, de parcă cine ştie cu ce ne-ar fi supărat şi ne pofti să vizităm ce vrem.

Nu ne mai săturam să privim tot felul de lucruri făcute de fabrică : stămburi înflorate de la Bucureşti, mătăsuri de China, caşmiruri de India şi multă, multă americă ; postavuri de Buhuşi, covoare din Siria şi din Iran, mosorele cu aţă de cusut de toate culorile ; ace de siguranţă, ace de cusut de toate mărimile ; nasturi pentru pantaloni şi haine, nasturi coloraţi pentru rochii, nasturi mici pentru cămăşi; ciorapi ; ghete, pantofi, sandale, pălării — chiar că ne-ar fi putut îmbrăca ăştia pe toţi, din cap pînă-n picioare.

Mama se hotărî să ne ia Ia toţi cîte o cămaşe de sărbătoare şi cîte o pălărie, că aiea vechi se terminaseră, şi vara în Bărăgan cu capul gol, căpiezi, iar pentru Fiorica şi **pentru ea cîte** o rochie. **Numai** ce **ne-a** văzut că stăm **de** vorbă să hotărîm cumpărăturile şi s-a şi prezentat lîngă noi un negustor care a-nceput să scoată suluri de stămburi de toate **felurile.**

— Vreau să le iau de cîte o cămaşă, îi spuse mama şi el trase numaidecît im sul cu care veni lîngă noi.

— E cea mai frumoasă şi cea mai ieftină ; ia uitați-vă ! şi-i puse lui Niculae pe umăr țesătura desfăcută, de parcă ar fi fost un boier.

— Dă-ne cîte trei metri de trei ori, se hotărî mama. Negustorul înțelese despre ce-i vorba şi numaidecît începu să numere, să taie şi să împacheteze.

— Şi nişte pălării, intră şi tata în vorbă.

— Tot trei ? făcu -negustorul zîmbitor.

— Tot trei, hotărî de data asta tata.

Negustorul veni îndată cu trei pălării şi începu să la repartizeze :

— Una neagră pentru tăticu ; una gri pentru flăcău (ăsta era Niculae), una „cafea cu lapte" pentru mezin (ăsta eram eu).

— Ce zici de priceputul ăsta ? făcu Niculae -către mine. Ăsta le ştie pe toate, e dat naibii.

Le-am pus fiecare pe cap şi parcă erau de comandă.

— Acum de nişte rochii să ne dai, jupîne.

— Imediaaat, a zis el, uitîndu-se lung la mama şi a ales un sul cu o stambă neagră cu buline albe.

— De-o fustă şi-o bluză, zise mama, şi el măsură numaidecît patru metri.

— Şi de-o rochie pentru fată.

— Aaa, pentru domnişoara alegem ceva frumos de tot... Ia uitați-vă aici: mătase... mătase chinezească, adusă din Franța.

— Da' asta-i mai scumpă, îl încercă mama cu frică.

— Siiigur, fluieră el printre dinți, dar face !

— Ei, cît ?

Negustorul dădu din cap : „M-am aruncat prea sus", parcă vrea el să zică ; „pînă acum n-a întrebat de preț şi-acum, dintr-o dată, cît e metrul".

— Păiii... amînă el răspunsul... cam -o sută de ouă metru !

— Oileu, făcu Niculae fără să-şi dea seama, mai mult ca toate alelalte la un loc.

— Ei, nici chiar aşa..., încercă s-o dreagă negustorul. Trei metri, două sute de ouă ; uite, îi tai acum şi-mi aduci banii cînd poți.

— Păi, altădată crezi că am mai mulți bani ca acum, jupîne ?

— Ei, vinzi ouăle, şi-ntr-o săptămînă faci banii, eu nu mă mut de-aici, şi chiar dacă veniți după spartul bîlciului, mă găsiți la prăvălie, în oraş, la domnul Naftalică.

Deci ăsta era Naftalică de la oraş ! Şi-a adus o parte din prăvălie la bîlci.

— Bat găinile şi se ouă în patru zile, rîse mama fără chef.

— Lasă că ştiu eu cîte găini ai mata, o bătu el cu mîna pe umăr pe mama ; în zece zile ai făcut banii.

De data asta eu mă uit la Niculae speriat:

— De unde ştie ăsta cîte găini avem noi, mă ?

— L-o fi cunoscînd pe tata !

— Pe dracu' !

— Atunci o fi vreun ghicitor ! Nu ţi-am spus eu că-i dat naibii ?

După ce am ieşit din prăvălie, ne-a povestit mama că aşa aveau obiceiul să facă negustorii: îţi dădeau pe datorie şi le plăteai cînd aveai bani. Odată mama n-avea bani la ea să cumpere o basma de lînă care-i plăcea foarte mult. Negustorul, cînd a văzut că-i place — „ia-o pe datorie şi-mi aduci bani cînd poţi". Mama a luat-o şi a doua zi s-a dus la piaţă cu cincizeci de ouă, le-a vîndut şi i-a dus banii omului. Cînd a văzut-o, domnu Mistocli a rămas uimit. „Cred că n-ai dormit toată noaptea cu gîndul la datorie". „Domnu' Mistocli, i-a zis mama, banul dacă nu-i al meu nu mă încălzeşte, aşa că mai bine sărac şi curat". Acum însă mama atîrna, nu ştia ce să zică, făcuse atîtea cumpărturi, şi nu îndrăznea să cumpere o rochie aşa de scumpă.

Tata şi-a făcut toate socotelile şi i-a zis negustorului, trecînd peste grijile mamii:

— Domnu' **Naftalică, dă-ne rochia fetii şi socoteşte-o la două sute de ouă. îţi plătesc totul acum.**

— Aţi făcut cea mai bună treabă pe ziua de azi, sări de bucurie domnu' Naftalică şi făcu socotelile. Să fiţi sănătoşi şi la pungă groşi, să le purtaţi cu plăcere şi să mai poftiţi pe la noi la magazin, şi-aici şi-n oraş, că noi vă servim cu cea mai mare plăcere. Noi avem o deosebită stimă pentru oamenii de la sat, pentru agricultorul român. Ce ? Noi nu ştim că agricultorul ţine în spate toată ţara asta ? Ei sînt oamenii care merită respectul nostru. Ei sînt oamenii care au făcut ceva pozitiv în ţara asta. Ştim, ştim, ştim...

Tata îşi făcu socotelile în gînd, cît a dat şi cît mai are, că mai era şi percepţia şi trebuia să aducă din baltă papură, stuf, rogoz pentru legat cocenii şi toate astea costau. Mai avea de vînzare o căruţă de grîu, dar o ţinea pentru mai tîrziu. Acum, vara, cerealiştii plăteau puţin, făceau nazuri. Mulţi oameni plecau acasă cu grîul nevîndut. Da, da, se-ntorceau cu căruţele cu grîu acasă ! N-avea cine să-l cumpere.

dom'le ! Vai de mine, ce bătaie de joc ! Tata însă ştia cum să-i ia pe negustori. Ne punea de alegeam grîul bob cu bob, cîteva kilograme, şi cu ăsta ales se ducea la analiză. îl vedea cerealistul, îl punea într-o măsură specială, îl cîntărea şi vedea că-i greu — bob şi bob. îi stabilea un preţ bun, îi dădea un bon şi-l trimitea pe tata să-1 descarce direct la magazie. Nu se mai uita şi la grîul din căruţă. Nu-i vorbă, şi grîul acela era bun, aşa că nu-1 înşela tata prea mult pe bietul cerealist.

Negustorul din bîlci ne-a mai îndemnat o dată, aşa ca de rămas bun :

— Oricînd doriţi, poftiţi pe la noi şi vă facem mari reduceri. Uite, în preţul ăsta vă dau şi o basma de lînă fină, că ştiu eu ce poartă săteanca noastră.

Tata a plătit toate cumpărăturile şi ne-am dus la căruţă să le lăsăm. Ne-am mai odihnit puţin şi am plecat iar, chiar pe strada principală, unde ne îmbiau tîrgoveţii cu turtă dulce, cu gogoşi, cu acadele, cu bomboane, cu stafide, cu limonadă, cu muzicuţe, cu păpuşi, cu pieptăne, cu oglinzi, cu bricege... „încercaţi-vă norocul la roata norocului", striga unul cît îl ţine gura, „e fără pierdere, doi lei şi fără pierdere, lume, lume, încercaţi-vă norocul !" Acum fiecare îşi lua ce vrea pe banii lui, fiecare avea în buzunar banii pe care îi adunase toată vara. Am tras la roata norocului, am mîncat turtă dulce, am băut limonadă, eu mi-am cumpărat o muzicuţă. Toată lumea din bîlci, adică toţi băieţii aveau cîte o muzicuţă, mai mare sau mai mică, şi toţi cîntau cum se pricepeau ; dar cîntecele ieşite din muzicuţe, unite cu sunetele trompetelor de la circ, cu cele ale fanfarelor de la căluşei şi lanţuri, cu ale goarnelor mari care invitau lumea Ia „Zidul morţii" sau la „Vasilache şi Marioara", cu zgomotul motocicletelor de la „zidul" ce se numea atît de înspăimîntător, cu plînsetul cîte unui copilaş care s-a pierdut de mamă-sa sau cu pocnetul tiribombelor — cîntecele şi sunetele acelea dădeau ceva frumos şi vesel, care, gîndeam eu, nu mai putea fi auzit nicăieri altundeva în lume.

în cele din urmă am intrat la circ, ştiam că asta este plăcerea cea mai mare a tatii, şi pentru că şi nouă ne plăcea foarte mult, mergeam întotdeauna cu el, nu ne duceam cu băieţii de seama noastră. Cu el colindam nu numai toate circurile din bîlci, dar şi toate barăcile cu animale şi cu oameni-minune : copii fără mîini care scriau cu piciorul, pitici şi pitice care ţi se strecurau printre picioare, oameni ce apăreau cu faţa pe jumătate de om şi pe jumătate de bou şi cu limba

asemenea, că abia puteau spune : „am o falcă de om şi una de bou, priviţi".

La circ, însă, ne plăcea să vedem cum se joacă oamenii mari, în toată firea, cum se urcă pe nişte scări şi fac gimnastică acolo, sus, fără să se sprijine de ceva, cum se dădeau peste cap şi cum se-ndoiau în toate felurile fete frumoase, aproape dezbrăcate ; ne minunam de animale din toată lumea, despre care citisem la şcoală, dar pe care nu le văzusem niciodată : elefanţi cu trompe uriaşe în care ţineau un om în toată firea, maimuţe „mai deştepte ca omul", cum erau lăudate, lei care ascultau de beţişorul unei fetişcane, cîini şi urşi dresaţi, care făceau exact ce le cereau stăpînii lor, porumbei care ieşeau din cutia unui scamator şi cîte şi mai cîte.

Dar mie — cel mai mult şi mai mult îmi plăceau caii! Toate circurile aveau cai frumoşi, supli şi curaţi, se cunoştea că nu trag la ham. Alergau frumos unul după altul prin arena circului, în pas egal ; stăpînul lor, îmbrăcat în alb şi cu cizme roşii, avea un bici în mînă, din care pocnea din cînd în cînd fără să-i atingă, dar caii ştiau semnalul şi-şi continuau cursa fără nici o teamă. După această alergare însă începea să-i chinuie, punîndu-i să stea în două picioare. Toată frumuseţea lor dispărea atunci, bietul cal făcea eforturi să rămînă cît mai mult pe picioarele din spate şi se strîmba de la mijloc, încordînd.u-şi pulpele din spate de parcă-şi dădea duhul. Alta este cînd calul sare de plăcere şi se ridică cu picioarele din faţă şi stă cît poate el într-o poziţie care-i convine lui şi alta-i cînd stă cineva cu biciul lîngă el şi i-l arată tot timpul cînd calul vrea să stea cu toate picioarele pe pămînt. Supli şi odihniţi cum erau caii de la circ, trebuia să li se dea loc larg de alergare, să se arunce în întreceri pe islazul din spatele căruţelor şi să-i fi văzut atunci cum ar fi înghiţit pămîntul de fericire. Le-aş fi arătat eu cum se călăreşte, dacă mi i-ar fi dat pe mînă ! Dar stăpînii lor credeau că sînt mai grozavi, dacă chinuie caii în tot felul...

Cînd am ieşit de la ultimul circ, se întunecase bine, dar luminile în toate culorile, care străluceau la fiecare pas, de jur împrejurul circurilor, de jur împrejurul comediilor cu căluşei sau cu lanţuri, la fiecare tarabă, la fiecare intrare în orice prăvălioară — luminau întregul bîlci, ca într-un basm adevărat. Ne-am căutat unii pe alţii, căci trebuia să plecăm, şi cînd ne-am regăsit ne-am aruncat toţi în lanţuri, afară de cei bătrîni, ca să vedem de sus minunea pe care trebuia s-o părăsim. Cînd motorul a pornit şi a-nceput să ne invîrte şi

să ne arunce în toate părțile, am început să chiuim de plăcere, că vedeam de sus întregul bîlci, cu toată frumusețea lui. „Ăsta-i adevăratul rai", avea dreptate tata. Pentru el, care umbla toată ziua după plug sau pe mirişti prin soarele arzător al verii, care trebuia să se lupte cu coasa şi apoi cu snopii de grîu, care trebuia să poarte toată grija casei, raiul însemna a sta, vara, un ceas întins la umbra salcîmului şi cu o oală de apă rece lîngă el, sau iarna la soba încălzită, cu o oală de vin lîngă el, liniştit că are în casă tot ce-i trebuie. Da, ăsta este raiul nostru.

Cînd comedia s-a oprit şi a trebuit să ne desprindem lanţurile de la brîu şi să ne dăm jos, simţeam cum în sufletele noastre coboară o tristeţe care nu poate fi alungată de nimic. Fericirea lua sfîrşit şi noi n-aveam cum să ne opunem acestui sfîrşit decît promiţîndu-ne că la anul vom veni iar.

Ne-am dus la căruţe, unde tata, şi nea Vasile, şi unchiul Drăguşin înhămaseră caii şi ne aşteptau. Am urcat fiecare în căruţele noastre şi am pornit, urmăriţi pînă departe de muzica şi luminile bîlciului, care, cu cît rămîneau mai în urma, cu atît săpau mai adînc în inimile noastre.

*

— Poate că vi se pare o copilărie ca oameni în toată firea să înnebunească după o astfel de sărbătoare, comentă Zevedei, dar trebuie să aveţi în vedere un sat unde toată vara se muncea pe brînci, iar la începutul toamnei oamenii respirau şi ei uşuraţi cîteva zile şi se lăsau înşelaţi, cu bună ştiinţă, de nişte mici vrăjitorii. Atît de mult cuprindea această vrajă întregul sat, că ţin minte cum învăţătorul, la o lecţie, ne spunea nouă la şcoală o întîmplare care s-ar fi petrecut întocmai. Zicea că într-un sat, Ia o asemenea sărbătoare, au plecat toţi sătenii la bîlci. în urma lor au luat foc nişte case, şi cum- în sat nu erau decît cîteva babe neputincioase, focuî s-a extins şi a ars tot satul. Cînd i-am spus tatii povestea asta, el a zis că asta-i o pildă, şi deci, chiar dacă nu s-a întîmplat aşa ceva, s-ar putea întîmpla oricui şi oriunde. Mat toţi copiii au repetat pilda părinţilor — ei, şi de-atunci, oamenii nu mai plecau cu toţi de-acasă, nici la bîlci nici la alte petreceri.

— Deştept învăţător a fost ăla, replică scriitorul.

— Cred că majoritatea învăţătorilor sînt deştepţi, să ştiţi dumneavoastră !... Dar să ne-ntoarcem la bîlci: credeţi-mă că vrăjitoriile ălora erau frumoase, cel puţin pentru lumea de-aici şi mai ales pentru copii. Totul era vrajă, de la „roata

norocului", pe care se răsfățau tot felul de jucării poleite, pînă la scamatoriile artiştilor de circ. Dar să vă spun altceva. Doctorul din comuna noastră a fost, cu ani în urmă, la Paris, într-o excursie. Acolo s-a dus la un muzeu, s-a dus el singur, că nu era în program vizita asta, dar el auzise din țară că-i ceva deosebit. Şi povestea că a văzut tot felul de figuri din ceară, ale unor oameni mari, spunea el cine erau, dar nu mai ştiu eu — artişti, miniştri, tot felul de persoane renumite.

După ce-au văzut figurile astea, i-au băgat într-o sală pe toți care erau acolo, vreo treizeci de inşi, şi ce credeți că le-a arătat ?... Scamatorii de bîlci făcute de cineva, cu porumbei scoşi din pălărie, cu țigări aprinse scoase din gură şi tot felul de asemenea năzdrăvănii. Ce ziceți ?

— Ce să zic, se explică sincer Grancea, eu sînt un om fără prejudecăți şi nu condamn ceva numai pentru că nu-mi place mie. Dumneata spui că ăia la circ chinuiau caii pentru că îi dresau şi dumitale nu-ți plăcea, pentru că dumneata ai văzut cai alergînd, ai călărit cai care zburau cu dumneata, şi asta la doisprezece-treisprezece ani. Te cred şi te înțeleg. Ba chiar te admir că gîndeşti aşa, înseamnă că ai păreri proprii. Cu toate astea, mie, care n-am încălecat niciodată pe un cal, şi nici n-am prea văzut mulți cai, îmi place să văd cai la circ — deşi acum, după ce te-am ascultat pe dumneata, sînt tentat să-ți dau dreptate. Vreau să spun că, într-adevăr, trebuie să fie mult mai frumoasă o alergare de cai, mai ales cînd eşti tu călare pe ei, decît un joc al cailor în arenă. Nu ştiu dacă mă înțelegi ?

— V-am înțeles perfect; cum să nu înțeleg ! Adică dumneavoastră nu sînteți un om rigid, sînteți gata să dați dreptate celui care o are şi nu să vă impuneți punctul de vedere.

— Exact.

— Dar pentru că veni vorba de învățător, să vă spun o întîmplare cu un om învățat şi tare deştept. Nu înainte de a vă întreba dacă vreți să mai bem un pahar de vin, că mi-e sete, cîrnații şi murăturile cer lichid mai mult, iar vinul ăsta țărănesc este ca şi apa de slab : molan, cum îi zicem noi.

— Vinul dumitale este nemaipomenit de bun şi pe deasupra şi foarte uşor, încît nu-mi permit să fiu nesincer şi să spun „nu" !

Zevedei mai aduse deci o sticlă cu vin de afară, tot aşa de rece ca şi prima, mai aduse şi două pahare, turnă, ciocni şi băură amîndoi ca atunci cînd eşti însetat, adică pînă la fund.

Apoi fiecare,^ aproape în acelaşi timp, şi fără să-şi dea seama, îşi mîngîie paharul cu mîinile amîndouă» de parcă paharul făcuse vinul aşa de bun.

Şi Zevedei Îşi continuă povestirea.

VII

— La început de decembrie, cînd oamenii îşi terminaseră toate treburile de pe cîmp, ne-a zis domnu' Buga să venim duminică la şcoală cu tata şi cu mama şi să anunţăm şi pe alţi oameni care n-au copii, că vine cineva de la oraş să vorbească. Vestea s-a răspîndit în tot satul şi duminică, lumea adunată la şcoală n-a încăput în cele patru clase, aşa că domnu' Buga a hotărît să se ţină adunarea afară, în curte, că era timp frumos. Ne-am dus şi noi cu toţii, dar eu m-am despărţit de ai mei şi am intrat în grupul prietenilor mei de cîmp, căci i-am adunat şi pe ei toţi. Cînd ne spunea domnu' Buga să ne ducem la şcoală cu părinţii, tot satul venea. Aşa s-a întîmplat şi atunci. După ce toată lumea a intrat în curte, a urcat pe treptele din faţa şcolii un bătrîn arătos, avînd în mîna dreaptă un baston de care se sprijinea din cînd în cînd, lîngă domnu' Buga, de puteau fi văzuţi din toate părţile. Se făcu linişte. Domnu' Buga le spuse oamenilor să aibă bunătatea şi să-l asculte pe învăţatul Tiberiu Băjenaru, care a venit la noi în sat după ce a colindat mult prin lume şi a citit multe cărţi, ca să ne vorbească despre „o pagină vie din istoria neamului nostru". Cărturarul cel bătrîn se urcă pe treapta cea mai sus, se sprijini cu mîinile amîndouă de bastonul cel înalt pe care îl avea cu el şi începu să vorbească rar, mişcîndu-şi barba albă care îi ajungea aproape de brîu :

•— Cînd am venit la dumneavoastră în sat, am întrebat pe un copil de casa unui prieten al meu, şi el mi-a 'spus că stă pe strada Arpăşenilor. Apoi l-am întrebat de alt prieten şi drăguţul copilaş mi-a spus că acesta are casa pe strada Drăguşenilor. L-am mai întrebat de ce se numesc aşa străzile clin satul vostru, şi el, după ce a chibzuit şi a dat din cap de mai multe ori, mi-a răspuns foarte sigur pe el că pe acele străzi stau Arpăşenii şi Drăguşenii şi asta-i pricina pentru care străzile au acele nume.

Lumea începu să zîmbească şi unii se întrebau al cui o fi fost năzdrăvanul de copil. Iancu, care stătea lîngă mine, rîse chiar cu toată gura, făcînd plăcere celor din jur, care

îşi ţineau rîsul cît puteau. După ce se făcu linişte, vorbitorul continuă :

— „Bravo, fiule !" i-am zis copilului ; „dar de ce se numesc oamenii aceştia aşa, ştii tu ?...". „Pentru că aşa le-au zis părinţii lor", mi-a răspuns el şi a fugit în curte, dîndu-şi seama că răspunsul lui din urmă n-a fost tot aşa de frumos ca primele.

Lumea rămăsese puţin nedumerită ; admirase isteţimea copilului, dar acum nu ştia unde vrea să ajungă bătrînul. El continuă tot aşa de rar şi sfătos, de parcă ar fi spus o poveste :

— La această întrebare aş vrea eu să răspund în locul drăguţului copil care m-a întîmpinat ieri aici în sat, zise şi începu să vorbească mai tare şi mai apăsat. Iubiţii mei fraţi ! Dincolo de munţi, în Transilvania, au trăit de cînd se ştiu fraţii noştri români, au trăit sub jug străin, cum numai ei ştiu şi pot povesti, care mai sînt în viaţă, iar care nu mai sînt, de-acolo din pămînt ne strigă. Cînd nu mai puteau răbda batjocura, îşi luau lumea în cap şi treceau munţii aici în Ţara Românească sau în Moldova, unde găseau adăpost şi milă la fraţii lor. Atunci au plecat bieţii oameni cu ce au avut şi cu ce au putut, din Arpaşul de Sus şi din Arpaşul de Jos, din Sîmbăta de Sus şi din Sîmbăta de Jos, din Porumbacul de Sus şi din cel de Jos, din Drăguş, din toată Ţara Făgăraşului, din toate satele Transilvaniei. Au trecut munţii şi s-au răspîndit prin satele de aici. Unii au făcut sate noi în mijlocul Bărăganului, ca cei din Pribegi sau Băjenari, în apropiere de Drumul Subţire ; alţii s-au aşezat alături de comune existente şi au dat naştere satelor de „ungureni", cum li s-a zis pe-aici ; iarăşi alţii s-au aşezat în satul Pogoanele şi au format strada Arpăşenilor şi pe a Drăguşenilor. Ca să vedeţi cum trăiau aceşti oameni sub stăpînirea străină, n-am să vă vorbesc eu, am să-l pun să vorbească pe un învăţat neamţ care a trecut prin Transilvania.

Oaspetele scoase din buzunar o hîrtie şi citi :

— Iată ce zice acest neamţ. „Neamul acesta asuprit are parte de pămînturile cele mai rele. Nu-i destul că românii sînt surghiuniţi de celelalte neamuri pe pămînturile cele mai pustii şi părăsite, dar chiar şi aceste pămînturi li se răpesc, îndată ce sînt lăzuite şi desfundate de români cu sudoarea feţei lor pentru cultura porumbului. Fiecare sas sau ungur poate lua în stăpînire aceste locuri, chiar dacă românii le-au stăpînit sute de ani, gonindu-i pe aceştia în munţi cu familiile lor, unde nu se găseşte nimic decît stînci, sau chiar silindu-i să iasă din ţară. Dacă un sat românesc este aşezat

în vecinătatea unui sat săsesc sau unguresc, românul n-are voie să se apropie de satele acestor două naţii privilegiate. Românul este sortit pentru munca cea mai grea şi mai umilitoare. Nu voi uita niciodată vorbele pe care le spunea un român bătrîn din Cincul Mare pe patul morţii : «Mor bucuros fiindcă nu las nici muiere nici copii în robie.»" Acestea sînt doar cîteva din multele observaţii ale învăţatului neamţ care n-avea .nici un motiv să ţie cu românii, în afară de motivul adevărului.

Oamenii ascultau înmărmuriţi şi nu le venea să creadă că au putut exista asemenea nenorociri pe capul bieţilor români. Bătrînul îşi continuă discursul, scoţînd o altă hîrtie din buzunar :

— Dar ascultaţi acum ce spune Iosif al II-lea, aflat într-o vizită în Transilvania, înainte de a fi împărat: „Nobilii şi conducătorii se poartă rău cu românii şi adeseori îi silesc să cedeze casele şi pămînturile lor altora şi să se mute în alt loc, de aceea mulţi români emigrează." Iubiţii mei fraţi, zise, îmlpăturind hîrtia, am fost prin ale străinătăţi şi am cercetat arhive la Budapesta şi la Viena ; am aflat documente care vorbesc despre necazul românilor nu numai de acum un veac, ci din multe veacuri înapoi. Dintr-un document din 1746 aflăm că viaţa românilor era aşa de grea, că preferau să moară decît să mai trăiască în acel fel. Sute de oameni plecau să treacă munţii, gata de luptă cu oricine le stătea în cale.

Aici, scoase iar o hîrtie din buzunar şi citi un fel de declaraţie a unor cetăţeni unguri :

— „Vinerea trecută am mers la oi şi deodată am văzut o ceată mare de oameni. Vorbind cu ei am aflat că au conducător pe Gheorghe din Tăuri şi acesta îmi spune că ei cu toţii vor să treacă în Ţara Românească sau în Moldova, căci nu mai pot suporta birurile şi robotele grele iobăgeşti. Şi cu toate că sînt urmăriţi de 200 de cătane, sînt gata mai bine să moară decît să se întoarcă. Erau cam 300 bărbaţi şi femei, dintre care 102 armaţi cu puşti, iar ceilalţi cu lănci, coase şi furci de fier ; chiar şi femeile aveau arme. împărţiţi în trei grupuri, s-au odihnit pîn ce le-au sosit vitele, apoi au plecat să treacă munţii în Ţara Românească. Dintre ¿ei cu puşti, un grup mergea înainte, altul în urmă, ca şi cînd ar fi fost o armată.". Vedeţi, dragii mei, zi'se oaspetele, cît sufereau aceşti oameni, şi de ce n-au mai putut rămîne în locurile lor şi ale strămoşilor lor ? Comandantul grănicerilor din Făgăraş raportează stăpînirii că numai în luna mai 1766 au fugit din Ţara Făgăraşului 700 de iobagi români, pentru că nu mai

puteau îndura viața de cîine la care erau supuși. în conscripția urbarială din 1820, iobagii din Drăguș îndrăznesc să-și înșire suferințele.

De pe o altă hîrtie, vorbitorul citi :

— „De cînd sîntem sub stăpînirea asta, cînd răsare soarele trebuie să fim în brazdă, la prînz nu ne lasă un sfărtai de ceas, să răsuflăm, la minaj un portion de fin la patru vite și nici atîta vreme nu ne îngăduie ca să poată vitele noastre acel portion de fîn cu odihnă a-l mînca. Ne-au mînat la căratul gunoiului și ne dă cu soroc cît noi nici nu putem birui și stricăm vitele. Slujba grea și mănăturile cele grele atîta au speriat pe oamenii noștri, de nu știm încotro s-o luam.«

Și oaspetele băgă în buzunar toate hîrtiile, în timp ce continua să vorbească :

— Au luat-o și ei pe unde au văzut cu ochii și au ajuns, care în Moldova, care în Țara Românească.

Aici începu să înșire județele și satele pe unde s-au răspîndit bieții oameni care fugeau de jugul străin, și pe unde el zicea că a trecut, pe Ia toți, sute de sate răspîndite în toate județele. Apoi el mai spuse cum pe cei care veneau din jurul Brașovului i-au numit localnicii de pe aici mocani sau bîrsani; pe cei care veneau dinspre munte i-au numit țuțuieni, pe cei care veneau dinspre Sibiu, mărgineni ; pe alții arpășeni, drăgușeni, pribegeni, băjenari și în tot felul. A înșirat multe nume de oameni învățați care au venit din Transilvania în Țara Românească și care fac cinste întregului popor român ; despre unii știam și noi de la istorie.

— Trecerea peste munți a transilvănenilor n-a încetat niciodată, mai ales după domnia lui Cuza, care a fost un adevărat părinte nu numai pentru *vecinii* și *rumânii* din Principate, dar și pentru iobagii români refugiați din Transilvania.

Aici învățatul tăcu, poate de oboseală, poate de altceva, și zîmbi îndelung, pînă ce iar spuse :

— Și eu sînt fiul unor oameni care au trecut cu oile din Transilvania peste munți și pe Drumul Subțire au ajuns aici în cîmpie și pe malul Dunării, dar pînă la urmă s-au așezat la Pribegi, unde au primit pămînt, pe care l-au muncit cu cinste cît au trăit.

Cîteva bătrîne începuseră să plîngă, bătrînul orator își șterse și el cîteva lacrimi și toți cei de față se mișcară și răsuflară ușurați, de parcă ceva trecuse printre ei, ca o adiere de vînt. Și vorbitorul începu iar :

— Cei care au rămas acolo au avut de îndurat nu numai foamea ,şi bătăile, dar şi asuprirea spirituală. Am aici la mine o carte de mare ocară şi de mare ruşine pentru cine a scris-o. Ea arăta dregătorilor din acele vremuri cum să maghiarizeze numele cetăţenilor care nu erau unguri. Autorul ei este Simon Telkes, şi el îşi zice, aici pe carte, preşedinte al asociaţiei centrale pentru maghiarizarea numelor. Cartea chiar aşa se poate traduce în româneşte : *„Cum se pot maghiariza numele de familie".* A apărut în veacul trecut la Budapesta. Ce spune în această carte ? Dumneavoastră nu ştiţi ungureşte, bunicii, străbunicii care au venit din Transilvania — da, ei ştiau ; dumneavoastră nu ştiţi, a'şa că am să vă explic eu.

Şi învăţatul numără pe degetele de da mina stîngă, strîngîndu-le unul cîte unul cu ajutorul mîinii drepte.

— Un fel de a maghiariza era după locul de naştere al omului» la care adăugai litera i. Erai român din Arad, deveneai Aradi, chiar dacă pe tine te chema Lucaciu, sau Pascu, sau Sofonea. Erai din Bekes, deveneai Bekesi, erai născut în Carpaţi deveneai Kărpăti şi tot aşa, pentru orice născut în orice loc.

Un alt fel de a maghiariza era să iei numele meseriei pe care o aveai; erai miner, îţi ziceau Bânyăsz, că aşa zic ei la miner ; erai bărbier, te numeau Borbely ; erai dulgher, îţi ziceau Âcs; erai măcelar, îţi ziceau Meszâros ; erai cioban, îţi spuneau Juhăsz ; erai tîmplar, îţi spuneau Asztalos ; erai plugar, îţi ziceau numaidecît Szanto !

Al treilea fel de a te face maghiar era să-ţi traducă numele naţionalităţii : erai croat, îţi ziceau Horvâth ; erai slovac, îţi spuneau Toth ; erai român, te botezau Olăh !

Oamenii începuseră să zîmbească de această invenţie şi bătrînul vorbea şi mai curgător, îndemnat de zâmbetele celor ce-l ascultau, culcînd următorul deget al mîinii stîngi:

— Al patrulea fel era să-ţi schimbi numele după ziua în care te-ai născut sau după anotimpul în care te-ai născut, căci limba lor putea forma asemenea nume : erai născut miercuri, deveneai numaidecît Szerda ; erai născut vineri, te pomeneai că te cheamă Pentek ; veniseşi pe lume primăvara, te numeau Tâvasz.

Lumea rîdea acum de-a binelea, iar învăţatul rîdea şi el, de parcă chiar atunci descoperise toate minunile astea, parcă nu le-ar fi ştiut de-atîta vreme, dar se minuna şi el odată cu ascultătorii.

— Al cincilea fel, îşi culcă el ultimul deget de la mîna stîngă, era să traducă în limba maghiară chiar numele pe care îl aveai : te chema Fieraru, îţi ,spuneau Kovăcs ; te chema

Rotaru, deveneai Bognâr ; te chema Pietrai-u, îți ziceau Farago, şi tot aşa schimbau numele oamenilor, ca să nu mai ştie nimeni cine este şi ce este.

Asemenea fapte au îndurat fraţii noştri acolo, pînă acum douăzeci de ani, cînd Transilvania s-a unit cu ţara. Cei care au trecut munţii şi-au făcut rosturi pe-aici şi nu s-au mai întors după Unire. Şi aici, ca şi acolo, este tot ţara lor. Iar eu v-am spus, aceste lucruri pentru ca şi cei mai tineri să ştie prin ce au trecut unii dintre bunicii şi străbunicii dumneavoastră şi să-şi cunoască istoria şi să n-o uite, căci nimic nu e mai sfînt pe lume decît mormintele părinţilor noştri şi suferinţele pe care ei le-au îndurat. Să aveţi parte de sănătate şi pace ca să puteţi munci pămîntul şi să vă bucuraţi de roadele lui !

— Să trăiţi ! Multă sănătate şi dumneavoastră ! răsunară ca o singură voce glasurile oamenilor, mulţumiţi de ce au ascultat. Apoi trecu mai în faţă domnul Buga şi spuse iar că domnul Tiberiu umblă de un an de zile prin oraşele şi satele noastre pentru a vorbi oamenilor despre Unirea Transilvaniei cu ţara, şi la noi a ajuns abia acum, cînd se împlinesc douăzeci şi unu de ani de la .Unire, .dar e bme că a venit şi acum şi că ne-au făcut această lecţie de istorie, fiindcă duşmanii ţării zăngăne iar armele în Europa şi pronunţă des numele Transilvaniei. Să ţinem minte că avem de apărat o ţară şi că nu vom da nici o brazdă din moşia strămoşească. Apoi a mulţumit oamenilor că au venit la adunare, după ,care a plecat fiecare la casa lui.

A doua zi, la şcoală, ne-a luat învăţătorul Buga din nou şi ne-a întrebat ce-am reţinut noi din cele spuse de domnul Băjenaru. Am spus fiecare ce-am reţinut şi pe urmă a început aînsul să ne vorbească mai amănunţit şi să ne explice fiecare cuvînt din cele citite de cărturar de pe hîrtiile care le tot scotea din buzunar. Cîteva din ele le-a scris frumos şi le-a pus pe perete, lîngă tablă. A treia zi ne-a ascultat la lecţia de istorie din ce ne spuseseră el şi bătrînul cărturar, în aşa fel că toţi am învăţat totul foarte bine. Acasă părinţii discutau şi ei, mai ales cei mai în vîrstă, care ştiau „cum a fost cu mocanii" şi cu „ungurenii" veniţi de dincolo de munţi, Dar în sat nimeni nu făcuse vreo deosebire, mal ales că toţi ardelenii erau oameni harnici, liniştiţi şi înţelepţi, mulţi chiar foarte deştepţi. Băştinaşii îi primiseră cu drag pe toţi, aşa cum primiseră şi mulţi bulgari veniţi de peste Dunăre, fugiţi din calea turcilor. Toţi au primit aici locuri de casă, islazuri, pămînt, toţi sînt pogoneni şi aşa se consideră şi ei şi aşa se şi simt.

Ei, dar să revenim la ziua aceea. Noi, cei de pe strada lui Toroipan, ne-am abătut pe strada Drăguşenilor, deşi drumul nu ne era la toţi mai scurt pe acolo, dar Iancu a zis că să mai mergem şi noi cu Viţă şi cu Panait şi cu Mitu, că şi ei vin altădată cu noi. De fapt el dorea să treacă pe la poarta Măriei. Fusese şi ea la şcoală, dar nu venise în grupul băieţilor, stătuse cu fetele şi acum tot cu fetele mergea spre casă. Noi mergeam în urma lor la cîţiva paşi, discutînd despre cîte ne-a mai spus Tiberiu Băjenaru. Unii spuneau că el acum nu mai stă în Pribegi, ci la Bucureşti, că umblă şi prin ţări străine, dar din cînd în cînd vine să-şi vadă neamurile prin satele din Bărăgan. Iancu mă întrebă mai încet, ca să nu-l audă Măria dacă şi părinţii ei sînt din Transilvania, da, sigur că sînt, de fapt nu unchiul Gheorghe, ci tatăl său venise aici, cînd era copil ; unchiul Gheorghe s-a născut în Pogoanele. După tată, Maria era din Drăguş iar, după mamă din Pogoanele. La mine este altfel, eu după mamă sînt din Drăguş ; bunica mea dinspre mamă era sora bunicului Măriei dinspre tată. Mama spune că şi acuma au neamuri în Drăguş, dar ea n-a fost niciodată pe-acolo, că-i departe, a fost tata în timpul războiului.

Una cîte una, fetele intrau în casele lor, pînă cînd Maria rămase singură şi-atunci eu am strigat-o să ne aştepte că şi noi mergem în aceeaşi direcţie. Ea se făcu că nu ne ia în seamă, dar încetini pasul pînă cînd a intrat în grupul nostru. Iancu se miră în faţa ei de cele auzite de la omul acela învăţat şi îi spuse că şi ea este o figură din istorie. Maria rîse, toţi erau ai acestui sat de cînd se ştiau, ea se bucura că are prilejul să stea de vorbă şi chiar mergeam încet cu toţii, fiindcă ne apropiam de casa lor şi nimeni nu voia ca Maria să intre în curte, ne plăcea şi nouă să fim martori la discuţiile lor. Maria îi întrebă şi ea de unde sînt ei, alde Toroipan, şi Iancu se lăudă că sînt în Pogoanele de la înfiinţarea satului, dar nu era adevărat, bunicul lui dinspre tată venise de la sohat şi numai bunica dinspre mamă era din Pogoanele get-beget. „Da' ce, sohatul nu era tot al satului", se supără Iancu. Doar pînă la venirea lui Cuza Vodă, cînd s-a aliniat satul, nu era deosebire între Pogoanele şi sohatul de pe moşia lui Gologan. Le făcea plăcere să întîrzie şi să vorbească despre fapte şi întîmplări cunoscute de toată lumea, sau despre orice altceva. Abia într-un tîrziu, cînd Viţă şi cu Panait spuseră că se duc să mănînce, Iancu o întrebă dacă vine la horă după masă. Maria spuse că nu ştie, iar Iancu aproape îi strigă că el se duce, lăsînd să se-nţeleagă că dacă ea nu vine, el nu este în pierdere.

După amiază ne-am dus şi noi la horă, să vedem ce face Iancu dacă nu vine Maria. De obicei nu mergeam decît cînd era vreo nuntă a unui flăcău sau a unei fete din părţile noastre, altfel ne retrăgeam şi ne jucam la marginea satului, pe după casa lui Cherpedel, fieraru', unde ne puteam alerga cît pofteam. După 1 decembrie, vitele intrau la iernat, se încheiau socotelile cu cîmpu', noi ne vedeam de şcoală, iar părinţii şi fraţii mai mari se ocupau de treburile gospodăriei, nu mai aveau ce face în cîmp. Porumbul era cules şi pus în porumbar, cocenii aduşi acasă şi făcuţi căpiţe, semănatul griului terminat, ogorul de toamnă gata, porcul îngrăşat — numai iarna să vie, să scoatem sania de la locul ei şi să punem căruţa în loc. „N-are decît să vie iarna", spunea tata liniştit, cînd toate erau la locul lor; „acasă sîntem, de moară avem, n-are decît să vie", şi era fericit să stea toată ziua, ba printre .oi să le vadă cum mănîncă şi dacă sînt sănătoase, ba printre căpiţele de coceni şi de fîn, să vadă dacă ajung pînă primăvara, dacă poate vinde una sau dacă-i nevoie să cumpere, ba ţesălînd caii, ba cu ochii la vacă şi la viţel, curăţind grajdurile şi ştiind animalele în siguranţă. Numai cînd le dădea de mîncare sau le adăpa, chema şi pe unul din noi să-l ajutăm şi să învăţăm tot ce se poate şti despre întreţinerea lor.

— Băi, Păruţă, bă, vino-ncoace, bă, să mă ajuţi şi să înveţi, că nu se ştie ce vei face în viaţă ; trebuie să cunoşti şi rostul cailor, şi al vacilor şi al oilor ; ,e uşor să călăreşti, dar caii trebuie îngrijiţi : apă la timp, mîncare la timp, ţesălaţi, buşumaţi, curăţite copitele, plimbaţi iarna, să nu amorţească în coşar, supravegheaţi tot timpul, să-i vezi dacă au sau n-au poftă de mîncare, dacă dorm sau dacă vor să se joace.

Tata încercase de toate în viaţă : strînsesa oi în tinereţe, împreună cu Ioniţă Pribegeanu, că n-avea decît şase pogoane de pămînt pe care le putea munci mama cu nenea Ştefan, fratele meu cel mai mare "şi cu unchiul Petre, fratele ei mai mic, pentru că el n-avea cai şi se ajutau. Cîţiva ani de zile se-mpăcase cu gîndul de „cioban al satului", toată vara cu oile, iar toamna, cînd Ie dădea în primire, lua ceva bani şi ceva porumb, dar pasiunea lui era să muncească pămîntul, nu să stea după oi cu bâtul în mînă. A făcut şi cărăuşie cu nişte olteni care veneau prin Pogoanele să strîngă ouă şi apoi le duceau la Bucureşti. Umplea tata căruţa cu ouă şi pleca la Bucureşti, de unde se-ntorcea cu ceva bani

Dar pînă la urmă s-a apucat de plugărie şi a făcut-o straşnic. Toată ziua stătea pe cîmp, de primăvară pînă toamna tîrziu, ba la arat, ba la prăşit, ba la cosit, ba la cules, ba la

semănatul de toamnă. Iar cînd venea toamna tîrzie şi .avea totul în curte, i< se părea o joacă plăcută să se ocupe numai de îngrijirea vitelor. Mai ales duminica, ne lăsa pe toţi să plecăm care încotro, el nu se ducea nicăieri, rămînea singur cu vitele şi cu întreaga curte, gata să aştepte zăpada : „Acasă sîntem, de moară avem, poate să vie iarna".

Aşa că eu, cu Panait Strătuleţ, cu Gheorghiţă Blîndu, cu Mitu lui Mortac, cu Ion Plăcintă, cu Ion al lui Stancu Frate cu Neică, cu Viţă, .cu Nebunică —• am plecat la horă imediat ce am mîncat, ca să ne ocupăm locuri bune, sus lingă lăutari, să putem vedea toată hora, pe toţi flăcăii .şi toate fetele. Cînd am intrat în salon, nu erau decît vreo cinci-şase fetişcane şi lăutarii care eîntau să atragă lumea. Salonul lui domnu' Spirică era nou, de cîţiva ani. îl construise aici, pe strada Arpăşenilor, ca să nu se mai ducă lumea în partea cealaltă a satului, la domnu' Lăzărescu. Satul se mărise în ultima vreme şi domnu' Spirică şi-a dat seama că face un mare bine mai ales fetelor, să nu mai bată noroiul iarna de la un capăt la altul al satului. Aşa că alături .de circiumă a ridicat un salon zdravăn de cărămidă, mai frumos ca al Lăzăreştilor. Avea pe jos duşumea de scîndură groasă, iar de jur împrejur bănci lungi, cu rezemătoare, unde stăteau cei care nu dansau, mai ales mamele fetelor. Pentru nunţi avea mese lungi de cîte patru metri, cu care înconjura salonul, iar cînd nu erau nunţi, le aşeza ordonat unele peste altele, într-un capăt al salonului, lîngă locul lăutarilor. Salonul era luminat de trei lămpi mari atîrnate de tavanul înalt, la care nu ajungeai decît dacă te urcai pe masă şi pe un scaun. Noi ne-am urcat pe mesele de lîngă lăutari şi-acolo am stat toată seara. Unul cîte unul, flăcăii apăreau în salon şi-şi căutau prietenii. Fetele veneau în grupuri de prietene, mai ales cele mai mici, care încă nu ştiau toate rosturile horii. Se dezbrăcau de hăini, pe care le lăsau în grija vreunei mătuşi sau vecine aşezate pe bancă şi ele rămîneau în rochii. Soţia lui domnu' Spirică, coana Elena, stătea la uşa salonului şi taxa pe cei care veneau înăuntru : trei lei fata, cinci lei băiatu' ; noi, care ne jucam, plăteam doar un leu. Domnu' Spirică stătea în circiumă, unde flăcăii se .duceau să se răcorească cu cîte un pahar de vin, pînă veneau fetele. Coana Elena, de la locul ei de lîngă uşă, striga la lăutari să cînte şi îndemna fetele care «stăteau grupuri, grupuri, să joace. Hora începea fără vlagă, fiind făcută mai mult din fetişcane şi fără flăcăi. Din cînd în cînd însă, veneau şi fetele cu adevărat marii şi atunci apăreau şi flăcăii din circiumă. Grupurile de fete se spărgeau, una cîte una intra în horă şi lîngă

ele apăreau băieții. Fără să ne dăm seama, salonul se umplea de lume şi hora era în toi, fiecare flăcău stînd la început unde se nemerea, şi abia după ce se obişnuia puțin cu jocul căutîndu-şi fata şi aşezîndu-se lîngă ea.

Iancu venise mai devreme şi stătea lîngă coana Elena, fiind atent mai mult la uşă, să vadă cînd vine Maria, decît la horă. Cînd ne-a văzut sus lîngă lăutari, ne-a făcut un semn cu mîna şi s-a-ndreptat spre noi. S-a dezbrăcat de haina cu blană şi ne-a dat-o nouă să i-o ținem, după care a intrat la întîmplare în horă. Nu-l mai văzusem niciodată pe Iancu gătit de horă şi am rămas mirați cînd el a-nceput să joace. înalt şi spătos, n-ai fi zis că n-a făcut armata. Se uita în jos oînd trebuia să vorbească cu vreo fată şi chiar cu băieți de seama lui.

După ce lăutarii îşi încetară cîntecul şi hora se sparse, apăru şi Maria. Singură, ea îşi aruncă privirile roată să găsească pe cineva la care să se ducă, dar cum nimeni dintre fetele de alături nu-i conveni, se-ntoarse cu spatele către mijlocul salonului şi mai stătu de vorbă cu coana Elena, care nu prea mai avea pe cine încasa, căci veniseră toți cei care erau de venit. în timp ce vorbea, îşi scoase haina şi o vecină care stătea pe bancă i-o ceru, să i-o țină. Maria, care numai la haină nu-şi avea gîndul, o lăsă de parcă n-ar fi fost a ei şi nici nu cred c-a văzut în mîna cui a lăsat-o. Stătea de vorbă cu coana Elena, dar se vedea că altceva căuta ea. Iancu, după ce încetase hora, rămăsese într-un grup de băieți, în partea opusă uşii de la intrare şi n-o observase pe Maria nici oînd intrase, nici acum cînd stătea de vorbă cu stăpîna salonului. Abia într-un tîrziu îşi aruncă ochii spre uşă şi văzu cum coana Elena o cuprinse cu mîinile amîndouă pe Maria şi se legăna drăgăstos cu ea în brațe, de parcă tocmai atunci se întîlniseră. Maria tot îi spunea ceva rîzînd şi coana Elena tot rîzînd o îmbrățişa mereu şi o ocrotea ea pe un copil la pieptul ei. Şi Iancu îşi făcu loc printre grupurile de fete şi băieți pînă ajunse la uşă, unde rămase însă ca un prost, fără să ştie ce să mai facă, fiindcă cele două femei tot îmbrățişate stăteau. Tocmai în clipa aceea lăutarii, îndemnați de cineva, începuseră să cînte şi lumea s-a oprit din vorbă, uitîndu-se la hora care începuse să se formeze la mijlocul salonului. Coana, Elena o lăsă pe Maria din brațe şi abia atunci fata îl văzu pe' Iancu stînd în fața ei şi zîmbind. El o cuprinse uşor cu brațul drept pe la mijloc, făcîndu-i loc să înainteze spre centrul salonului, unde hora se puse în mişcare. S-au prins şi ei la-ntîmplare, şi, jucînd, tot îşi spuneau ceva, nefiind atenți la cei de lîngă ei. în toiul horei, Tudor

al lui Poteraşu comandă lăutarilor „Hora refuzaţilor". Băieţii începură să zîmbească, iar fetele îşi dădeau coate de ce era să urmeze. Vioristul de sus ele lîngă noi bătu cu arcuşul în vioară să se facă linişte, strigă cît putu de tare : „Hora refuzaţilor" şi începu să cînte cu foc, îndemnîndu-l şi pe ţambalagiu. Hora continuă în acelaşi fel ca şi pînă acum,, ceea ce avea să apară nou era doar hazul pe care îl crea această „horă a refuzaţilor". Tudor Poteraşu, care comandase hora şi avea să-i cinstească bine pe lăutari, fiindcă-i făceau plăcerea, luase un scaun şi se aşeză pe el în mijlocul horei. Un alt flăcău îi invită la întîmplare o fată din horă, cu care el să danseze în mijloc, dar Tudor o refuză, fugind cu scaun cu tot în cealaltă parte a horei, fără ca fata să se simtă jignită. Aşa era regula jocului, puteai să refuzi cît pofteai. După ce refuză încă vreo trei fete, întorcîndu-se de la ele în partea opusă, Iar fetele intrând la loc în horă şi jucând mai departe, Tudor se opri la Călina lui Carastan, cu care dansă în jurul scaunului rămas acum liber, pînă cînd băieţii şi fetele din horă bătură din palme, semn că era rîndul alt-cuiva. Călina se aşeză ea pe scaun acum, aşteptînd ca Tudor să-i aducă un băiat din horă, ceea ce el şi făcu. Călina refuză şi ea doi băieţi, mai mult pentru hazul jocului şi primi să danseze cu al treilea, pe care eu nu-l cunoşteam. Tudor se prinse în horă, în locul băiatului nerefuzat, şi hora: continuă astfel spre satisfacţia tuturor care dansau şi se refuzau, după plac.

Cînd Iancu fu ales de o vecină, se bucură mult, gîn-dindu-se că, după ce va dansa cu ea, va avea dreptul să refuze şi el, pînă cînd îi va fi adusă Maria Iu' unchiu Dră-guşin. Dar după ce dansă şi se aşeză pe scaun, trebui să refuze mult, căci fata cu care dansase şi care acum îi invita alte fete din horă nu-i ghici intenţia şi nimerea tot alături, fapt care atrase atenţia tuturor dansatorilor. De cîte ori refuza o nouă fată, cei din horă se uitau unii la alţii întrebători. Nimeni nu ştia, ce are de gînd Iancu şi unde se va opri cu refuzul. Numai întîmplător şi foarte tîrziu îi fu adusă Maria şi atunci Iancu s-a ridicat repede de pe scaun şi s-a. dus în întîmpinarea ei. Toţi din horă, ba chiar şi cei de pe margine începuseră să râdă ca de o mare descoperire. Iancu era ân al nouălea cer şi dansa de parcă toată ¿urnea era a lui. Abia acum cei de faţă observară că fata lui Gheorghe Dră-guşin este nu numai foarte frumoasă, cum o ştiau ei de copilă, dar şi o adevărată fată mare. Naltă şi zveltă, se învîrtea în joc cu o siguranţă deplină şi avea o ţinută mîndră şi demnă, de parcă nu călca pe pămînt. Uimiţi de

această constatare, cei din horă uitaseră să mai bată din palme, pentru a-l trimite la locul său pe Iancu, astfel că cei doi rămaseră multă vreme în mijlocul horei. .Uitaseră parcă toți că jocul e al tuturor, şi priveau aceasită pereche pe care acum, aici, o descoperiseră, li văzuseră de sute de ori, de mii de ori poate, dar nu-i observaseră, nu-şi dăduseră seama pînă acum că ei amîndoi erau nişte oameni deosebiți, sau poate erau aşa numai pentru că erau împreună, pentru că dansau. Nici eu, care-i ştiam de-atîta timp pe amîndoi, nu mi-am închipuit că pot fi atît de frumoşi încît să încînte toată lumea care .se afla acolo. Cînd, în sfîrşit, se bătu din palme, Iancu se înclină în faţa fetei, mulţumindu-i fericit şi merse să-i aducă un băiat din horă. Primul pe .care-i invită fu Tudor Poteraşu. Niciodată, după aceea, nu şi-a dat seama Iancu de ce-l invitase tocmai pe Tudor. O făcuse întîmplător, emoţionat după acel frumos dans care atrase toate privirile celor de faţă, sau poate a fost la mijloc mîndria, nemărturisită nici sieşi, de a scoate pe băiatul cel mai bogat din sat să danseze cu aleasa lui. Maria îl refuză pe Tudor, poate din acelaşi sentiment nemărturisit care-l determinase pe Iancu să-l invite, sau poate numai pentru că aşa era regula jocului, nici ea nu şi-a dat seama de ce, şi fugi cu scaunul în partea cealaltă a horei, aşezîndu-se pe scaun cu spatele la Tudor care trebui să se întoarcă în horă, refuzat. Lui Tudor nu-i conveni ; niciodată nu fusese refuzat de vreo fată, chiar într-o asemenea horă a refuzaţilor, dar se retrase şi intră în horă la întîmplare, între două fete pe care nici nu le cunoştea prea bine. Gîndul lui nu mai era acolo, sau nu mai era la frumuseţea acestui joc ce făcea mîndria tinerilor clin Pogoanele. Cînd Iancu îi alese Măriei al doilea băiat, ea îl refuză şi pe acesta şi se retrase cu scaunul în partea de unde tocmai venise. Cînd vru să se aşeze pe scaun, cum îi cerea jocul, şi să aştepte pînă i se aduce un băiat care să-i placă, Tudor Poteraşu se desprinse repede din horă, şi-i trase scaunul. Maria căzu şi se răsturnă pe spate în mijlocul horei, lovindu-se cu capul de podeaua murdară şi neprimitoare. Toată lumea care era de faţă scoase un strigăt de spaimă şi de indignare, căci frumuseţea jocului fusese terfelită cu brutalitate. Mai mult ruşinată şi speriată decît îndurerată în urma căzăturii, Maria încercă să se ridice, dar parcă nu putu. Iancu se repezi buimac la ea, îi dădu mîna, fata i-o întinse pe-a ei fără să-şi dea seama ce face şi se ridică rătăcită. După cîteva clipe se năpusti spre uşă, rupse hora, care do fapt încetase, împinse cîteva fete într-o parte şi-n alta şi fugi afară. Iancu, după ea incercînd s-o liniştească.

— Lasă-mă, lasă-mă, spuse fata, încercînd să-şi ascundă mîhnirea, dar îşi dădu ,seama că ar putea să-l supere pe Iancu şi-i spuse s-o lase, că merge să se schimbe. lancu nu. ştiu dacă trebuie s-o urmeze sau nu, n-avea experienţă în relaţiile cu fetele, nu ştia ce înseamnă un „da" şi ce înseamnă, un „nu" spuse de ,o femeie, mai ales în asemenea împrejurări, neplăcute, şi rămase descumpănit în mijlocul străzii. După cîteva minute se reîntoarse în sala de dans. Hora se .întrerupsese, fără ca dansatorii să se împrăştie ; toţi comentau cu dispreţ gestul lui Tudor. Dîndu-şi seama că nu-i aprobat,, acesta strigă lăutarilor să cînte mai departe ; hora reîncepu..

Gîteva femei de pe margine, venite Ia horă să-şi priveasacă fetele cum dansează şi mai ales cu cine dansează,, începură să-l înţepe cu vorba pe Iancu în timp ce el îşi făcea, loc prin mulţime, ca să ajungă din nou în horă.

— Poate că aşa e regula jocului, tuşe Leano, răspunse el uneia dintre femei, încercînd parcă să se scuze că nu ştia ce trebuie să facă.

— Ce regulă, mă, prostule, îl îndîrji femeia ; îi lăsaţi să-şi bată joc de voi. Ah ! că nu sînt eu un bărbat, i-aş jugării pe toţi Poteraşii ăştia, mînca-le-aş coliva lor să le-o mănînc.

— Ei, tuşe Leano, oftă Iancu dînd din cap şi se prinse în horă unde nimeri.

Poteraşii pe care i-ar fi jugănit tuşa Leana erau cei mai bogaţi oameni din sat, iar băieţii erau pe de-asupra şi răi, şi nu se atinsese nimeni de ei niciodată. Nici autorităţile nu-i înfruntaseră nici pe Tudor şi nici pe .fraţii lui, cu toate că făceau tot felul de pozne. Abia dacă îndrăzneau să-i spună bătrînului, uneori, ¡să-l potolească, dar bătrînul Poteraşu nici nu se gîndea, fiindcă tocmai el era acela care ţinea ca neamul lui să fie temut şi ascultat de .tot satul şi nimeni să nu se atingă de feciorii sau nepoţii săi. Prin dreptul caselor lor nu era om din sat să aibă curajul să treacă, decît strecurîndu-se cu teamă, căci oricare dintre băieţii sau slugile temuţilor bogătaşi ar fi pus cîinii pe el fără nici un motiv, iar dacă omul s-ar fi apărat, ar fi fost acuzat că le loveşte cîinii. Oamenii le (făceau voia şi îi ocoleau, căci nu aveau cui să se plîngă, şi astfel teama intrase în mai toţi sătenii şi se transmisese şi la copii. Rămăsese de pomină cazul învăţătoarei Boteanu, care, abia venită în sat şi necunoscînd obiceiurile Poteraşilor, a trecut pe strada lor şi aceştia au dat drumul cîinilor. I-au făcut haina praf — haină bună, de cumpărat, nu ca ale noastre, din aba. învăţătoarea, care

cunoştea legea, s-a dus la şeful de post ca să-i dea în judecată pentru că „lasă cîinii liberi pe străzi să muşte oamenii şi să le rupă hainele de pe ei". Şeful de post i-a spus să scrie cum s-au petrecut lucrurile şi să-i dea lui declaraţia, ceea ce ea a şi făcut. Tot satul ştia atunci că Poteraşii vor fi daţi în judecată, „cu o învăţătoare nu le merge, ea cunoaşte legea, e omul statului şi ea, nu-i proastă ca noi". Dar totul s-a terminat acolo, la şeful de post, niciodată acesta nu dăduse drumul mai departe declaraţiei. învăţătoarea, tot aşteptînd cuvîntul legii, a înţeles cu cine avusese de-a face şi a învăţat şi ea legea Poteraşilor. în cele din urmă, şi-a cumpărat o altă haină tot din leafa ei. Această lege funcţionase ani de-a rîndul şi ei voiau s-o păstreze mereu. De aceea zicea tuşa Leana că i-ar jugăni pe toţi Poteraşii.

lancu se prinse-n horă şi jocul continuă, lăutarii cîntînd şi mai cu foc. Dar parcă a fost un făcut: tocmai cînd Maria se reîntorsese, schimbată la rochie, Tudor Poteraşu, aflat în mijlocul horei refuza o fată, fugind cu scaunul de ea. Cînd vru să se aşeze, lancu se zmuci din horă şi-i trase scaunul, lăsîndu-l să se rostogolească pe jos. Dansatorii scoaseră un ţipăt de satisfacţie ; brutalitatea fusese pedepsită în acelaşi chip ! Lăutarii, speriaţi de cele întîmplate, încetaseră să mai cînte şi în acel moment, cînd viorile tăcură, nimeni nu mai scoase o vorbă. Tudor se ridică de jos cu încetineală, parcă gîndindu-se ce să facă, bagă mîna demonstrativ în buzunarul de la piept al hainei şi scoase un cuţit lucitor. Fetele din apropiere, care-i văzură cuţitul, scoaseră un ţipăt, mai mult ca să-l facă atent pe lancu decît de teamă. Dar lancu observase mişcarea adversarului său şi puse mîna pe scaunul care pînă atunci servise la dans, ca şi cum s-ar fi sprijinit de el.

întotdeauna avusese groază de bătăi între oameni şi asta mai ales din cauza cuţitului, care i se părea înfiorător. îi plăcuse să se lupte corp la corp şi cînd era copil se angajase în astfel de jocuri „de-a trînta", unde cel care cădea nu păţea nimic, era un fel de sport. Avea o forţă deosebită în mîini şi în picioare, încît îşi ridica adversarul în mîini şi apoi îl punea jos pe pămînt, ea luptătorii de la circ. Nu uitase că bunicul său se luptase cu lupii şi îi biruise. Cînd era însă vorba de cuţit şi de bătăi adevărate, simţea o teamă şi o silă, greu de explicat la un om aşa de solid şi de puternic şi nu izbutea să-şi închipuie cum e în stare cineva să lovească cu cuţitul, cînd ştie că o astfel de lovitură poate să omoare un om. Se gîndi că Tudor ar putea îndrăzni să lovească, ştia că poate îndrăzni, o făcuse cu atîţia alţii din

sat, dar mai ştia că îndrăzneala lui se baza nu atît pe forţa proprie, cît pe slăbiciunea morală a adversarului, pe acea „lege a Poterașilor". Cu el Tudor nu se înfruntase niciodată, nu avuseseră nici măcar o supărare, deşi uneori se întîlneau pe cîmp, cu caii la iarbă şi Poteraşii găseau pricină de ceartă tuturor. Totuşi- lui Iancu, Tudor nu-i zisese niciodată nimic. Ştia şi el că ăştia ai lui Toroipan s-au luptat cu lupii şi i-au omorît.

Cu scaunul în mînă, Iancu urmărea mişcările lui Tudor şi încerca să-şi explice gestul lui, de ce luase cuțitul şi ce avea de gînd cu el.

— Nu-ți convine, domnul Tudor ? îi zise, dar nu-şi termină bine vorba că Tudor se şi repezi cu cuțitul spre el. Iancu se feri şi ridică scaunul cu mîna dreaptă, trăznindu-l în cap pe cuțitarul care căzu jos fără să se vaite. Mai ridică o dată scaunul cu amîndouă mîinile şi trase într-o parte şi în alta de picioarele lui, desfăcîndu-i-le. Desprinse un picior din scaun şi se apropie de Tudor, lovindu-i cu putere degetele de la mîna dreaptă, în care mai ținea încă cuțitul. Cuțitul căzu pe duşumea şi Iancu îl luă. Tudor vru să se ridice, răsucindu-se greoi, dar Iancu puse tălpile picioarelor pe cîte-un braț de-al lui, răstignindu-l pe podea şi-i strigă că dacă nu se potoleşte, îl poate omorî cu o singură lovitură.

Tudor începu să urle, cerînd ajutor, dar nimeni nu se apropie de el, fiecare flăcău avea de răzbunat cîte o insultă şi lovitura dată acum spăla parcă ruşinea îndurată în alte dăți.

în zarva care se crease, apăru un frate al lui Tudor, care pînă atunci fusese în circiumă. El se aruncă orb asupra iui Iancu, care, luat prin surprindere se poticni într-un genunchi, gata să cadă, dar se ridică numaidecît, cu adversar cu tot şi-l trînti, de sus, în cap, peste Tudor, încît ăsta rămase cu gîtul înțepenit într-o parte şi nu-şi mai putea mişca capul. Ca din pămînt apăruseră şi alți Pcrteraşi, care nu fuseseră la horă pînă atunci. Iancu se retrase într-o parte, avînd în spate peretele, ca să nu fie luat prin surprindere şi le arătă prada care nu mai mişca.

— Vă omor pe toți, dacă vă apropiați, spuse el, făcîndu-şi curaj şi înfricoşîndu-i pe noii veniți.

— Mă, tu eşti nebun ? îl mustră pe Iancu bătrînul Poteraşu, apărut nu se ştie de unde şi vrînd să afle un răspuns care să-l dumirească, fiindcă el auzise că l-a omorît pe Tudor.

— Poate că sînt, sau poate că m-au făcut ei nebun, dar dacă v-apropiați, vă omor pe toți ! Să nu ziceți că nu v-am spus 1

Toți cei de față rămaseră înmărmuriți văzîndu-i pe Poteraşi îmblînziți de ursul de Iancu, care mai ținea în fiecare mînă cîte un picior de scaun, cu care să se apere la nevoie. Din cînd în cînd, cineva dădea drumul vreunei exclamații admirative.

— Unu' singur şi i-a potolit pe toți !

— Să te ferească Dumnezeu ¡de ,mînia omului bun ; adună în el pînă nu mai poate, dar şi cînd nu mai poate...

Cei din jur dădeau ¡aprobativ din cap.

Bătrînul Poteraşu căuta cu privirea în mulțime să-i vadă şi pe ceilalți doi frați ai lui Iancu, nu putea crede că singur acesta reuşise să-i doboare pe cei doi feciori ai lui, dar nevăzîndu-i, îşi .zise că nişte prieteni îl vor fi ajutat.

— Cu cine ai fost, mă, pui de cățea ? ceru el lămuriri în cele din urmă.

— Bătrâne, ia seama ce vorbeşti, că nu mă mai uit la părul dumitale alb, îl avertiză Iancu.

între timp, un nepot al Poteraşilor aduse din circiumă o cană mare de tablă, plină cu apă şi o turnă peste cei doj căzuți, care gemeau fără să se poată ridica. Bătrînul se aplecă să-i ridice, dar nu putu şi rămase lîngă ei, în genunchi, ca pentru o rugăciune. începu să plîngă, nu atît de durerea celor doi feciori bătuți, care, ştia el, avea să treacă, dar mai ales de înfrângerea suferită în fața lumii. îşi simțea sfîrşită puterea în sat, îşi dădea seama că de-acum şi alții vor îndrăzni să-i lovească. Şi aşa oamenii, în ultimul timp, îi ocoleau, le refuzau propunerile, evitau discuțiile cu ei. Dar acum cineva i-a înfruntat în public şi i-a răpus. Bătrînul plîngea de-a binelea după gloria, forța, faima lor.

Printre oamenii îngrămădiți în jur îşi făcură loc, furioşi, cei doi frați mai mari ai lui Iancu.

— Ce vreți, mă ? urlă Ion, care cuprinse cu mîna lui mare brațul unuia dintre Poteraşi.

— La.să-l în pace, îi zise hotărât Iancu, nu-i el de vină ; vinovații sînt aici — şi arătă pe cei de jos.

Crezînd că şi bătrînul e lovit, Ion puse mîna pe el şi-l ridică.

— Nu vă mai săturați odată, îi dojeni el, consolîndu-l. Oameni în toată firea îşi vă țineți de prostii.

Bătrînul dădu din cap într-un fel din care Ion nu ştia ce să înțeleagă.

Gligore, celălalt frate al lui Iancu, se apropie de prîslea şi-l întrebă dacă-i lovit undeva. Iancu dădu din cap că nu-i lovit.

— Cine i-a potolit ? mai întrebă Gligore.

— Reteveiul ăsta, zîmbi Iancu, arătîndu-i piciorul scaunului pe care-l mai ţinea în mînă.

Hora refuzaţilor se terminase şi cu ea se sfîrşise şi jocul din duminica de pomină. Nimeni nu mai avea chef de dans, toată lumea era cu gîndul la cele petrecute. S-au îmbrăcat toţi şi au plecat acasă, deşi seara nu se sfîrşise. Iancu a luat-o pe María de mînă şi au plecat şi ei, iar noi, ceilalţi, îi urmam de la mică distanţă. Cînd să iasă pe uşa salonului-Iancu i-a spus lui domnu' Spirică şi coanei Elena că le va plăti scaunul pe care l-a rupt.

— Cuţitul şi piciorul de scaun le iau cu mine ca amintire, rîse el. Domnul Spirică i-a strîns mîna şi-a zis că nu-i nimic, intră în costul taxei de intrare, bine c-a fost cu folos.

Dar n-am apucat să ieşim pe uşă bine, că a venit şi şeful de post:

— Ce-a fost pe-aici, domnule Spiru ?

—• Nimic, domnu' şef. Toate lucrurile sînt la locul lor ; am dat drumul mai devreme în seara asta, că-s oamenii obosiţi... în cîşlegi o să ţinem mai mult, o să facem şi baluri.

— Bine, domnule Spiru, dacă spui dumneata că lucrurile sînt toate la locul lor, aşa să fie. Da' vinu' l-ai terminat odată eu hora ?

—• Nu, domnu' şef, vin am şi de sărbători, m-am aprovizionat, că vine vremea rea şi dacă n-ai vin de sărbători, de ce mai eşti cîrciumar ! Că ştiţi cum e omul, oricît ar avea el vin acasă, dacă vine la horă, vrea un pahar de vin aici cu prietenii. Aşa că am vin. Am şi de Ostrov, am şi de Focşani, şi alb şi negru.

Şi au trecut în circiumă să guste vinurile.

*

— Vrei să spui, tov Zevedei, că şeful de post a-nţeles ce-a fost ? Ba, că în gîndul lui şi-a zis, mai dă-i dracu' şi pe Poteraşii ăştia, că prea şi-au luat-o în cap şi altă dată au trecut şi peste autorităţile comunei ?

— Cam aşa ! Fapta lui Iancu a stîrnit admiraţia tuturor ! Chiar şi a jandarmului !... Dar noi nu mai încercăm vinul ăsta de Pogoanele, nu de alta, dar se-ncălzeşte aici pe masă ?

— Ce să-l mai încercăm, că l-am încercat. Acum problema e să nu se încălzească în sticlă, că-i păcat de el, rîse Grancea.

Ciocniră şi băură ca doi oameni care „stau la un pahar de vorbă".

— Dacă v-ar face plăcere, v-aş povesti nişte întîmplări de la o vînătoare de dropii, că eu m-am încălzit şi mi-a venit pofta de povestit.

— Şi mie pofta de ascultat. Despre dropii chiar că nu ştiu mai nimic...

VIII

Trecuseră vreo zece zile de la întâmplarea cu „hora refuzaţilor" şi lumea tot mai vorbea despre ea. Mai ales cei care nu fuseseră de faţă se minunau auzind şi apoi povesteau cu mai mult foc altora, uneori ajungeau să povestească chiar şi celor care fuseseră acolo. Noi, care văzusem totul, ne potolisem după ce povestisem acasă la noi întâmplările, iar eu, după ce mai spusesem o dată şi la Iancu acasă, că mă chemaseră nea Vasile Toroipan şi fraţii lui mai mari să le spun eu cum a fost, că Iancu nu vrea să le povestească. El le-a spus doar atît, că Tudor n-a jucat cinstit, a fost neam prost, şi eînd el, Iancu, i-a arătat greşeala, Tudor a sărit la el cu cuţitu'. Ce să-nţeleagă bietul moş Vasile din asta, şi-atunci m-a chemat pe mine să le spun eu „aşa cum a fost". Le-am spus, şi cu asta am încheiat discuţia. Dar când ieşeai pe stradă, primul lucru de care te întreba cineva era dacă ţi-a plăcut cum i-a bătut Iancu pe) ai lui Poteraşu.

Doar 'schimbarea vremii i-a făcut pe oamenii din Pogoanele să lase de-o parte, pentru mai tîrziu, acele întîmplări, fiindcă schimbarea vremii însemna altceva pentru sat şi pentru oamenii lui.

începuse să plouă mărunt şi să bată Crivăţul cu putere. Mătura tot ce mai găsea în calea lui nestrîns de mîna omului : frunze de coceni rămase pe drum, vălătucii uscaţi de pe cîmp, frunzele salcîmilor care mai atîrnau pe cîte o cracă mai tînără, iar uneori smulgea chiar şi vîrful cîte unei căpiţe de fîn care nu era făcută cum trebuie. Salcîmii se-nnegriseră şi la rîndul lor măturau cu vîrfurile cerul înnorat; numai ţepii lor mai opuneau rezistenţă vîntului, care biciuia nemilos, cu picăturile de ploaie reci şi grele. în casă era cald, arsese mama soba cu trei braţe de coceni rămaşi de la oi şi de la vacă. Toate resturile de coceni le adunam pentru sobă şi ce rămînea din - zilele mai călduroase păstram pentru cele geroase. Acum arsese mama tot şi soba de pămînt dogorea de la distanţă. Din casa încălzită geamătul Crivăţului nu ne părea aşa de fioros, dimpotrivă ne suna ca un cîntec ieşit din mii de viori.

— Vai de omul care-i pe drum pe un timp ca ăsta, se auzi vocea tatii din tindă, unde adusese o găleată de apă. Slobozise cîinii din lanțuri și le dăduse mîncare fiecăruia în culcușul său : Hoțu la oi, Leu la saivanul vacii, Lupu la grajdul cailor și Colonel pe prispă, lîngă ușă, într-un coș cu paie. Acum venise cu găleata de apă, semn că-și încheiase truda de peste zi. Auzindu-l vorbind singur, mama îi ieși repede înainte, cu felinarul și cu un scăunel pe care să stea să-și scoată opincile. Așa ne dădea de veste cînd venea de-afară. Cum ajungea în tindă rostea o vorbă despre ziua care tocmai o încheiase : „S-a terminat cu timpul frumos", sau „Bună treabă am mai făcut și azi", sau „Strașnic ger o să fie la noapte", sau „Lungă a mai fost și ziua de azi". Mama făcea tot ce știa că-i place tatii, dar nu pentru a-l îmbuna, că nu era rău cu ea sau cu noi, ci pentru că îi făcea ei plăcere să-l știe satisfăcut de vorbele și de faptele lui.

— Urîtă vreme, așa-i ? îl îndemnă ea să repete vorbele de mai înainte cu privire la timpul care se anunța că se strică, dar și să-l admire că pe o astfel de vreme el și-a făeut datoria. Tata repetă vorba cu care-și încheiase ziua :

— Vai de omul de pe drum, pe-așa o vreme.

—i Apoi, doar un necaz mare să-l mîie pe cineva pe drumuri, conveni mama, ținîndu-i felinarul aproape ca să-și poată dezlega nojițele opincilor.

Tata dădu din cap, adică — așa e. Apoi își duse opincile și obielele la gura sobei, sprijinindu-le pe un scăunel cu picioarele în sus și intră în casă încălțat numai cu ciorapii, călcînd ușor pe rogojină curată, de parcă s-ar fi temut să nu alunece. Noi am încetat să mai vorbim, nici eu, nici Niculae n-aveam dreptul să spunem ceva înaintea tatii care muncise pînă acum. Văzîndu-ne că stăm la locul nostru și că nu ne zbenguim, începu el :

— Mîine mergem la dropii, că se pune un polei în noaptea asta, de nu se mai poate mișca nici o găină.

Nouă atît ne-a trebuit, că ne-am și dat drumul și-am început să chiuim de parcă am văzut dropia în cuptor. Adama s-a și speriat:

— Ce-aveți, mă, nebunilor, voi n-auziți ce-i afară, mai tăceți odată din gură !

Niculae rînji și-i răspunse mamei cam obraznic, încurajat de faptul că rîsul nostru era provocat de ce -spusese tata :

— Ce dacă vorbim tare, ce se strică vremea mai rău ? Atunci, hai, să vorbim şi mai tare, să se facă polei zdravăn şi să prindem toate dropiile din Bărăgan !

Mama nu mai zise nimic, de fapt observaţia ei voia să ne facă atenţi să nu-l supărăm pe tata, dar cînd a văzut că tata nu se supără, îşi văzu de treabă, mestecă mămăliga, care fierbea de mult pe plita maşinii în aşteptarea tatii şi strigă la noi să aducă cineva murături şi să aşezăm masa, că n-are unde să răstoarne mămăliga. Fasolea fiartă de la prînz rămase acum numai boabe şi cu o lingură de untură şi două-trei de bulion, deveni „fasole scăzută". Murăturile reci făceau toţi banii unei mîncări de fasole caldă ca şi mămăliga.

— Azi vă dau fasole, mîine friptură de dropie, dacă tot vă lăudaţi că le-aduceţi pe toate acasă, zise mama răsturnînd mămăliga.

— Ei, nu le aducem chiar pe toate, se repezi iar Niculae, mai lăsăm şi de prăsilă, ce, la anul nu ne mai trebuie ?

Tata, căruia nu-i plăceau vorbele de clacă, se uită la el lung şi fără să scoată o vorbă, îl potoli numai cu privirea. Apoi, ca şi cînd nimic nu s-ar fi .întîmplat, propuse un plan pentru a doua zi :

— Trebuie să mergem de noapte, că la ziuă toată lumea vede că-i polei şi porneşte pe cîmp după dropii. Asta una ; şi al doilea, pregătiţi-vă totul de-acum, că mîine plecăm fără să ne simtă nici măcar Colonel, care doarme în coşul cu paie, pe prispă lîngă uşă !

Pe vremuri Bărăganul era plin de dropii, care se ascundeau în mărăcinişurile ce creşteau pe văi. Cu timpul, însă, mai toate văile s-au arat, mărăcinişul s-a distrus, i s-a dat foc sau a fost scos cu topoare şi tîrnăcoape şi dropiile sînt tot mai puţine. Cele mai multe au fugit în Deltă, iar care au mai rămas se ascundeau şi se fereu din calea oamenilor. Nici boierii nu 'le mai puteau vîna ; penajul lor auriu, vîrful aripelor albe şi gîtul sur le fac să fie greu observate pe mirişti, vara, iar de prins nici atît nu poate fi vorba. Iarna însă, cînd era polei, se vînau uşor, căci aripile lor mari se udau din cauza ploii şi apoi îngheţau şi deveneau de plumb din cauza vîntului rece. Frumuseţea aripilor, mîndria dropiilor, devenea povară şi le ducea la pieire. Cei care au trăit la sohat au observat de mult acest lucru şi acum toată lumea ştia că pe polei poţi prinde dropiile mai uşor.

Tata ne-a sculat de noapte, şi fără zarvă mare, şi fără lumină, ca să nu ne vadă vecinii că ne-am sculat cu noaptea-n cap şi să se întrebe de ce, am plecat. Ne-am luat fie-

care cîte două bețe ascuțite la vîrf și terminate c-un cui, ca să ne sprijinim în ele, ne-am pus toți opinci în picioare, prevăzute eu „gheare de pisică" să nu alunecăm, și am pornit încet, încet spre deal. Cînd am ajuns la casa Toroipanilor, eu am dat un semnal și l-am strigat încet pe Iancu, dar moș Vasile, care stătea pe prispă și ne aștepta, ne spuse tot încet că „acum au plecat, doar eu ieșit din curte". Ne-am continuat drumul și cum am intrat între vii, am zărit în față niște mogîldețe care se mișcau greu pe drumul acoperit cu polei. Cînd ne-au simțit, s-au oprit și ne-au așteptat. Erau cei trei frați Toroipan, echipați și ei de dropii, cu saci pe cap, fiindcă tot mai biciuia ploaia rece, cu opinci în picioare și cu bețe de sprijin în fiecare mînă. Ne-am spus „bună dimineața și noroc la dropii" și am pornit cu toții care pe unde ne puteam sprijini, ca să nu ne alunece picioarele, căci poleiul era gros și lucios. Pentru că noi încercam să facem un fel de întrecere, dîndu-ne pe gheață ca să nu cădem și ca să mergem mai repede, tata, care rămăsese mai în urmă, ne mai da cîte un sfat: să nu facem gălăgie cînd ne vom apropia de Valea Dropiilor, să mergem încet ca să nu ne simtă, să nu le speriem și să se înfunde în leasa de mărăcini că n-avem cum intra după ele — lucruri pe care noi toți le știam mai mul't sau mai puțin bine, dar tata tot ni le mai spunea, așa cum spuneau toți părinții copiilor orice lucru de zece ori, de o sută, de o mie de ori, pînă cînd și ei începeau să ie spună celor mai mici decît ei.

— Crezi c-o să prindem ceva, Gligore ? își exprimă Niculaie îndoiala față de mijlociul Toroipanilor. Gligore nu era nici el un vorbăreț și n-ar fi vrut să-și dea cu părerea despre un lucru pe care nu-l cunoștea. Ridică din umeri fără să spună un cuvînt. Pe urmă reveni și fu de altă părere :

— Dacă am plecat noi de-aeasă pe o vreme ca asta, înseamnă că ceva trebuie să fie.

Niculae mergea cu Gligore Toroipan, și eu cu Iancu. Tata venea mai în urmă cu Ion al lui Toroipan și din cînd în cînd se mai opreau și se-ntorceau, să vadă dacă nu mai vine cineva din urmă.

— Anul trecut n-ai fost, își aminti Iancu de vînătoarea din iarna trecută.

— N-am fost, că s-a-ntîmplat să cadă polei tocmai de Moș-Ajun și nu m-am îndurat să renunț la „bună dimineața la Moș-Ajun". Iar prin februarie, cînd a căzut al doilea polei, eram bolnav și n-a vrut tata să mă ia.

— Tu crezi că acum o să prindem ceva ? mă întrebă şi Iancu pe mine, după ce auzisem discuţia dintre cei doi şi îndoiala lor.

— Dacă n-aş şti că prindem măcar cîte una, nici n-aş mai merge.

Iancu se uită la mine de parcă atunci mă vedea prima clata.

— Şi de unde ştii tu asta ?

— îmi spune mie cineva că vom prinde. Eu, în orice caz, nu plec de-aici fără dropie, măcar de stau aici pînă la Crăciun.

— Să ştii că şi eu cred că vom prinde. S-a făcut atîta polei, că n-o să se mai poată mişca dropiile ; le ducem cu cîrdul acasă.

într-adevăr, aşa se-ntîmplase. Din cauza ploii care căzuse încă de cu seară şi ,care tot de atunci începuse să îngheţe pe aripile dropiilor, sărmanele păsări tot încercau să zboare, întinzîndu-şi aripile. Aripile se-ntindeau şi cădea pe ele tot mai multă ploaie, care se transforma în tot mai mult şi tot mai greu polei, astfel că, în loc să se descătuşeze, ele se anchilozau şi rămîneau nişte poveri, pe care dropia abia le mai putea duce. Simţindu-se în pericol, ele se îndreptau atunci spre Valea Dropiilor, singurul loc din Bărăgan care mai rămăsese nearat. Era o vale mare, care se-ntindea pe cîteva pogoane şi în care creştea un mărăciniş des. Aşa se pomenise, nimeni nu ştia să fi fost altfel vreodată, alte mărăcinişuri care fuseseră distruse mai cunoscuseră cei bătrîni, dar ca Valea Dropiilor să nu fi avut mărăcini nu ştia nimeni. Cînd ploua mult, se aduna acolo apă şi rămînea săptămîni de zile în şir. Apoi pămîntul se usca pînă crăpa şi în crăpăturile alea creşteau mărăcini deşi, de nu te puteai băga printre ei. D'aia zicea tata să fim atenţi ca să nu le speriem şi să se arunce în mărăciniş, că atunci cu mare greutate le puteai scoate de-acolo. Cînd dropiile începeau să simtă plumbul atîrnîndu-le de aripi, fugeau să se ascundă în mărăciniş, crezînd că adăpostul lui le va feri, dar pînă acolo aripile se-ntindeau şi deveneau imobile, încît intrarea în adăpostul văii nu mai era posibilă. Totuşi, dacă erau speriate, ele se aruncau orbeşte prin leasă şi-şi rupeau aripile, dar numai cu foarte mare greutate puteau fi scoase de-acolo. Totul era ca ele să fie îndreptate în altă direcţie decît în valea cu mărăcini.

Se crăpa de ziuă cînd ne-am apropiat de Valea Dropiilor şi văzîndu-le de departe, ne-am oprit să-i aşteptăm pe tata şi pe Ion. Era un cîrd mare de dropii — sau aşa părea de la

distanţă — şi nemişcat. Am rămas şi noi nemişcaţi şi-am căutat cîte un vălătug, să ne ascundem după el, ca să nu ne observe. Tata ne făcu semn să stăm jos, pe vine, şi le privi şi el îndelung, cu bucurie, dar şi cu teamă să nu ne scape. într-un fel era bine că se postaseră chiar în partea dinspre sat a văii, fiindcă le-am văzut de la distanţă, dar pe de altă parte asta ne crea greutăţi în încercuirea lor. Trebuia, după planul tatii, ca numai doi să rămînă pe loc, jos, nemişcaţi, iar ceilalţi patru să se strecoare uşor, tot pe vine şi la aceeaşi distanţă de dropii la care ne aflam noi acum, pînă înconjoară leasa de mărăcini prin stînga şi prin dreapta. Ajunşi în cealaltă parte a văii, trebuiau date semnale uşoare din loc în loc, pentru ca ele să aibă teamă de înaintarea spre mărăciniş, ca şi cum de acolo ar fi venit pericolul pentru ele, şi s-o pornească spre sat. Toată mişcarea noastră trebuia să le îndepărteze de leasă, căci altfel ne-ar fi dat mult de lucru.

Am rămas cu tata pe loc. Ceilalţi au pornit doi într-o parte şi doi într-o parte, pe vine, cu cîte un vălătug în faţă, după care se ascundeau şi sprijinindu-se cu beţele ascuţite. Mergeau ce mergeau şi se mai opreau să mai răsufle. Cînd dropiile se uitau foarte atent la ei, se opreau locului. Apoi porneau iar şi iar se opreau, pentru a le studia mişcările şi intenţiile. Aşa s-au strecurat într-o parte şi-n alta a dropiilor, pînă cînd au trecut de ele şi s-au putut ascunde după mărăciniş. Acolo s-au ridicat în picioare şi au mers fără sfială, orice zgomot care venea de la ei acum nu era decît în avantajul nostru. De la distanţa la care ne aflam noi îi mai puteam vedea încă pe cei patru care ne făceau semne de bucurie că au reuşit să treacă de ele fără să le sperie. La un moment dat nu s-au mai văzut, au ajuns în partea opusă nouă, exact dincolo de mărăciniş, între ei şi noi aflîndu-se leasa de mărăcini şi dropiile. Aşteptam atenţi semnalele lor, cînd am observat deja mişcare în cîrdul dropiilor. Abia acum le-am văzut cum îşi tîrîiau pe gheaţă aripile mari, întinse şi grele, zgomotul făcut de această mişcare ajungînd pînă la noi. Apoi toţi deodată, ca la o comandă, au început să-şi bată beţele unul de altul şi să strige tare, de parcă ar fi fost o oaste întreagă : Hăăăuuu, hăăăuuu, hăăăuuu ! Dropiile s-au speriat, au făcut un cerc, fiecare încercînd să-şi ascundă capul sub aripile vecinei şi se-nvîrteau fără să îndrăznească să fugă în mărăciniş. Cum zgomotul creştea

şi venea tot mai puternic spre ele, dintr-o dată cîrdul întreg s-a îndreptat spre noi, tîrîndu-şi anevoie aripile întinse şi grele. Cînd tata a socotit că ele nu se mai pot întoarce, a aruncat un vălătug în sus să le dea de veste băieţilor că pot să-şi părăsească posturile şi să vină să înconjoare cîrdul. Numaidecît au apărut într-o parte şi alta a lesei de mărăcini, bătîndu-şi beţele din cînd în cînd şi îndemnînd cîrdul speriat. Tata îmi şopti să stau nemişcat la pămînt, cu vălătugul în cap ca să nu ne vadă şi să-şi schimbe direcţia de mers. El stătea pe vine şi pîndea cu un băţ în mîna stîngă şi cu sacul în dreapta.

— Ăsta din fruntea cîrdului este dropioiul, îmi şopti tata : eu am să mă reped la el, să-l prind... Am să-ncerc să-l împiedic cu băţu' şi să-i pui sacul în cap... Dacă-mi scapă, fugi tu după el, să-l înconjurăm din toate părţile... încearcă să-i bagi băţul între picioare, că aripile nu le poate mişca... Trebuie să-l prindem întîi pe el... Să laşi dropiile în pace, chiar dacă-ţi pică la mînă... Dropioiul..., mai repetă tata şi sări spre el cu băţul întins, căci cîrdul era la doi paşi de noi.

Pasărea trecu pe lîngă tata, dar băţul lui nu reuşi s-o împiedice. Ghearele călcară chiar pe băţ şi-l răsuciră pe gheaţă, aruneîndu-l în altă parte şi tata n-a mai avut timp să zvîrle sacul asupra dropioiului, care fugi speriat. Atunci eu am sărit de la locul meu, am lăsat sacul, am lăsat beţele şi am fugit după dropioi, cu gîndul că-l voi 'ajunge. El nu se desprindea de cîrd, sau cîrdul nu-l părăsea pe el, se rotea în jurul lui, apărîndu-l parcă, dar eu fugeam ca disperatul cu braţele întinse, hotărît să-l prind, eram sigur că am să-l prind, din momentul cînd renunţasem la beţe şi la sac. Scosei un ţipăt scurt, dropioiul se desprinse puţin de cîrd şi eu mi-am făcut vînt ca atunci cînd mă dădeam pe gheaţă, rn-am lăsat în voia lunecuşului care mă aruncă grămadă peste dropioi şi braţele mele îi cuprinseră o aripă. Lunecarăm împreună pe burtă cîţiva paşi, cînd auzii vocea tatei strigîndu-mi :

— Să nu-i rupi aripele.

Am rămas cu dropioiul în braţe, pînă a venit tata şi mi l-a luat. Au sosit şi ceilalţi în goană, fără să se mai preocupe de celelalte dropii, care alergau speriate spre sat.

— Este teafăr, observă tata, pipăindu-i încheieturile aripelor înghemţate, dar eu nu mă mail puteam ridica de jos din cauza durerii de la cotul stîng, în care mă sprijinisem la cădere. Stăteam liniştit, nu voiam să ştie nimeni că sufeream în urma primei mele victorii, prinsesem un dropioi, ştiam

că-l voi prinde din momentul cînd mă repezisem după el, l-aş fi prins chiar dacă ar fi zburat, cred că aş fî zburat şi eu după el, dar acum cotul meu sting nu-l mai puteam mişca. Toţi erau liniştiţi după acest eveniment, prinsesem dropioiul, celelalte dropii nu mai puteau fi scăpate acum. Stăteam jos şi mă forţam să zâmbesc, pentru ca durerea să nu-şi arate chipul pe faţa mea. Tata încerca să strîngă aripile păsării cît mai aproape de corp, ca să încapă în sac. Eu trebuia să-l duc pînă acasă şi să am grija lui chiar din acel moment, iar ei să se ocupe de celelalte dropii. Ar fi fost foarte uşor să le ducă cu cîrdul pînă în sat, să le bage într-un saivan la moş Vasile Toroipan şi acolo să le prindă una cîte una pe întuneric, dar exista teama ca nu cumva pînă ajungeam în sat să apară soarele şi, să le dezgheţe aripile, că atunci şi-ar fi luat zborul. Soluţia cea mai sigură ar fi fost să le prindem acolo pe toate şi să le băgăm în saci. Am fi mers acasă cu greutatea în spate, dar n-am mai fi avut nici o grijă. Tot încercînd aripile dropioiului, tata îşi dădu seama că gheaţa de pe ele este destul de groasă ca să nu se topească aşa de curînd, mai ales că soarele abia se ghicea dincolo de norii grei. Ploaia stătuse de mult, dar vîntul rece muşca şi acum cu destulă putere.

— Le ducem cu cîrdul, fu de părere tata, dar aşteptă şi părerea Toroipanilor, care se învoiră numaidecît. Tata reuşi să vîre dropioiul în sac şi mi-l lăsă în primire.

— Mergeţi, că eu v-ajung din urmă, le strigai mai muk aşa, ca să mă ştiu asigurat, fiindcă ei porniseră deja cu cîrdul de dropii spre sat. Cînd durerea a încetat, m-am ridicat şi, cu dropioiul în spate, am luat-o şi eu la pas după ei.

Cîrdul dropiilor mergea anevoie, abătîndu-se cînd într-o parte şi cînd în alta a drumului, dîndu-le mult de furcă celor care le mînau şi care făceau un fel de horă în jurul lor, cu braţele întinse şi cu fiecare băţ în cîte o mînă. Hora lor se gîtuia după cum mergeau dropiile, care, uneori, încercau să zboare, dar nu reuşeau decît să alunece pe oglinda lunecoasă a cîmpiei şi să-şi tîrască şi mai jalnic aripile. Din cînd în cînd auzeam cîte o sudalmă, cînd cineva trebuia să alerge mai mult după vreo dropie care încerca să abată cîrdul dincolo de hora braţelor lor : „vedea-te-aş la cuptor mai repede", sau „mînca-ţi-aş copanele tale", sau „rumeni-ţi-aş ficaţii într-o tigaie şi stropi-ţi-le-aş cu vin". Tata din urmă îi încuraja :

— Lasă, măi Ioane, că o să mîncaţi voi şi copane, şi ficaţi, o să beţi şi vin, dar acum trebuie să le ducem întregi acasă.

Aşa le-am şi dus, întregi. Le-am băgat, cu cîrdul, în saivanul oilor lui nea Vasile Toroipan, căci oile mîncau afară pe zăpadă ziua, am astupat ochiurile de geam cu cîte un şomoiog de paie şi una cîte una, pe întuneric, le-am prins şi le-am legat picioarele. Moş Vasile, cînd a văzut minunea,, nu mai putea de bucurie :

— Unsprezece dropii năzdrăvane, acum, în prag de sărbători, asta-i treabă de voinici, mă, Vasile, zise el către tata; trebuie să le cinstim, mă, nu ? Haideţi în casă, pînă li se dezgheaţă aripile, ne chemă el pe toţi, astupînd bine uşa saivanului.

în casa, unde tuşa Stanca tocmai învîrtea o mămăligă, ne-am aşezat să ne tragem sufletele şi moş Vasile a adus o oală de vin negru, scos chiar atunci din butoi, „să ne încălzim puţin, pînă răstoarnă baba mămăliga". Apoi a urmat fasolea cu murături şi iar o oală cu vin, şi încă una. Cînd a început discuţia despre dropii, ce să facem cu ele, .cum să le împărţim, eram roşii la faţă de căldura casei şi a vinului. Tata, care se gîndise tot drumul la asta, îşi spuse gîndul :

— Să ia fiecare familie cîte o dropie şi restul să le vindem, boierii sînt mari amatori de dropii, au băieţi la Bucureşti, au prieteni şi plătesc scump o dropie acum, în prag de sărbători, vînatul e mai căutat decît porcul sau pasărea de curte, porci au ei destui, curci, gîşte, porumbei — la fel, dar dropii n-au şi nici nu pleacă acum să vîneze, pe un timp ca ăsta. Cît e moara lor de moară şi cîte boabe se pierd pe-acolo, cîţi porumbei, cîte curci, cîţi porci au ei, nu fac toate astea cît dropiile noastre. Trebuie să-i strîngem cu uşa, să nu-i lăsăm şi scoatem, pe nouă dropii un porc de o sută douăzeci, o sută treizeci de kile sau cincisprezece saci de porumb, ce vreţi voi.

Moş Vasile Toroipan încercă o altă socoteală, să le ducă la tîrg la Călăreţi, şă ie vîndă bucată cu bucată, dar nu ieşi bine, pe orăşeanu' care vine la piaţă nu-l interesează că-i curcă sau dropie, el vrea pasăre, ,în vreme ce boierii care-s sătui de curci, şi de găini, şi de porci, au alţi oj:hi pentru o dropie şi dau oricît, ca să aibă atît vînat cît să dea la toţi ai lor de la Bucureşti şi sa-şi oprească şi ei.

— Aşa-i, trebuie să-i stoarcem pe alde Gologan, ^conveni şi Moş Toroipan şi-i încredinţă tatii întreaga afacere, iar tata, la rîndul lui, i-o dădu lui unchiul Petre Sofonea, care era „prieten" cu boierii.

Erau doi fraţi care moşteneau în comun patru moşii în Bărăgan, la care ei, tinerii, adăugaseră o baltă imensă în lunca Dunării, o moară nouă, în locul celei vechi, care mă-

cina doar porumb la piatră, apoi batoze şi tractoare, turme de vaci şi de oi, îar în ultimul timp şi o fabrică de ulei, una de egrenat bumbac şi mai multe valţuri noi-nouţe, aduse direct din Germania, care scoteau mălaiul şi făina cernute gata. Toate maşinile astea erau situate la graniţele a trei sate, unde fusese, pe vremea boierului bătrîn, moara veche. Sătenii se duceau „la moară", fie că măcinau grîu sau porumb, fie că făceau ulei, fie că egrenau bumbac. Veneau cu carele pline de grîu să macine pentru tot anul, ţărani din mai toate satele Bărăganului şi aşteptau cîte două-trei zile, pînă să le vie rîndul da măcinat. Ieşise şi o vorbă : „la rînd ca la moară". E drept că cei mai mulţi veneau să macine cînd erau ploi şi nu puteau lucra la cîmp, atunci se adunau ca să folosească timpul urît, şi clin cauza asta se făcea rîndul mare. Toţi veneau la moară la Gologan, despre care se dusese vestea.

—[1] Ai văzut fabrica de egrenat bumbac ? Ce maşină, dom'le ! Cum scoate ea fire de pe sămînţa de bumbac, să te cruceşti, nu alta ! Toată iarna să fi dezghiocat bumbac şi nu scoteai cît 'scoate ea într-un ceas. Dar valţurile ! Phuu ! O frumuseţe de mălai iese din ele. Ai dracu' nemţi, mă !

La moară se afla întotdeauna unul dintre cei doi boieri. Cum alţi boieri prin împrejurimi nu mai erau, lumea se obişnuise să le zică boieri, şi-atît.

Unchiul Petre Sofonea trecea mai în fiecare zi pe la moară. El era omul care ştia tot ce se-ntîmplă în sat şi dincolo de sat. Cineva vinde un porc, sau o vacă, altul cumpără grîu; la obor a scăzut preţul porumbului, ultima dată a fost 23 de lei dubla, păstraţi porumbul să-l vindeţi la primăvară cînd are preţ mai bun ; mîine este o adunare la şcoală, vorbeşte cineva de la oraş ; Strătuleţ a făcut cincizeci de duble de .grîu la pogon ; fata popii, aia de la Constanţa, a divorţat ; boierii cumpără şi balta Lichireşti şi o nouă fabrică de egrenat bumbac ; nemţii se pregătesc de război ; o să fie mobilizare şi la noi...

Toţi oamenii care veneau seara de la cîmp aflau ceva de la el, el era prezent chiar atunci cînd omul deshăma caii de la căruţă şi se retrăgea să mănînce. Pentru fiecare avea o veste şi toţi îl stimau şi-i respectau cuvîntud, îl consultau cînd luau vreo hotărîre, îi cereau părerea pentru orice treabă mai importantă.

Prestigiul lui sporise datorită încrederii pe care i-o arătau boierii, care îl chemau să-l întrebe cum e mai bine să facă o anumită treabă. Cînd cumpăraseră motoarele, cei doi fraţi Gologan aduseseră şi un meşter — domnu' Friţ, om liniştit,

puțin la vorbă și îndrăgostit de motoare. Ședea toată ziua printre roțile imense și negre din „sala motoarelor", unde nici un țăran n-ar fi intrat ca nu cumva „să-l atragă curentul" și să-l amestece printre roți. Unchiul Petre intra la domnu' Friț cum ar fi intrat la el acasă, îl întreba de una, de alta, îi mai spunea ce se petrece în lume, îl ruga sa-J. facă un serviciu — erau prieteni, ce mai încolo și-ncoace, că mă lua și pe mine cîteodată și auzeam cu urechile mele și vedeam cu ochii mei.

— Bună ziua, domnu' Friț, îi striga unchiul Petre Sofonea din ușa metalică, înnegrită de uleiuri, pe care scria „Sala motoarelor".

Domnu' Friț, zgîrcit la vorbă, îi răspundea dintre roțile imense, ridicînd mîna în chip de salut.

—• Ce mai faci, domnu' Friț ? insista unchiul Petre.

Neamțul mișca palma dreptei într-o parte și-n alta, vrînd să spună că nu e nimic deosebit sau „așa și-așa".

— Am niște foarfece de ascuțit, domnu' Friț, striga cu putere, de la locul lui, unchiul, ca să se facă auzit prin zgomotul motoarelor. „Adu-le-ncoace", făcea neamțul, econom la vorbă, semn cu mîna, și unchiul Petre Sofonea, trăgîndu-mă de mînă, intra printre motoarele mari și negre foarte mîndru, ca unul care mai văzuse așa ceva.

— Mai am un nepot, să ți-I aduc să-l înveți meserie și pe el, domnu' Friț !

Neamțul zîmbea într-un fel anume, lăsînd să se înțeleagă că el voia să știe cîți nepoți are de fapt Sofonea, că-i mai duseseră vreo trei-patru.

— Toți copiii din sat sînt nepoții mei, domnu' Friț, căci satul ăsta a fost înființat de bunicul meu !

•—• Adu-l aici, rostea, în sfîrșit, cîteva vorbe neamțul, în timp ce ascuțea foarfecele pe un disc mare de piatră.

— Da' ce leafă-i dai, domnu' Friț ? se interesa unchiul Petre, vrînd să plece lămurit.

—• Vorbește cu... și în loc de nume, domnu' Friț ridica mîna, arătînd spre unul din boierii care se afla în curtea morii.

In cîțiva ani „domnul Friț de la moară", cum i se spunea peste tot, căci alt nume nu-i mai știa nimeni, învățase meserie pe mulți băieți din sat, la rugămintea lui unchiul Petre. Unii lucrau acum la ulei, alții la bumbac, iar vreo doi chiar la motoare. Domnu' Friț doar supraveghea treburile, iar uneori chiar pleca de la moară și se retrăgea în căsuța lui ascunsă după niște pomi și înconjurată de gard viu, în spatele morii. Unchiul Petre era mîndru că el îi îndemnase pe băieți

să învețe o meserie, să nu mai stea la iplug. Nici el nu făcuse plugărie ; se amestecase în tot felul de treburi, dar rămăsese cu dragostea, pentru vite. Vite de rasă, vite de tăiat, vite de muncă — el era specialistul tîrgurilor. Puținul pămînt pe care-l avea, trei pogoane de la nevastă și două de la bunica, nu-i era suficient pentru el și cele patru fete care le avea. Lot nu primise, că nu participase direct la război, deși fusese concentrat și dus de-acasă (avea doar nouăsprezece ani atunci). De fapt îi dăduse la început și lui, ca la toți oamenii din sat, zece pogoane, dar cum venise la putere, ca primar, Ion Bratu, i-l luă, „că el n-a fost la război" și-l trecu în folosul primăriei, adică al primarului. Că de ce nu se trece el la liberali să-i ajute, că-i om deștept, și-atunci îi dă lotul, i-l lasă definitiv. Unchiul Petre îi înjura în față — și pe el și pe liberali. Boierii, care nu se amestecau în treburile astea ale primăriei, îl sfătuiau pe unchiul Petre să se ducă la minister, că are dreptate, primarul face abuz, e hoț. S-a și dus de vreo trei ori la București, dar a venit cu o vorbă pe care i-o spusese tata de la plecare : „Pînă la Dumnezeu, te mănîncă sfinții". Așa că se mulțumi cu ce moștenise. Cai nu avea și nici căruță, iar cînd avea nevoie, la arat, la cărat — plătea. în loc să muncească în 'parte pămînt de la alții, cum făceam și noi și atîția alți oameni, el prefera „s-o facă pe negustorul". Cînd cineva vrea să cumpere o vacă, un cal, un porc, îl lua pe unchiul Petre Sofonea să-i garanteze rasa și tinerețea animalului. Visul lui era să crească vaci și porci, văzuse el ce scoseseră boierii din treaba asta — dar n-avea cu ce. Boierii îi plăteau serviciile, cînd nu se zgîrceau să-l cheme,-dar asta nu însemna prea mult.

— Știi, măi Petre, vacile astea, pe care le-am cumpărat acum o lună nu prea dau lapte.

Unchiul Petre înclina capul, grav, vrînd să-și ascundă părerea de rău că nu-l chemase pe el cînd le-a cumpărat și abia dacă spunea că „cine știe, nu s-au obișnuit sau n-au avut .mmcare suficientă".

— Cum, -mă, se agita boierul, aici la noi să n-aibă ce mînca ?

Unchiul Petre iar dădea din cap, lăsîndu-l pe boier fără răspuns. „Ce-mi spui mie", voia să zică tăcerea lui.

— Ți le dau ție, Petre, cu prețul cu care le-am luat și tu poți să le vinzi și să cîștigi la ele cît.vrei.

Atunci unchiul Petre rîdea cu superioritate, sigur pe el, și-și permitea chiar să nu i se adreseze boierului cu „dumneavoastră".

— Cu cine ai fost cînd ai ales vacile, boierule ?

Singur le alesese, nu-l chemase pe el şi acum i se plîngea lui. Se scumpise la tărîţe şi se ieftinise la mălai.

— Astea nu-s vaci de lapte, boierule, continua unchiul, astea-s vaci de carne. Dacă tot le-ai cumpărat, îngraşă-le, că aveţi cu ce aici, şi le vinzi la abator. Acolo nu-i pe înşelate, poate vinde oricine, chiar dacă nu se pricepe ; cît cîntăreşte — atîţia bani primeşti.

De multe ori au vrut boierii să-l angajeze în urma unor asemenea necazuri, dar el nici nu stătea de vorbă, sau se arăta foarte jignit.

— Eu nu mă bag slugă la boier ! Dacă vreţi să colaborăm — bine, dacă nu, nici nu mai vin să macin aici, mă duc la altă moară.

După o astfel de discuţie, unchiul Petre le devenea necesar şi lui îi plăcea să se ştie chemat pentru anumite treburi pe care alţi oameni de la curte nu le puteau face.

Cînd i-a spus tata că avem cîteva dropii în plus, pe care am vrea să le vindem boierilor, unchiul Petre s-a arătat foarte bucuros, gîndindu-se că le poate oferi ceva la care ei nu se aşteptau.

— Cîte ai, mă, nea Zevedei, se arătă interesat el, făcîndu-şi nişte planuri. Aşa-i zicea tatii, nea Zevedei, se ştia răsfăţat, că fiind fratele cel mai mic al mamii, crescuse în casă la noi, pînă se însurase. începuse în glumă să-i zică „nea Zevedei", povestea mama, şi aşa s-a obişnuit.

— Păi ar fi nouă bucăţi, între care şi un dropioi, se lăudă .tata.

Unchiul Petre se arăta mirat:

— Glumeşti, omule ?

— Nu glumesc deloc, mai lăsă tata din laudă, încercînd să rîdă ca de ceva normal. Le-am adus cu băieţii lui Toroipan de la Valea Dropiilor.

— Şi cîţi [bani vreţi pe ele ?

•—• Nu vrem bani, vrem cincisprezece -saci de porumb !

—• De ce nu vreţi un porc bun, care are în el cincisprezece saci de porumb ?

— Avem porc bun şi noi şi moş Vasile şi ne-am înţeles să cerem porumb.

Unchiul Petre dădu din cap : „Cereţi ce vreţi" voia el să zică. Şi într-un tîrziu :

— Crezi că vă dă cincisprezece saci ?

— Asta-i preţul, eu nu sînt negustor, nu ştiu să mă tocmesc, dar am socotit că atîta fac şi ei pot să dea atîta. Şi vor da. Duminică tăiem şi noi una şi' te poftim şi pe tine 'la masă, mai zise tata, ca să lămurească toate problemele şi să ştie unchiu' Petre că va mînca şi el vînat.

— N-o păstrați de Crăciun ? făcu el pe boieru' cu tata.

— Vînatul se mănîncă atunci eînd îl prinzi ! Şi-apoi de crăciun tăiem porcul, nu ?

— E şi post acum, mai adăugă unchiul Petre glumind, fiindcă ştia că tata, ca şi el de altfel, nu se omoară după posturi.

— Ei, atunci, dacă-i post, tu să nu mănînci, că-i păcat!

Unchiul Petre ieşi rîzînd cu toată gura de această glumă pe care el o provocase şi strigă din tindă că pînă seara vine cu rezultatul.

Povestea cu postul ne-o spusese tot el mai de mult. Era în legătură cu frații Gologan. De ziua unuia din ei, de Sfîntu' Gheorghe, care în acel an căzuse chiar în vinerea paştilor, îl trimisese pe unchiul Petre să le aducă nişte peşte, anume peşte, ca să le dea prietenilor de masă. Trebuia să aleagă vreo trei soiuri de peşti : crap, sub un kilogram bucata, ca să-l facă la proțap, şalău şi ştiuoă. Unchiul Petre a luat o căruță de la curte, s-a dus la vad, unde trebuiau să iasă pescarii şi a ales trei lăzi cu peşte pe care l-a dus acasă la domnul George Gologan. Acolo îl primi cucoana, care se bucură foarte mult cînd văzu peştele. Unchiul Petre se făcu a nu şti despre ce-i vorba şi o-ntrebă dacă peştele este pentru paşti, ca să puie mai multă gheață pe el să reziste trei zile.

— Nu, nu, îl lămuri cucoana, lasă-l aşa, că vine femeia să-l curețe şi să-l gătească pentru mîine.

— Păi mîine nu-i vinerea mare ? se prefăcu el mirat.

— Ei, asta-i şi cu dumneata, m-ai omorît cu vinerea mare ; mîine vine şi popa Ghiță la masă, că-i şi ziua lui, şi dezleagă el toate bucatele ea să nu supere pe nimeni.

— Aşaaa, făcu hîtru unchiul Petre ; eu ştiam că-i mare păcat să mănînci peşte de vinerea mare !

— Ei, dacă pentru dumneata e păcat, să nu mănînci ; chiar aveam de gînd să-ți dau cîțiva crapi ,să duci acasă, dar dacă tot nu mîncați, mai bine să nu-mi fac eu păcat cu dumneata.

Lasă că unchiul Petre avusese el grijă să treacă pe-acasă şi să-şi oprească porția lui, încă înainte de-a ajunge la curtea boierului, dar tot îl mîhni zgîrcenia boieroaicei. D'aia rîse tata de el că poate să nu vie duminică la friptura de dropie, că-i în postul Crăciunului, şi d'aia rîse unchiul Petre cînd ieşi pe uşă, spunînd că seara vine cu rezultatul.

Seara se-ntoarse, într-adevăr, cu vestea. Se dusese „la moară", unde-i găsi pe amîndoi boierii. Mai întîi se-nvîrti pe lîngă ei făcîndu-se că are treabă, ba pe la domnul Friț, ba pe la Răşină mălăierul, pînă cînd, găsindu-i liberi la un mo-

ment dat, le şopti în mare secret că are nişte dropii, dacă vor să cumpere, vreo zece bucăți barosane.

— De unde, mă, Petre ? se miră George Gologan, boierul cel mic. Unchiul Petre dădu din cap supărat:

— Parcă eu vă-ntreb de unde aveți banii...

— Nu, mă, .dar m-am mirat de atîtea dropii, se scuză domnul George Gologan.

— Ca să vă spun drept, drept, nu-s ale mele ; le-a vînat cumnatu' Vasile Zevedei azi-noapte, cu băieții, toată noaptea s-au spetit alergînd pe gheață şi le-a adus în sat cu cîrdul. Acum zice că vrea să le ducă 'la tîrg, la Călăreți. Dar e păcat să vinzi dropii proştilor de orăşeni. Ce să-nțeleagă ăia din ele ? Aşa că eu m-am gîndit că poate vă interesează...

Cei doi boieri s-au uitat unul la altul şi s-au înțeles din priviri că nu trebuie scăpată aşa ocazie.

— Cît vrea pe ele, mă, Petre ? se interesă domnul Iordan Gologan, care întotdeauna hotăra cînd era vorba de bani, deşi averea o foloseau împreună, ca doi frați buni ce se aflau. Unchiul Petre dădu din mînă :

— O nimica toată : cincisprezece saci de porumb.

Boierul cel mic se încruntă :

— Cît, maaa ?

Voia să-şi dovedească şi el autoritatea măcar punînd întrebări, că altfel nu lua singur nici o hotărîre.

— Cum, cincisprezece saci ? se făcu a nu înțelege şi domnul Iordănică.

Unchiul Petre dădu din umeri a lehamite :

— Ce vă tocmiți atît, cînd aveți aici fabrică de făcut porumb ? Doar nu-l dați din magazie... pînă diseară, cînd se opreşte moara, l-ați pus la loc... In schimb aveți nouă dropii... A, am uitat să vă spun tă-i şi-un dropioi... Da, e un dropioi de toată frumusețea. Are vreo zece kilograme.

— Bine, mă, Petre, hotărî în cele din urmă domnul Iordănică, de parcă s-ar fi grăbit. Să le-aducă aici şi vedem noi cum facem. îi dăm cîte un sac de mălai pe lună.

Unchiul Petre cunoştea unele afaceri murdare ale boierilor. Ştia că de cînd cu vălțurile astea, omul nu mai vedea cînd i se termină griul sau porumbul din coş — cum era cînd măcina la piatră, de vedea că atunci cînd nu mai este porumb în coş, nu mai curge nici mălai. Acum punea porumbul sau griul undeva, într-un fel de hambar mare, gîtuit la fund, de unde pleca prin nişte tuburi mari de sticlă, şi lua făina din altă parte, cînd suna un clopoțel. Dar omul nu ştia dacă i s-a terminat griul acolo sus, i se da atîta făină cît credea cel care conducea vălțurile. Un sac de po-

rumb era una, un sac de mălai era alta, fiindcă mălaiul afinat umplea numaidecît sacul şi dacă îţi mai socotea şi tărîţa şi uiumul, putea să zică boierul c-ai plecat acasă cu mai mult .mălai decît trebuia. Cei mai mulţi aşa credeau. Aşa că, auzindu-l pe boier că vrea să dea cîte un sac de mălai pe lună, unchiul Petre se .împotrivi :

— Moş Zevedei — se prefăcu ei că-l disprețuiește pe tata —• n-are nevoie de mălai, are porumbarul plin, ei vrea porumbul în saci de cîte cinci duble la primăvară, că acum n-are unde să-l pună.

Aici îşi dovedi unchiul Petre „meseria de negustor", cum îi plăcea lui să se laude. („Eu sînt negustor, bă, am o meserie, ce ştiţi voi cum se aranjează o treabă ; cînd nu vă pricepeţi, daţi numaidecît fuga la mine" — spunea el celor care-l îndemnau să ia pămînt şi să-l muncească în parte). Un sac de porumb primăvara era altceva decît unul toamna, sau chiar la Crăciun. Boierul cel mare, domnul Iordănică, se supără : „Ei asta-i acum, vrea să îl scot eu din iarnă !" şi plecă fără să mai discute. Unchiul Petre nu se ţinu după el, îşi dădu seama că omul e supărat şi-l mai lăsă în pace. Se mai învîrti printre oamenii care măcinau, îşi mai făcu de lucru încoace şi-n colo, pînă dădu iar nas în nas cu domnul Iordănică.

— Auzi, boierule, da', ,la primăvară nu mai strîngeţi oi ? De ce să nu vă plătească el ierbăritul cu sacii ăştia de porumb ?... Nici nu vă pleacă porumbul din magazie. E ca la bancă, omul nici nu vede banii.

Asta îi conveni boierului, că se hotărî imediat:

— Bine, mă, Petre, s-aducă dropiile aici imediat ca să le mai îndopăm puţin pînă la crăciun.

Aşa se făcu tîrgu. Boierul îşi luă dropiile şi porumbul rămase la el pînă primăvara, cînd tata avea să se socotească cu el şi să mai şi dea ceva pe deasupra pentru ierbăritul oilor, căci boierii, care aveau vreo trei sute de oi, îşi băgaseră ciobani, pe Voicu Murgeanu şi copiii Iui, şi mai strîngeau oi şi de Ia alţi săteni pînă se făceau vreo cinci-şase sute, ca să aibă cu cine aranja stîna sau cu cine s-o mute vara după seceriş, în cîmp. Cum dădea colţul ierbii, oile porneau spre baltă, unde se făceau stînile. Alde Gologan aveau o mare parte din baltă şi-şi duceau oile acolo : tata ştia că în balta boierilor intră mai puţine oi decît în balta statului şi dădea oile lui Voicu, adică boierilor, cărora Ie plătea ierbăritul ceva mai scump decît la stat, dar era în cîştig pînă la urmă. La Grădiştea se îngrămădeau toţi ciobanii, şi era stînă lîngă stînă, în timp ce în balta Gologan

veneau mai puțini. în afară de stîna lui Voicu Murgeanu, boierii mai primeau încă vreo patru-cinci, atît cît să-şi scoată ei din ierbărit toate cheltuielile legate de -cele trei sute ele oi ale lor. Ciobănitul îl plătea' tata direct lui Voicu. Aşa era învoiala : ierbăritul îl plăteai boierului, iar ciobănitul lui Voicu. în acest fel boierii nu mai plăteau nimic ciobanului pe care îl tocmeau. El îşi lua doar banii de la ceilalți săteni. Pentru cele trei .sute de oi ale boierilor nu i se plătea ciobănit, dar lui îi convenea. Păzea şase sute de oi şi lua bani doar pentru patru sute. Nu-i vorbă că Voicu nu era prost, cînd putea mai trăgea şi el de-o parte cîte o putinică din brînza boierilor şi-o ducea ia piață numaidecît, dimineața pînă mulgeau băieții oile, ei se-ntorcea de la Călărești cu banii în buzunar şi cu putina goală.

Alde Toroipan se învoiră şi ei la fel cu partea lor de porumb, că şi ei aveau oi şi le dădeau tot lui Voicu Murgeanu.

Duminică, la pomana dropiilor, unchiul Petre îl tot înțepa pe tata, că nu trebuia să dea dropiile, că uite ce mai miros vine de la friptura aia din tindă, că le-am dat ăstora care au de toate, că lui i-ar fi plăcut doar să le arate boierilor şi să-i întărîte, să ştie adică ei că avem dropii, dar să ştie şi că noi le-am mîncat pe toate, să-i în trecem şi noi în ceva. Tata, deşi ştia că glumeşte, îl luă în serios, ca să-i poată zice şi ei cîteva să-l usture.

— Tu cu boierii vrei să te pui, mă Petre, în loc să te gîndeşti să-ți cumperi nişte cai şi să-ți muncești singur pămîntul, să fii şi tu în rînd cu lumea ta, nu cu boierii ; ai mai putea iua pămînt şi în parte de la cineva, şi n-ai ,mai fi nevoit să alergi toată ziua încolo şi-ncoace. Că, vorba aia, sănătos eşti, brațe de muncă ai, ce le ții pe fetele alea toată ziua acasă ?

Asta era durerea cea mare a tatii, că fetele lui nu munceau ia cîmp, şi cine nu muncește la cîmp, înseamnă că nu muncește, ca Niță Muşa, care şi-a vîndut lotul de zece pogoane şi l-a băut, iar acum trage mîța de coadă. Cît e vara de lungă el stă la umbră, abia dacă se ridică să se tîrască după umbră, ca să nu-l ajungă soareie. Stau la umbră toată vara, şi el, şi nevastă-sa, şi copiii, iar cînd vine iarna, încep să chițăie, ca şobolanii. Cîteodată mai vine pe la mama Fana, nevasta lui Niță Muşa, să-i dea o bucată (de brînză, sau o bucată de săpun, sau o jumătate de pîine sau o oală de borş. Mama îi mai dă uneori, dar tata, cînd află, se înfurie : să n-o mai văd pe-aici că-i rup picioarele ; toată ziua stă la umbră şi trăncăneşte, în loc să puie mîna pe sapă să

muncească. Şi boierii, că sînt boieri şi au moşii, şi tot muncesc de se spetesc, stau toată ziua în pioara aia şi se duc şi la cîmp, şi aruncă snopii de grîu pe batoză mai abitir ca un flăcău, iar ea stă acasă toată vara. Să-l fi văzut astă-vară pe Iordănică cum a luat furcoiu' din mîna lui Ilie Foame şi-a-nceput să arunce snopii de grîu pe batoză, de nu biruiau ăi de sus să-i dezlege şi să-i bage în trombă. „Aşa se munceşte, mă, dacă vrei să cîştigi un ban." Şi ea vine să cerşească, femeie în toată firea, om zdravăn de muncă şi ea, şi copiii şi, bărbat-su ! Cu sapa l-aş fi săpat, şapte oameni, aş fi stat acoio zi şi noapte şi aş fi săpat dacă n-aveam plug, dar n-aş fi vîndut pămîntul de la gura copiilor. 'I-aş fi pus la muncă de ocnaş, aş fi făcut orice şi (aş fi păstrat lotul de pămînt.

Unchiul Petre se gîndise el la toate, le sucise pe toate părţile, îşi făcuse fel de fel de socoteli, ba le făcuse şi pe-ale altora, căci asta .era „meseria lui", să ştie tot despre fiecare om din sat, să-i socotească numaidecît ce are şi cît face ceea ce are.

— Va să zică, cumnate, începu el sigur, de parcă pînă acum tocmai la aşa ceva se gîndise, ai făcut în toamna asta cincisprezece căruţe de porumb ; ai umplut porumbaru' şi ţi-au mai şi rămas cîteva coşuri din cel rar, pentru vite. Pînă iese iarba, la primăvară, două căruţe le /mănîncă oile, dacă vrei să-ţi facă miei frumoşi şi să-ţi dea lînă bună ; două căruţe, caii, dacă vrei să poţi ara cu ei la primăvară ; o căruţă o mănîncă vaca, dacă vrei -să-ţi fete şi să-ţi dea lapte Ia primăvară ; două căruţe vinzi, ca să-ţi plăteşti impozitul. Două căruţe le dai celor doi băieţi însuraţi, pentru cele două pogoane care li se cuvin, dar pe care nu le-ai înstrăinat, că nici n-aveau ei cum ^să le muncească deocamdată. Ţi-au mai rămas trei căruţe de porumb pe care tocmai bine le mîncaţi pînă la toamna viitoare. Ai făcut şi trei _ căruţe de grîu, nu ? Una o vinzi ca să-ţi achiţi tot impozitul, una o mănînci, că la c'împ nu te descurci numai cu mămăliga, iar din a treia o parte semeni şi o parte dai celor doi băieţi însuraţi, că-i 'dreptul lor, nu, şi-apoi şi ei te-ajută la muncă. Este ?

— Este, mă, este !

— O şiră de paie de grîu cît toate zilele o mănîncă oile şi vaca, iar cu ogrinjii arzi soba, este ?

— Este !

— Douăsprezece căpiţe de coceni la mănîncă oile şi vaca, iar cu ogrinjii arzi soba, /este ?

— Este.

— Două căpițe de dughie şi una de paie de orz, abia le-ajung cailor pînă termini arăturile de primăvară şi pînă se ajunge orzul, adică pînă pe la jumătatea lui mai, este ?

— Este.

— S-o luăm acum şi pe partea ailaltă. Oile ți-aduc brînză şi lînă, este ?

— Este.

— Brînza, jumătate o mănînci, jumătate o vinzi — ca să plăteşti ierbăritul şi ciobănitul. Lîna o foloseşti toată, că-n fiecare an faci cîte un vraf de abale, să pui pe fiecare cîte o haină şi un pantalon, care se termină pînă la anul următor, aşa e ?

— Aşa e !

— Vaca îți dă lapte, pe care îl mănînci; caii, săracii, trag la plug, ce să-ți mai aducă în plus ? Găinile, cîteva ouă şi cîțiva pui, care- de mîncat, care de piață. Ce ți-a mai rămas ? Banii pe ogrinji — dacă n-ai face focul în sobă cu ei. Şi pentru toate astea munciți de vă spetiți şase sau şapte oameni. Şi mai luați şi pămînt în parte.

— Ei, asta-i, vezi, sări tata bucuros că a aflat unde-i buba; muncim zece pogoane şi luăm recoltă numai după cinci. Dar dacă am aduce recolta şi după celelalte cinci pogoane, aia n-ar fi în plus ? De-acolo ne-ar ieşi banii de cheltuială. Pe cînd aşa, mai vinzi nişte ouă, mai cîte două găini, mai cîte doi-trei miei, mai nişte dropii, dacă le ai, că-ți trebuie şi gaz, şi sare şi chibrituri, şi opinci şi ghete şi cîte altele. Şi rămîi, într-adevăr cu... banii de pe ogrinji, cum spui tu.

Tata uitase de unde a plecat, dar unchiul Petre ținu să-şi termine vorba.

— Eu, cu cinci pogoane, cu zece oi şi cu douăzeci de găini ajung cam tot acolo. Plătesc aratul şi adusul acasă. Coasa, prăşitul, culesul îl fac eu. Am grîu şi porumb cît îmi trebuie pentru mîncare, pentru oi, pentru un porc, pentru găini. Oile le dau „în brînză" — am şapte oi fătătoare, iau cîte cinci kilograme de brînză pentru fiecare şi am scăpat să mă mai duc la rînd, să mai duc mîncare ciobanilor. în rest, mai tai via unuia care nu se pricepe, mai jugănesc un porc, mai vînd nişte dropii boierilor şi m-aleg cu doi porumbei de ciulama. Eu, dacă mă duc pînă la oraş într-o zi de tîrg, scot o sută de lei, fără să vînd ceva.

Noi îl urmăream cum vorbeşte şi îi dădeam, dreptate. Una peste alta, tot cam acolo ajungeam, doar că el nu muncea la cîmp decît puține zile, iar verişoarele mele lucrau tot felul

de cusături şi ţesături — zestre pentru măritat, că pămînt de unde să le dea unchiul Petre din cinci pogoane ale lui ?

— Lupescu ce-a făcut ,dacă s-a apucat de plugărie, mai aduse unchiul Petre vorba, ca să arate cîtă dreptate are el. Cu ce s-a ales ?

Lupescu, felcerul, închiriase lotul de zece pogoane al lui Vişan, care plecase din sat, se făcuse şef de post nu ştiu pe unde. El n-avea nevoie de bucate, el vrea bani. „îmi dai, domnule doctor, zece mii de lei şi foloseşti lotul. Pui ce vrei, că nu mă interesează, eu nu-1 lucrez". Domnul Lupescu, „doctorul", s-a-nvoit să dea jumătate din bani primăvara şi jumătate toamna. A luat lotul de la Vişan cu chirie şi 1-a dat în parte, că el n-avea cu ce să-1 lucreze. A vrut să facă şi el o afacere. L-a dat Iui Herghelegiu. L-a semănat toamna cu grîu, a făcut arătură adîncă Herghelegiu, că are cai buni, şi vara la treierat, o frumuseţe de grîu, a scos zece căruţe, şaptezeci de duble la pogon, înmulţit cu cincisprezece kilograme dubla, fă socoteala că depăşeşte mia. A luat Herghelegiu cinci căruţe şi doctorul cinci. Herghelegiu a pus grîul în hambare, iar domnul Lupescu l-a dus la tîrg. Nu prea se vindea grîul atunci, că se făcuse mult. Se duceau oamenii Ia Călăreţi şi veneau cu căruţele cu grîu înapoi, nu-1 lua nimeni. Lupescu, să scape de el, l-a dat pe ce l-a dat. A trebuit să vînză şi paiele, ca să-şi scoată banii pe care i-a plătit lui Vişan. Bietul om a pus şi el mîna pe furcoi şi a ajutat la paie, să scape de ele şi să-şi strîngă hanii. A murit de inimă peste cîteva zile, că era suferind săracu', era cam gras şi cam suferind. A rămas nevastă-sa, coana Miţa, cu doi copii. Norocul ei a fost .că a-nvăţat de la domnul Lupescu să facă injecţii şi după moartea lui, lumea se ducea la ea, cînd avea vreun necaz.

— Unde ai fost, tu, Mărie ?

— La Miţa doctoreasa.

— Da ce te doare, fata ?

— Am călcat într-o sîrma ruginită şi mi-e frică să nu mă dea în titanos. Mi-a făcut o injecţie şi mi-a dat nişte criolină, să pun în apă caldă şi să mă spăl da două, trei ori pe zi. I-am dat zece ouă şi-o lingură de untură. Ce să facă şi ea, săraca !

Domnu' Lupescu fusese om bun, nu se certase cu nimeni, niciodată, şi cînd cineva îi făcea o treabă, pleca mulţumit de la el. Tata îi ducea toamna lemnele de la Călăreţi acasă.

— Cît îmi ceri, nea Vasile ?

— Păi, domnu' Lupescu, fă şi dumneata socoteala, am pierdut o zi întreagă eu şi caii şi căruţa. Că chiar daca

n-am stat acolo toată ziua, tot n-am mai plecat la cîmp, aşa că o sută de lei face ziua mea.

— Nea Vasile, eu îţi dau o sută douăzeci, ca să fii mulţumit ; mie aşa-mi place, să fie omul mulţumit dacă-mi face o treabă, şi cînd îl chem altă dată, să vie cu plăcere la mine.

Acum, Miţa doctoreasa făcea şi ea ce putea ca să trăiască cu cei doi copii, ,şi oamenii o respectau, ca şi pe domnu' Lupescu. Pentru ei nimic nu se schimbase.

Unchiul Petre nu se temea că va muri ca Lupescu, dacă va face plugărie, dar lui îi plăceau mai mult treburile cu negustoria, se simţea mai în largul său, poate se credea mai grozav decît cei care făceau plugărie şi nu se pricepeau 'la ce se pricepea el, poate că chiar era mai deştept ca alţii. Doar au vrut să-l oprească în armată să-l facă plutonier, dar el a refuzat, a venit acasă. Ştefan Untură, care a fost leat cu el, spunea că era mai deştept decît comandantul, care era ofiţer. Cînd pleca comandantul, îl lăsa pe el în loc, că era sergent.

Tata se lăsă păgubaş, nu-l mai îndemnă la plugărie, fiecare face cum crede şi cum poate, şi ca să încheie discuţia, strigă 'la mama care nu ştiu ce tot făcea prin tindă.

— Tot nu-i gata mîncarea, măi femeie ?

Mama apăru numaidecît .cu o tavă mare şi rotundă scoasă atunci din 'sobă. O ţinea ¡cu pistelca să nu se frigă, şi-şi făcu loc printre noi ca s-o pună pe masă. Era plină cu varză, iar deasupra, mari bucăţi de carne. Se vedeau mai ales pieptul, copanele şi ciolpanele dropiei care acum- căpătaseră, ca şi varza, culoarea bulionului prăjit. Mirosul de varză şi de .friptură îţi muta nasul din loc. Mama ieşi repede şi reveni cu o mămăligă cît roata plugului, atît cît încăpuse în ceaun. Puse în pat fundul pe care era mămăliga şi tăie din ea cu o aţă felii mari şi galbene, pentru fiecare din noi. Tata făcu semn cu mîna lui Niculae de parcă ar fi răsucit ceva : „un scîrţ, nu dai un scîrţ ?" Niculae 'ieşi repede cu o- oală mare şi numaidecît auzirăm în tindă cum scîrţia caneaua, care se răsucea ca să lase vinul să curgă. Cînd totul fu .gata şi mama se aşeză pe pat lîngă mămăligă, ca să mai taie din cînd în cînd cîte o felie, tata luă o furculiţă în mînă, o înfipse zdravăn în varza rumenită, dînd astfel semnalul începerii.

Varza fiartă de. mama încă de dimineaţă se topise în grăsime clupă ce o băgase în sobă şi .făcea ca mămăliga să fie alta decît cea de ieri sau alaltăieri, cînd o mîncam cu ciorbă de cartofi sau cu fasole. Carnea de dropie, peste carc mama pusese felii subţiri de slănină, după ce o ţinuse trei zile la frig, îmbibată în piper şi în tot felul de ierburi, ca să

se frăgezească, se rumenise pe varză în vatra sobei bine încinsă. Mîncam toți din tavă, după un obicei vechi, ca și la pomana porcului, cînd mîncam toți prăjeala din tigaie. Tata turnă în pahare vinul roșu de terasă, care arunca stropi argintii în razele soarelui și ale zăpezii ce se strecurau prin geamul abia dezghețat. Mă îndemnă și pe taine să beau un pahar, „că nu se-ntîmplă nimic". După o asemenea friptură, vinul se bea ușor, ca și apa, nu-i mai simțeai tăria. Vinul de terasă era oricum un vin ușor, nu prea acru, ca zaibărul sau ca gamaia — cum aveau alții — și se bea fără nici un pericol. Era bună friptura, era bun și vinu'l și chiar mămăliga era mult mai gustoasă.

După ce mușcă dintr-un copan carnea fragedă și după ce dădu pe gît un pahar de vin, tata spuse cu voce tare un gînd care parcă i se citea mai mult pe față : „Dacă bei, dacă mănînci, parcă nu te mai usuci". Vinul era pentru el o plăcere rară, deși aveam butoiul în casă și oricînd ar fi putut să bea cît vrea. Nici la circiumă nu se ducea, era, poate, singurul om din sat care n-a intrat niciodată în circiumă. Safta lui Răşină, mălăerul de la moara Gologan, al cărei bărbat venea mai în fiecare seară beat acasă și-o mai atingea pe femeie, rîdea ca proasta de tata și vorbea către alți oameni că nu l-a văzut niciodată beat, cum îi mai puteai vedea pe cîte unul și cum jl vedea ea atît de des pe al ei. Pentru tata plăcerea era să bea, nu să se-mbete, și cînd era vorba să-i intre cineva în casă sau cînd stătea la o masă deosebită, ca acum, avea o adevărată plăcere să ciocnească un pahar. Uneori și fără prilejuri deosebite poftea un vin, cînd venea înghețat de-afară, seara, sau cînd făcea mama scovergi, cînd pleca Ia vreun drum mai lung și era frig, sau se ducea undeva unde trebuia să aştepte mult, la moară de exemplu, sau Ia tîrg. Dar în asemenea împrejurări nu bea mai mult de două-trei pahare, „ca să-i puie sîngele în mişcare". Ne îndemna și pe noi, cînd plecam iarna undeva, să facem la fel. Mîncam o felie de pîine cu slănină și cu ceapă și el ne sfătuia : „Bea și-un pahar de vin să te-ncălzești, că omul știe cînd pleacă, dar nu știe cînd vine".

Acum, la masă, dincolo de setea produsă de mîncare, avea și plăcerea unei reuşite. Făcuse ceva, cîştigase ceva, şapte saci de porumb partea lui, ierbăritul oilor, fie și asta, dacă altfel nu s-a putut, că tot trebuie plătit și ierbăritul, nu este puțin pentru o zi și o noapte de trudă.

— Uite, vezi, prinse el curaj de vorbă, după ce goli cîteva pahare, ăsta este raiul: cald în casă și curat, mîncare

bună, un pahar de vin, mulțumirea că ai făcut o treabă bună şi sănătatea familiei ; ăsta-i raiul, mă !

— Şi iadul ? se arătă interesat unchiul Petre, care şi el avea crezul lui.

— Iadul ? Iadul este să te afli în zloată, flămînd şi ud. Sau să mergi vara desculț prin mărăcini, pe lîngă cai, prin bolovani, să rabzi de sete, să n-ai un loc să-ți pui capul la umbră, să nu te poți odihni, ăsta-i iadul. Păi nu ştii ce-a zis nevasta lui Tudor Priceputu ?

Ştiam toți povestea Ioanei lui Priceputu. Omul venise înghețat de-afară şi cînd a intrat în tindă, în timp ce-şi descălța opincile, o întreabă pe nevastă-sa: „Cum e-n casă, loano ?" Ioana deschide uşa, ca el să audă focul cum duduie şi-i răspunde : „Rai, Tudore, rai". De-atunci, cînd cineva vrea să ştie cît de cald este în casă, îşi întreabă nevasta sau copilul sau pe altcineva :

— Cum e-ncasă ?

— Rai, Tudore, rai, i se răspunde.

Unchiul Petre nu-i lăsă tatii bucuria întreagă, îi aminti că pentru a fi azi în rai, toată toamna a trebuit să trăiască în iad, să se lupte cu coşurile de porumb, să se scoale cu noaptea în cap ca să taie cocenii cît este rouă — că pe urmă dacă începe vîntul, îi usucă şi se sfărîmă frunzele —, să meargă în urma plugului zile întregi, ca să pregătească semănatul griului şi. să facă ogorul de toamnă, să culeagă porumbul şi să-l aducă acasă prin noroi, să-l bată ploaia şi vîntul, să...

— Ia mai adu un *scîrț,* măi Nicuşor, să prelungim raiul ăsta, se făcu tata a nu lua în seamă vorbele unchiului Petre, care începuse să rîdă şi să-şi frece mîiniie aprobator. Tata încheie discuția scurt: Fără iadul ăla, n-ar exista raiul ăsta ! şi puse mîna pe copănaşul de la aripă, arătîndu-l de parcă ar fi fost chiar raiul.

Mama tăiase bucățelele de dropie ca şi pe cele de pui sau de găină şi le pusese la mîncare aproape pe toate, ca să fie din belşug pentru toată lumea. A lăsat pentru ciorbă doar capul, gîtul, ghearele şi măruntaiele, dar la pomana dropiilor nu se mănîncă şi ciorbă.

Cînd tăia o găină, mama o împărțea cu mare grijă şi scotea din ea bucăți multe, ca să apuce fiecare,_ şi să mai şj rămînă. Ne punea şi pe noi băieții, nu numai pe fete, să învățăm cum se împarte o găină sau un pui şi cîte bucăți de carne se pot scoate din fiecare. O lua cu numărătoarea de la picioare: două picioare (astea erau ghearele) ; două copane — patru; două ciolpane — şase ; două aripi — opt;

două copănaşe de aripioare — zece ; şaua şi pieptul — două-sprezece ; capul şi tîrtiţa — paisprezece ; pipota şi ficatul — şaisprezece ; gîtul — şaptesprezece. O grămadă de carne din-tr-o găină, să mănînce o familie, oricît de numeroasă.

în fiecare duminică tăia mama cîte o găină, că eram toţi acasă, iar mai prin mijlocul verii şi toamna, cînd se ajungeau puii, cîte un pui barosan, care era aproape ca şi o găină şi care avea tot atîtea bucăţi de carne. La prînz îşi primea fiecare bucata de carne din ciorbă şi din tocană, iar seara ce mai rămînea. Nouă, băieţilor, ne dădea ghearele din ciorbă, „ea să puteţi alerga iute" ; fetelor le dădea aripile, „ca să fie uşoare şi să poată zbura" ; tata lua capul — că el era capul familiei, iar mama, gîtu', fiindcă, „dacă bărbatul este capul familiei, femeia este gîtul şi amîndoi fac una, căci capul se mişcă cum vrea gîtul".

— Mergem la tîrg mîine, nea Vasile ? îl întreba cineva pe tata.

— Să-ntreb şi eu gîtu', îi răspundea tata, luîndu-şi în acest fel şi rezervă de timp, ca să hotărască în pace.

— Nea Vasile, nu vinzi, bre, nişte brînză ?

— Să-ntreb şi eu gîtu', treci mai tîrziu !

Din tocană ne dădea copănaşele de la aripi, iar fetelor ficatul şi pipota ; copanele, ciolanele, pieptul, şaua, tîrtiţa — le mîncau cei mari.

în cursul săptămînii, la cîmp sau acasă, ne făcea mama ciorbă de zarzavat cu borş făcut din tărîţe de grîu. Te scula după boală borşul ăsta chiar numai aşa crud dacă-l beai, dar dacă mai puneai în el şi cartofi, morcovi, ardei, ceapă, roşii, fasole verde, leuştean — toate culese atunci din grădină ! Alteori, cînd trebuia să facă în grabă de mîncare, învîrtea repede o mămăligă şi cu ouă, cu brînză, cu lapte — era masa gata numaidecît. Prin noiembrie, după cules, cînd mai rămîneau doar vreo douăzeci de găini, nu mai tăia mama nici una, le păstra pentru ouă şi cloşti la primăvară. Frumoasa înţărca şi ea tot prin noiembrie, căci trebuia să-şi hrănească viţelul pe care-l purta în burtă. Acum erau gata dovlecii, care tăiaţi bucăţi şi fierţi sau copţi în sobă erau nemaipomeniţi. Pe urmă era peştele sărat şi uscat la vînt, cu care săturai o casă de oameni. O saramură dintr-un crap barosan de trei kilograme zvînta mămăliga.

— Ce mîncăm, mamă, astă seară ?

— Peşte, mămăliga prăpădeşte !

Tot prin noiembrie tăia tata cîte o oaie barosană sau un batal, care aveau peste treizeci de kilograme. O parte din

carne o făcea tata pastramă, că ținea două-trei săptămîni, pastrama cu mămăligă era mxncarea specifică toamnei tîrzii cînd se limpezea şi vinul. Altă parte o făcea mama cu varză, nici o altă carne nu se potriveşte cu varza mai bine, n-o face mai dulce decît carnea de oaie. Nici cîrnăciorii din carne de oaie nu erau răi. Acum văd că unii se feresc de carnea de oaie, habar n-au cit e de bună şi nici nu ştiu, probabil, că mititeii cei mai buni se fac din carne de oaie. De fapt, tot secretul la carnea de oaie este prepararea, ca la orice mîncare, ce mai încolo şi-ncoace.

Apoi erau cartofii, varza şi fasolea care ducea tot greul. Cînd n-aveai şi n-aveai chiar nimic, recurgeai la fasole.

— Iar fasole ?

— Iar !

Din decembrie pînă spre primăvară, era rîndul porcului, ajutat de o putinică de brînză şi una de lapte de oaie. Prin octombrie, laptele de oaie era aşa de gras că nu se mai putea face brînză, nu se mai închega, era şi foarte puțin, oile abia se mai mulgeau. Laptele ăsta se punea la putină, unul peste altul, un lapte fiert, unul crud, unul fiert, unul crud, cum îl mulgeai şi cînd se prindea bine, după vreo două săptămîni, se lega putina la gură, se lipea cu pămînt, se punea la rece şi se desfunda pe la anul nou, cînd oamenii se săturau de caltaboşi, cîrnați, sarmale, tobă, şorici şi alte... „porcării". Ați mîncat vreodată un astfel de lapte de oaie gras şi gros, să-l tai cu cuțitul, tov Grancea ?... N-ați mîncat, fiindcă aşa ceva nu se făcea decît la Pogoanele şi numai de cine păzea oile, adică de ciobani, căci în octombrie se mulgea puțin lapte de la ¡oi şi oamenii nu se mai duceau să-şi ia rîndul, să ducă mîncare la ciobani pentru eîteva oale de lapte pe^ zi, şi laptele ăsta îl foloseau ciobanii, dacă şi ei aveau tăria să mulgă două sute de oi pentru eîteva oale de lapte, că fiecare oaie 'dădea un degetar de lapte. Dar cine ştia ce-nseamnă laptele de oaie în luna lui octombrie, ăla o făcea. Tata, care strînsese şi el oi în tinerețe, adică fusese unul 'din ciobanii satului, dar care era un om nesătul de muncă şi ar fi lucrat orice ca -să obțină ceva, mulgea oile în fiecare seară (numai seara se mulgeau în această lună). De-atunci în fiecare an făcea cîte o putinică de lapte de oaie pentru iarnă ; 'se ducea la oi cînd oamenii renunțau să-şi mai ia rîndul, mulgea oile alături de ciobani, împărțea laptele cu ei şi-şi făcea putinică lui pentru iarnă. Foarte gros şi puțin acrişor, acest lapte era mai bun şi mai scump decît smîntîna.

După lăsata secului veneau zile grele, zile de post, nu pentru că era post în calendar, ci pentru că se cam ter-

minau toate. Tata .chiar zicea, „deştepţi oameni şi ăştia dom-nule, au pus postul chiar atunci cînd nu mai are omul ce mînca : came nu, lapte nu, brînză nu, peşte nu, găinile încă nu începeau să se ouă ; rămîneau doar varza, fasolea, carto-fii şi borşul din putină". Cîteva 'bucăţi de slănină le păstra mama pentru plug. Cînd începeau arăturile ogorului de pri-măvară, semănatul mazării, al orzului, nu mai avea omul ce lua la el.

Acum se mînca pîinea ; mămăliga, săraca, ne ajutase tot anul — ,cu peşte, eu brînză, cu lapte, cu ouă, cu varză ; acum era rîndul pîinii. Şi cum la plug nu mergeau decît doi oameni (uneori chiar şi unul), cele cîteva bucăţi de slănină ajungeau. „Mai legumiţi şi voi, îi îndemna mama pe cei care plecau la plug, făceţi-vă că-i arătaţi slănina .pîinii şi lăsaţi-o să se ducă singură !". Cînd veneau seara acasă însă, le făcea mama fier-tură : ciorbă de ştevie, varză călită, tocană de cartofi. Lung postul paştelui, lung şi sărac. Ne mai .salvau bietele găini cu ouăle, dar asta abia prin martie, şi ştevia, şi urzicile, şi lăp-tucile, că aveam curtea plină, doar să le culegi şi să le speli.

La Paşti tăia tata un miel .zdravăn şi făcea mama cozonaci şi ouă roşii, dar astea se terminau în cîteva zile şi pe urmă intram iar într-un fel de post. în mai apăreau mazărea, car-tofii de primăvară, ridichile, ouă din belşug, brînză proaspătă de primăvară şi tot prin mai făta şi Frumoasa, care ne rezolva toate problemele gurii. în mai, dacă mai puteai tăia al doilea miel, te bucurai de el ca lumea, îl simţeai ca miel, puteai să-l bagi la cuptor şi .să-l mănînci .cum se cuvine, aşa cum mîncam noi dropia acum.

Mama împărţise dropia aşa cum împărţea şi o găină, numai că un copan de dropie e alta decît unul de găină, iar un copănaş de aripă la dropie este cît un copan mare la găină. Cînd tata puse mîna pe copănaşul de aripă ca să ne arate raiul, mama înţelese că el e pe cale de-a se sătura şi ne îndemnă şi pe noi .să luăm orice bucată, fie chiar un copan mare, sau un ciolpan, fiindcă unchiul Petre luase pieptul iar mama luase tîrtiţa dropiei, bucăţica ei preferată de la orice pasăre. După ce a mai băut un pahar de vin, tata a depus armele şi a cerut mamii o bucată de pîine „ca să-şi dreagă gura". De cîte ori termina de mîncat, lua o bucată de pîine să-şi dreagă gura, indiferent ce-ar fi mîncat la masă. Gustul •ipîinil i se părea de neînlocuit şi voia să-şi termine masa cu acest gust dulce de pîine rumenită pe vatră, pentru a păstra tot restul zilei aroma ei. Mama puse cîteva bucăţi de pîine pe masă şi noi luarăm toţi, după obiceiul lui tata. 'Sătul şi

tune dispus, unchiul Petre încercă să glumească chiar pe seama lui însuşi:

— Oameni în toată firea şi am mîncat de dulce, acum cînd mai sînt cîteva zile pînă la Crăciun.

Tata nu-i dădu atenţie, fiindcă niciodată nu-şi făcuse probleme cu posturile, dar mama, care încerca mereu să fie o bună creştină şi nu reuşea din cauza noastră, dădu şi acum vina pe noi :

— Aţi venit cu dropia voastră tocmai azi, că nu mai puteaţi isă aşteptaţi cîteva zile fără carne, păgînilor !

— De ce-ai mîncat, mamă, dacă zici că-i aşa mare păcat ? se amestecă şi Niculae în vorbă.

Dar tata, care nu voia să lase asupra mamei nici o vină, trase concluzia liniştitoare :

— Vînatul se mănîncă proaspăt, şi nu-i nici un păcat; aşa spun şi popii şi chiar aşa fac. Dacă ştia popa Ghiţă că noi mâncăm aici o dropie, cred că după slujbă ar fi venit direct aici.

Mama începu să zîmbească liniştită. De fapt nici ea nu era chiar atît de convinsă de păcatul mîncării. Răbdase destul în zile cînd ar fi trebuit să mănînce şi tata o întreba atunci dacă se simte fericită că ţine post negru, adică nu mănîncă deloc.

Erau însă şi zile cînd mama nu-şi punea întrebări, se lăsa dusă de şuvoi, de starea ce se crea în sat sau ân preajma ei. Asta se-ntîmpla o singură dată pe an, în săptămâna mare a paştilor, şi mai ales în ultimile trei zile. Atunci mama încerca să fugă de ispita mâncărurilor. Lasă că nici nu prea era ce să mănînci, dar nici ea nu se omora să gătească ceva. Ne fierbea o oală de fasole ca să avem toată săptămîna, iar în cîte o zi făcea ciorbă de lăptuci eu multă ceapă verde [1]— mîncare de primăvară. 'Noi mîncam o zi, două, trei, dar pe •urmă ni se cam acrea de fasole. în ziua de joia-mare („joi-mari", se Spunea la noi) făcea mama cozonacii, pentru că rămînea singură acasă, 'tata. se ducea la tîrg să vîndă miei, •că aveau preţ bun, iar noi plecam cu oile, căci la data aceea încă nu le dădeam la ciobani, abia după paşti le luau în primire ciobanii. Mama rămînea singură şi-şi vedea de cozonaci. începea pregătiri de seara şi joi dimineaţă îi lua în primire. Bătea la ei ceasuri întregi, nu ştiu cum avea răbdare să se omoare atîta. E drept că ieşeau nişte cozonaci pufoşi care se rupeau fîşii, fîşii pe toată înălţimea lor, cît oala în care îi punea, că-i punea mama 'în toate vasele, în crătiţi, în oale de ciorbă, în tăvi mai mici, iar pentru noi în ibric. Cel mai mult creşteau cei din oale ; deşi punea cocă doar

pe sfertul vasului, ei creşteau pînă ieşeau afară şi formau un fel de guler revărsat peste oală, ca o ciupercă. îi răsturna mama cu fundul în sus şi-i punea la rece în casa cea nouă, unde nu intra nimeni. Veneau şi alte femei la mama s-o-ntrebe cum face ea cozonacii, de nu se lasă. Mama nu prea ştia ce să le spună. „Cum îi face toată lumea, aşa îi fac şi eu". Pînă cînd odată, s-a-ntîmplat să fie la femei, adică la poartă la cineva, unde ieşeau femeile cu lucru, pe marginea şanţului, şi să audă pe Ioana lui Salcîm că a uitat să puie pîinea „de-a mână". „Cum, fă, Ioano, tu laşi pîinea şi ieşi la femei, a luat-o mama la zor, păi cum vrei tu să-ţi iasă pîinea bună, cum vrei tu să nu se lase pîinea ?" Şi-atunci mama, supărată de prostia Ioanei lui Salcîm se-apucă să le povestească cum face ea pîinea, deşi acum n-o întrebase nimeni, poate că dacă ar fi întrebat-o n-ar fi spus, că nu prea era mama vorbăreaţă, 'îi plăcea mai mult să asculte pe alţii. Mai ales cînd o întreba cineva ceva despre ea, schimba vorba numaidecît. Acum însă vorbea anume parcă s-o certe pe Ioana. Povestea cum face ea, dar fiecare vorbă era un protest împotriva Ioanei.

—• Păi eu pregătesc aluatul de seara, îl înmoi cu apă caldă într-o strachină sau două de făină, depinde cîtă pîine fac ; aduc făina în casă chiar dacă-i vară, să se mai încălzească în copaie. Dimineaţa, tot cu apă caldă, frămînt pîinea, amestec tot aluatul ăla cu făină şi cu apă caldă, pînă se face o cocă în toată copaia ; îl învelesc apoi şi—l ţin tot la cald, acoperit cu un ştergar mare, peste care pun o pătură ; stau lîntţă el şi-l încerc mereu cu degetele, să văd dacă s-a dospit; trag cu degetele uşor coca, să văd dacă a crescut atît cît trebuie şi în timp ce ea mai creşte încă, o pun de-a mînă, adică iau o bucată de cocă, după cum vreau să fie pîinea de mare, şi o frămînt, o frămînt, o frămînt, pînă 'se face o cocă pufoasă ; pe urmă o pun în căpistere una cîte una şi o las iar la căldură. în timpul ăsta ard cuptorul sau soba eu trei coşuri de ogrinji de paie, sau eu două coşuri de ogrinji de coceni. Dacă n-ai prins momentul să pui pîinea de-a mînă, atunci cînd aluatul mai creşte încă, dacă te duci niţel mai tîrziu, coca s-a lăsat. Ea creşte, creşte, creşte, pînă cînd se lasa, şi dacă s-a lăsat, nu mai faci nimic cu ea, nici nu se coace bine, nici gustoasă nu este. Ea trebuie să crească pînă cînd o bagi în cuptor, că altfel se lasă chiar atunci cînd o arunci pe vatră. Trebuie să crească tot timpul, pînă cînd o cuprinde căldura cuptorului. Atunci căldura o creşte şi mai mult şi pîinea se coace bine, devine pufoasă şi dulce şi poţi s-o ţii o săptămînă, că ea tot mai dulce se face, pj

cît trece timpul. Dacă te-apuci tîrziu de ea, cînd coca s-a lăsat, aia nu mai e pîine, se face acră şi tare, să dai cu ea după cîini.

— Da' cozonacii cum ii faci, tuşe Stoiano, de ies aşa buni ? întrebase o nevastă mai tînără, Călina lui Plăcintă.

— Tot aşa, zise mama, stau după ei tot timpul.

într-adevăr, .stătea tot timpul după ei, începînd de miercuri seară şi toată ziua .joii mari.

Abia spre seară, după ce termina cu cozonacii, se apuca ele vopsit ouă. Mielul îl tăia tata sîmbătă seara, ca să fie proaspăt, şi tot el îl pregătea pentru mîncare, mama îl lua gata împărţit, care bucăţi pentru ciorbă, şi care pentru friptură.

încă înainte de duminica floriilor mama se apuca de scuturat: scotea toate ţoalele din toate camerele, afară, le întindea pe gărduleţ la soare şi ea lipea prin casă, prin tindă, lipea prispele, văruia pereţii, pe afară şi prin casă, văruia sobele, spăla rogojinile din tindă şi din casa unde stăteam, bătea preşurile din casa cea nouă — treabă de cîteva zile, 'la care mă lua şi pe mine, în timp ce tata şi Niculae erau la plug şi veneau doar seara tîrziu. în casa în care stăteam scutura mai des, cam la două săptămîni dădea ţoalele afară, lipea brîul sobii, lipea pe jos, văruia soba în partea de deasupra brîului, iar rogojinile le spăla chiar şi în fiecare seară. După ce se termina cu umblatu' încolo şi-ncoace şi toţi eram în pat lîngă sobă, ascultînd basmele pe care le spunea tata, mama spăla rogojinile din casă şi din tindă şi cu asta îşi încheia ziua de muncă.

La sărbători, însă, cînd trebuia să scuture prin toate camerele, era foarte greu. D-aia cred eu că se mai şi odihnea mama ; mai se ducea cîte o zi prin vecini, să stea de vorbă cu alte femei. Se întorcea acasă, liniştită şi senină, vorbea frumos cu noi, ne întreba ce-am făcut toată ziua .şi dacă m-am descurcat cu mîncarea. Ne descurcam foarte bine, căci după ce tata vindea mieii încă de joi, se mai înmulţea numărul oilor care trebuiau mulse. Cele trei, patru oi cărora li se vînduseră mieii mai din primăvară nu le .mulgeam, dădea tata la ele mieii care urmau să fie vînduţi la paşti, sugeau la două oi ăştia, ca să se îngraşe pentru vînzare.

— Ai dat, mă, berbecuţii şi la oile alelalte ?

— Sigur că i-am dat.

Prindeam oile, le băgăm capetele între picioarele noastre şi strigam mieii, care se repezeau ca nebunii să sugă. La mamele lor sugeau singuri, cînd doreau, dar la alte oi nu erau primiţi, chiar dacă ele nu mai aveau acum miei. D'aia tre-

buia să le prindem noi, să le ținem şi berbecuții să sugă. Da, numai berbecuții care mergeau la oraş, mieluşelele se mulțumeau doar cu laptele de la mamele lor, ele aveau timp să aştepte, ele prindeau vara, cu iarbă verde, şi toamna şi iarna, deveneau apoi oi, fătau şi ele miei. Berbecuții trebuia să fie îngrăşați. De joi-mari însă berbecuții se vindeau, se mărea numărul oilor fără miei, ajungeau la şapte, opt sau chiar mai multe. Le mulgeam joi seara şi vineri dimineață şi făceam o mămăligă mai moale puțin, ca pentru lapte, apoi puneam laptele în ceaunul din care tocmai răsturnasem mămăliga şi-l fierbeam, ieşea un lapte dulce de mîncai, să dai cu căciula în cîini. Ăsta era secretul nostru din vinerea mare. Mama nu se băga pe noi, ne lăsa în pace, tata ne îndemna :

— Doar n-o să lăsăm laptele să se strice, e primul lapte de la oile noastre pe anul ăsta, pune de mămăligă, ce mai stai!

Niculae mulgea oile, eu făceam mămăliga şi cînd totul era gata, îl chemam şi pe tata, fără să-l mai întrebăm dacă mănîncă lapte sau fasole.

— Hai, tată, la masă — dar pe masă n-veam decît lapte şi mămăligă. Ăsta era primul şi cel mai bun lapte dulce pe care-l mîncam noi de la începutul anului. Mai tîrziu, cînd oile ieşeau la iarbă verde, laptele devenea mai gros şi nu-l mai puteai mînca ; era grețos. Acum însă era foarte bun. Aşa că noi nu minteam, cînd îi spuneam mamei că ne-am descurcat cu mîncarea foarte bine.

Cu dropia în postul crăciunului însă nu-şi făcea mama griji pentru păcatele de-a mînca de dulce. Avea şi ea o vorbă, pe care şi-o spunea ,în asemenea împrejurări: „faptele, nu laptele". Adică ce faci contează, nu ce mănînci. Cînd o-ntreba cineva mirat că a mîncat porc în postul Crăciunului, ea răspundea senină :

— Fapte, fapte, nu oala cu lapte !

*

Grancea căzuse pe gînduri. Dropii, moşieri, țărani care aduceau acasă un vagon de porumb, strîns cu grijă, ca să-l împartă apoi, după o planificare nescrisă, la vaci, la porci, la oi, la păsări, şi, desigur, la cai. Altă organizare, un alt sistem, altă lume.

Zevedei simți nevoia să precizeze :

— Vedeți, la noi „sărbătorile sufletului" puteau veni din orice fapt. întîmplarea cu dropiile ține de o muncă foarte grea, foarte specială, vreau.să zic : munca asta cerea o anume pricepere, o experiență, dar în acelaşi timp era şi o sărbă-

toare a sufletului, ca şi bîlciul, ca şi mersul cu caii la iarbă, la Drumul Subțire, ca şi mersul la horă al tinerilor, şi cîte altele. Dar, ascultați...

Grancea dădu din cap :

— Ascult, ascult, zi-i înainte !

IX

După noaptea de pomină de la Valea Dropiilor şi după friptura vînătorească din duminica următoare, vremea s-a mai încălzit puțin, pămîntul şi-a dat drumul din chingile gerului şi zbîrciturile înghețate au devenit noroi moale în care te afundai pînă la glezne, încît abia puteai să mergi. Stăteam mai mult în casă, ți-era silă să ieşi pe drumul desfundat, de fapt cu greu puteai să treci strada. Abia ieşea tata prin jurul casei, mergînd şi el doar pe potecile care duceau la cai, la oi, la vaci, la căpițele cu fîn sau la glugile de coceni şi la puț. Dădea mîncare şi apă vitelor, Ie rînea de două, trei ori şi apărea cu cîte o oaie în brațe s-o curățăm de corneții adunați toată vara şi toată toamna de lîna mătăsoasă a oilor.

— Na, v-am adus şi vouă de lucru, că ştiu că vă pare rău să stați degeaba.

Tata nu putea să vadă sau să ştie pe ¡cineva stînd degeaba. Că ploua, că ningea, că era frig, că era cald, el găsea de lucru, şi găsea şi altora. „Nu se poate să n-ai ce face în jurul unei case", se supăra el cînd noi îi spuneam că „n-avem ce să facem".

— Ați terminat treaba ? Ia uite, domnule, ei au terminat... Dar ia du-te matale la cai şi să vezi că iar s-au băligat; ia du-te la vacă şi să vezi că nu mai are ce mînca ; ia du-te la oi şi să vezi că n-au apă ; ia du-te la şira cu paie şi să vezi găinile ce-au mai scormonit; ia du-te la oi şi adună ogrinjii că acum e seară şi trebuie să arzi soba ; ia mai țesălați caii nițel, că de călărit vă place să-i călăriți !... Aud ?... Treaba n-o termini niciodată, doar cînd mori... Da' noi n-am murit şi nici nu vrem să murim. Hai, la treabă toată lumea !

Luam fiecare cîte un scăunel şi ne-aşezam în jurul oii, desfăcînd cu grijă firele de lîna pentru a putea scoate întreg cornetele țepos. Nu era nici o plăcere, mai ales că trebuia să ieşim în tindă unde era mai frig, dar trebuia să le curățăm, fiindcă altfel, primăvara, cînd se tundeau oile, curățatul lor era şi mai anevoios şi strica şi lîna, îi rupea firul şi nu mai era aşa bună la tors, iar dacă vreai s-o vinzi, n-avea preț bun.

Acum, cîncl n-aveam ce face, tata ne găsea de lucru şi pentru că ştia cîtă plăcere ne face treaba asta, ne îndemna şi ne îmbărbăta cu vorbe liniştitoare :

— Azi o să curăţaţi două-trei oi şi nu mai curăţaţi porumb diseară, eă-i prea moale pămîntul în faţa porumbarului şi rămîn urme urîte dacă te duci să scoţi porumb.

Noi nu ziceam nimic, ne plăcea că tata ţinea să fie frumos chiar şi în faţa porumbarului şi ne uitam la biata oiţă care adunase pe ea atîţia corneţi ţepoşi. îţi dădeai seama după corneţi dacă a fost cuminte şi a mers la rînd, după alte oi, sau a fost una a dracului care a mers în fruntea turmei şi a adunat corneţii de peste tot.

— Beli-te-ar lupii să te beleascâ, te-ai băgat peste tot şi i-ai adunat pe toţi, n-ai mai lăsat şi pentru altele, i-ai luat tu pe toţi, îl auzi pe Niculae care pusese mîna în pieptul ei şi dăduse acolo de stratul gros de corneţi.

Tata încerca să ne înlăture mîhnirea, cînd vedea că ne-am apucat de lucru.

— Trebuie să le curăţăm pe toate pînă încep să fete, că de nu, se-nţeapă mieluşeii cîncl or vrea să sugă.

Nu-i răspundea nimeni, deşi ştiam că are dreptate, aşa cum şi el ştia că noi vom curăţa toate oile de corneţi şi vom curăţa şi porumbul pînă la primăvară coş după coş. îi şi vedeam parcă pe mieluşei cum se reped cu botişoarele lor la ugerul oilor să sugă şi cum, după ce se săturau, se-nghemuiau ele frig în blana mamelor. Tata ne lăsa cu oaia şi pleca în saivan ; avea un război de ţesut rogojini chiar în uşa saivanului. Pentru el era timp foarte bun să ţească, nu era ger să-i îngheţe mîinile sau firele de papură, îi promisese mamii că pînă la Crăciun îi va face două rogojini noi şi acum, că era timp frumos, dădea zor. Seara, în casă, la căldura sobei, curăţăm eu toţii papura albă şi curată, adusă din baltă, scoteam fibra subţire de pe teaca papurei, din care tata împletea curmei — urzeala pentru rogojină. Partea groasă a papurii intra la bătaie, iar miezul firului de papură, care era rotund şi moale, îl opream pentru împletit coşuri la şcoală, în orele de lucru, cu domnul Buga.

Mama avea şi ea treaba ei, uncie nu se băga nimeni. Toată toamna ţesuse abale şi pînză albă de bumbac. Abalele erau de mult gata ţesute, aduse de la piuă de la Toma Banu şi date la croitor, la Gheorghe Croitorii ; acum aşteptam să le ridicăm, pentru fiecare cîte o haină şi un pantalon, care să ne ajungă pînă la anul, cînd alte abale vor lua drumul spre Valea Plopului, la Toma Banu, să le bată frumos la piuă şi să ne facă alte haine şi alţi pantaloni. Torsese mama lînă

multă, fir subțire şi bine răsucit din furcă, pentru urzeală, alt fir mai gros *şi* mai moale tors de mînă pentru bătaie, apoi ţesuse mulţi coţi de abale, ţesuse pînza pentru cămăşi şi izmene şi nu mai avea timp să răsufle, căci venea Crăciunul şi trebuia să ne croiască cămăşile şi să le coasă. Pe ea n-o ajuta deeît Florica, uneori mai făcea cîte o clacă de tors iînă, pentru bătaie, căci pentru urzeală nu torcea deeît ea, nu-i plăcea cum torc alte femei. Acum mama avea de făcut cămăşile şi cu asta îşi încheia anul de trudă la război şi la cusut cu acul.

După ce pleca tata, noi ne dădeam ghes şi ne îndemnam unul pe altul ca să ne terminăm treaba. Nu ne plăcea deloc curăţitul oilor de corneţi, dar cum n-aveam încotro şi ştiam că tot pe capul nostru va cădea măgăreaţa, ne întreceam în curăţat. într-o zi am curăţat cinci oi, la îndemnul lui N^culae, care ne asigura că se va schimba vremea, că va ninge adică şi vom putea umbla prin sat, vom merge să pregătim colindele.

într-adevăr, peste două zile s-a înăsprit vremea din nou, pămîntul s-a strîns puţin cîte puţin pînă a îngheţat binişor şi miercuri pe la prînz cu o săptămână înainte de Crăciun, a-nceput să ningă încet, încet, pînă cînd tot pămîntul, toate casele, toate căpiţele, toate şirile, toţi pomii s-au îmbrăcat în alb. Noroiul, mocirlele dispăruseră, le strînsese gerul şi ie îmbrăcase zăpada într-o strălucire de basm. Fulgi mari de nea pluteau prin aer şi se împreunau, încercam să-i urmărim şi să-i prindem în palme, dar ei dansau şi se amestecau de nu mai ştiam care erau cei urmăriţi de mine şi care de Niculae sau de Florica, pentru că ieşise şi ea afară, fată mare în toată firea, ieşise şi mama, ieşise şi tata şi ne miram toţi ele minunea albă care plutea şi se lăsa peste noi. încercam să privim fulgii pe albastrul cerului, dar ei erau mulţi şi deşi, pictase cerul cu alb, ne intrau în ochi, umezindu-ne pleoapele, ne cădeau pe faţă, îi prindeam pe limbă şi pînă să ne dăm seama de ei, pînă să-i vedem, şi să-i admirăm, ei dispăreau, se amestecau şi formau, jos, covorul imens care îmbrăca totul în alb. încet, încet stratul care acoperea pămîntul creştea, zăpada era moale şi caldă, o strîngeam în pumni bătîndu-ne cu bolovani uşori şi călcam pe puful alb cu mare plăcere. Ne lăsam ninşi pînă deveneam şi noi albi şi scoteam exclamaţii de încântare, întrenîndu-ne pe noi şi încurajând şi pe alţi vecini, care ieşiseră şi ei să se bucure de albul ce schimbase atît de repede faţa lumii. Tot satul începuse să vuiască, copiii se strigau unii pe alţii să iasă la săniuş să se bată cu zăpadă sau să se tăvălească pur şi simplu pe frumuseţea

atît de aşteptată. Am luat săniuța şi-am plecat cu Niculae în stradă, unde ieşise şi Viță, şi Mitu, şi Panait, şi Gheorghiță, alergau toți la deal spre casa Iui Iancu Toroipan, cu săniuțele trase după ei. Mergeam la rînd, unul în spatele celuilalt, ca să ne facem pîrtie, să putem aluneca uşor cînd ne vom da drumul din deal. După ce noi am umplut strada, au început să apară şi flăcăii. Una cîte una, fetele ieşeau şi ele la gard şi priveau de după poartă zarva care ise crease.

Toată lumea trăia mereu şi iarăşi bucuria primei zăpezi de parcă n-ar mai fi văzut niciodată aşa ceva. Ştiam că asta va însemna începutul iernii celei adevărate, cu frig, cu picioare înghețate, cu grija de a arde soba, dar bucuria rămînea, mai ales la vederea primei zăpezi, care venea de obicei în decembrie.

Cînd a văzut atîta copilărime în deal, nea Vasile Toroipan a ieşit şi el în stradă să-i mai potolească.

— Luați-o încet, mă, că iarna-i lungă şi o să vă săturați de ea, de n-o să vă mai trebuiască în veci!

Ca şi tata, nea Vasile vroia. să ne aducă aminte că iarna are şi părțile ei neplăcute, dar cine avea timp şi urechi să-l asculte ! Pîrtia se lărgise cît toată strada; pe-o parte urcam trăgînd săniile după noi, iar pe alta ne dădeam drumul la vale. Ne urcam cîte doi în săniuța cui se nimerea şi zburam pe pîrtie pînă la colț la Untură, peste zece case de la Toroipan spre noi, unde locul era drept şi săniuțele se opreau singure. Apoi Ie trăgeam iar după noi pînă sus şi iar ne dădeam drumul la vale pînă cînd, frînți de oboseală şi morți de foame, începeam să ne amintim de casă. In ziua aceea de miercuri nu ne-a strigat tata să venim acasă aşa cum ne striga altădată, furios că lipseam mai mult. Ne-a lăsat la joacă pînă cînd am plecat noi singuri. Nebunia zăpezii intrată în noi de dimineață s-a consumat încet, încet, pînă cînd, unul cîte unul, renunțam să mai urcăm dealul şi ne retrăgeam trăgînd sania după noi care, parcă, devenise mai grea. Ninsoarea stătuse de mult, dar noi nu observasem. Larma încetase în tot satul şi din cînd în cînd auzeam de pe strada ailaltă, cîte o mamă strigîndu-şi odrasla să vie la masă. O auzeam ca prin vis şi nu eram siguri dacă vocea nu ne chema şi pe noi.

— Ioaneee, treci, mă, de mănîncă, măăă, că se răceşte mîncarea, măăă !...

Dincolo de oboseala plăcută care ne moleşise, de nu ne mai ştiam picioarele ude şi amorțite, simțeam că şi pe noi ne strigă cineva, că şi la noi mîncarea se răceşte, că şi pe noi foamea ne mînă acasă.

Mama făcuse de mîncare, dar, ca-ntotdeauna, aştepta ca tata să vie de-afară şi abia atunci aşeza masa. Tata, însă, se luase cu treaba şi uitase de masă. Făcuse cărări cu lopata peste tot unde avea treabă, „să nu se astupe drumurile", că, ştia el, va ninge şi la noapte şi dimineaţa „o să înoţi prin zăpadă pînă la brîu cînd o să te duci la vite sau în altă parte". Dăduse zăpada din jurul căpiţelor cu fîn, din jurul glugilor de coceni, din jurul porumbarului, din jurul saivanelor, din jurul puţului. Făcuse drum chiar şi spre poarta aia mare, drum larg, de ieşit cu sania cu cai, măturase prispele şi dăduse zăpada de după casă. între timp, zăpada se mai aşternuse şi el se lupta cu ea, mătura peste tot unde mai înainte dăduse cu lopata.

— Nu vezi că se pune iar, ce te omori atîta cu ea, încercă mama să-l smulgă de la treabă şi să-i şi laude truda de o :zi, acum cînd noi;veneam de la joacă.

— Ea se pune şi noi o dăm iar la o parte, că altfel ne-astupă, de nu mai putem ieşi din casă... La noapte să băgăm lopeţile în tindă că mîine...

— Băgăm şi scara, tată, şi ieşim pe coş, dacă ne astupă uşa, îi cîntă în strună şi Nioulae, ca nu cumva tata să se supere c-am stat atît de mult la săniuş.

Dar tata nu se supărase, ştia că prima zăpadă este pentru joaca tuturor, mai ales cînd venea după o vreme aşa de urîtă ca acum. Şi-apoi şi el se jucase cu lopata şi cu mătura, era o plăcere să te lupţi cu zăpada, după ce ieri abia te puteai mişca prin noroi. Ni se spălaseră ghetele chiar mai mult decît trebuia, ciorapii se udaseră leoarcă, dar noi îi simţeam calzi în picioare.

Văzîndu-ne pe toţi grămadă în jurul puţului şi neştiind dacă a ieşit cu supărare sau cu pace, mama a ieşit şi ea, să aducă apă şi să ne întrebe dacă nu venim să mîncăm.

— Păi e gata masa ? se arată şi tata oarecum vinovat că pînă acum nu întrebase măcar acest lucru, şi-i arăta lui Niculae găleata de pe ghizdurile puţului, îndemnîndu-l să scoată el apă din puţ să n-o lase pe mama.

— E tocmai cum trebuie să fie, se linişti mama, cînd văzu că toţi sînt în ape'e lor şi apăsă pe cuvintele *cum trebuie să fie,* ştiind că tata nu se atinge de mîncare dacă este prea fierbinte.

— Atunci haideţi să mîncăm, hotărî tata, să nu se răcească mîncarea.

în timp ce mama şi-a luat căldarea cu apă proaspătă şi a plecat în casă, noi ne-am spălat zdravăn .cu zăpadă pe mîini, bucuroşi că toată lumea este mulţumită.

Apoi .unul cîte unul am intrat în casă, descălţîndu-ne încă de pe prispă, fiindcă mama spălase rogojinile din casă, din tindă şi de pe prispă, şi oricît de curaţi eram noi, curgea apă din ghetele noastre.

Mîncarea era într-adevăr *cum trebuie să fie;* din oala mare în care fiersese mama fasole abia se mai vedeau aburii ieşind, iar mămăliga, fiartă îndelung pe plită în aşteptarea noastră, tocmai o răstumase Fiorica pe fund. Cu o aţă subţire tăia felii mari de mămăligă şi ne punea la fiecare în faţă, căci noi, considerîndu-ne încă vinovaţi, ne aşezasem în jurul mesei ,ca nişte musafiri şi aşteptam să fim serviţi sau pedepsiţi. Simţind starea noastră, mama sparse încă o dată tăcerea, ca şi adineauri la puţ, şi ,ni se adresă nouă, băieţilor, făcîod pe supărata :

— Eu n-am scos murături ca să nu se .încălzească, dar acum ce-aştepitaţi...

M-am repezit şi eu şi Niculae odată şi cum eu am luat mai repede castronul în care aduceam murături, tata i-a făcut .semn lui Niculae să ia cana mare şi răsucind pumnul în aer în jurul unei canele închipuite, îi spuse aproape în şoaptă :

•— Un scîrţ !

Niciodată nu ni se păruseră atît de gustoasă fasolea, atît de bună mămăliga, atît de reci murăturile şi atît de potrivit vinul negru scos de Niculae, ca acum după oboseala care ne înmuiase trupurile.

Seara ne-am dus la Iancu să repetăm colindele; ne trimisese vorbă că ne aşteaptă după ce mîncăm şi toată ceata ne-am prezentat la el: eu, Niculae, Viţă, Panait şi Mim.

Gîntam pe rînd, trei odată şi trei odată. Eu cu Iancu şi cu Panait stăteam pe un pat şi formam un grup, cîntam împreună, iar Niculae cu Mitu şi cu Viţă — alt .grup — stăteau pe alt pat şi cîntau împreună. Aşa ne potrivisem la glas încă din anii trecuţi şi aşa am rămas şi acum. Luam colindele pe rînd, pe case şi pe oameni. Ştiam că la Mărgelatu ne va comanda •colind de fată mare şi atunci repetam *„Ferice, doamne, ferice!"* Ion Voinea, colind de tineri căsătoriţi şi repetam *„La tulpină la doi meri".* Untură ştiam precis că ne va cere să zicem un colind de flăcău, că avea băiat în armată, şi repetam *„Pe drurnul cel mare".*

Dar peste tot trebuia să cîntăm şi un colind pentru lauda şi sănătatea cailor şi atunci, dacă nu ştiai *„La lină fîntînă",* însemna că nu eşti colindător şi trebuia să stai acasă. Era cel mai frumos, dar şi cel mai greu colind, toată lumea ,îl asculta cu sfinţenie, chiar şi cei care îl ştiau din vremea cînd ¿mergeau ei să colinde. Nimeni nu mai ştia cînd a apărut, dar toţi credeau că este legat de Fîntînă Cailor, care se află undeva departe de satul de azi. Aici se .scotea cea mai bună apă din Bărăgan, de la douăzeci şi cinci de metri adîncime. Oboseai pînă scoteai o găleată de apă. în fiecare primăvară îl sileiau oamenii ; îl duceau pe Angel Martac, iîntînarul, tatăl lui Mitu să-l sleiască şi fiecare dorea să ajute la tragerea apei şi a noroiului scos din fîntînă pentru a împrospăta apa nescoasă în timpul iernii. Era o mândrie pentru (fiecare să ajute la curăţirea apei şi la păstrarea ghizdurilor sau la înlocuirea lor, cînd era cazul. Fiecare voia să facă ceva pentru această fîntînă idin care beau oamenii şi caii. Alte vite nu se adăpau aici, aşa se pomenise.

Colindul se născuse, de bună seamă, aici ; cine ştie cînd şi cum îl scornise vreun alt Toroipan îndrăgostit de cai. Calul din colind era dintre cei rari şi stăpînul îl îngrijea deosebit de alte viite. *„Cal cu ce-şi hrăneşte ?"* se întreabă colindătorii, şi răspunsul vine de la ceata cealaltă : *„Cu orzişor pisat, la vînt hînturat, la lopată •'dat." „Dar .cu ce-l adapă* , se întreabă iar colindătorii. *„Cu apă curată, apă din năstrapă, venită prin piatră*" — se aude iar răspunsul. Crescut astfel, Calul devine alergător neîntrerupt de vreo altă vietate şi harul său trezeşte invidia Şoimului, care şi el se hrăneşte cu bunuri alese: *„Păsări gălbioare, prinse după mare, de la vînătoare"* sau cu *„ciosvîrte de miel, de la ciobănel*Rîca îl împinge pe Şoim la o întrecere, încît *„La mărul rotat, la locul curat, Şoim s-a lăudat"* astfel : *„Stăpine, \stăpîne, Cal de 'mă va întrece, aripa să-mi \tai, la clini să mi-o dai."* Calul îşi cheamă stăpînul *„la lină fîntînă, la colţ de grădină, unde-i apa bună"* şi primeşte întrecerea : *„Stăpine, stăpîne, Şoim de mă va-ntrece, copita să-mi .tai, la 'cîini >să mi-o \dai, şi să mă sluţeşti, să \mă pedepseşti, stăpîne, stăpîne !"* în faţa întregului sat care a ieşit *„la lină fîntînă"*, să vadă întrecerea, stăpînul pune Şoim şi Cal picior la picior şi le dă semnalul întrecerii. De cum porneşte, Şoimul îşi doreşte *„bine sus la vînt, ceaţă pe pămînt, Soim să izbîndească, Cal să poticnească".* Calul îi aude glasul şi-şi doreşte la rîndul lui *„bine pe pămînt, ceaţă sus ¡la vînt, Cal să izbîndească, Şoim să rătăcească".* întrecerea continuă pe întreg Bărăganul, în timp ce sătenii

se îndreaptă spre sat. Stăpînul pleacă şi el, şi aşteaptă în casă pe învingător. După un timp apare la geam Calul, care-i strigă să iasă afară să-l preumble şi să-l răcorească. *„Stăpîn auziră, afară ieşiră, şi ini-l preumblară şi mi-l răcoriră ; în grajd îl băgară şi mîncare-i dară; fîn din fînărie, orz din magazie ; capu-n braţe-i luară şi mi-l sărutară, şi mi-l sărutară."* Ăstimp ajunge şi Şoimul acasă şi strigă la geam : *„Stăpîne, stăpîne, ieşi de mă sluţeşte şi mă pedepseşte, cum ne-a fost rămasu."* Stăpînul ia paloşul din cui şi iese afară să aplice pedeapsa, cînd aude vocea Calului, care-i cere să-l cruţe pe Şoim : *„Că la nunta ta, bine-ţi va şedea, călare pe mine, cu Şoimul pe mînă".* Stăpînul dă ascultare rugăminţii Calului şi-(l lasă liber pe Şoim, spre bucuria tuturor sătenilor, care încep gătirea cailor pentru marile întreceri de la Sărbătoarea de iarnă a cailor.

— E, într-adevăr, nemaipomenit colindul ! Să mi-l scris şi mie, că vreau să-l introduc într-o carte, exclamă Grancea cu o spontană admiraţie. îl ştii în întregime ?

— Cum să nu-l ştiu... se tîngui Zevedei, cine nu-l ştie ? Vi-l scriu, dacă chiar vă interesează...

Ei, după ce am repetat cîte o dată colindele de fată mare, de flăcău şi de tineri căsătoriţi, am făcut o pauză ; tuşa Stanca ne-a dat să mîncăm porumb fiert, pe care tocmai îl scosese din sobă — un cazan întreg de boabe alese special de unchiul Vasile, ca să înflorească repede la fiert. Mîncai şi nu te mai săturai, aşa era de bun porumbul. Nea Vasile, care măritase două fete şi nu prea le dăduse zestre cine ştie ce, glumea pe seama colindului nostru de fată mare :

— De unde, bă, să dea omul aşa zestre ? Auzi, *„cere o mie de mioare; şi mai cere-o Zestre-mi cere : cere-o sută oi cornute; şi mai cere-o zestre-mi cere : cere cincizeci de berbeci ; şi mai cere-o ¡zestre-mi cere : cere carul ferecat, 'după car Murgii legat, Iţesălat şi înfrînat, cum e bun de-ncălicat".* De unde, bă, atîta zestre ?

— Păi n-ai auzit tot, bre, nea Vasile, am intervenit eu, care ştiam toate colindele ; tocmai ieşiseşi din casă cînd se lămurea povestea cu zestrea. Ia, ascultă aici : *„Toată zestrea ne-o iertară, dar pe fată ne-o luară."*

— Ei, aşa da, îi conveni lui nea Vasile şi toată casa începu să rîdă cu el.

Niculae ne făcu semn, tuşind lung, să începem *„La lină fîntînă."* „Nu-i bine să fii prea sătul" îi strecură pe şoptite luj Panait, care tocmai luase o mînă de boabe de porumb şi arunca în gură cu cealaltă mînă, bob cu bob. Mai tuşi

odată către Viță şi Mitu, şi cînd ei înțeleseră că a sosit momentul, se aşezară mai bine pe patul pe care deja stăteau şi aşteptă comanda care veni numaidecît tot de la Niculae. începură ei, Mitu, Viță şi cu Niculae, în timp ce noi aşteptam cu sufletul la gură partea noastră. Tuşa Stanca împletea lingă sobă la un ciorap, iar nea Vasile, pe un scăunel mic, cu trei picioare, stătea lîngă uşă, cu fața la noi, ca să ne poată vedea pe toți şase odată. Cu coatele sprijinite pe genunchi şi cu palmele sprijinindu-şi capul, el urmărea cîntarea noastră pas -cu pas, rostind încet cuvintele pe care noi încercam să le îmbrăcăm cît mai frumos cu glasurile noastre. Vedeam fiecare în mintea noastră Şoimul şi Calul care vin în preajma stăpînului, să le dea mîncare.

„Leroloi, cal cu ce-şi hrăneşte ?"
„Cu orzişor pisat,
la vînt vîrîturat,
la lopată dat."

Era rîndul nostru să continuăm şi cum au încetat ei, noi am şi început, stînd cît mai înghesuiți unul de altul, gură Ia gură, ca să se audă o singură cîntare :

„Leroloi, dar cu ce-l adapă ?
Cu apă curată..."

Nea Vasile ne urmărea, aprobîndu-ne din cap sau numai din priviri, murmura şi el ceva, neauzit clar pînă la noi şi rămînea cu ochii în gol... Tinerețea lui, anii care au trecut aşa de repede, caii pe care încălecase, întrecerile pe care le cîştlgase la marile alergări de cai, bucuria avîntului tineresc, cîntecele pe care el le scornise... Sau poate anii copilăriei, la sohat, ani grei şi plini de necazuri, de lipsuri, dar care acum căpătau strălucire în mintea 'bătrânului, căci necazurile dispăruseră şi ceea ce vedea el erau zilele însorite în care un băiețaş z,globiu reuşea să ajungă primul la Drumul Subțire, călare pe o iapă roaibă, sau poate nopțile albite de zăpadă cînd, ca un Făt frumos, se lupta cu lighioanele sălbatice, doborîndu-le una cîte una. „Nu m-a prins nimeni, niciodată, nici călare, nici pe jos. Cînd încălecam pe Murga, nici turcii nu m-ar fi putut ajunge, cu toată armata lor", povestea bătrînul.

„La mărul rotat, v
Şoim s-a lăudat..."

Văzuseră şoimii fuga cailor, zborul lor deasupra miriş-tilor, alergarea lor ca o minune, şi li se păruse că e mai fru-moasă decît a lor, a şoimilor ? Altfel cum să se nască în mintea lor ideea de a-l pizmui şi de a-l întrece pe cal ?

„La lină fîntînă,
la colț de grădină,
Cal s-a mîniat,
Stăpîn şi-a chemat,
şi-adînc a oftat:
Stăpîne, stăpîne,
Şoim de mă va-ntrece,
Copita să-mi tai..."

Bătrînul Toroipan se bucura, i se vedea mustața albă mişcîndu-se şi ochii cum licăresc de bucurie. Stătea aproape nemişcat cu fălcile în pumni, privea spre noi, dar altceva vedea el — nu pe noi ne vedea. Pătimise multe pentru cai, se obosise îngrijindu-i, se luptase cu frigul iernii şi cu arşița verii ca să-i hrănească, îl chinuise neastâmpărul lor de ani-male odihnite iarna în grajd, ca şi mila pentru ei, cînd tre-buia să tragă plugul, toată viața şi-o închinase lor, toată viața îi fusese o grijă pentru ei, fiindcă ei însemnau de fapt viața lui, viața noastră a tuturor. Dar mulțumirea de a-i avea sănătoşi şi frumoşi, de a-i şti sătui şi la căldură în grajdurile lor, acum cînd noi stăteam în casă şi cîntam, ştergea orice urmă de oboseală de pe fruntea lui şi lăsa loc acelei fericiri izvorâtă dintr-o adâncă mulțumire că din vo-ința şi munca ta există acolo şi cai, şi vaci, şi oi şi căruță. Noi cîntam pe rînd, încercînd să ne întrecem şi sperînd că grupul nostru cîntă mai frumos idecît celălalt.

Gînd am ajuns cu cîntatul spre sfîrşit, unde Galul îi spune stăpînului său să-l ierte pe Şoim, adică să nu-i taie aripa aşa cum fusese înțelegerea, nea Vasile plîngea de-a binelea. Nouă ne bătea inima, să ne sară din piept şi gla-surile începuseră să ne tremure. Ştiam dinainte că odată ajunşi aici ni se moaie sufletele, şi nouă şi ascultătorilor, aşa se-ntîmpla întotdeauna, cu toți colindătorii şi cu toți ascultătorii. O bucurie fără margini ne cuprindea şi o dra-goste duioasă pentru cai se revărsa din noi. în mintea noas-tră răsplăteam cu mângâieri capetele cailor noştri, cu care ne simțeam frați şi pe care îi îmbrățişam şi-i sărutam pen-tru bunătatea lor.

După ce s-a terminat colindul, am rămas toți înmărmuriți, nu scotea unul o vorbă, încercam să ne facem de lucru, să ne uităm în altă parte decît la cei de lingă noi. Pînă cînd nea Vasile s-a ridicat, şi-a pus căciula-n cap, şi-a luat cojocul pe el şi a ieşit afară, spunînd aproape şoptit:

— Mă duc pe la cai !

Aşa spunea şi tata : „Cînd te duci afară, mai treci pc Ia cai." „Treci şi pe la vaci, mă, şi pe la oi". Cel care ieşea, trebuia să se uite dacă mai au ceva în iesle de mîncat, şi dacă n-aveau, să le dea el ; dacă s-au bălegat, să le adune balega, să le aştearnă paie curate ; dacă oile au apă, şi dacă n-au, să Ie ducă o găleată cu apă acolo, în jgheabul lor.

Şi nea Vasile a ieşit afară şi s-a dus pe la cai să-i vadă, să-i mîngîie, să-i bată cu palma pe crupă sau pe greabăn, să ştie calul că cineva se gîndeşte la el. Iar noi ne-am ridicat şi-am plecat. Repetasem toate colindele, pentru o seara era destul.

Peste noapte a început iar să cadă zăpadă : a cernut cu fulgi mărunți toată noaptea şi a doua zi toată ziua. Troienii erau mai mari decît gardurile, iar în anumite locuri, pe unde a viscolit-o vîntul, ajungeau aproape la acoperişul caselor. Cînd te duceai la cineva, treceai pe deasupra gardului, că nu reuşiseră oamenii să facă locuri de trecere, n-ar fi avut unde s-o arunce. Țin minte că-n anul acela n-au mai mers trenurile prin Bărăgan, n-au mai plecat oamenii la tîrg, nu te puteai duce în satul vecin.

Pe Ioniță Pribegeanu l-a prins cu oile pe cîmp. Cît a fost vremea bună, s-a dus cu oile să le mai pască pe porumbişte, unde găseau frunze de coceni rupte de vînt sau chiar iarbă. Dăduse oile oamenilor încă de la Sfîntu Niculae, cum era înțelegerea, dar el se ducea cu ale lui, ca să mai economisească nutrețul de acasă. Cînd a început viscolul, oile n-au mai vrut să meargă cum le mîna el, s-au îndesat una în alta, acoperindu-şi capul şi-au rămas undeva în apropiere de Movila Albă.

Toți Pribegenii erau înnebuniți, dar unde să te duci să-l cauți pe cioban cu oile ? Dacă în sat unde era adăpost, viscolul spulbera zăpada de nu puteai să mergi, dar pe cîmp ?

Abia a treia zi, cînd s-a potolit nebunul şi a ieşit soarele de a mai îndesa zăpada, au plecat cîțiva tineri după el, împreună cu doi soldați de la post. Şeful de post, Țarălungă, a dat ordin să p-ece doi soldați împreună cu încă cinci tineri premilitari, printre ei erau şi Iancu şi băieții Iui Pribegeanu, iar în urma lor alți cinci tineri la distanță mai

mare, să-i urmărească şi să dea de veste dacă se-ntîmplă ceva, că viscolul acoperise şi drumurile, şi puteau să cadă în vreun puţ sau cîte nu li se putea întîmpla ? Mergeau legaţi unul de altul cu o funie, că nu se puteau orienta după nimic, nu era nici un pom, nici o casă, nimic ! După ce se depărtaseră puţin de sat, care rămăsese în vale, n-au mai zărit nici măcar vîrfurile pomilor, era o imensitate albă cît vedeai cu ochii. Gîinii mergeau înaintea lor, miroseau, dar ce să miroasă şi ei, cînd zăpada acoperise totul ! S-au dus bieţii băieţi şi s-au întors cum au plecat. N-au găsit nimic, şi nici n-au înaintat prea mult. Se gîndeau că poate, cine ştie, în loc să vină cu turma spre sat, s-o fi rătăcit şi o fi ajuns la moşia lui Gologan ; s-o fi adăpostit pe-acolo. Asta s-ar fi putut numai dacă erau foarte aproape de Gologan cînd a-nceput viscolul, akfel n-ar fi ajuns, fiindcă chiar din direcţia aia bătea Crivăţul şi oile n-ar fi mers cu vîntul îin faţă. Aşa s-a discutat seara la post, cînd s-au întors tinerii şi au chibzuit situaţia împreună cu domnul Ţarălungă. Lupii nu puteau să mănînce o sută de oi, oricîţi ar fi fost; şi nici nu ajungeau aşa repede lupii în Bărăgan, că viscolul doar începuse.

A doua zi au plecat iar, mai de dimineaţă, dar tot fără nici un rezultat. A treia zi, cînd zăpada s-a mai îndesat şi s-a putut umbla mai uşor au pornit iar, că trebuia găsit omul, nu ? Tot cîinii, săracii! Spre Movila Albă, o altă movilă, tot albă, le ieşi în cale. Un fel de căpiţă mare. Cîinii au început să latre şi să scormonească zăpada cu picioarele. Au pus băieţii mîna pe lopeţi şi au început să sape la movilă. Şi sapă, şi sapă, pînă cînd a dat de oi, acoperite toate de stratul de zăpadă care căzuse peste ele. Una, două, zece, douăzeci — toate oile rămăseseră una lîngă alta şi tot suflînd ele, au creat un fel de boltă de zăpadă. Cum au stat ele grămadă, au format un mic adăpost şi viscolul a îngrămădit paste ele zăpadă cu nemiluita. Le-a acoperit zdravăn deasupra, iar pe dedesubt oile au încălzit aerul care a topit puţin cîte puţin zăpada pînă şi-au creat un adăpost, ca la Polul Nord. Oile toate, sănătoase, zdravene, dar stăpî,nul — ba. Caută ei pe sub boltă, după ce au scos oile, dar nimic. Cînd s-au convins că nu era acolo, au pornit-o spre sat cu oi cu tot, mergînd pe urmele făcute, una cîte una.

Peste alte două zile a apărut şi loniţă Pribegeanu. Ce făcuse omul ? Cînd a văzut că oile nu mai vor să meargă, Ie-a lăsat şi el, fiindcă era mai aproape de Gologan, a întins pasul şi a ajuns acolo odată cu înserarea. De oi nu s-a

temut, ştia că le va acoperi zăpada şi că ele vor sta acolo chiar şi o săptămână. Şi-apoi ce era să facă omul, trebuia să se salveze măcar pe el, dacă nu putea salva şi turma !

A rămas de pomină viscolul din acel an. A fost un Crăciun bogat în zăpadă. Pînă în seara colindului s-au mai făcut cărări şi oamenii au putut să umble. Noi ne-am fi dus oricum cu colindele, măcar la cîteva case, nimic nu ne-ar fi putut opri, dar cum zăpada s-a aşezat, am putut să colindăm tot satul : oamenii doreau să le colinzi pe cineva de-a! lor, un flăcău, un militar, o fată mare, un cal... ceva din casa lor, din viaţa lor. .

— Constat că nu prea erau oameni aşa credincioşi pe-aici, pe la dumneavoastră ?

— Nu prea aveau oamenii timp de aşa ceva, iar cînd veneau sărbătorile ei se-ndreptau către partea mai lumească a lor. A rămas de pomină aici, în sat, discuţia lui Ghimbuluţ cu popa Ghiţă. Popa Ghiţă doar venise aici în sat, şi trece într-o zi pe lîngă noi, era în preajma Crăciunului. Noi, în vacanţă, ne jucam. Popa trece pe drum şi se opreşte să ne-ntrebe ce facem. Ghimbuluţ, mai curajos, răspunde ceva acolo. Din vorbă-n vorbă popa îl în-treabă ce sărbători aşteptăm noi acum. „Crăciunu", răspunde el foarte sigur. „Şi ce-nseamnă 'Crăciunu', ce sărbătorim noi la Crăciun ?" insistă popa. Ghimbuluţ stă puţin pe gînduri: şi se miră de întrebare, ca şi noi, ăilalţi, de fapt ; cum vine asta, „ce sărbătorim de Crăciun" ? Ghimbuluţ răspunde aproape răstit: „Tăierea porcului sărbătorim de Crăciun !" Popa s-a mîniat. A plecat supărat şi s-a dus la domnul Buga : ...„bine, dar ei nu învaţă colinde, nu merg cu colindele ?" „Ba da, zice domnul Buga, dar colindele lor vorbesc despre fete, despre băieţi, despre hărnicie, despre cei plecaţi la armată, despre cai — au colinde foarte frumoase, o să vedeţi."

Ghimbuluţ avea dreptate : la Crăciun sărbătorim tăierea porcului, fiindcă, alături de colinde, de pluguşor, de sorcova şi celelalte, porcul era lucru cel mai important pentru noi... La Crăciun, nimeni nu se gândea la biserică, sau la religie. Vorba lui Ghimbuluţ, tăiau oamenii cîte un porc şi asta era o adevărată sărbătoare — cum spune şi Creangă, doar l-aţi citit, nu ? în plus, pentru copii veneau colindele, moş Ajunul, Pluguşorul, Sorcova, Jienii. A, Jicnii erau nemaipomeniţi. Numai flăcăii mergeau cu Jienii. Era o adevărată piesă în care intrau peste douăzeci de flăcăi. O adusese din Moldova Anghel Jianu, în timpul primului război. Luptase pe-acolo, fusese rănit, i-au tăiat un

picior, şi a rămas mult timp pe acolo, lumea din sat credea că a murit în război. Când a venit acasă, a strîns mulți flăcăi şi au învățat piesa despre Jieni. Umblau prin tot satul cu ea, toate trei zile ale Crăciunului, iar seara se duceau la horă şi jucau acolo pentru tot satul. Era o piesă frumoasă, nu te mai săturai ascultând, despre haiducul Jianu. Poate altă dată v-o spun, că eu o ştiu toată, ştiu toate rolurile, toate cântecele, aşa cum a venit cu ea Anghel Jianu de-o ştia pe dinafară, că d'aia i-a rămas şi lui numele de Jianu, o ştiu şi eu, şi aş putea s-o fac cu băieții din sat, să-i învăț adică, poate la anul, dacă vom mai trăi până atunci.

Pentru cei vîrstnici, Crăciunul era un prilej de-a se revedea cu neamurile, cu toți cei dragi. Tinerii căsătoriți veneau la părinți, finii mergeau la naşi, nepoții la unchi, sau la bunici, cei plecați la oraş, la Călăreți sau chiar la Bucureşti veneau pentru trei zile acasă în sat, îşi vedeau prietenii, îşi vedeau rudele. Oamenii se lepădau de rele, da, chiar deveneau mai buni, mai blînzi, veneau unii la alții şi-şi spuneau „să mă ierți pentru supărările pe care ți le-oi fi făcut", şi cei tineri sărutau mâna celor mai în vîrstă, indiferent că erau bărbați sau femei. Era ceva frumos şi curat, o curățenie sufletească ne cuprindea pe toți în momentul acela al îmbrățişărilor şi al sărutării mîinii. Altfel oamenii pe-aici nu prea se omorau cu îmbrățişările, nu se pupau toată ziua, cum văd că fac acum, mai ales orăşenii. Părinții îşi sărutau copiii de aceste sărbători, sau cînd plecau la armată, de stăteau cîte un am pe acdlo, sau cînd plecau la război. Altfel, stînd toată ziua împreună, nu simțeau nevoia să se pupe.

Sigur că porcul tăiat şi butoiul cu vin desfundat atunci îi desfătau pe toți; doar era sărbătoarea tăierii porcului. Sărbătoare de familie, de întărire a familiilor, de strîngere a legăturilor cu moşii, cu strămoşii, era un fel de istorie, sau de ceva care consolida istoria. Erau multe sărbători peste an cînd oamenii se întâlneau în acest fel, dar sărbătorile Crăciunului le întreceau pe toate...

Tot ân sărbătorile astea de iarnă era o zi a întrecerilor cu caii. De Bobotează se adunau filăcăii călare şi alergau spre luncă, unde începeau întrecerile. Caii erau odihniți, după atîta şedere în grajd. îi mai scoteam noi din cînd în cînd afară şi fie le dădeam drumul singuri să se joace pe străzi, file îi călăream şi-i alergam puțin, să nu înțepenească stînd în grajd. Dar de ziua asta a întrecerii toți caii ieşeau din grajd, lunca ne aştepta plină de zăpadă bătută de

atîtea înghețuri şi dezgheţuri, caii erau potcoviți special, ca să nu alunece, noi eram dornici de călărie şi ziua se transforma într-o mare sărbătoare a cailor. Chiar şi caii care nu se întreceau erau călăriți .de alți frați mai mici, care chiar aşa veneau acolo, la locui întrecerii : călări.

Nu spun că oamenii nu mergeau şi la biserică, mai ales femeile şi unii bărbați maii bătrâni, care nu prea mai aveau ce face pe acasă şi mai ales în zile de sărbători. Şi eu mergeam, cînd n-aveam ceva mai bun de făcut. Biserica era cea mai frumoasă clădire din sat, nu numai că era înaltă, dar era ceva cum n-avea nimeni acasă. Aici nu scria : „Ştergeți bine picioarele înainte de intrare", dar nimeni n-ar fi intrat cu ghetele murdare. Clădire de zid învelită cu tablă galvanizată, care te primea de la intrare cu o alee de ciment lată şi întotdeauna curată. Apoi intrarea în biserică, cu stâlpi solizi, frumoşi, mozaicul de pe jos, picturile de pe pereți, catapeteasma cu picturi încadrate în lemn aurit — totul îți impunea respect. Imaginați-vă ce însemnau toate astea pentru bietul copii de la țară care nu mai văzuse aşa ceva. Pe urmă îmi mai plăcea să ascult cum cînta popa Ghiță. Avea o voce nemaipomenită şi făcuse şi un cor de bărbați şi de femei — de fapt de fete, fiindcă fetele se duceau mai des la biserică, era şi un prilej de-a fi văzute de mamele băieților, „A cui este, maică, fata asta frumoasă ?", întreba cîte o bătrînă, iar cînd venea acasă povestea că a văzut la biserică o fată frumoasă, a lui Nu ştiu Cine. Corul ne făcea să auzim altfel de muzică decît cea pe care o cîntam noi. V-am spus, doar, că ăştia nu erau oameni proşti, iar muzica bisericească era făcută chiar de oameni învățați. Ştiau, cum s-ar zice, să-şi facă propaganda... îmi plăcea şi slujba de înmormântare. Şi ce citea popa era interesant, dar şi muzica.

Grancea rămase uimit de ce auzea de la acest țăran şi nu se putu abține să nu-l întrebe în ce consta acel lucru „interesant" spus de popă la înmormântare. Zevedei nu prea se gîndise să explice ; încercă totuşi:

— Gu slujba de înmormântare era aşa : Popa citea din cartea lui ce este omul pe pământ, ce înseamnă toată zbaterea lui prin viață, cît se trudeşte el, şi acum, cînd murise, iată, a ajuns acolo unde nimic nu mai poate fi salvat. „Bogatul sau săracul, împăratul sau soldatul" — toți sînt egali în fața morții. Simțeam o satisfacție că, în sfârşit, există cineva drept în această lume. Cam tîrziu, cam prea tîrziu, pentru om, dar oricum, era cineva care nu mai alegea după rang sau după avere. Şi acel cineva era moartea. Puteai să

fii tu, Gologan, oricît de bogat, să ai patru moşii, tractoare, batoze, fabrici de ulei şi cîte şi mai cîte, că vei muri la fel ca şi Zevedei — şi n-ai să duci cu tine nimic. In faţa oamenilor îndureraţi de pierderea celui drag, toată această filozofie era liniştitoare.

Grancea interveni :

— Dar nu era mai bună o filozofie care să facă dreptate oamenilor înainte ca ei să moară ? Să nu mai fie 'bogaţi şi săraci, să nu mai fie împăraţi şi soldaţi ?

— Ba da, fu de acord Zevedei, dar de unde era să htăm noi atunci o asemenea filozofie ?

— Uite că noi avem azi o filozofie care l-a făcut pe Gologan egal cu Zevedei!

— Avem ! Dar omuil e tot om, şi cîte unul, cînd ajunge să fie cît de cît mai mare, să zicem la Ceape, uită de unde a plecat şi începe să-şi ia nasul la purtare, crede că numai el are dreptul să hotărască, ceilalţi nu mai contează.

— Dar noi, care avem dreptate, nu ne lăsăm, şi mergem mai departe, fiindcă ştim că pînă la urmă dreptatea învinge !

— Ei, asta-i problema, vedeţi dumneavoastră, că uneori dreptatea învinge abia la urmă, cînd poate fi prea tîrziu. Ea ar trebui să învingă de ia început! Asa că, după mintea mea proastă, filozofia asta trebuie să ţină pasul cu viaţa. Copilul creşte, nu ? — el creşte în fiecare zi, şi dacă nu-i schimbi ghetele, îi rămîn picioarele chircite şi omul, devenit mare, nu mai poate să meargă. D-aia zic eu că filozofia asta, învăţătura asta a noastră despre om, despre societate, trebuie să nu rămînă acolo încremenită, să fie şi ea vie !

Grancea începu să rida ; Zevedei nu ştia dacă rîde pentru că i-au plăcut argumentele lui, sau dacă rîde de el, de părerile lui, de aceea îl privea cu un zîmbet nedefinit.

— Văd că le aranjezi bine, domnule, povesteşti tare frumos, cum de n-ai învăţat carte ? întrebă Grancea.

— N-am învăţat pentru că nu prea s-a putut. A învăţat, în schimb, fratele cel mai mic, Alexandru. Cam aşa se-ntîmpla la ţară, din şase, şapte copii, unul pleca la oraş la meserie sau la şcoală, şi ăla era cel mai mic. S-a-ntîmplat că sora cea mai mare s-a căsătorit la oraş, locuia adică acolo, şi Alexandru a putut să stea la ea în gazdă, că asta ne omora pe noi, gazda. Tata chiar aşa s-a socotit: de mîncat mănîncă şi acasă, de îmbrăcat trebuie să-l îmbrac şi acasă, ia treabă vine acasă vara şi toamna, iama şi-aşa nu

prea are ce să facă şi l-a dat pe el la şcoală. Taxă n-a plătit, că a fost tot timpul bursier, iar după război, în regimul nostru, nu s-a mai pus problema de taxe şcolare nici la şcoli înalte, pentru un băiat de ţăran ce nu era chiabur, aşa că a fost şi mai uşor. De fapt calculul ăsta l-a făcut mai întîi domnul Buga, cînd i-a spus tatei că ar fi păcat clacă n-ar face un mic efort să-l dea pe băiat la şcoală. Tata a sucit problema pe toate părţile şi pînă la urmă l-a dat la şcoală, spunîndu-i doar atât: „Cum ai scrîntit-o cu şcoala, cum vii acasă, că plugul şi caii te-aşteaptă". Dar băiatul a învăţat foarte bine, dacă a reuşit să ia examenul de bursă atunci, cînd din clasa lui numai cinci elevi puteau primi acest ajutor. Vara venea la muncă ; la doişpe, treişpe ani lucra oa un om în toată puterea cuvântului, că era, ca şi mine, voinic. Tata mai regreta cîte odată : „Ce om de muncă am pierdut eu în tine ! De la toamnă nu te mai dau la şcoală." Frate-meu nu zicea nimic, era un copil liniştit ; muncea zdravăn înainte. Cînd venea toamna, tata ceda, şi-l întreba aşa ca din întâmplare, „tu te-ai înscris, mă la şcoală ?". „Nu m-am înscris." „Păi .ce aştepţi, să treacă termenul, sau poate vrei să te înscriu eu ?"

Eu am scăpat ocazia, dar am făcut în sat, ou domnul Buga, şapte clase. Se introdusese atunci, peste patru clase primare, „supraprimare", adică clasele cinci, şase şi şapte, şi le făcea cine vrea şi cine putea. La supraprimară se făcea materia din primele trei clase de liceu, mai puţin limbile străine. Domnul Buga zicea că după supraprimară, cine vrea se poate duce la liceu, direct într-a patra, după ce dădea nişte examene la limbi străine. S-au dus vreo trei de-aici din sat în felul ăsta : Zainea, Moise şi Chirana, şi toţi au reuşit. Cine făcea carte cu domnul Buga, reuşea peste tot. Era un învăţător nemaipomenit, renumit în tot judeţul şi chiar în ţară. Scria la ziar încă de pe cînd era elev, se războia cu oameni mari şi semna Moş Costache. Scria articole împotriva lui Hitler, împotriva moşierilor, nu se sfia că-i un fiu de ţăran din Pogoanele, că era chiar de la noi din sat, tot aşa, al cincilea sau al şaselea la părinţi. Nimeni nu a ştiut, multă vreme, cine este adevăratul Moş Costache... Făcea şi probleme de şah şi cuvinte încrucişate şi le publica prin reviste de la Bucureşti. De cîteva ori a luat premii pe ţară la problemele astea. Organiza serbări cu elevii de la supraprimară şi era invitat la judeţ să arate şi acolo ce poate. De cîteva ori a fost chemat şi la Bucureşti, cu grupa de elevi, am fost şi eu o dată, am dat toată 'serbarea pe care o făcusem aici la noi, în „Sala de

spectacole a şcoalelor" din Bucureşti. A participat chiar ministrul învăţământului atunci ! Duminica după masă, în zilele de iarnă, aducea .aparatul de radio la şcoală şi ne chema acolo, împreună cu părinţii să ascultăm. Ne mai vorbea şi el, mai ascultam şi radio. . Veneau oameni de n-aveau loc în şcoală. Cînd spunea domnul Buga să vie lumea duminică la şcoală, venea tot satul. Ştiau toţi oamenii că de la el are ceva de învăţat, că afli ceva nou, că le spune ceea ce ei nu ştiu. Curtea lui era o adevărată fermă. El n-avea cai, n-avea şiri de paie, toată curtea era o grădină de zarzavat. Cultiva soiuri alese de roşii, de castraveţi, de vinete, de pepeni, de flori şi primăvara dădea oamenilor sămînţă să semene legume de soi bun. Ba, la mulţi ani după ce se înfiinţase Ceapeul aici la noi, se ducea la el preşedintele, să-i ceară sămînţă de roşii din grădina lui, să semene la Ceape. Avea roşii care ajungeau Ia nouă sute de grame una.

— Dar cînd avea timp să facă toate atîtea, domnule, şi să le facă şi bine ?

— Asta înseamnă să fie un ,om deştept; să facă totul bine. Asta îi cerea meseria lui de învăţător : să-i înveţe pe copii carte, să-i înveţe apoi ce trebuie să facă în viaţă, să le arate ce scrie în cărţile pe care el Ie avea şi le citea, că avea o cameră cu toţi pereţii .numai cărţi, să le arate care soiuri de zarzavaturi sînt mai bune, fiindcă el scormonea în cărţi cum scormoneau ţăranii în pămînt. Iar vara, în vacanţă, se făceau „cercuri" la Sinaia, la Piatra Neamţ, unde veneau învăţătorii din toată ţara ; el era chemat să le vorbească.

— Cîţi învăţători erau în sat, tov Zevedei ?

— Păi erau opt învăţători; patru bărbaţi împreună cu soţiile, care şi ele erau învăţătoare.

— Şi toţi erau aşa buni ?

— Toţi erau buni şi pricepuţi, dar Moş Costache era un om de excepţie. Şi toţi îi recunoşteau meritele, fără invidie. Era mîndria şcolii lor, a şcolii noastre. Dar dacă nu era el, oricare din cei şapte ar fi făcut treaba aproape tot aşa de bună pentru şcoală şi pentru sat. în ce privea scrisul la ziar, asta era treaba lui personală, ca să zic aşa. Dar toţi erau buni.

— Bine, dar îmi închipui că aveau şi ei copii, aveau casă cu toate problemele unei case, nu ?

— Aveau femei care îi ajutau la treabă, domnule ! Păi altfel cum puteau să facă şi şcoală, să lucreze şi în afară de şcoală, şi să fie la curent cu tot ce se-ntîmpla în lume,

cu tot ce se scria prin cărți ? Fiecare avea o femeie angajată la casa lui, fete de-aici din sat, care terminau şcoala şi pînă se măritau se angajau în casă la cineva, învățau gospodăria şi luau şi nişte bani, fiindcă şi învățătoarele erau foarte pricepute în probleme de gospodărie... Ei, mai vreți să vă povestesc despre obiceiurile noastre ?

— Cum să nu !

X

în lipsa soției plecată de acasă „la femei", Zevedei hotărî singur că ar fi bine să-l mai îmbie pe oaspetele său cu nişte cîrnați din cei care îi plăcuseră atît de mult la masa de la prînz. Fără să-l mai întrebe, în timp ce discutau ieşi în tindă, lăsînd uşa deschisă la cameră, aduse o tigaie cu bucăți mari de cîrnați şi o puse pe plita de tuci a maşinii de gătit în care mocneau cîțiva cărbuni. Aruncă peste cărbuni cîțiva coceni de porumb, ca să facă flacără mai mare şi tigaia începu numaidecît să sfîrîie. Cîrnații, care înainte de a fi fost puşi la fundul borcanului cu untură fuseseră prăjiți, n-avură nevoie decît de puțin foc pentru a se încălzi bine. între timp gazda aduse şi cîteva felii de pîine şi o farfurie de murături, apoi o nouă sticlă de vin şi îl invită pe scriitor „să mai guste ceva ca să meargă vinul". Fără să facă nazuri, musafirul luă o bucată de pîine de casă, din care muşcă cu mare poftă, şi recunoscu sincer că „vinul ăsta merge şi fără mîncare".

— Un mizilic, îşi susținu ideea Zevedei, care poate ține loc şi de masa de seară, că de-acum, unde o să mai mîncați, că s-a-nserat deja, iarna ziua-i scurtă. Mîncară şi băură în mare linişte, de parcă ar fi fost obosiți la capătul unei zile de muncă. După fiecare înghițitură şi după fiecare pahar golit, Grancea dădea din cap şi lăuda bucatele.

— Țăranul român trăieşte foarte bine, spuse el, ca o concluzie, după ce Jbău ultimul pahar.

Fu rîndul lui Zevedei să dea din cap :

— Trăieşte şi el cum poate ! E drept că iarna, după ce taie porcul, în cîşlegi, cum se spunea altă dată, trăieşte cel mai bine. Spre primăvară, după ce se termină proviziile astea, nu e chiar la fel.

Iarna, dintotdeauna era mai puțină treabă la sat şi oamenii stăteau mai mult pe lîngă casă. Mai ales în cîşlegi, vreo două luni de zile, ianuarie şi februarie, cînd iarna se aşeza

cu nădejde, erau lunile de concediu ale țăranului. Acum se făceau nunțile, puse la cale încă de toamnă, căci oamenii aveau de toate, rînduiala era bine făcută şi aici. Aveau vin şi aveau carne — baza unei nunți. Țin minte, cînd, s-a 'măritat Floriea, era chiar pe vremea asta, Ia sfîrşitul lui ianuarie» am păstrat vinul pentru nuntă.

Ştiam de toamnă că se va mărita. Veniseră la noi Herghelegiii încă înainte de Crăciun. Ea vorbea de mult cu Titi Herghelegiu, dar cînd s-a pus problema în mod serios, au venit la noi părinții băiatului, împreună cu nişte unchi şi cu mătuşi mai apropiate s-o ceară pe 'Floriea. Ne-au anunțat din timp că vin, mama şi Floriea au pregătit o masă minunată, am invitat şi noi pe .unchiul Petre şi pe frații mai mari şi o noapte întreagă s-a tot pus țara la cale. S-a discutat mai ales despre nuntă, .cum vom face, cînd o vom face, cine să fie naşi — lucruri .serioase. S-a stabilit ca noi .să punem vinul, iar ei țuica ; noi să tăiem .un porc, ei un rnînzat; ei .să cumpere rochia de mireasă, şi ce mai trebuie, iar noi să cumpărăm pentru mire ce-i nevoie. Deşi <se obişnuia ca naşii băiatului sa cunune, s-a stabilit să cunune naşii Floricăi, pentru că erau din familia lui Spiru, proprietarul salonului, şi plăteam mai ieftin chiria salonului şi vesela pentru nuntă. Chestia asta cu nunii nu era chiar ceva la întîmplare, ca să fie şi nişte naşi •— cum e azi. Nunii erau, sau trebuiau să fie, în concepția țărănească de atunci, nişte oameni aşezați, cu experiență, cu influență în sat, dacă se putea chiar mai avuți pentru că ei erau aceia care deschideau drum în viața tinerilor. Dacă tinerii se certau la un moment dat, că ştiți cum e în viață, atunci intervenea autoritatea naşilor, care nu erau părtinitori, nu erau părinții fetei sau ai băiatului, ca să zică că țin cu unul sau cu altul. Ei îi sfătuiau cum să facă, cum să dreagă şi pînă la urmă îi împăcau. 'îi şi mai ajutau la nevoie cu cîte ceva. Naşii erau oameni cu răspundere. Pe părinții mei îi cununase chiar domnul Spiru şi fiindcă nu aveau unde sta la început, tata şi mama au stat un an de zile la ei. Mama, .femeie tînără, o ajuta pe Spiruleasa la gospodărie şi în acest fel învăța şi ea de la cineva care ştia mai bine cum să gătească, cum să aranjeze o casă şi alte lucruri. Tata îl ajuta pe domnul Spiru la vite şi la prăvălie, că se pricepea foarte bine 'la socoteli. După un an şi ceva şi-au început casa, i-au mai ajutat şi părinții, dar şi domnul Spiru şi aşa au pornit-o în viață.

Naşul Floricăi era un băiat al lui domnu' Spiru, Florian, care devenise tîmplar, făcea case la oameni în sat şi chiar pe la oraş. A primit să-i cunune, era o obligație părintească, şi

s-a fixat nunta, cum v-am spus, în ultima duminică din ianuarie. Titi Herghelegiu a tocmit lăutari, că era obligaţia băiatului, a cumpărat brad, a vorbit cu băieţii care urmau să vie cu căruţa la nuntă, de fapt cu sania, că era iarnă, dar aşa :se zicea : „Faci căruţă la nunta lui Titi ?". Cu vreo două săptămîni înainte de nuntă, unchiu' Petre din partea noastră şi un unchi al mirelui au pornit prin sat cu cîte o ploscă cu vin, de care atîrna un ştergar de borangic pus de Florica din zestrea ei şi la plosca noastră şi la a lor. Treceau pe la casele oamenilor şi îi pofteau să bea cîte o gură de vin pentru nuntă. Asta era invitaţia la nuntă, cum s-ar zice azi. După ce treceau prin tot satul, făcînd aceste invitaţii, lor le rămîneau ştergarele mari şi frumoase. în săptămîna nunţii, cei invitaţi veneau acasă la mireasă sau la mire şi aduceau daruri : o găină, o dublă de făină, o bucată de carne de porc, untură, fiecare ce avea. Era ajutorul satului pentru cei care făceau nunta, fiindcă la masă, în ziua nunţii, venea aproape tot satul, iar pînă la nuntă se puneau multe mese şi oamenii se ajutau unii pe alţii, ştiau că şi lor le vine rîndul într-o zi să facă nuntă. Bineînţeles că toate astea erau însoţite de urări frumoase pentru tineri, pentru părinţii care i-au crescut, pentru familie. Nunta a început, practic, de joi cu căratul ţoalelor. Cinci sănii din partea mirelui, trase de cei mai frumoşi cai din sat, gătiţi cu panglici la hăţuri şi la hamuri, şi cu şiruri de clopoţei la gît au venit la noi în curte să ia zestrea pe care mama şi Florica au pregătit-o din timp. Un pat nou-nouţ din lemn ele fag, patru scaune, oglindă, un dulap pentru haine, o saltea de lînă, două pîăpumi, macaturi de pus pe pat, scoarţe de perete, preşuri, perne, cearşafuri, rochii, pantofi cîte şi mai cîte. Aici, treaba era mai ales a femeilor, e'le aşezau lucrurile în sanie. S-a mîncat, s-a băut, s-a chiuit, ca să se ştie că-i nuntă, şi să se adune toată strada să vadă ce lucruri are Florica. Pe urmă s-a pornit alaiul prin sat pe fiecare stradă, să ştie şi să vadă toţi că nunta a început. Clopoţeii de la gîtul cailor anunţau de departe că „trece nunta" şi oamenii ieşeau din casă şi veneau la stradă să vadă în cîte căruţe sau sănii a pus lucrurile Florica. După ce au trecut prin tot satul s-au dus acasă la Herghelegiu, la casa băiatului, şi au aranjat lucrurile în două camere care aveau să fie ale lor după nuntă. Cînd totul a fost gata, iar masă şi iar băutură, de data asta la băiat. Florica şi-a aşezat casa aşa cum a crezut ea că-i frumos, fiindcă pînă duminică, în ziua nunţii, veneau vecinii să vadă cum arată casa norii lui Herghelegiu şi toţi oamenii care veneau în casă trebuiau cinstiţi cu un pahar de vm, cu

o gustare, cu o dulceață, după caz. Asta a fost începutul nunții. Vineri a fost zi de muncă, mai ales pentru femei : au făcut sarmale, două mii de sarmale, cozonaci, pîine, zece cuptoare de pîine, friptură de pui, de porc, de vițel, au pus țuica în sticle — mă rog tot ce era necesar. Sîmbătă după masă a fost „rasul mirelui". Acasă la băiat s-au adunat prietenii şi rudele, l-au bărbierit pe mire, şi iar masă, şi iar chiot, şi iar joc. Apoi spre seară au pornit la salon, unde s-a jucat bradul. Toți tinerii din sat şi din partea băiatului şi din partea fetii şi din partea nunilor veneau la bradul mirelui, chiar dacă nu veneau şi duminică seara la masă. Aşa era obiceiul, tinerii să se distreze „la brad". Acum nu mai lua taxă proprietarul, căci salonul era plătit de cine făcea nunta. Au cîntat lăutarii şi au jucat tinerii pînă spre miezul nopții, cînd s-a cîntat marşul şi a plecat fiecare la casa lui.

în fine, duminica a- fost nunta propriu-zisă. Dimineața s-a gătit mireasa, au venit la noi prietenele Floricăi, cele măritate, care aveau experiență, şi cele nemăritate, care voiau să învețe. Au pieptănat-o, au îmbrăcat-o, au gătit-o, au dichisit-o — ca pe-o mireasă! Pe la prînz au început să apară săniile cu clopoței, şi la mire şi la mireasă şi la nuni. S-au adunat acasă la Herghelegiu vreo şapte sănii, trase de cai frumoşi, țesălați şi periați toată săptămâna, iar acum gătiți cu tot felul de panglici legate de cozi, de coame, de hățuri, de hamuri şi cu şiruri de clopoței la gât. Erau cei mai buni prieteni ai lui Titi, care veniseră cu caii şi cu săniile să-i ducă pe nuntaşi. Cea mai frumoasă sanie era a lui Herghelegiu, că şi ei aveau cai frumoşi şi caii erau totul. în ea s-a urcat Titi, îmbrăcat ca un ginerică, ce mai încolo şi încoace, şi fratele lui mai mic, Nicu, care mîna caii. în sania a doua s-au urcat părinții lui Titi şi cele două surori mai mici, iar în celelalte rudele mai apropiate. Toate cele şapte sănii au plecat la nuni, la Florian Spiru, unde poarta mare era deschisă încă de dimineață, iar curtea era pregătită să primească săniile. Doi lăutari, trimişi încă de dimineață aici la naşi, ca să cînte pentru oamenii nunului, i-au primit cu marşul de nuntă, pînă cînd toți oamenii mirelui au intrat pe rînd în casă să-i ureze nunilor „la mulți ani şi să le trăiască finii". După ce i-au cinstit pe toți cu cîte un pahar, două de vin, lăutarii au început să cînte marşul. Nunii s-au urcat în sania lui Nicu Herghelegiu, pe leagănul din spate, învelit cu un macat 'frumos iar Titi pe leagănul din față. Alte rude ale nunilor s-au urcat în alte sănii, care erau venite aici din ¡timp. Cînd toți au fost gata, alaiul a pornit spre noi, să ia mireasa. La noi a intrat în curte numai prima sanie,

în care se aflau mirele şi nunii, celelalte s-au oprit în drum, că nu mai aveau loc, fiindcă aveam şi noi cinci sănii pregătite. Toată lumea s-a dat jos şi a venit la noi în casă să vadă mireasa şi să se cinstească bărbaţii cu vin, femeile cu dulceaţă sau cu bomboane. Intrau pe rînd, că n-ar fi avut loc în casă atîta lume, bărbaţii într-o cameră unde beau vin, femeile în alta, unde luau de-ale gurii. Deşi era trecut de prînz, toată lumea zicea „bună dimineaţa, soacră, bună dimineaţa, socrule" —- aşa era obiceiul. Prietenele şi ajutoarele Floricăi au dat la fiecare sanie cîte un ştergar mare de borangic, pe care flăcăii le-au întins peste gîturiie cailor, legînd capetele de părul din coama cailor, şi tot ele au pus în pieptul fiecărui nuntaş flori de nuntă, cocărzi, cum le ziceam noi. Cînd n-a mai rămas nimeni necinstit, s-au urcat în sănii, aşezaţi şi aici tot după grade de rudenie. Mireasa s-a urcat în prima sanie, alături de mire şi de naşi, apoi s-au rînduit săniile cu oamenii naşilor, cu ai miresei şi pe urmă cele cu oamenii mirelui. In ultima sanie erau cei şase lăutari: de la miri, de Ia naşi şi de la mireasă, care acum s-au adunat laolaltă, căci de-acum toată nunta va fi un singur alai.

înainte de-a porni nunta, nuna, în picioare în sanie, a rupt „turta miresii", o pîine mare şi frumoasă, împletită ca un colac rotund. Rupea din împletitura pîinii cîte o bucată şi o arunca spre lumea adunată care înconjura alaiul sau chiar spre cei care-şi luaseră locurile în sănii. Se făcea a arunca într-o parte, amăgindu-i pe oameni şi o arunca în alta. Toţi se îngrămădeau să prindă, mai ales fetele nemăritate, ca să mănînce şi ele din „turta miresii" şi să se mărite mai repede. Apuca cine se nimerea, şi din bucata prinsă dădeau la cît mai mulţi, din jur, în aşa fel încît nimeni dintre cei prezenţi să nu plece fără să guste din „turta miresii".

Toţi pofteau să mănînce, mai ales copiii mai mici, care veneau şi ei să vadă nunta şi tremurau săracii mai departe de alai, de teamă să nu-i calce vreun cal sau să se împiedice de ei cei mari, care alergau în toate părţile grăbiţi. Cînd nuna a terminat de aruncat pîinea, s-au pus în mişcare caii, dar tocmai atunci doi flăcăiandri, care nu mergeau încă la nuntă, veneau doar să vadă şi ei, au luat găleata cu apă de la puţ şi cu lanţul gă'eţii ţinînd unul de la un cap şi unul de la alt cap au barat drumul cailor. „Să vă trăiască finii, nune mare !" — strigau ei şi nunul s-a căutat în buzunare şi a aruncat o mînă de bani în găleata cu apă. Acum drumul era liber. Hăţurile se mişcau în mîinile

celor care mînau caii, clopoţeii de la gîtul cailor începeau să sune, chiuituri lungi ieşeau cu putere din gurile nuntaşilor şi alaiul se puse în mişcare. Cincisprezece sănii, una după alta, au pornit prin sat, trecînd pe fiecare stradă, să vestească iar sătenilor că nunta este în toi. în timp ce alaiul se plimba prin sat, cei care nu se urcaseră în sănii au pornit pe jos la biserică unde a venit în cele din urmă şi nunta. După ce popa le-a făcut slujba nunţii — ceva ca o glumă este această slujbă a nunţii, cu apa transformată în vin, cu Isaiia dănţuieşte, alaiul condus de cei şase lăutari s-a îndreptat, pe jos de data asta, spre salon, încă un prilej ca lumea să mai vadă o dată nunta şi mai ales mireasa, că ea era căutată de toate privirile. Salonul ne aştepta încălzit şi, intrînd înăuntru, nuntaşii şi-au dezbrăcat hainele groase şi s-au pregătit de joc. Lăutarii şi-au luat locul lor sus pe o podea înaltă, ca să poată vedea toată lumea, şi-au început să cînte „hora nunii", primul joc cu care începe orice nuntă, şi în care intrau rudele cele mai apropiate ale mirelui, miresii şi nunilor — chiar şi copiii mai mici aveau voie la această horă, că „era nunta lor" adică a familiei lor — şi, bine înţe^s, naşii, cuscrii şi mirii. După ce se juca hora nunii, vedeţi dumneavoastră, cea mai mare importanţă se dădea nunilor şi nu mirilor, de ce, asta eu n-am putut înţelege niciodată — după ce se juca, zic, hora nunii, însemna că nunta era începută şi de-acum intrau în joc toţi tinerii. Veneau la această parte a nunţii chiar toţi tinerii din sat, aşa cum ar fi venit la horă, numai că acum nu plăteau. Veneau şi jucau pînă seara tîrziu, cînd urma să se aşeze mesele. Bineînţeles că aşa au venit şi la nunta Floricăi. Socrii şi oamenii mai în vîrstă se retrăgeau acum pe la treburi, ei veneau la nuntă seara, „la masă". „Vii la masă diseară ?" „Vin, cum să nu vin, că şi eu am fete şi flăcăi care vor face nuntă." Mirii rămîneau la joc cu tinerii, fiecare flăcău mai răsărit dansa, măcar o dată, cu mireasa, pentru a-i dovedi că o respectă şi că îi cinsteşte evenimentul. Biata mireasă, ea era cea mai obosită. Norocul nostru — Florica era mare dansatoare şi oricît ar fi dansat, nu obosea. Se-nvîrtea numai pe vîrfuri, de parcă plutea. Titi Herghelegiu mai stătea de vorbă cu prietenii, fiecare venea să-i mai strîngă mîna, să-i ureze „fericire în căsnicie", iar el trebuia să fie atent cu toţi, că în asemenea împrejurări, oamenii cred că nu-i iei în seamă dacă nu stai de vorbă cu ei, nu se gîndesc cîte ai tu, ca mire, pe cap. Domnul Spiru, naşu' cel mare şi cu Spiruieasa supravegheau şi ei nunta, erau şi ei nuntaşi, erau invitaţi „la masă" şi tot timpul se

uitau la dansatori, dădeau sfaturi lăutarilor, să cînte pe rând, „că noaptea-i mare" şi obosesc. Cum ziceam, tata, mama, părinţii mirelui, alte rude care ne ajutau la nuntă, „trepădătorii", adică cei care aveau să servească la masă, bărbaţi şi femei, plecaseră după „hora nunii", aveau multe de făcut, trebuiau să aducă pîinea, cozonacii, cazanele cu sarmale, friptura, vinul, ţuica, mă rog, tot ce ţinea de masă. Mai trebuiau îngrijite şi vitele, că ele nu veneau la nuntă, nu ?

După ce tinerii s-au săturat de joc, lăutarii au cîntat marşul ; toţi cei şase lăutari odată cîntau de răsuna salonul. Băieţii, văzând că se cîntă marşul, au ajutat fetele să se îmbrace, s-au îmbrăcat şi ei, au mai făcut încă o dată urări mirilor şi încet, încet, salonul s-a golit. în locul lor au apărut trepădătorii, care au început să aşeze mesele, sub supravegherea lui domnul Spiru, care ştia rostul lor, că era la el acasă, nu-i aşa ? De jur împrejurul salonului s-au pus mese lungi de lemn, iar în jurul lor canapele. în acest timp, în cămara care se afla între salon şi prăvălie, au început să fiarbă sarmalele, de fapt să se încălzească pentru că fierte erau ele de vineri şi sarmalele, ştiţi cum sînt, cu cît le fierbi de mai multe ori, cu atât sînt mai bune. Cîteva femei începuseră să pună gustările în farfurii — slănină pregătită în mujdei de usturoi, caşcaval, icre, măsline. — iar altele duceau farfuriile pe mesele care se aşezaseră. Unele duceau pahare de ţuică, altele pahare de vin, altele cuţite şi furculiţe. Bărbaţii puneau sticle de ţuică pe masă, socotind să fie cam o sticlă la patru oameni. Farfuriile, furculiţele, cuţitele erau toate ale proprietarului salonului, pregătite special pentru nunţi. Butoiul cu vin, de treizeci de deca, fusese şi el adus şi instalat la locul lui, într-o cămară mai mică, unde nu se făcea foc deloc, pentru ca să nu se încălzească vinul. Primii care au mâncat au fost lăutarii. După ce au dat marşul şi tinerii au plecat, ei s-au aşezat la masă. Au mîncat zdravăn, ca să le ţie toată noaptea şi au băut numai vin, două sticle de vin — aşa hotărîse domnul Spiru, ca să nu se îmbete. Mesele învelite cu feţe albe, de la domnu' Spiru, şi cu farfuriile frumos aranjate, arătau că este o sărbătoare pentru, multă lume.

Cînd totul a fost gata, socrii mari si socrii mici, nunii şi mirii s-au aşezat în cerc lîngă uşa principală, pe unde veneau nuntaşii, ca să le primească urările. Fără nici un semnal anume, oamenii veneau aproape toţi în acelaşi timp, se strigau unii pe alţii când plecau de acasă, aşa că în vreo jumătate de oră salonul a fost plin de lume. într-o parte

s-au aşezat oamenii nunului, în alta ai socrului mare şi în alta ai socrului mic. Socrii, nunii şi mirii s-au aşezat la o masă specială pe care ardeau lumînări groase, puse în nişte suporturi speciale, pe care le avea pregătite domnul Spiru întotdeauna. Altfel salonul era luminat cu trei petromaxe, nişte lămpi mari speciale care ardeau cu benzină şi luminau tot salonul foarte bine.

Trepădătorii alergau între cămara cu bucate şi mesele întinse, să ducă la fiecare ce trebuie. Nuntaşii mîncau şi beau, erau la ţuică şi la gustări acum, lăutarii cîntau, dar jocul încă nu începuse, oamenii nu se încălzise încă pe dinăuntru, bătrânii, ştiţi cum se spune, se-ncălzesc mai greu, şi asta era masa de familişti, tinerii necăsătoriţi nu veneau la masă, pentru ei nunta fusese joi, sâmbătă seara, duminică după masă pînă tîrziu. Acum era rîndul familiştilor. Din când în and, cîte unul, înainte de a da rachiul pe gît, striga către masa mirilor: „să trăiască nunul mare", sau : „să trăiască mirii", sau : „să trăiască socrii", dar deocamdată numai atît. Abia după ce au mâncat gustările şi au băut cîteva pahare de rachiu, începeau cei mai îndrăzneţi să iasă la joc. Se cîntau cântece bătrâneşti, din alte vremuri şi cei care erau buni dansatori dădeau tonul. Trepădătorii îşi făceau lor printre dansatori, ducînd teancuri de farfurii adunate de la mese. în cămară, femei pricepute pregăteau farfuriile cu sarmale, iar cei mai buni dansatori din rîndul trepădătorilor aşteptau să-şi înceapă intrarea în joc. Gînd unchiul Petre, şeful trepădătorilor, dădu semnalul că mesele erau libere, lăutarii dădură drumul la „cântecul sarmalelor". Acum începea adevăratul joc al nunţii. Mesenii s-au retras toţi la locurile lor lăsând mijlocul salonului liber. Cu cîte o farfurie plină de sarmale şi ţinută cu mîinile amîndouă aproape în dreptul capului, trepădătorii intrau cîte unul în salon jucînd. de parcă ţîşneau dintr-o praştie. Cu paşi mici, mişcaţi rapid în ritmul cîntecului, ei dădeau roată salonului trecând prin faţa nuntaşilor. Apoi se adunau în dreptul nunilor şi să te ţii joc. Lăutarii se-nfierbîntau şi ei, îşi făceau curaj unul altuia, cîntau toţi şase de răsuna salonul. Dansatorii se-nvîrteau, ţinîndu-şi fiecare farfuria cu grijă şi cu cit ritmul cântecului creştea, cu atât picioarele lor se mişcau mai repede în paşi abia observaţi. Fiecare pe rînd clădea drumul la o chiuitură pe care o striga tot în ritmul paşilor şi al cîntecului. Zece oameni, cinci bărbaţi şi cinci femei, aveau la dispoziţie întregul salon pentru „dansul sarmalelor", fiindcă rapiditatea dansului îi mîna cînd într-o parte, cînd in alta. Nuntaşii se uitau de la mesele la care

stăteau şi le admirau măiestria, făcînd prinsori pe seama celor mai buni dansatori: care va rezista cel mai mult ? Viorştii trăgeau cu foc arcuşurile pe viori, iar ţambalagiii îşi mişcau mîinile în gesturi scurte şi abia atingeau corzile ţambalelor pentru a accelera cît mai mult jocul. Domnul Spiru şi Spiruleasa, care stăteau şi ei tot la masa mirilor — erau doar naşii cei bătrîni — s-au ridicat de la masă şi au ieşit şi ei în mijloc, dar nu pentru a juca, ci pentru a supraveghea jocul şi a comunica mai bine strigături lăutarilor. Mai în glumă, mai în serios, Vasile Pricepuţii se opri din joc, făcînd semn lăutarilor să tacă şi dădu drumul la o glumă, care i se potrivea lui foarte bine :

„Frunză verde de saschiu,
vai <de ,mine, cîte ştiu
şi mă fmir unde le ţiu !
După uşă într-un cui
nimănuia nu le spui ;
în poiată, sub lopată
şi le mai spui cîteodată 1"

Apoi începu iar să joace, domnul Spiru făcu semn lăutarilor să cînte şi toţi cei zece, cu farfuriile cu sarmale în mîini, se-nvîrteau cu poftă nebună, ştiind că sînt admiraţi de toată nunta. S-a oprit apoi din joc, şi odată cu ea toţi ceilalţi, Leana lui Niţă Herghelegiu, verişoara mirelui, strigă ceva pentru Florica :

„Dragă mi-e fata săracă,
ea cu mîna ei se-mbracă !"

Vezi, doamne, neamurile lui Titi Herghelegiu o plăceau pe Florica, chiar dacă nu era o iată bogată, nu primise cinci, şase pogoane, ci numai trei, şi alea fără acte. Jocul reîncepu şi după cîteva învîrteli se simţi obligată să răspundă cineva din partea miresii. Mătuşa Aneta, soţia lui unchiu' Petre, se opri din joc şi cînd se făcu linişte deplină •dădu drumul strigăturii :

„Foaie vercle mărgărit,
decît cu salbă la gît
şi cu bărbatul urît,
mai 'bine [1]cu gîtul gol
şi cu bărbatul marghiol!"

Masa socrului mare chiui de p'lăcere şi dansatorii îşi continuară iar jocul, pînă cînd lăutarii au dat semne de oboseală şi domnul Spiru ie-a făcut semn cu mina să încheie. Ţambalele tăcură, iar vioriştii traseră de trei ori lung cu arcuşele pe viori, semn că s-a isprăvit cîntarea.

Acum sarmalele puteau fi mîncate, li se cântase cîntecul. Trepădătorii au părăsit jocul, s-au dus în cămară şi au ieşit cu cîte două trei farfurii pe mînă, cîte putea să ducă fiecare şi grăbiţi să servească repede ia toate mesele, se mişcau cu iuţeală. Femeile duceau farfurii cu sarmale, iar bărbaţii sticle cu vin şi numaidecît nuntaşii au fost toţi serviţi şi au început iar să mănînce. Unchiul Petre supraveghea mesele. Trecea uşor, abia simţit, pe la fiecare şi se uita dacă are ce-i trebuie. Din cînd în cînd făcea semn cîte unui trepădător şi-i spunea încet : „Pâine la masa de acolo ; încă o sticlă de vin ia masa de dincolo ; mai du nişte sarmale lui nea Untură, că ştii că-i plac sarmalele." Cînd vreun rnesean îl simţea că trece pe la spatele lui şi se uita ia el, unchiu' Petre îl întreba dacă are nevoie de ceva. „Avem de toate, şi mîncare şi voie bună, trăiască socrii" ! Cei de alături, auzind urarea, răspundeau şi ei, repetînd urarea. De la alte mese, alţi nuntaşi ridicau paharul şi strigau în cor : „Trăiască socrii". Lăutarii cîntau atunci pentru socri „mulţi ani trăiască", de trei ori. Cînd tăceau lăutarii, altcineva striga: „Trăiască nunii", şi iar cîntau lăutarii „mulţi ani trăiască". Apoi altcineva striga : „Trăiască mirii" şi lăutarii cîntau şi această urare. în cele din urmă, unul striga : „Trăiască nuntaşii", iar lăutarii cîntau „mulţi ani trăiască" pentru nuntaşi.

După sarmalele calde şi după vinul care aburea paharele, oamenii simţeau poftă de joc. Lăutarii începeau „hora nunii" în care se prindeau toţi nuntaşii şi mesele rămîneau libere în seama trepădătoriior, care trebuiau să strîngă tot ce nu mai era de folosinţă. în mijlocul horei mari dansau mirii, iar unul dintre lăutari cînta din gură :

„Ce mai lună luminoasă,
ce mai mireasă frumoasă ;
ce mai soare luminos,
ce mai ginere frumos!"

Din horă, bărbaţi şi femei, din partea miresii sau a mirelui începeau să chiuie ca o aprobare la ceea ce spunea lăutarul. Jocul era în toi, oamenii se încălziseră după primele sticie de vin băute, acum, vorba popii cu minunea de la Cana

Galilei, puteai să le dai să bea şi vin prost, că ei nu mai ţineau cont. Dar noi n-am avut alt vin şi toată noaptea s-a băut din acelaşi butoi, care era aşezat în „cămara butoiului", unde nea Vasile Drăguşin umplea într-una stic'îe cu un furtun subţire. Trepădătorii îi duceau sticlele goale de la mese şi el le umplea. Toată noaptea asta a făcut unchiul Vasile. De fapt la toate nunţile se făcea la fel, toţi aduceau butoiul cu ¡treizeci de deca de vin şi din el se bea toată noaptea. La noi nu s-a-ntîmp'lat ca-n Cana Galilei, la început să dai nuntaşilor vinul cel bun, şi pe urmă, după ce oamenii se îmbată, să le dai vin prost, ba zic că Ia noi n-a existat aşa ceva niciodată !

Ei, după ce oamenii au obosit de atîta joc, s-au retras iar la mese. în timp ce ei mai beau cîte un pahar de vin, mireasa dădea darurile. în panere mari, albe de nuiele erau aduse darurile pe care mireasa avea să le împartă nuntaşilor. Doi lăutari, împreună cu mireasa, mergeau la fiecare familie. Mai întîi, se înţelege, darul se dădea nunilor. F'lorica lua din paner darul, unul din lăutari bătea cu arcuşul în vioară să fie lumea atentă, şi aii doilea lăutar arăta darul tuturor mesenilor. „Pentru nunul mare, o cămaşe de noapte cusută cu arnici şi un ştergar de borangic". Punea cămaşa pe umerii nunului, iar ştergarul i-1 lega uşor de gît. „Pentru nuna mare, o cămaşe de noapte şi un ştergar". Şi iar îi punea ştergarul de gît şi cămaşa pe umăr. La fel pentru socrul mare şi pentru soacra mare — părinţii mirelui. Pe urmă venea rîndul celorlalţi nuntaşi care primeau şi ei cîte un ştergar — toate erau cusute şi ţesute de Florica. Fiecare familie care participa Ia nuntă primea un ştergar. Apoi, cu ştergare'e puse ca nişte fulare Ia gît, se-ncingea iar jocul, cu cîntece, cu strigături, cu chiuituri. Gînd lăutarii oboseau, trăgeau iar cu arcuşurile rar peste viori şi oamenii se retrăgeau la mese. După o mică pauză, în care lăutarii se odihneau, iar oamenii se răcoreau cu cîte un pahar de vin, urma friptura, care avea şi ea cîntecul şi jocul ei. Cei mai buni dansatori din sat, soţ şi soţie, apăreau cu cîte o găină friptă şi împachetată frumos, jucînd după „cîntecul găinii". Jucau şi se făceau a nu şti care sînt nunii, întrebau la mese, unde sînt nunii ? Mesenii răspundeau, aici-aici, dar dansatorii cereau bani pentru fiecare găină. „Ia douăzeci de lei de aici", oferea altul, iar dansatorii se făceau că le lasă friptura, dar nu le-o lăsau. în cele din urmă, dansatorii ofereau găinile nunilor, care Ie dădeau şaptezeci-optzeci de lei. Cînd le despachetau, vedeau că găina pe care dansatorul o oferea nunei nu era o găină adevă-

rată, ci o glumă, un fel de păpuşă-cocoş, care avea tot ce are un bărbat. Nuntaşii începeau să rîdă împreună cu nuna, care se lăsa păcălită, că aşa-i la nuntă. Găina oferită naşului era însă adevărată şi întreagă. Cu asta se începea servirea fripturii. Trepădătorii intrau în acţiune şi alergau cu aceeaşi pasiune pe „cîntecul găinii", ducînd da mese friptură, murături, pîine şi alte sticle de vin rece, cu care nuntaşii continuau sa-şi facă şi mai mult chef de petrecere.

în timp ce oamenii mîncau şi beau, lăutarii cîntau cîntece lăutăreşti, în care lăudau vinul şi friptura, plăcerea de a sta la petrecere şi a ciocni un pahar, două de vin sau de a dansa. De la locul lui, cîte un nuntaş trăgea o chiuitură, cînd îi plăcea lui ce zice cîntecul, şi tot aşa, pînă trecea şi friptura.

Acum era rîndul nuntaşilor să ofere daruri. Cei trei viorişti plecau la nun să-l întrebe cu ce-i cinsteşte pe miri. Nunul îi explica vioristului-şef ce dă la masă, iar vioristul striga pentru toată lumea, după ce bătea cu arcuşul în vioară ca să fie linişte : „Nunul mare cinsteşte masa cu o mie de lei şi doi miei la primăvară". „Să trăiască", strigau în cor nuntaşii. Apoi treceau la ceilalţi oameni ai nunului, în ordinea în care erau aşezaţi la masă. După ce îi spunea lăutarului ce oferă, acesta bătea iar în vioară şi cînd se făcea linişte striga : „De la tatăl naşului, domnul Leon Spiru, cinci sute de lei şi jumătate din plata salonului." „Să trăiască", strigau iar nuntaşii în cor. Cel de-al doilea viorist ducea banii la nun, care îi punea peste ceilalţi şi nota şi pe hîrtie. în timp ce al doilea lăutar ducea darul la masa mirilor, primul lăutar îşi continua drumul său : „De la Aurel Spiru, fratele nunului, cinci sute de lei şi un sac de porumb la primăvară". „Să trăiască" răspundeau nuntaşii. Al treilea viorist lua darul şi-l ducea la nun, în timp ce al doilea se întorcea, iar şeful continua : „De la Alexandru Spiru, vărul nunului, trei sute de lei şi o rochie pentru mireasă". „Să trăiască", strigau cu forţă mesenii după care făceau linişte, curioşi să audă ce oferă fiecare. „De la Tudor Poenaru, cumnatul nunii, trei sute de lei şi un purcel". „Să trăiască." După ce termina cu oamenii nunului, treceau la rudele mirelui, începînd cu socrul. „Socrul mare cinsteşte masa. cu opt sute de lei şi doi miei la primăvară". (Nici un nuntaş nu putea să ofere mai mult ca nunul). „Să trăiască", strigau acum, mai a'es rudele Herghelegiilor. Cînd se încheia cu darurile primite şi de Ia rudele mirelui, treceau la rudele miresii. Tata le-a dat tot opt sute de lei, ca şi socrul mare şi cinci deca de vin. Apoi ceilalţi nuntaşi din partea.

miresei, au dat tot aşa, cîteva sute de lei, şi vase de bucătărie pentru viitoarea gospodină : cratiţe, oale, tavi, farfurii, pahare, linguri, furculiţe şi tot ce trebuie la o casă nouă. Cînd s-a strins darul de ia toţi, nunul i-a anunţat pe nuntaşi cu ce pornesc în viaţă tinerii căsătoriţi. „Masă frumoasă, a început el, prin ajutorul nostru, al tuturor celor de faţă şi al altora care n-au putut veni la masa noastră, tinerii Constantin şi Florica Herghelegiu, vor porni cu bine în noua lor viaţă." Nuntaşii erau atenţi şi aşteptau să audă amănunţit despre ce este vorba, fiindcă ce spusese nunul era ceva care se spunea la toate nunţile. „Prin bunăvoinţa noastră, tinerii căsătoriţi au primit în dar : douăzeci şi trei de mii de lei, cinci saci de porumb, trei saci de g'rîu, două duble de fasole, zece deca de vin, şa,se miei, doi purcei, trei cloşti cu pui, un cazan de aramă, o căldare de apa, un ceaun de mămăligă, mai multe cratiţe, oale, tăvi, farfurii, linguri, furculiţe, trei rochii pentru tînăra nevastă, două cămăşi pentru tînărul însurăţel şi o copaie, în care să fie legănaţi copiii tinerilor însurăţei. Să trăiască nuntaşii", a mai zis el şi lăutarii, care trecuseră de mult la locurile lor, au început să cînte „mulţi ani trăiască" pentru nuntaşi. Apoi iar cîntece, şi iar dans, şi iar chiuituri, şi, bineînţeles, iar vin.

în acest timp de mare forfotă, cineva, o rudă a mirelui „a furat mireasa" şi toţi nuntaşii făceau haz de mire că nu se ştie cine i-a furat mireasa. Mirele a trimis doi prieteni s-o caute şi cînd aceştia s-au întors cu ea, mirele a trebuit să le dea o sută de lei şi o vadră de vin pentru serviciul făcut. Şi supărat că i se furase mireasa, a hotărît să-i schimbe îmbrăcămintea. Lăutarii cîntau acum „ia-ţi mireasă ziua bună, de la tată, de la mumă, de la fraţi de la surori, de la grădina cu flori". Era un cîntec trist, vechi, cînd miresele plîngeau la acest moment al despărţirii de familie. Acum rămăsese numai obiceiul şi Florica rîdea, în timp ce două surori ale mirelui o dezbrăcau de rochia de mireasă, cu toate că în jurul ei toţi se întrebau dacă mireasa plînge. După ce Florica s-a îmbrăcat în rochie obişnuită şi cumnatele ei i-au pus şi o basma în cap, semn că a intrat deacum în rîndul nevestelor, cineva a aruncat în sus voalul de mireasă, pentru ca să-l prindă o fată care ar urma să se căsătorească. L-a prins Maria lui unchiul Drăguşin, care era în apropiere.

Cu asta nuntja era pe terminate. Se făcuse ziuă şi trepădătorii invitau nuntaşii la ciorba de potroace. Cuprinşi de oboseală, unii nuntaşi au renunţat la ciorbă şi au plecat acasă. Au plecat şi mirii, căci acum obligaţiile lor încetaseră.

Au rămas pînă la sfîrşit nunii şl socrii, care au mulţumit tuturor nuntaşilor pentru că au fost alături ele tineri, precum şi rudele apropiate. .

Apoi alaiul a pornit spre casa mirelui cîntînd, jucînd şi chiuind. Se dădea de veste satului că nunta era spre sfîrşite. Lăutarii, obişnuiţi cu nopţi nedormite, cîntau cu toţii in urma alaiului, susţinîndu-le pofta ele cîntec. Cînd au ajuns acasă la Herghelegiu, cumnata Ftioricăi Ie ieşi înainte cu o sticlă de rachiu la gîtuil căreia era legată o panglică roşie, semn că mireasa fusese fată. Acum începea ultima parte a nunţii — rachiul. Cur,tea Herghelegiilor devenise loc de dans. Lăutarii cîntau în mijlocul horei, iar nuntaşii, precum şi vecinii Herghelegiilor jucau şi chiuiau. După ce s-a jucat rachiul, nuntaşii, cîţi mai erau, s-au îndreptat spre casa noastră, cu ploşti de rachiu la ei, ca să cinstească pe toţi cei găsiţi în cale. Era străbătut satuil de la un capăt la altul tot de chiuituri, cu jocuri şi cu strigături. Adasă la noi, altă masă cu rachiu de-al nostru, şi alt joc şi alte cîntece.

Luni spre prînz s-au potolit toţi, obosiţi ca după o muncă istovitoare. Lăutarii păreau şi ei sfîrşiţi şi din negri cum erau, deveniseră gălbejiţi. Cei care pînă mai adineauri jucau şi chiuiau nu-şi mai puteau ţine capul sus. încet, încet dispăreau unul cîte unul, căutîndu-şi loc să pună capul jos. Tata dădu mîncare şi apă la vite şi se culcă şi el, frînt de oboseala de-o noapte nedormită şi de grijile care-l apăsau de-o săptămînă. Nunta este petrecere mai mult pentru nuntaşi şi mai puţin pentru socri, care sînt copleşiţi de gîttduri şi de griji. Pentru ei frumuseţea nunţii trăieşte mai ales în amintire. Peste ani de zile cineva îi întreabă : „Ţii minte ce frumos a fost Ia nunta Floricăi ?"

*

Grancea rămase pe gînduri. Zevedei tăcuse. Se uitau unul la altul fără să se vadă. Zevedei îşi retrăia amintirile şi gusta acum farmecul lor, dar mai ales farmecul ace'or ani ai tinereţii lui, fiindcă ceea ce iubim în amintirile noastre na sînt atît faptele care s-au petrecut atunci, cît, mai ales, anii în care aceste fapte au avut loc, anii copilăriei sau adolescenţei noastre, anii care au trecut şi care nu se mai întorc niciodată.

Grancea încerca să revadă filmul acelei nunţi, aşa cum o înţelesese el din povestirea lui Zevedei. Din tot ce ascultase, în mmtea lui rămase vie o imagine a satului acestuia

prin care aleargă sănii trase de cai odihniți, cu clopoței, cu ştergare albe de borangic întinse peste gîturile lor, cu hamuri gătite cu panglici de toiate culorile, sănii cu lume multă şi veselă, care se bucură de fericirea unor tineri căsătoriți şi care ajută cum pot la trăinicia acestei fericiri. Citise şi el prin .cărți sau văzuse prin filme ruseşti sănii trase ,de cai care păreau într-adevăr că zboară, dar întotdeauna crezuse că astea sînt nişte imagini de basm, nu-şi închipuise că oameni atît de obişnuiți şi de reali ca acest Zevedei trăiseră frumusețea unor astfel de întimplări, că toată viața lor se desfăşura în jurul cailor, chiar şi cea spirituală, că aceşti cai intraseră pînă şi în cdlinde. Urmărind în minte alergarea săniilor trase de cai peste aceste pămînturi întinse cît vezi cu- ochii, începu să înțeleagă mai bine dorul țăranului pentru spațiu, cît mai mult spațiu. Auzise pe mulți, ia Bucureşti, povestind cum au venit la ei părinții lor, oameni în vîrstă de la țară, să stea cu „nepoții mai multe zile sau mai multe săptămîni şi după trei-patru zile, plecau, pentru că nu puteau să reziste „să stea la bloc". Acum pricepea că oamenii aceia tînjeau după spațiul lor larg de acasă, iar acolo la Bucureşti se simțeau ca într-o colivie, apăsîndu-i probabil şi lipsa de activități practice.

— Poate că dumneavoastră ați fi dorit să beți o cafea pe ziua de azi ? il trezi Zevedei din gîndurile sale, crezînd că-i obosit. Ştiu că orăşenii obişnuiesc aşa ceva, ca să nu-i apuce somnul, dar noi nu folosim. Noi, cînd ne e somn, dormim : cînd ne e foame, mîncăm ; cînd ne e sete, bem... E mai sănătos decît cu cafeaua.

— Nu-mi este somn, tov Zevedei; mă gîndeam |la ce mi-ai povestit dumneata şi-am rămas aşa pe gî-nduri... Lucruri atît de interesante... .Cît priveşte cafeaua, nici eu nu sînt mare amator. Beau mai mult aşa, din obişnuință, dar dacă n-am, nu-i simt lipsa. Mai ales azi, cînd am băut aici un vin aşa de bun !

— Vinul, tovarăşe Grancea, este cea mai bună băutură. Nu neapărat vinul meu ; în general vinul. Nu țuică, nu coniiac, nu vermut, nu rom şi nici măcar şampanie ! Toate astea sînt băuturi făcute şi parafăcute, chiar dacă unele pornesc tot de la vin şi chiar dacă toate au comun alcoolul. Vinul e altceva, este zeama de struguri pusă într-un butoi. Atît şi nimic mai mult! Natură. Natură vie ! Dia, da, nu glumesc ! Vinul este o băutură vie. Atîta timp cît stă în butoi sau în sticlă, el este viu ! Păstrează în el tot soarele verii şi toate substanțele alea hrănitoare rămîn vii în el. Dacă-fl transporți de la un loc la altul, mai ales pe timp

cald, el suferă. Suferă, şi din această cauză el se transformă. Dacă duci o damigeană de vin de-aici la Bucureşti, ,pe timp de vară, ajungi acolo cu alt vin decît cu cel care ai plecat, îşi schimbă culoarea, îşi ¡schimbă gustul şi, sigur, îşi schimbă şi calitatea. Cîrciumarii de altădată îşi aduceau vinurile noaptea, că era mai răcoare. Treceau Dunărea la Ostrov, cu căruţele fără dric, urcau butoaiele în ele, luau bacul înapoi şi pînă dimineaţa erau cu vinurile acasă, băgate în pivniţe. Vinurile n-apucau să se modifice. Nici tata, nici eu n-am prea Băut la circiumă, decît aşa, foarte rar şi obligaţi de vreo situaţie. Aveam acasă, şi, cînd ne era poftă, beam. Aveam şi vin şi rachiu — rachiu din boştină sau din drojdia rămasă pe fundul butoiului, primăvara. Rachiul îl mai vindeam, mai făceam un ban, dar vinul îl păstram pentru sufletele noastre, pentru că un pahar de vin îţi produce o mare plăcere, fără să te doară capul. Vorbesc de vinurile curate, făcute şi ţinute în pivniţe sau în cramele staţiunilor viticole.

— Cînd ai în casă un vin ca ăsta al dumitale, într-adevăr nu te mai gîndeşiti la alte băuturi, dar eu, care nu am un astfel de vin, trebuie să cumpăr de la Alimentară ,şi vin şi conserve şi coniac şi...

— Atunci, zise Zevedei, hai să mai bem un pahar din vinul ăsta care nu dă dureri de cap şi pe urmă vom mai vedea noi. Grancea urmă îndemnul gazdei sale, gustînd, mirosind, privind şi cîntărind :

— E straşnic, domnule !

XI

—- Vorbeam despre conserve de casă, reluă Zevedei. Noi, ţăranii, am rămas mai în urmă, ne facem .şi azi conserve aşa cum am apucat din moşi-strămoşi. Punem o' putină de viarză cu apă .şi sare, la care mai adăugăm doi pumni de porumb ca să se coloreze mai frumos zeama, şi două, trei gutui, ca să-i dea. un miros mai plăcut şi zicem că am făcut conserve. Murăturile — tot cu apă şi sare ; peştele — tot cu sare ; carnea — tot cu sare; roşiile le punem în sticle cu puţin ulei şi din nou sare ; bulionul îl facem din roşii prin fierbere şi tot cu sare. Fructele le uscăm şi le facem poame, ca să reziste pînă ies cele noi ; ridichile le îngropăm în pămînt şi scoatem din ele cînd avem nevoie... Doar magiunul şi dulceţurile le facem cu zahăr. Am rămas

nişte primitivi. Tăiem găina şi-o facem ciorbă, tocană şi friptură ; tăiem porcul şi-i dam sare la carne sau o pregătim cum aţi văzut... Sigur că ar fi mai sănătos să mănînci carne proaspătă decît sărată, dar noi ne-am obişnuit aşa şi nu ne merge tocmai rău .după cum vedeţi !

La fel şi cu medicamentele : cînd eram copii, mama ne doctorea ,numaidecât singură, cu ce avea şi ,ea în casă, săraca. Răceam — ne făcea o frecţie cu frunte de rachiu şi un ceai de muşeţel şi ne înzdrăveneam numaidecât; ne durea capul — tăia un cartof în felii subţiri, le punea pe fruntea noastră şi le lega cu o batistă ca să rămână acolo vreo jumătate de ceas; ni se apleca de vreo mîncare mai grasă — spărgea o ceapă şi ne-o punea la buric, făcîndu-ne sănătoşi. Tot aşa le-am făcut şi copiilor, la fel se face şi azi în mai toate casele. Unii ne criticau într-o vreme că sîntem superstiţioşi. „Mergeţi la doctor, aveţi încredere ân ştiinţă, renunţaţi la superstiţii, la leacuri băbeşti..." Nu erau leacuri băbeşti. Fratele meu Alexandru, care învăţase mai multă carte, ne explica de ce e mai bună o frecţie cu spirt la o răceală, decît să iei un pumn de medicamente ; ele ce cartoful pus la cap înlătură durerea ; de ce unui om care s-a îmbătat trebuie să-i dai să miroasă balegă de cal, că se trezeşte mai repede, şi aşa mai departe.

Eu n-aş putea să vă explic acum, dar am înţeles de la el că aceste obiceiuri nu erau nişte superstiţii. Iar din practică am văzut că dau rezultate foarte bune. A, cînd boala depăşeşte puterile noastre, atunci alergăm la doctor, că el ştie mai multe şi are medicamente mai puternice, mai bune. Nu vreau să spun că respingem medicina, sau conservele făcute de industrie, doamne fereşte, dar ,nu renunţăm la ce am învăţat — şi pentru că sînt ,la îndemâna noastră, şi pentru că sânt mai ieftine. Aşa-i ţăranul, se conduce mai mult după tradiţie. El merge mai încet, nu se pripeşte. A văzut multe şi cântăreşte lucrurile ;mai atent. El n-ar putea să facă o funie de nisip nici după,model !...

Acum câţiva ani începuse §1 pe-aici pe la noi nebunia •cu slăbiitu'... Tinerele, şi mai ales domnişoarele astea, care veneau de la oraş... Cică pâinea nu e bună că îngraşă omul, auzi dumneata prostie ! Păi dacă poporul ăsta mănâncă •de mii de ani pâine şi slănină cu ceapă, şi brânză... cum vii tu să spui că pâinea nu mai e bună, slănina nu e bună, brânza nu -e bună, ouă fără grăsime, pâine cât mai puţină sau chiar deloc ! Auzi, să nu mănânci pâine ! Eu cred că omul trebuie isă mănânce din toate, din tot ce produce. Păi eu, dacă nu mănânc iarna slănină cu pâine şi cu .ceapă sau cu usturoi,

şi dacă nu beau şi un pahar de vin, abia atunci mă îmbolnăvesc, mă ia gripa, mă iau alte boli. „O să vedem noi cine are dreptate", le-am spus eu la nişte domnişoarte, odată. Şi acum aud că iar s-a schimbat teoria, că este bine aşa cum am zis eu. Păi eu nici nu puteam să cred altfel!

A, cînd e vorba de lucruri practice, care se văd la .lumina zilei, atuncea da ! Pai nu vedeam noi cum arau tractoarele lui Gologan şi cum arau plugurile noastre trase de bieţii cai ?! .Nu vedeam secerătorile lor, batozele şi cîte şi mai cîte ? ! De ~cii3, am zis, hai, domnule, sa facem colectivă, să arăm şi noi cu tractoarele, să .recoltăm cu combinele, să nu se mai omoare oamenii cu coasa, cu secera...

— Dar să vă spun altceva. în timpul războiului, ne pomenim într-o primăvară că ferma Lichireşti a plasei noastre face o treabă grozavă. Ştiţi că fiecare plasă avea o fermă agricolă, cu ingineri agronomi, cu tractoare, cu alte maşini agricole, cu seminţe selecţionate, cu pămînt propriu pentru experienţele lor, cu de toate. Statul încerca să ne dovedească nouă, ţăranilor, că agricultura se poate face şi altfel de cum ştiam noi. Pe terenurile fermei se făceau recolte foarte bune, pămîntuil era arat cu tractorul, semănatul se făcea cu semănători, sămînţa era aleasă din soiuri foarte bune, în sfîrşit totul se făcea pentru a fi model. Dar pe noi nu ne ajuta acest model, fiindcă noi n-aveam nici tractoare, nici semănători, iar ferma nu putea satisface cu maşinile ei toate pămînturile noastre. Cu sămînţă, da, ne mai ajuta, dar puţini oameni >se duceau să schimbe sămînţa lor cu a fermei. Tata s-a dus de cîteva ori şi a făcut treabă bună, a luat o sămînţă de grîu cu bobul mai mare şi mai sănătos. Dar să revin la oile noastre. Deci, într-o primăvară, ferma se apucă de o treabă de nădejde : prin mantie, înainte ca oamenii să fi început aratul, a băgat tractoarele în lunca noastră şi a arat-o ca şi cînd ar fi fost o singură moşie, fără să ţină cont de răzoare. A arat-o din marginea satului, de la casa lui Străţuleţ, pînă la Jirlău şi a semănat-o cu mazăre. Vreo mie de pogoane întinse pe două răstavuri, cam atît avea lunca noastră. Pînă atunci noi puneam mazăre doar în grădină, pentru a avea legume verzi primăvara, nu foloseam mazărea uscată, cum foloseam fasolea, nici nu ştiam că se pot folosi la mîncare boabele de mazăre uscată. Ne-am trezit cu toată lunca arată cu tractoarele şi semănată cu mazăre de soi.

„Statul are nevoie de mazăre uscată şi va cumpăra mazărea Ia un preţ foarte bun", aşa ni s-a spus la primărie. Nu mai zic că în primăvara aia s-a mîncat Ia mazăre verde cît nu se mîncase pînă atunci în zece ani.

A trecut primăvara şi a venit vremea seceratului. Noi aveam două pogoane în luncă, făcuse tata un schimb, dă-duse două pogoane de la „patru jumate" pe două în luncă, să avem pamînt în mai multe locuri, pentru ca atunci cînd nu plouă într-o parte să avem recoltă bună în altă parte. Am plecat la secerat într-o dimineaţă patru inşi şi pîoă la prînz am făcut jumătate. După masă n-am cosit, că se scutură — păstaia de mazăre, ca şi cea de fasole, numaidecît 'plesnea cînd era uscată şi tata nu vroia să piardă niciun bob. De aceea coseam numai dimineaţa, pe rouă. Se cosea uşor, cu coase fără greblă, că mazărea avea paiul sec şi era întinsă pe jos, doar o atingeam cu vîrful coasei şi o strîngeam în grămezi mici chiar din coasă, nu trebuia să mai vie altcineva în urmă s-o strîngă. Am mai lăsat-o vreo două zile în grămezi, după ce am cosit-o pe toată şi apoi am încărcat-o în căruţă şi am dus-o acasă. Am treierat-o cu caii în arie, ca să se păstreze mai bine paiele pentru oi, că la batoză s-ar fi zdrobit de tot paiele. în sfârşit, după ce am terminat cu aria, am dat-o la „machină" şi am ales boabele de pleavă. Cit credeţi că am scos ? Două sute de duble de mazăre, adică peste trei mii de kilograme la hectar, că mazărea e grea şi intră cam şaisprezece kilograme la o dublă. Era o recoltă nemaipomenită pentru timpurile alea. Vestea s-a dus în tot satul şi toţi care aveau pămînt în luncă veneau să ne întrebe dacă este adevărat că am scos o sută de duble la pogon ? Unii aveau câte cinci pogoane în luncă, şi-şi făceau planul că se umplu de bani, dacă vor vinde atâta mazăre statului. După ce s-a recoltat, ce facem cu ea ? Ni s-au dat -nişte substanţe chimice ca s-o gazăm contra gărgăriţelor. Făcea, a naibii mazăre, o gărgăriţă din miezul ei, nu ştiu cum să vă explic, şi trebuia băgată într-o încăpere fără aerisire, c-a să moară oul de gărgăriţă în ea. Am gazat-o, şi ca noi au făcut toţi oamenii. Acum aşteptam să ne cheme ferma şi să ne-o cumpere. Credeţi că ne-a chemat_? Dumnezeu cu mila ! S-a dus tata pe la fermă să se intereseze, şi ăia habar n-aveau !

— N-avem, domnule, unde s-o depozităm !

— Păi, zice tata, cînd aţi semănat-o, nu v-aţi gîndit ce veţi face cu ea ?

— Aţi făcut o socoteală, zice ăla, cîtă mazăre există ?

— N-am făcut, zice tata, să nu e treaba mea.

— Cel mai bun depozit, zice inginerul, este magazia ţăranului ; el ştie cum să se îngrijească de recoltă, ştie s-o păstreze mai bine decît statul şi ştie şi s-o folosească mai

biine. Statul este cel mai prost administrator. Dacă te laşi pe seama lui, mori de foame.

Cînd a auzit tata ce-i spune inginerul de la fermă, n-a mai zis nimic. Asta era şi părerea lui, dar acum i-o spunea chiar un om al statului, şi nu oricine, un inginer. Iar pe vremea aia, un inginer era cineva nu glumă. Tata se dă bine pe lîngă el :

— Şi ce se poate face, domn' inginer, cu mazărea asta, că eu n-am mai avut niciodată mazăre uscată ?

—- Domnule, îi spune inginerul tatii, de parcă tata era domn, nemţii folosesc mazărea ,la mîncare ; o macină şi o mănîncă.

— Nu se poate ! se împotrivi tata. Eu n-am auzit de mîncare din mazăre uscată! Fasole uscată, da, dar mazăre

— Dacă n-am auzit noi, nu înseamnă că alţii n-o pot mînca. Producţia de fasole la hectar e foarte mică în comparaţie cu cea de mazăre, iar ca valoare, mazărea e aproape la fel de bună ca şi fasolea. Aşa că...

— Să zicem că mîncăm şi mazăre uscată, chiar în loc de fasole, se declară tata de acord cu el. Dar mie mi-ajung zece duble de fasole tot anul, iar mazăre am două sute de duble, asta ajunge pentru toată strada, ce să fac eu cu atîta mazăre ?

Inginerul îi făcu un semn cu mîna, ca şi cînd ar fi vrut să vie mai aproape de el, să-i spună ceva, un secret.

— Ştii ce, domnule ? De ce n-ai folosi mazărea la porci ? O macini şi o dai la porci şi în loc să vinzi mazăre, pe care n-o cumpără nimeni, vinzi porci, de care toată lumea are nevoie.

S-a-ntors tata acasă, sâmbăta următoare l-a luat pe unchiul Petre în căruţă, s-au dus la obor şi-au cumpărat zece grăsuni. Şi pun-te cu mazăre pe ei. După un an, la crăciunul următor, a dus tata la obor zece porci năzdrăvani, că nu încăpeau mai mult de doi în căruţă. Şi-a achitat toate datoriile şi i-au mai şi rămas jumătate din bani.

Şi uite-aşa cu statul, tovarăşe Grancea. Cînd era la ananghie, statul încerca tot felul de soluţii : ba punea impozite pe te miri ce, ba le mărea pe cele deja existente, ba •te obliga să faci ce nu mai făcuseşi, să semeni mazăre sau bumbac, deşi tu n-aveai nevoie nici de una nici de alta. Păi altă ispravă a statului a fost cea cu bumbacul, bine că mi-am adus aminte. Tot pe la începutul războiului, dacă nu chiar înainte cu vreo doi ani, cînd începuseră concentrările — ordin ca un sfert din pămînt să fie semănat cu bumbac, de către tot omul. Nu se mai pomenise pe la noi,

ca cineva să pună bumlbac, nici nu ştiam cum să-l cultivăm, în sfîrşit, au fost chemaţi oamenii la primărie să li se dea sămînţă, adusă de la fermă, şi au fost învăţaţi cum trebuie semănat, cum trebuie prăşit şi mai ales cum trebuie cules.

— Cu asta ne îmbogăţim, spunea rîzînd Ghiţă Dise, primarul de-atunci al comunei, om harnic şi foarte priceput şi el în agricultură, că era om din sat de-aici, era de-al nostru. Nu mai pusese nici el bumbac şi făcea haz de idee. Oamenii l-au semănat nu atît pentru a respecta legea — că n-aveau ce să le facă dacă nu voiau sa semene bumbac, cu ţăranii nu se putea pune statul cînd era vorba de lucratul pămîntullui. Nu putea nimeni să-i oblige să semene ceva sau altceva. Aici, ţăranul, se dovedea cel mai puternic om. Statul putea să-i determine cînd era vorba să meargă la armată, la război, dar cu munca pămîntului ce era să le facă ? Nu putea să vie cineva şi să-i forţeze să muncească, să stea lîngă om şi să-i zică „sapă, mă !" Ar fi trebuit să aducă tot atîţia jandarmi cîţi ţărani erau. Şi-atunci, unde ieşea statul ? Deci nu de teama legii oamenii au pus bumbac, ci pentru că se gîndeau că cine ştie de unde sare iepurele.

Tata a semănat trei pogoane de bumbac, ceva mai puţin de un sfert din pămîntul pe care-l aveam. Nu de alta, dar trebuia să semene grîu şi porumb pentru atîtea guri, plus orz şi dughie pentru cai. Ce să vă mai spun, tovarăşe scriitor! Am semănat bumbacul şi după două săptămâni a început să iasă, ici şi colo cîte un fir. Veniseră ploile de primăvară şi arătura prinsese o coajă groasă, că nu-i dădea voie să iasă firului de bumbac firav. Se gălbejise planta sub coaja arăturii. Aici nu ni se spusese ce trebuie făcut şi oamenii au făcut ce-au crezut ei. Au început să-l prăşească uşor şi unde nu era nici o speranţă ca să-şi revie, s-au semănat alte cuiburi din sapă. Tot cîmpul era plin de oameni care cîrpeau bumbacul, că era treabă migăloasă să umbli cu sapa şi să semeni a doua oară acolo unde n-a ieşit prima dată. Dar a trecut şi asta, că timpul trece chiar dacă nouă ne merge bine, chiar dacă ne merge prost. A venit toamna şi prin septembrie a-nceput să se deschidă nişte gogoşi şi să iasă din ele o vată de toată frumuseţea. Hai la cules bumbacul. Dar cum ? Cu cîte un şorţ în faţă, mergeam toţi printre rînduri şi luam cu mîna vata de pe gogoaşa deschisă. De la un cap la altul al locului, am umplut fiecare şorţul cu bumbac şi abia dacă am făcut un sac, pentru că fiecare plantă avea doar două-trei capsule deschise. Aţi în-

țeles necazul nostru ? Bumbacul trebuia cules în fiecare săptămînă, capsulele se deschideau pe rînd, mai întîi cele de jos şi pe urmă cele de sus, iar noi trebuia să trecem prin el de cel puțin zece ori în zece săptămîni. „In septembrie începe culesul bumbacului", scria în instrucțiuni, fără a specifica pînă cînd durează acest cules. Oamenii glumeau pe seama îmbogățirii prin bumbac, schimbau păreri cu privire la noua recoltă, îşi făceau curaj unul altuia şi trimiteau copiii în fiecare saptămînă să mai adune ce a înflorit. Pe la jumătatea lui octombrie au început ploile de toamnă. Nu se culeseseră decît vreo trei-patru rînduri de vată, mai puțin de un sfert, grosul capsulelor erau închise. Ploile mai stăteau, mai porneau iar, la porumb se culegea foarte bine, dar capsulele bumbacului stăteau tot închise, căci soarele nu prea Ie zîmbea. A venit noiembrie cu ploi şi mai multe şi bumbacul nostru să se mai deschidă, pace ! Trebuia făcut ceva, că s2-apropia zăpada. Nu ştiu a cui a fost ideea să se adune capsulele cu totul şi să fie ținute la cald pînă se desfac, iar cînd se desfac să Ii se adune vata. Aşa am făcut şi noi. Ne-am dus cu toții, că era treabă uşoară de copii, şi în două zile am adunat toate gogoşile, am umplut două căruțe de capsule nedesfăcute, le-am băgat o parte în casă, pe sobă, pe după sobă, că aveam un loc între sobă şi perete unde stăteam noi copiii Ia căldură, iar restul le-am adăpostit în saivanul oilor, că oile veneau acasă abia la Sfîntu' Nîculae. Pe măsură ce se desfăceau capsulele de pe sobă, scoteam vata din ele şi aduceam altele mai verzi din saivan. Dar vata asta nu mai era aşa frumoasă ca prima, pe care o eulesesem direct din cîmp ; era galbenă şi bătută, nu ajunsese la maturitate, era scoasă forțat. Dar a mers. încet, încet am desfăcut-o pe toată şi am pregătit-o de vînzare. Prima vată a oprit-o mama pentru casă, că era foarte frumoasă şi a folosit-o Ia țesut pînză, ieşea o pînză frumoasă, albă şi moa^e din ea, mai moale decît cea de borangic. Restul l-am dus la vînzare, că se organizase la primărie un centru de colectare. Cînd am făcut socoteala, ne-am dat seama că am ieşit foarte prost cu el. După trei pogoane de bumbac n-am luat nici cît după două de grîu sau de porumb, iar ca muncă şi migală, ce să mai vorbim. Al doilea an n-a mai pus nimeni bumbac, decît aşa, de formă, cîte o jumătate de pogon, ca să aibă pentru casă, cu gîndul că dacă e toamna mai lungă şi sa face, bine, dacă nu, pierderea nu e prea mare. Rezultatul a fost acelaşi: un sfert din vată se aduna de pe cîmp şi era frumoasă, restul se aducea acasă sub formă de capsule închise şi se dezghioca la căldura

sobei. Vata frumoasă era păstrată pentru casă, cealaltă se vindea statului, dar probabil ca era foarte puțină față de nevoile statului. Nu ieșea la socoteală ce voia statul și ce putea face țăranul. Au urmat amenințări, că o să amendeze lumea, că o să se facă, că o să se dreagă, dacă nu seamănă un sfert din pămînt cu bumbac. Degeaba ! Oamenii semănau ce le aducea lor venituri mai bune și de ce aveau ei nevoie.

Dacă au văzut că nu ies la nici un rezultat cu țăranii și că n-au ce 'să le facă, fiindcă ce putea să le facă ? au schimbat legea. Au făcut altă lege, prin care scutea de război pe cine punea cinci pogoane de 'bumbac. Ei, ca să pui cinci pogoane cu bumbac mai întîi trebuia să le ai. La război erau concentrați mai ales oamenii tineri, care nu aveau cinci pogoane pentru bumbac. Ei abia aveau cinci pogoane toate. Unii au luat în parte de Ia Gologan, că pe stat nu-l interesa dacă e pămîntul tău sau al altuia, lui trebuia să-i faci dovadă că munceşti cinci pogoane cu bumbac şi să-i dai producția de pe ele. Au luat cîțiva cîte zece pogoane, cinci pentru ei, cinci pentru boier, şi au scăpat de război, dar cei mai mulți oameni au plecat pe front.

De la noi din familie au plecat nenea Costea şi nenea Ştefan, precum şi cumnații mei, Victor, soțul sor-mi Neta şi Titi Herghelegiu. Au plecat pentru trei şi patru ani ; a fost o jale în casă, că ordinele de chemare le-au venit la toți odată, în aceeaşi zi şi ei, ca nişte copii, ce credeți c-au făcut, au venit la noi acasă, adică la mama şi la tata. Oameni în toată firea, aveau şi ei copii, cum au primit ordinele şi-au luat nevestele şi au venit la noi. De fapt aşa au făcut toți, în tot satul — s-au dus la părinții lor. Săracii oameni nu mai fuseseră la război niciodată şi cînd au primit ordinele să se prezinte în douăzeci şi patru de ore la regimentele de care aparțineau, n-au mai ştiut ce să facă. Cum au deschis gura să spună că pleacă la război, mama, săraca, a-nceput să plîngă, de parcă ştia că se duc la moarte sigură. Au început să plîngă şi nevestele lor, pe urmă şi ei, şi noi copiii — era o jale de nedescris la noi în casă. Tata, care era printre şirile de paie, ea întotdeauna, a venit şi el să vadă ce se întâmplă.

— Hai, că n-o fi sfîrşitul lumii, se adresă el tuturor şi reuşi să ne facă să tăcem şi ¡să ne gîndim că, într-adevăr, n-o fi chiar sfîrşitul lumii.

— Au mai fost războaie şi n-a murit toată lumea ; n-o muri nici acum toată, continuă el.

Tata fusese la război, luptase şi la Mărăşeşti, doi ani de zile n-a văzut casa şi s-a-ntors întreg. Dar nu ;se mai întorsese unchiul Tudor, fratele cel mai mare al mamei, nu se mai întorsese unchiul Andrei, fratele mai mic al tatii, iar Jianu, o rudă mai de departe a noastră, se-ntorsese fără un picior. Tuşa Mariţa, nevasta lui unchiu' Tudor, a rămas singură cu patru copii. A primit şi ea lot de zece pogoane ,ca şi tata, dar ce s-a mai chinuit, săraca, pînă ,s-au ajuns copiii de muncă. O mai ajutam noi, se mai ajuta cu unchiul Petre, dar .ştiţi cum este, fiecare are necazurile lui. Aşa că tata avea dreptate, dar şi cei care plîngeau aveau dreptate să plîngă şi să se teamă.

— Fiţi tari, mă băieţi, mă, îi îmbărbătă tata, că o să primiţi şi pămînt cînd vă-ntoarceţi din război. Statul trebuie să dea pămînt la oamenii care luptă pentru ţară, ca şi în războiul ălălalt. Trebuie să plătească cu ceva şi boierii, că stau acasă, iar statul n-are încotro şi Ie va ajusta moşiile, în timp de război, statul poate ¡să ia şi măsuri mai tari, aşa că n-o să le mai meargă boierilor. Să vă întoarceţi voi sănătoşi de-acolo şi să vedeţi c-o să fie bine !

...N-au avut ce face şi s-au dus la război, aşa ,cum s-au dus mai toţi oamenii tineri din sat...

Dar deocamdată, după ce ne-am săturat de plîns, mama s-a apucat să facă mîncare, că au rămas toţi la noi toată noaptea ; am stat de vorbă, de parcă privegheam un mort. Tata mai povestea cîte ceva din războiul celălalt şi fiecare îşi dădea cu părerea cum ar putea fi războiul acum. A făcut mama o mămăligă în ceaunul mare, a scos eîteva felii de brînză, o strachină cu unt, a smîntînit vreo trei oale cu lapte, a făcut ochiuri pentru toată lumea şi ne-am aşezat la masă, pe unde am putut, dar nimeni n-a mai mîncat cu pofta de altă dată, nimic nu mergea cum trebuie, nici ouăle, nici brînza cu unt, nici laptele bătut care altădată aluneca foarte uşor. Mama, săraca, nici n-a mîncat, s-a apucat să facă pîine, a muiat aluat ¡cît ar fi făcut pîine de două ori, ca să crească mai repede şi să facă mai multă cocă. După ce a pus aluatul la muiat, cu apă caldă şi cu făină de cozonaci, adică foarte bună, ne-a luat pe mine şi pe Niculae să prindem nişte găini. I-am lăsat pe toţi în casă şi-am plecat, oarecum bucuroşi că putem face şi noi ceva pentru fraţii şi cumnaţii noştri. Am prins patru găini, le-am tăiat, mama a fiert apă de le-a opărit, a chemat-o şi pe Floriea să-i ajute la curăţat, au venit şi cumnatele mele pînă la urmă, au pregătit cuptorul şi au băgat la fript patru găini, pentru patru ostaşi. Mama fugea, săraca, ba încoace, ba încolo, mai discuta eu nevestele tinere,

dar ele nu se pricepeau la toate, nu se gîndeau mai departe, erau poate şi copleşite de necaz, mama le-ntrebă, „dar traiste au, în ce-şi iau mîncare ?" De unde să aibă ceva special ! Numaidecît, biata mama a scos din ladă nişte pînză albă, a croit la repezeală patru traiste, a dat la fiecare dintre femei ace şi aţă albă să coasă traistele, să le coasă numele pe ele cu aţă roşie, să le facă baieră ca să le strîngă la gură — treburi femeieşti. între timp s-a făcut aluatul ; cine frămîntă pîinea ? — că trebuia să fie o copaie plină de cocă. Mama nu mai frămîntă de mult pîine, mai ales cînd era aşa multă cocă în copaie cum trebuia să fie atunci. S-a apucat Florica ; Mama îi făcuse semn să frămînte ea, că era mai tînără. Eu îi dădeam apă caldă şi ea, cu mîinile amîndouă, lua făină şi o amesteca cu apă şi cu aluatul care crescuse şi se făcuse mare cît o pîine. Apoi începea frămîntatul, ca să se amestece bine aluatul în toată coca din copaie. A frămîntat Florica vreo jumătate de ceas, apoi a învelit viitoarea pîine cu un ştergar mare, peste ştergar o pătură şi a aşezat-o în pat să se dospească. între timp s-au făcut şi găinile şi acum iar stăteam toţi şi mai ascultam ce «puneau cei mari, noi nu îndrăzneam să spunem nimic, numai cei care plecau la război vorbeau, ei şi cu tata. Noi, ceilalţi, ascultam şi eram atenţi la mama, că ne mai făcea cîte un semn să mai aducem ceva, să mai facem ceva.

Pe la miezul nopţii pîinea crescuse bine şi Florica a-nceput s-o pună de-a mînă. Lua o bucată de cocă, atît cît trebuia să fie o pîine şi o frămîntă iar, o mai dădea prin făină, o mai frămîntă, pînă ajungea la mărimea şi la forma care trebuia. Apoi punea fiecare pîine la locul ei în căpistere, tot pe ştergare, şi o lăsa iar să mai crească, pînă cînd se ardea cuptorul. O parte din cocă, preţ de vreo trei pîini, a luat-o mama şi s-a dus cu ea, de-a făcut-o scovergi. Spre ziuă totul a fost gata — şi pîinea, şi scovergile, şi traistele, şi găinile, şi cîte cinci ouă fierte pentru fiecare, şi cîte o felie de brînză spălată şi scursă. Biata mama se simţea mai uşurată şi mai liniştită, ea făcuse tot ce putea face mai bun pentru copiii ei, făcuse tot. Ce-ar mai fi putut face acum ? De oprit, să nu plece la război, ea nu-i putea opri, era peste puterile ei, de fapt nici nu-şi punea o astfel de problemă şi pentru că-i vedea pe toţi obosiţi, găsi că-i bine să-i îndemne să se culce puţin, „că cine ştie ce-i mai aşteaptă" !

Ne-am trîntit fiecare pe unde am apucat şi-am dormit adînc, pînă s-a ridicat ¡soarele sus. Cînd ne-am sculat, de peste tot, oameni tineri, cu traiste în spate, se-ndreptau spre oraş. Tata a pus caii la căruţă şi după ce ne-am luat rămas

bun de la fraţii şi cumnaţii mei, s-au urcat toţi şi au plecat. Tata l-a lăsat pe fiecare la regimentul lui şi s-a-ntors acasă cu căruţa goală. Mama, care sperase într-o minune, cînd a văzut că tata s-a-ntors singur, a-nceput să plîngă mai tare ca la început. Abia acum înţelegea mai bine că ei plecaseră cu adevărat, pe un drum atît de lung şi atît de greu !

Noi ne-am văzut de treburi — şi noi şi toţi oamenii din sat, că ce era să facem, doar nu era să stăm cu braţele în sîn şi să plîngem la nesfîrşit. Mai ales că, ştiţi cum este, cînd te iei cu treaba, mai ,uiţi de necazuri.

Plecase la război şi Gligore şi Ion ai lui nea Vasile Toroipan şi doi gineri ai lui, unul din neamul Arpăşenilor, altul din neamul lui Tunsu, rămăsese doar Iancu, şi tuşa Stanca, după ce plînsese de se omorîse că-i plecaseră doi feciori şi doi gineri, acum se temea să nu-i vie rîndul şi lui Iancu.

— Nu-1 las să plece pe Iancu, de s-ar întîmpla orice, plîngea biata femeie mai tîrziu, cînd se zvonise că vor lua şi contingente mai mici decît cele care trebuiau să plece normal.

Se gîndea că a dat destul doi feciori şi doi gineri, dar se mai gîndea şi la faptul că dacă pleacă şi Iancu, nu mai are cine să le muncească pămîntul, că ei nu mai puteau. Pînă la urmă aşa s-a şi întîmplat, Iancu trebuia să plece în 1944, dar a plecat în 1943, cu un an mai devreme, fără ca vreunul din fraţi să se întoarcă în acest timp. A fost o jale în tot satul, cînd a plecat leatul lui.

De cîte ori pleca o serie nouă la armată, răscolea tot satul. Flăcăii, înainte de plecare, umblau prin sat în cete şi cîntau cîntece de jale şi de blestemate a războiului, nu ştiu cum apăreau atîtea cîntece, că pînă atunci nu le mai auzisem nici eu şi nici alţii. Cîntau seara pe străzi de se auzea în tot satul, femeile care aveau 'băieţi sau bărbaţi în război începeau să plîngă şi să se zbuciume, ceva le spunea că nu se vor mai întoarce sau că se vor întoarce răniţi. Nu se mai făceau baluri, nu mai era horă în sat, toată lumea se gîndea la cei plecaţi şi urmăreau poştaşul cînd venea la ora prînzului să Ie aducă vreo veste. Pe strada lui Bălan stătea Mituş al lui Gheorghiu, care avea un acordeon şi seara ieşea pe prispa casei şi-ncepea să cînte nişte cîntece de ţi se rupea inima. Cum începea el cîntecul, începeau băieţii si fetele să se ducă spre casa lor ; se aşezau pe prispă, umpleau prispa omului. Şi el cînta întruna. N-avea mamă băiatul, iar bătrînul Gheorghiu venise din războiul celălalt fără un picior. Trăiau şi ei cum puteau, doi bărbaţi, şi Mituş învăţase singur să cînte la acordeon. Acum, fără să-i zică cineva, ieşea

seara şi cînta pentru toți cei rămaşi singuri acasă. Seara se auzea în tot satui cîntecul lui, încît cei care nu se duceau Ia el să stea pe prispă şi să asculte ce cînta, îl ascultau de Ia ei de acasă. Parcă era pentru tot satul cîntecul Iui, întreg satui asculta ce cînta el, cîntece de jale, care făceau pe mame şi pe neveste să plîngă şi să-şi descarce necazurile, să-şi uşureze sufletul.

In toamna cînd trebuia să plece şi Iancu Toroipan, chiar înainte de-a le veni ordinele de chemare la cei din leatul lui, Iancu era foarte necăjit. Venea seara la mine şi mă lua să mergem prin sat, era mîhnit, ar fi vrut să-mi spună ceva şi nu putea, sau nu ştia ce, cred că nici el nu ştia ce-i cu el, pînă cînd, într-o seară, mi-a spus că el va pleca în armată, poate chiar la război după ce-şi face stagiul, poate nu se va mai întoarce niciodată de pe-acoio şi Maria... îl înecase suspinul şi nu mai putuse vorbi, dar eu am înțeles durerea lui, l-am asigurat că Maria ține foarte mult Ia el, eu ştiam şi de Ia ea şi de la tuşa Tudora că Maria nu se va căsători niciodată cu altcineva. El mă întrebă dacă n-ar fi bine să se căsătorească ou ea înainte de-a pleca, avea douăzeci de ani, ar fi putut-o face, dar şi s-o lase pe urmă şi să plece, nu ştia nici el şi nu numai că nu ştia, dar nu se putea limpezi ce-ar însemna plecarea lui, pentru cît timp, sau poate pentru totdeauna...

Doamne, ce poți să-i spui omului în asemenea împrejurări, cîncl nici tu şi nici alții nu ştiu în timp de război ce va fi poimîine. Pe această nelinişte i-a venit ordinul de încorporare, stagiu militar cu un an mai devreme, trebuia să plece în zece zile. Toată ziua a stat încuiat în casă, n-a vorbit cu nimeni, n-a mîncat, stătea în pat cu fața în jos şi cu capul într-o pernă. La început, tuşa Stanca a crezut că doarme şi !-a lăsat în pace, dar cînd a văzut că nu s-a sculat nici la prînz să mănînce, s-a dus peste el şi 1-a sculat, el a zis că-i obosit şi vrea să doarmă şi atunci femeia 1-a lăsat în pace, ce era să-i facă. Seara a venit la mine, m-a strigat încet la poartă, m-a luat cu brațul de după gît şi-am plecat în întuneric, parcă se ferea să nu-1 vadă cineva, parcă avea ceva de ascuns. Nu spunea nimic, nici eu nu spuneam, nu ştiam ce să-i spun ca sa-i facă plăcere, l-am luat şi. eu cu brațul pe sub brațul iui şi mergeam agale. La un moment dat el a început să cînte ceva încet, de parcă se încerca, apoi mai tărişor, dar fără convingere, pînă cînd a dat drumul cu toată forța unui cîntec pe care nu-1 mai auzisem niciodată. Nu ştiu dacă era un cîntec, sau era un plînset, un plîns de du-

rere şi de deznădejde, da, cred că asta era în cîntecul lui, deznădejdea din sufletul lui chinuit. Asta făcuse el toată ziua, plînsese un .cîntec, iar acum, pe stradă, cînta un plîns greu. Mi-am dat seama de la început că era o despărțire de Maria, o despărțire pentru mult timp sau pentru totdeauna. N-o pusese pe ea în cîntec, a crezut că nu se cade să ştie lumea că-i durerea lui, nici nu era numai a lui, era a satului întreg, dar mai ales a celor care plecau la război:

„Auzi, Leano, trenul vine,
da, trenule, da, şi-am să mor !
Şi mă ia 'de lingă tine,
da, trenule, da !
Şi mă duce-n țări străine,
da, trenule, da, şi-am să mor!
Unde nu cunosc pe nime,
da, trenule, da !

Durerea mare venea parcă nu din cuvinte, cît din jalea pe care o răspîndea vocea lui care plîngea, nu cînta. Am trecut pe la Mituş Gheorghiu, care cînta din acordeon ; cînd l-a auzit pe Iancu cîntînd, el a tăcut. A tăcut aşa, preț de cîteva minute, şi pe urmă a-nceput să-l urmărească cu acordeonul, încet, încet, pînă a prins şi el cîntecul. Iancu cînta în drum, sprijinit pe mine şi Mituş pe prispă cu acordeonul, în mijlocul unei mulțimi.

După ce şi-a terminat cîntecul, am plecat pe alte străzi, au venit cu noi şi Viță, şi Mitu, şi Panait, mergeau în urma noastră fără să vorbească, mergeau tăcuți, ca după un mort, Iancu tăcuse şi el, mergeam fiecare cu gîndurile noastre, deşi fiecare îl aveam în minte pe Iancu şi necazul lui. Mituş cînta întruna la acordeon cîntecul învățat chiar atunci de la Iancu, melodia lui ne urmărea peste tot, ba cineva cînta chiar din gură, cu cuvinte, pe care le reținuse de la Iancu.

Ne-am dus pe strada Drăguşenilor, am străbătut întreg satul fără nici o țintă, mergeam la întîmplare, parcă am fi vrut să-l ducem pe Iancu să-şi ia rămas bun de la sat. La un moment dat Iancu a-nceput iar să cînte cîntecul lui de plecare la război şi de moarte, de ieşea lumea la poartă, să vadă cine cîntă. Maria n-a ieşit, mi-a spus ea mai tîrziu, nu putea să iasă, plîngea tot timpul şi a avut tăria să nu iasă, s-a dus în casă zicînd că se culcă, Iancu nici el n-ar fi vrut să se-ntîlnească cu ea atunci, parcă şi-ar fi vorbit, el voia să cînte ca să se răcorească şi nu i-ar fi plăcut o întîlnire în starea sufletească în care se afla.

Ce curioase lucruri, domnule ! Chiar în seara aia de neuitat a prieteniei mele cu Iancu, cînd am colindat tot satul şi cînd ştiam că el este bolnav de suflet şi că poarta în el o mare durere, chiar atunci eu mi-am dat seama că am intrat în rîndul flăcăilor. Faptul că o nouă serie pleca la armată mă făcea să cred că altă generaţie se ajunge şi că în această generaţie voi intra şi eu. Nu-mi spuneam asta ca o bucurie, constatam doar, cred că atunci nici nu-mi dădeam seama foarte clar ce se-ntîmplă cu noi, cei care urma să intrăm în viaţă, dar, aşa, pe neştiute, îşi făcea loc şi. gîndul că voi fi şi eu flăcău. Mă ridicam pe durerea iui Iancu — deşi nu eu făceam asta, ci viaţa, întîmplările, războiul. Era ca şi cum, cînd moare un comandant în război, altcineva îi ia locul, *trebuie* să-i ia locul. Dar acest nou comandant se bucură el de moartea înaintaşului său ? Eu nu numai că nu m-am bucurat, dar am simţit că se rupe ceva în mine ! Şi totuşi...

Peste zece zile Iancu a plecat. L-a oprit la un regiment din Călăreţi, aproape de casă, deci, şi asta i-a mai liniştit pe părinţii lui, cu toate că timp de o lună de zile, pînă a depus jurămîntul, nu i-a dat nici o învoire. După depunerea jurămîntului, îl mai învoiau în cîte o duminică şi el se. repezea acasă, venea dimineaţa, iar seara îl duceam eu cu căruţa, înainte de ora zece cînd suna stingerea el trebuia să fie acolo, la cazarmă.

Parcă nici plecarea fraţilor mei nu mă duruse atît de tare, ca despărţirea de Iancu. Nenea Ştefan, nenea Costea îmi erau mai străini, fiind cu cincisprezece sau cu paisprezece ani mai mari ca mine, şi, vă daţi seama, eu eram legat mai mult de Iancu decît de ei.

Ultima noastră faptă importantă fusese chiar în vara dinaintea plecării lui în armată. Hotărîsem să mergem într-o seară la peşte. Dar ca să nu se ducă vorba în sat, ne-am înţeles să nu mai luăm şi pe alţii, din alte familii, adică. Ne-am dus eu cu Niculae şi Iancu împreună eu un nepot al său, băiatul sorei sale căsătorită cu Gheorghe Tunsu, un flăcăiaş de paisprezece ani. Am plecat într-o sîmbătă noaptea, cînd ştiam că oamenii, chiar dacă au ceva funcţii, mai petrec şi ei. Am pus caii la căruţa noastră, am legat capacele roţilor cu nişte cîrpe, ca să nu se audă, şi am plecat cînd s-a înserat bine. Am coborît căruţa în albia largă a Jirlăului, am pus cailor fîn în faţă, rămînînd înhămaţi la căruţă şi Niculae a rămas să păzească, adică să ne dea nouă de ştire în caz că apare cineva, că nu era voie să prinzi peşte aşa, cine vrea şi cînd vrea. în caz că apărea cineva, ei pornea

căruța ca și cînd ar fi mers la o treabă, iar noi stăteam nemișcați în apă, pînă trecea pericolul. Ceilalți trei am plecat în lac, cu cîte un sac legat după gît și cu o plasă cam cît o pătură de mare. Tudorel Tunsu pleca înaintea noastră, cam la douăzeci de metri, și venea apoi spre noi, făcînd cu mîinile amîndouă valuri, ca să dea apei o direcție. Eu cu Iancu țineam plasa de capete și mergeam încet spre Tudorel, aplecîndu-ne cu partea de jos a plasei pînă spre fundul lacului, ca și cînd am fi făcut un baraj — nu știu dacă mă-nțelegeți ? Cînd ne întîlneam la jumătatea drumului cu Tudorel, strîngeam plasa, o ridicam și adunam peștele din ea și-l puneam in sacii pe care-i aveam legați după gît. Numai crap mare alegeam, de Ia două kilograme în sus, celui mic îi dădeam drumul înapoi în apă. Am tras așa vreo două ceasuri, pînă am umplut sacii, pe care-i tîram după noi prin apă și pe care i-am dus la căruță, descărcîndu-i direct în dricul căruței pe care Niculae îl maturase bine pînă atunci. Ne-am mai dus o data, și încă o dată, pînă a-nceput să se ivească zorii. Căruța era plină de pește barosan, care se zbătea încă să sară din căruță. Frînți de oboseală — ne luptasem toată noaptea cu apa adîncă pînă Ia gît — ne-am așezat pe marginea dricului cu picioarele atîrnate și am pornit încet, să nu dăm nimănui de bănuit. Am ajuns acasă înainte de răsăritul soarelui. Tata se uita pe drum după noi, i se părea că am stat prea mult și se temea să nu ne fi prins gardienii. Cînd ne-a văzut, a deschis poarta, noi am intrat, tata a-nchis repede poarta la loc și ne-a făcut semn să tragem căruța după șira cu paie, să nu fie cineva curios, că de-acum oamenii începeau să circule. Am dezhămat caii frumos, i-am legat Ia iesle, le-am dat să mănînce și apoi ne-am văzut de treabă. Am dat tot peștele jos pe iarbă, o grămadă mare, cît scoteau pescarii într-o barcă, și l-am lăsat pe Iancu să facă împărțirea. Tata și-a căutat de treabă în curte, în partea dinspre stradă ; în caz că cineva ar fi vrut ceva, el îi răspundea imediat.

Iancu a făcut patru grămezi, cît mai egală una cu alta, și pe urmă ne-a invitat să alegem, după principiul nostru țărănesc, obicei vechi din străbuni, că cine face împărțeala, ia ultima grămadă rămasă, în situația noastră, că eram numai patru oameni, am zis că nici noi, nu ne simțim bine să alegem, s-ar fi crezut că le luam pe cele cu pește mai bun și-am propus să tragem la sorți. Ne-am luat fiecare partea noastră și pînă spre prînz am tot curățat la pește. A făcut mama o ciorbă de cap de crap și o saramură de crap, de-am omorît o mămăligă cu ele. Restul peștelui l-am pregătit pentru iarnă,

vreo treizeci de crapi, unul mai mare decît altui. Ah, ce peşte, doamne, că nu ştiu dacă de-atunci am mai avut atîta peşte odată, şi aşa de mare...

*

— Dacă înţeleg eu bine, tov Zevedei, oamenii de pe aici îşi aranjau veniturile şi dincolo de ceea ce le permitea legea, este adevărat ?

Zevedei rămase pe gînduri, nu pentru că s-ar fi văzut surprins într-o situaţie fără ieşire, cît pentru a-şi formula un răspuns cît mai clar şi ,mai convingător. Ar fi vrut să aibă şi el o formulă, un proverb, o maximă din cîteva cuvinte care să sintetizeze ceea ce gîndea el despre această problemă, dar cum nu găsi încă una, zise bătăios :

— Dumneavoastră vă miraţi că patru tineri s-au dus într-o noapte într-un lac să prindă peşte, în afara legii ! Pai toată balta asta de la noi era jumătate a statului, jumătate a boierilor Gologan. Şi cele şapte-opt sate care se-ntindeau pe .malul lacului trebuiau să se căciulească la aceşti doi. stăpîni. Dacă treaba era cinstită, adică dacă fiecare familie avea pămînt cît îi trebuie, cît avea nevoie ca să poată ,trăi, atunci gestul nostru ar fi fost de condamnat. Dar aşa, cînd tu, stat, nu-mi dai oît îmi trebuie, eu ce să fac ? Să jrămîn la cît mi-ai dat tu, şi să rabd de foame ?

— în mod normal cum vă procuraţi peştele, despre care mi-ai spus în mai multe rînduri că era unul din alimentele de bază ale oamenilor de pe .aici ?

— Peştele era mîncarea săracului, domnule ; cînd n-avea omul ce mînca, mînca peşte, pe care i-l aducea în sat, la poartă, Ilie Pescaru. Cum se făcea asta ? Pe toată întinderea de apă, cîtă era atunci, aici la noi, mergeau zilnic pescarii şi prindeau peşte, cu tot felul de plase, dar mai ales cu năvoade — nişte plase foarte mari pe care le trăgeau din bărci mai mulţi pescari. Pentru peştele prins, pescarii primeau o sumă de bani şi cîte cinci kilograme de peşte zilnic, era peştele cu care se hrăneau, tainul lor. Statul ducea peştele la piaţă sau îl cumpărau negustorii chiar de la Cherhana, cum se-nţelegeau. Negustorii îl duceau în hale şi-l vindeau la oameni. Dar pentru că era foarte mult peşte şi nu se putea vinele tot la piaţă, o parte din el lua drumul satelor şi chiar al Bucureştilor. Negustorii mai mici cumpărau cîte o căruţă de peşte şi plecau prin sate, umblînd pe fiecare stradă şi strigînd „hai la peşte, proaspăt peşte". îl dădeau fie pe bani, fie pe porumb, încît oricine putea cumpăra cît avea nevoie.

Unii procedau altfel : cînd ieşeau pescarii cu năvoadele spre seară, trimeteau acolo copiii cu cîte un sfert de rachiu, sau cu o piine caldă, sau cu cîteva pachete de ţigări şi luau de la pescari, din tainul acela al lor, schimb pe schimb, cum se-nţelegeau. Ciobanii care stăteau vara în baltă cu oile prindeau cît doreau, fără să se lege cineva de ei, pentru mîncarea lor, acolo, nu-i supăra nimeni, niciodată, fie că erau in balta statului, fie că era a boierilor. Gologan făcea altceva. Dădea voie la pescari în baltă, şi ei prindeau peşte toată ziua şi spre seară, cînd ieşeau, le eîntărea peştele. Pentru atîtea kilograme, plăteau atîţia lei. Pe urmă pescarii îşi vindeau peştele la negustori, cu un preţ ceva mai mare şi-i lăsau pe ei să-l ducă mai departe. Alţii făceau ca noi ; plecau noaptea şi vînau cît puteau şi cu ce puteau, şi-şi asigurau cămara pentru toată iarna.

— Şi braconajul ăsta îl făceaţi în balta statului sau în balta boierilor ?

— In balta statului ! Boierii aveau pază mai sigură, care era controlată des şi cînd prindeau pe cineva, îl dădeau în judecată, nu era o afacere să ajungi la judecată pentru o căruţă de peşte. La stat însă treaba era mai simpla. Patru gardieni pe toată întinderea de apă, sute de kilometri pătraţi, cine să-i controleze ? Ei puteau fi oricînd „în altă parte a iacului", nici n-ar fi dat de ei, chiar dacă-i controla. Şi-apoi, oameni erau şi ei, cîteva sticle de rachiu, o damigeană de vin, o sută de lei, şi te făceau nevăzut. Asta în cazul cînd te vedeau. Cînd nu, plecai fără să te ştie nimeni. Nu v-am spus că statul era un prost administrator ? Control peste control, pază peste paza, şi pînă la urmă fiecare făcea cum putea.

— Satul nou ce avantaje are ? Eu ştiu că oamenilor ie mai trebuie şi alte lucruri în afară de recolte —• ca, de exemplu, medicamente, maşini, drumuri de fier, locomotive. Nu spuneai dumneata că vechile căruţe trase de boi erau mai greoaie şi cu boii se mergea încet, în vreme ce caii zburau cu căruţa uşoară făcută de Boboc de la Brăila ? Nu spuneai că treieratul cu batoza era mai bun decît cu caii în arie ?

— Am admis de la început că tot ce se face pentru agricultură, ca industrie, este un lucru bun. Dar eu zic să nu ne avîntăm prea mult, adică să nu pierdem măsura, să nu pierdem echilibrul ăla de care vorbeaţi şi dumneavoastră. La. ce-mi foloseşte mie, vreau să zic ţării, la ce-i foloseşte ţării şi poporului ăstuia că vom avea la oraş o populaţie de şaptezeci la sută, să zicem, în vreme ce la ţară vor fi abia treizeci !a sută din populaţie ? Dumneavoastră nu vedeţi că toţi

oamenii din lume au nevoie de pîine, înainte de orice ? Las Ia o parte faptul că viața în natură este mult mai frumoasă, mai aproape de starea naturală a omului. Nu vedeți că orășenii, mai ales orășenii get-begt, sînt foarte gingași, cum dau puțin prin ploaie sau prin zăpadă încep să strănute, să tușească ? Păi .noi, încă de cînd eram copii, umblam prin soarele .Bărăganului toată ziua, iar cînd venea cîte o ploaie și ne prindea pe cîmp, vă dați seama că ne uda ciuciulete, că n-aveam decît cămăși pe noi, care se udau leoarcă, iar pînă ajungeam acasă se uscau pe noi. Iar iarna, înainte de culcare, ne lua tata, mai ales cînd era zăpada moale, și, desculți, dădeam cîte o- fugă prin zăpadă. Oînd veneam în câsă, picioarele ne erau roșii de frig. Băteam picioarele de cîteva ori pe rogojină, ne încălzeam și pe urmă simțeam cum ne iese foc din ele. Dacă gerul era prea mare și întărea zăpada, atunci ieșeam îmbrăcați „să luăm o gură de aer", ne alergam de cîteva ori prin curte și pe urmă ne culcam. Pentru mine este foarte clar că orașul îl sensibilizează pe om, îi slăbește, îl rupe prea mult de starea lui naturală ; se zice că „îl civilizează"...

— E ceva, e ceva în ce ,spui dumneata, dar nu este tot. Lucrurile sînt iarăși mai complicate. .După cîte am reținut eu, dumneavoastră sînteți șapte frați. Dar cîți ați fost cu toții, cîți copii au avut părinții dumitale ?

— Doisprezece.

—r. Vezi ? Ați fost doisprezece și ați rămas șapte. Aproape Jumătate au murit de diferite boli cînd au fost mici. Asta înseamnă că s-a făcut o selecție naturală, au rămas numai cei foarte sănătoși, iar cei bolnăvicioși, în lipsa unei îngrijiri medicale, au murit.

— Și ce-i cu asta ? Dacă trăiau și erau bolnavi, credeți că era mai bine ? Ar fi fost toată viața niște oameni nefericiți și ar fi umblat pe la doctori. Pe cînd așa, viața a ales, ca în natură. Iar mama, care a născut doisprezece copii, a trăit pînă la optzeci și doi de ani ; vreau^să spun că nu i-a dăunat deloc că a născut atîți copii — și să știți că i-a născut fără doctor și fără să stea la spital. Umbla pe cîmp cu burta la gură, cum umblau toate femeile la țară, și muncea pînă în ziua cînd năștea. Nu tu doctor, nu tu spital, nu tu complicații. Și să nu credeți că a fost o întîmplare ; toate femeile de pe aici, ,la fel au trăit și-au muncit.

—r- Știi mata., tov Zevedei, cîți copii mor astăzi, în țara noastră, la o mie de născuți ? Cam zece, doisprezece la mie... Foarte puțin față de anii din urmă, cînd mureau treizeci, patruzeci *la sută,* nu la mie !

trecut şi unde să mai plece la miezul nopții ? A doua zi de dimineață m-am pomenit cu el la noi, ne-a făcut o mare bucurie la toți cînd l-am văzut. Se mai schimbase puțin, devenise mai matur, parcă, de cînd plecase. A sărutat mîna mamii şi mîna tatii, iar pe mine şi pe Nieulae ne-a strîns în brațe cu o forță de urs. Ne-a povestit la toți cum s-a-ntîmplat de-i acasă, cum a venit noaptea pe drum, cît va sta în concediu, a scos Nieulae o cană de vin şi-am băut cîte un pahar, cu toții, dar lui nu la vin îi era gîndul. După ce-a mulțumit pentru vin şi-a spus c-o să ne mai vedem noi în două săptămîni, m-a luat pe mine de gît şi l-a întrebat pe tata dacă are treabă cu mine, acum, de dimineață. N-avea treabă cu mine tata atunci, şi chiar dacă ar fi avut, mă lăsa să merg cu el.

Am ieşit afară şi primele vorbe pe care mi le-a spus au fost în legătură cu Maria. Cum să facă el s-o vadă, să mergem la ea acasă, sau să mă duc eu s-o chem ? Şi dacă o chem, unde să stea ei de vorbă, în drum ? Nu se obişnuia la noi să stea de vorbă şi. să se plimbe pe străzi doi tineri în zi de lucru. Este adevărat că era primăvară, nu începuse încă aratul, că fusese o iarnă mai lungă, oamenii abia se pregăteau, dar oricum, o fată mare care se plimbă pe strada în zi de lucru, înseamnă că n-are treabă şi dacă n-are treabă, înseamnă că nu e harnică, pentru că treabă îşi găseşte omul cînd vrea. în sfîrşit am ho'tărît să mă duc eu s-o chem pe Maria la noi. I-am spus mamei ce-am hotărît, că treburile astea cu ea le discutam, ea a fost de acord cu părerea noastră şi numaidecît s-a apucat să facă foc în casa cea nouă, în camera de la mijloc. Eu am plecat la unchiul Drăguşin şi-am venit cu Maria, nici nu i-am spus de ce o chem la noi.

Cînd am intrat cu ea în casă, Maria a scos un țipăt de tiimire şi de bucurie şi pe urmă a început să plîngă ca un copil, nu se mai putea opri. Iancu a ,luat-o în brațe şi s-a-nvîrtit de cîteva ori cu ea prin casă, apoi s-a oprit şi a .sărutat-o pe ochii înlăcrimați, ea plîngea şi mai tare. Văzînd că nu se mai poate opri, eu i-am spus lui Iancu să plece înapoi la armată dacă îi face atîta rău Măriei. Ea mi-a dat atuncea un pumn în umăr, că de ce zic aşa, am înnebunit, şi a dat-o din plîns în rîs. Era aşa de frumoasă cînd plîngea, cu lacrimile pe obrajii ei de copil mare, iar cînd a-nceput să rida era şi mai frumoasă. Fără să spună vreun cuvînt, m-a luat de gît cu mîinile amîndouă şi şi-a lipit de fața mea obrazul încă plin de lacrimi. Voia să-mi mulțumească pentru bucuria pe care i-am făcut-o şi nu putea să scoată nici un cuvînt.

Am luat-o şi eu în braţe şi am început s-o legăn ca pe un copil. încet, încet ea şi-a revenit şi s-a aşezat pe pat, aşa îmbracată cum era, fiindcă în casă nu se încălzise bine. S-a aşezat şi Iancu alături şi se uitau unul la altul pînă cînd i-a bufnit rîsul pe amîndoi. Ei, pe urmă el i-a povestit cum a fost la armată, cît va sta acasă, şi ce va face în acest timp şi ea s-a- bucurat că va sta două săptămîni, se speriase că a venit doar pentru o zi-două, dar aşa înseamnă că va fi acasă şi -de cuci.

Dumneavoastră nu ştiţi ce erau cucii, fiindcă nu se făceau decît în sat. Ia noi şi încă în vreo cîteva sate de pe. aici; Era un obicei foarte frumos — adică ne plăcea nouă, ca şi bîlciul.

— într-adevăr, n-am auzit de aşa ceva, nu ştiu ce sînt cucii, se arăţă interesat Grancea.

Zevedei începu să-i povestească :

—- Cîşlegii vă spuneam că ţin de regulă cam două luni — ianuarie. şi februarie. Pe la începutul lui martie era lăsata-secului, întotdeauna într-o duminică. Oricît de tîrziu ar fi căzut. lăsata-secului, martie era cuprins în post chiar dacă numai jumătate. Ieşise şi o vorbă, despre cineva care era prezent ia orice petrecere : „se putea să lipsească martie din post" ? Porcul tăiat la crăciun se cam termina în aceste două luni şi acum se lăsa sec, adică, de aici înainte nu se mai mînca „de dulce", se mînca „de post". V-am spus eu că ăştia n-au fost proşti. Băgau postul atunci cînd oamenii nici nu mai aveau altceva „de dulce". Lăsata-secului era sărbătoare între crăciun şi paşti. Iar veneau copiii la părinţi, nepoţii la bunici, finii la naşi, cu cîte un cozonac, o găină friptă şi o sticlă de vin. Gazda pregătea masă mare, toată duminica după masă stăteau oamenii la petrecere în familie. Spre seară şi toată noaptea pînă pe la miezul nopţii plecau familiile la prieteni, cele tinere la cele mai în vîrstă, stăteau cît „să bea un pahar, două de vin şi să-şi ureze „la mulţi ani", şi apoi plecau mai departe la alţi 'prieteni şi pe urmă la alţii şi tot aşa, pînă treceau pe la toţi prietenii. Cei care, din diferite motive, erau certaţi, acum se-ntîlneau să-şi ceară iertare —- tot aşa veneau cei mai tineri la cei mai în vîrstă, „la mulţi ani şi sărut mîna, te rog să mă ierţi, unchiule". Chiar şi cei care nu aveau o supărare anume, tot aşa spuneau „te rog să mă ierţi, dacă ţi-am pricinuit vreo supărare" — că nu se poate, în decurs de două luni, să nu-i pricinuieşti o supărare unui vecin, sau unei rude, sau chiar celor din familia ta. Acum totul se ierta, la această masă care rămînea întinsă pînă la ziuă, chiar dacă oamenii se culcau ; putea să

mai treacă cineva peste noapte şi masa trebuia să fie plină cu de toate.

De a doua zi, timp de şapte săptămîni, pînă la paşti era „postul paştelui", cel mai lung post din an. Lăsata-secului era o sărbătoare mai ales pentru familişti. Tinerii îşi aveau jocurile lor. Unul din ele avea loc chiar duminică seara, în timp ce părinţii stăteau la masă, copiii aprindeau uriăliile. Puneau într-un vas ceva care să ardă, ciocănaşi de porumb de exemplu, le dădeau foc, puneau ceaunul sau vasul respectiv într-o prăjină, ieşeau cu ea la poartă şi începeau să strige : urlăliaaa ! urlăliaaa ! N-aş putea să vă spun ce însemna asta. Tot satul era luminat de aceste făclii mari, care nouă, copiilor, ne dădeau mari satisfacţii.

A doua zi, luni, era ziua cucilor. A, nu exista o plăcere mal mare decît să vezi cucii şi să te ţii după ei. Erau două feluri de cuci : „mascarale" şi „cuci frumoşi". Grupuri de cîte patru, cinci flăcăi se îmbrăcau cît mai urît cu putinţă, se mascau în aşa fel ca să nu fie recunoscuţi şi-şi pregăteau şi cîte o balangă, adică un băţ de vreo doi metri, lustruit frumos ca să nu te supere la mîini, avînd legată la unul din capete o bucată de funie, iar la capătul funiei o bucată de talpă de gheată sau de gumici. Cu această balangă loveau oamenii peste fund, mai tare sau mai încet, după cum era şi omul de îmbrăcat, „ca să nu-l prindă frigurile" tot anul. Toată ziua umblau prin sat, pînă la prînz, mai ales după fete, care ieşeau şi ele la stradă, îmbrăcate bine ca să nu le doară cînd dădeau în ele, iar după masă umblau după bărbaţii însuraţi care nu se făceau cuci. Era un joc, vă daţi seama. Fetele se fereau, chipurile, ca să nu le bată cucii, clar îşi căutau drum ba la o mătuşe, ba la o prietenă, ba cine ştie unde şi în acest timp apăreau cucii, care şi ei stăteau ascunşi şi pîndeau cînd ies fetele. Cînd se iveau ei pe stradă, copiii începeau să strige şi să dea semnale. Copiilor nu le făceau nimic, ei erau admiratorii cucilor, ei dădeau de veste că vin. Cucii erau încălţaţi cu opinci, îmbrăcaţi sumar cu lucruri vechi şi colorate în fel şi chip, prost potrivite între ele. V-am zis : trebuiau să fie urîţi ! Se mişcau foarte repede. Dacă-l vedeai apărînd pe vreunul din ei la un colţ, era bine să intri numaidecît în curte şi să încui poarta, ca altfel el te ajungea. în prima parte a zilei, cucii mergeau mai ales pe la prietenele lor şi cum erau cîte patru, cinci în grup, trebuiau să meargă pe la prietena fiecăruia. Fetele, cum v-am spus, stăteau prin casă, dar îşi şi făceau drum pe la

cineva, special ca să-şi vadă prietenii mascați. Cum cucii erau bine mascați, ele nu ştiau cînd vin prietenii lor şi în felul acesta lucrurile se încurcau zdravăn. Pînă la urmă îi recunoşteau tot copiii, care se țineau scai după ei tot timpul. Pe la prînz, ei, fiind recunoscuți, îşi scoteau masca şi mîncau cu prietenele lor, care se adunau mai multe la un loc.

După masă începea partea mai bărbătească a jocului, într-un anume loc, la un colț de stradă se făceau două tabere: de-o parte cucii, de altă parte civilii, oamenii nemascați, care doreau să participe la joc. Jocul se numea jujeu. Se puneau cîteva găleți de apă într-un şanț şi se încerca sa se prindă un cuc, să se lege cu o funie special făcută cu laț şi să se tîrască în şanțul cu apă. Odată dus acolo, era dezlegat, şi lăsat în pace. Numai că în timp ce un cuc era prins şi dus în şanțul cu apă, ceilalți cuci loveau cu bălăngile ¡or Ia fund pe civili, care, pentru a suporta loviturile, îşi puneau cîte o pernă sub pantaloni, acolo unde era permis.; să se lovească.. La joc participa cine vrea. Nu se întîmpla să fie lovit un civil care nu participa la joc şi nici nu era atras un cuc, dacă el nu dorea să participe.

Ei, în jurul acestui spectacol se aduna lumea, cum se adună acum la un meci de fotbal. Dar hazul era mai ales cînd încercau să pună mîna pe cineva care se ascundea, zicînd că pe el nu-l prinde nici un cuc sau pe cîte o fată mai simandicoasă, care spunea că ea nu iese la cuci, n-o interesează. Tocmai pe unii ca ăştia îi pîndeau cucii, cîte doi, trei, unul pe după casă, altul se făcea că pleacă nepăsător pe drum, insul mofturos ieşea atunci la gard să se uite după el şi cucul care era ascuns apărea chiar prin curte, venea uşor pe la spate şi-l prindea. Atunci se-ntorcea şi cel de pe drum, veneau şi alții şi-î atingeau pe mofturos, sau pe simandicoasă, făcînd mare haz. Pînă la urmă ăia nu se supărau, se pare că tocmai acest joc îl căutau ei.

„Cucii frumoşi" erau nemascați. Ei se-mbrăcau cu cele mai arătoase podoabe pe care le pregăteau fetele, iubitele lor. în picioare tot cu opinci şi tot cu balangă în mînă •— numai aici se potriveau cu mascaralele ; în rest totul era frumos şi curat. în picioare purtau ciorapi roşii, pînă aproape de genunchi, traşi peste pantalonii albi strînşi pe picioare. La spate, pe fund, aveau un clopot de tablă, legat de o curea care trecea peste mijloc. Peste clopot se prindeau un fel de batiste mari, albe cusute în tot felul de culori, dar mai ales în roşu. Pe ,dedesubt aveau flanele ca să le ție de cald, iar peste flanele cămăşi naționale din pînză înălbită, cusute cu arnici în tot felul de culori. Peste umeri treceau benzi late tricolore, ca

nişte -bretele, .care apoi se petreceau peste mijlocul prins în cureaua care ținea clopotul. Pe cap toți purtau pălării negre, de care^ prindeau panglici roşii ce fluturau în yînt. Pe piept, peste cămaşă, îşi prindeau tot felul de batiste mai mici, strînse în patru şi cusute de cămaşă. Cred că fiecare adăuga cîte ceva peste ce v-am spus eu, ca să fie cît mai bogată îmbrăcămintea. Afară de opinci, de pantaloni şi ,de plălării, care erau ale. băieților, restul îmbrăcăminții era lucrat de fete pentru prietenii lor. Era un fel de logodnă asta, ea fata să lucreze pentru un băiat obiecte de îmbrăcăminte pentru „cuci frumoşi". Cînd un băiat lua de la o fată asemenea obiecte, însemna că. are gînduri serioase cu ea. Cum cei care se făceau „cuci frumoşi" erau mai puțini, ei nu umblau decît cîte doi. Porneau amîndoi la trap, în aşa fel încît fiecare mişcare a piciorului să fie o săritură şi să mişte clopotul, făcîndu-l să sune. Aşa umblau tot timpul, în mişcări săltărețe şi în acelaşi pas, pentru ca clopotele să scoată acelaşi sunet în acelaşi timp. Toți copiii se țineau după ei, în ziua aia nici nu mai mergeau la şcoală, era un fel de înțelegere între copii şi învățători, nu se putea da un ordin pentru tot județul, că, v-am spus, numai la noi ,în sat se făceau cuci şi încă în alte cîteva sate .vecine.

Măria lucrase şi ea pentru Iancu cîte .ceva încă din iarna cealaltă,, şi acum că el venise într-un concediu ar fi - vrut să pregătească şi restul obiectelor pînă în ziua cucilor, mai erau vreo patru zile pînă atunci. De aceea a întrebat ea. daca Iancu rămîne acasă şi de ziua cucilor. El s-a bucurat de propunerea Măriei şi s-a hotărît să se pregătească şi să-şi caute un tovarăş, fiindcă, lipsind din sat, nici nu mai ştia cu cine; să" se întovărăşească. Maria, cum a plecat de la noi, a şi început să pregătească ce-i trebuie, ca să fie totul gata. pînă luni. S-a înțeles pînă ia urmă cu Nicu Herghelegiu, care, după ce se însurase fratele său cu Elorica, rămăsese flăcăul cel mai mare în familie. Toată ziua stătea mai mult la Herghelegiu, şi pentru a mai aranja cîte ceva, dar şi pentru că Maria era prietenă cu surorile lui Nicu şi se putea duce şi ea „cu lucru" la ele. Se întîlneau acolo şi mai stăteau de vorbă nestingheriți între băieți şi fete.

S-a-ntîmp'lat ca luni, după lăsata-secuiui, să fie o zi nu tocmai frumoasă, era pe cinci martie, şi soarele cam zgîrcit. A fost totuşi bine că n-a plouat şi jocul a putut să sa desfăşoare în voie. La vreo două ceasuri după răsăritul soarelui au şi apărut pe lîngă garduri primele mascarale. Pe urmă altele, şi altele, pînă cînd s-a umplut satul de cuci mascați în cele mai trăznite feluri. Ceva mai tîrziu au apărut şi cucii

frumoşi, ei se găteau mai greu. Iancu s-a îmbrăcat la Nicu Herghelegiu, unde Maria şi surorile lui Nicu erau ajutoarele cele mai bune. Cînd au fost gata, au ieşit pe stradă şi-au potrivit paşii, alergînd uşor şi au pornit, luînd stradă cu stradă, pînă au colindat tot satul.

Iancu a fost bucuros doar cît a stat lîngă Maria, după ce au plecat prin sat nu mai avea chef, mergea mai mult de plăcerea altora. De fapt,, după masă, cînd s-au întors să mănînce la Nicu Herghelegiu, unde rămăsese tot timpul Maria, nici n-au mai plecat, au preferat să stea de vorbă, 11 trăgea mai mult aţa acolo, decît în sat. Se gîndea că dacă va pleca n-o s-o mai vadă curînd pe Maria ; deci acum, că ea era aici, nici el nu s-a mai dus să-şi continue jocul, mai ales că spre seară a şi început să plouă.

Tocmai atunci venise la noi în sat un nou „şef de post, domnul Teodorescu, şi Ţarălungă i-a povestit cum e cu cucii. El s-a mirat, nu mai auzise aşa ceva, şi i-a spus iui Ţarălungă că-i pare rău că n-a fost în sat chiar în ziua aia, să vadă şi el.

— îi punem să se facă şi lunea viitoare, avu o părere domnul Ţarălungă, şi Teodorescu se arătă încîntat. S-a zvonit în tot satul că se vor face cuci şi lunea următoare, din dispoziţia domnului Ţarălungă. Atît le-a trebuit băieţilor. Au avut norocul de-o zi însorită şi călduroasă, cum nu se mai ştia de mult să fi fost. Acum totul părea un joc, o demonstraţie şi au ieşit foarte mulţi să vadă ce vrea şeful de post să facă. Ce era să facă ? Omului i s-a povestit şi el a vrut sa vadă, asta a fost tot. Privea şi el mirat şi nu-i venea să creadă. Se plimba pe străzi cu domnul Ţarălungă, primea şi el cîte o balanga^ la fund, că aşa era regula jocului, şi se mira de trăsnăile văzute. încurajat de autorităţi, aproape întregul sat era pe stradă. A rămas de pomină anul cînd s-au făcut cuci de două ori, din ordinul domnului Ţarălungă. Şi acum îl mai pomenesc oamenii prin sat.

Cu această joacă a oamenilor mari se termina iarna, oamenii ieşeau la plug, începeau grijile, dacă vom avea un an bun sau nu, după zăpada căzută în timpul iernii se putea aprecia cît de bun va fi griul. Semănăturile de primăvară intrau în alt soroc, depindeau de alţi factori. Aşa s-a întîmplat şi atunci, timpul frumos i-a chemat pe toţi, chiar de a doua zi, la treabă.

Dar să mă-ntorc la prietenul meu, Iancu. Am ţinut minte şi acum data de cinci martie cînd s-a făcut el cuc, pentru că atunci s-a întîmplat un eveniment important în viaţa lui. După ce s-au retras la Herghelegiu să mănînce, s-au dezbră-

cat de hainele cuceşti şi Iancu, şi Nicu, au stat ce-au stat la masă şi au trimis după mine pe Tudor al lui Prodan, un băieţel vecin cu Herghelegiii, *sa* mă caute unde o şti el şi să mă aducă acolo. Bietul băiat a venit mai întîi la noi, eu nu eram acasă, că mă făcusem şi eu mascat, a-ntrebat-o pe mama dacă nu ştie unde sînt, mama ce să ştie, în ziua cucilor nu mai stătea nici un tînăr în casă, şi a plecat pe străzi să mă caute, ştia ca de-acum s-au dat măştile jos, că era spre seară, şi va da el de mine. M-a căutat în tot satul şi m-a găsit la jujău, la colţ Ia Poenaru, dincolo de strada şcolii. Eu îmi cam făcusem pofta, bătusem zdravăn fără să mă ,fi băgat la apă şi aş fi plecat, dar nu mă înduram să mă rup de joc şi nici n-aveam un motiv serios. Cînd mi-a spus Tudor că mă cheamă Iancu, mi-am anunţat ieşirea din joc şi am plecat imediat, fără nici un regret.

Herghelegiii erau cuscrii noştri, fratele lui Nicu, Titi, era căsătorit cu 'soiă-mea Florica, dar acum nu mai stăteau Ia bătrîni, plecaseră la oraş, că Titi, între timp, concentrat fiind, a făcut forme de angajare la căile ferate şi a scăpat de război. Acum era orăşean, boier cum le zicem noi orăşenilor, devenise acar tocmai La Constanţa. Mă duceam la Herghelegii ca şi la mine acasă, aşa că chiar m-am bucurat cînd am aflat că mă cheamă Iancu acolo.

I-am găsit la masă petrecînd, de fapt stăteau de vorbă, fiindcă de mîncat, mîncaseră, de băut, băuseră toată ziua pe unde au umblat, că îi serveau oamenii pe cucii frumoşi mai ales cu vin — aşa că ei stăteau de vorbă în jurul mesei. M-au rugat să stau şi să mănînc, dar nici eu nu eram, flamînd, am băut un pahar de vin şi am intrat în vorba lor. într-un tîrziu Iancu se ridică să iasă afară şi îmi face semn să ies şi eu cu el. Mă ridic şi ieşim în curte, unde el se tot făcea a căuta pe jos ceva cu privirea, ferindu-se de mine. Numai ce-I văd că mă apucă odată de mîini şi-mi spune :

— Ştii de ce te-am chemat ?

— Nu, îi zic eu fără curiozitate.

— în seara asta vreau să fug cu Maria !

Am rămas trăznit! La orice mă puteam aştepta, numai la asta nu ! Imediat mi-a venit în minte gîndul lui de astă-toamnă, înainte de a pleca în armată, cînd mi-a spus că ar vrea să se căsătorească chiar atunci cu Maria. Se vede treaba că ideea îi venise în acest moment al plecării, cînd era foarte nefericit, dar nu avusese timp să se coacă în mintea Iui, timpul fusese prea scurt, plecase la repezeală, şi în timpul stagiului militar s-a tot gîndit la asta şi s-a hotărît. Dar să te căsătoreşti acum, cînd mai ai zece, douăşpe zile pînă pleci

la război ? Căsătoriile se făceau iarna, în cîşlegi, după ce tinerii se hotărau în timpul toamnei ! Iarna se făceau nunțile, pentru că aveau oamenii cu ce le face, acum în post — nu pentru că e post, că la asta nu se gînclea nimeni — era nepotrivit.

— Cum să fugi cu Maria ! ? m-am mirat eu, fără să ştiu bine ce spun.

— Cum se fuge, dădu Iancu din umeri, crezînd că aşa îmi explică el mie ce are de gînd să facă.

—• Bine, dar tu pleci peste cîteva zile, m-am mirat eu în continuare.

— Şi ce dacă plec ! Noi ne iubim, şi, acum sau alta dată, e acelaşi lucru.

— Ştiu că vă iubiți şi eu aş fi cel din urmă. om care m-aş opune căsătoriei voastre, totuşi acum...

Iancu deveni foarte • hotărît, neliniştea mea cred că l-a surprins.

— Ne-am gîndit bine şi eu şi Maria. Ne-ar fi plăcut şi noua o nuntă frumoasă făcută după toate regulile, dar asta-i situația. Sîntem în situație de război. Acum fugim şi o să facem nunta cînd se va putea. Scurt şi cuprinzător..

„Situație de război" — nu mai auzisem despre aşa ceva pînă atunci şi cuvintele astea parcă m-au lovit în cap. într-adevăr, eram în „situație de război" şi a trebuit să-i dau dreptate :

— Bine, măi băiatule, eu nu stau în calea voastră, numai că m-am mirat de ce mi-ai spus. Şi m-am mirat fiindcă m-ai luat aşa, pe nepusă masă.

-— Uite că masa e pusă în casă, glumi el şi mă luă în brațe ca să încheie discuția.

•—• Bine, mă bucur că vă căsătoriți, se-nțelege că mă bucur, chiar clacă sînt surprins, începui eu să-l aprob. Dar cum o să faceți ?

—- Pentru asta te-am chemat. Treburile astea, ştii şi tu, se fac numai cu femeile, cu babele mai bine zis, dar eu te am pe tine. în plus, babele, dacă m-ar auzi, ar începe să-mi spună că-i post, că nu se cade, cîte şi mai cîte. Tu trebuie să mă ajuți. Vrem să fugim la voi.

Asta mă bucură peste măsură. Va să zică amîndoi au hotărît să fugă la noi, ne-au ales pentru acest eveniment din viața lor, chiar pe noi ! Este adevărat, mama era mătuşa Măriei, dar de obicei, cînd fugeau doi tineri, fugeau la o rudă a băiatului. înseamnă că noi, care nu eram rude cu Toroipan, valoram în ochii lui Iancu tot atît de mult ca nişte rude apropiate. Prietenia dintre familiile noastre, dar

mai ales dintre mine şi Iancu, făcea cit nişte rude apropiate. M-am bucurat foarte mult atunci şi toată mirarea mea că ei se căsătoresc a trecut pe planul doi.

— Eu cred, Iancule, că nu va fi nici o problemă să fugiţi la noi. Şi tata, şi mama te cunosc foarte bine şi nu cred că vor avea ceva de zis. Aşa că nu-i nici un bai.

Iancu se repezi la mine şi mă cuprinse între braţele lui de stejar, să mă fărîme nu alta.

— Ştiam eu că ai să mă ajuţi ! îmi şopti el plin de o bucurie abia stăpînită, încît eu nu desluşeam dacă vocea lui tremură de rîs sau de plîns.

— Te-ai temut că n-arn să vă ajut ?

— Oînd te-am văzut ce mutră faci, spun drept că m-am speriat de-a binelea.

— Eram mirat de ce aud, şi-atîta tot. Dar acum, gata, să' pornim la treabă. Mă duc să-i spun mamei să facă foc în camera de la mijloc şi...

— Cînd se înserează bine, sîntem la voi!

— Alde Herghelegiu ştiu ?

— Nu ştie nimeni, în afară de noi doi şi cu tine !

— Sînteţi grozavi, mă !

— Sigur că sîntem, dar acum hai să intrăm în casă că acum vine Nicu după noi.

Am intrat înăuntru, am mai băut un pahar de vin şi mi-am luat rămas bun de la toată lumea, plecînd spre casă.

Cînd i-am spus mamei c-o să avem musafiri, nu s-a mirat. Se mai obişnuia să se facă vizite şi luni după lăsata-secului,, aşa cîte o rudă mai îndepărtată, care nu reuşise să vină duminică, să sărute mîna unchilor mai în vîrstă. Aşa că mama nu mi-a dat nici o importanţă, nici nu m-a întrebat cine sînt aia care vor veni la noi. Abia într-un tîrziu, văzînd că eu nu mă grăbesc să-i spun, m-a întrebat, aşa, într-o doară :

— Cine zici că vine la noi ?

— Maria lui unchiu' Drăguşin şi cu Iancu Toroipan.

— Că nu s-a mai însurat şi băiatul ăsta, săracul ! Acum că nu-i horă, trebuie să se întîlnească, ba la unu' ba la altu', în loc să şi-o facă pe Maria nevastă şi s-o ducă la el acasă !

Aşa era obiceiul, cînd nu era horă, de exemplu în post, • sau cum era atunci, că era război, tinerii se-ntîlneau în curtea şcolii, unde stăteau puţin de vorbă, şi apoi plecau la o rudă a fetii sau a băiatului şi stăteau în casă la taifas cu rudele. Mama credea că Iancu şi Maria vor veni la noi tot cu asemenea ocazie, nu bănuia că ei au de gînd să facă tocmai ce regreta ea că n-au făcut pînă atunci. Aşa că eu n-am avut o treabă prea grea de îndeplinit. I-am spus mamei tot aşa,

nepăsător, ca şi cînd ar fi fost vorba de un lucru de nimic :

— Dar ştii de ce vin la noi, mamă ?

— Să stea şi ei de vorbă, ca tinerii.

— Nu numai pentru asta !

Mama se uită lung la mine, încercînd să ghicească, dar nu avu nici o idee, şi ridică din umeri : nu ştiu, spunea gestul ei.

— Vor să fugă în seara asta şi vor să vie la noi !

Mama nu se miră că vor să fugă, dar în mintea ei se făcu o învălmăşeală de gînduri.

— Păi, ce zi este azi, nu-i luni ?

— Ba da, luni. Luni după lăsata-secului, prima zi din postul mire.

— Păi se fuge şi lunea ?

Nu se fugea lunea. Obiceiul era să se fugă duminica. Adică doi tineri care, din diferite motive, nu se jmteau căsători, •nu-i lăsau părinţii fetii, sau nu-i lăsau părinţii băiatului, sau nu puteau face nunta atunci, sau nu aveau cu ce să facă nuntă atunci, sau nu vroiau să facă nuntă — fugeau. Băiatul îşi lua fata într-o duminică seara, o lua de la horă, cînd se termina hora, şi o ducea la o mătuşă a lui şi stăteau acolo o săptămînă, două, trei, pînă cînd părinţii „îi iertau". „Iertăciunea" era o petrecere la părinţii fetei sau ai băiatului, cu rudele apropiate, unde se stabilea ce au de făcut tinerii căsătoriţi. După iertăciune, tinerii se duceau la primărie, băgau formele şi, într-o săptămînă, totul era gata. Eu cred că asta era adevărata căsătorie, fără prea multă bătaie de cap.

Mama, atunci, m-a întrebat pe mine dacă se fuge şi lunea, parcă eu eram popă, să ştiu cînd se fuge şi cînd nu !

— Se fuge cînd vor oamenii, mamă, i-am zis eu, făcînd pe grozavul. Cînd vor şi cînd pot. Săracu' Iancu, ce vrei să facă, să aştepte încă o duminică, n-are timp băiatu', că pleacă la concentrare, poate chiar la război, cine ştie. Astea sînt obiceiuri făcute tot de oameni, ce importanţă are că fug duminica, sau fug în altă zi.

— Aşa-i, conveni mama, ca de atîtea ori cînd i se explica un lucru : toate zilele sînt lăsate de Dumnezeu.

— Sigur, mamă. Toate zilele sînt lăsate de Dumnezeu, iar oamenii le folosesc şi ei cum pot.

— Păi, să le pregătim o cameră, nu ? coborî mama cu picioarele pe pămînt.

— Camera de la mijloc ?

— Da, că a mai fost încălzită. Camera de la drum e şi mai friguroasă. Du-te şi adu ceva de foc să băgăm în sobă, ca să se încălzească pînă vin ei.

— Nu-i spunem şi lui tata ?

— Vezi că-i pe la cai. Dar ce, crezi că el o să zică nu ? N-a zis tata nu. Chiar s-a bucurat cînd i-am «pus.

— Hai să terminăm mai repede cu treburile, a zis, să nu vie oamenii şi să ne găsească pe-afară.

în timp ce eu am ars soba, iar tata a adăpat vitele de seară, mama a şi învîrtit oîteva 'foi de plăcintă, şi pînă au venit Maria şi Iancu, au fost gata trei tăvi cu plăcintă. Am stat cu toţii la masă, am mai discutat de una, de alta, foame nu ne era, dar am mai ciugulit cîte o bucată de plăcintă cu brînză de oi şi am mai băut cîte un pahar de vin, în prelungirea lăsâtei-secului, pînă cînd mama ne-a întrebat dacă nu sîntem obosiţi, după o zi de alergare. Sigur că eram. Ea s-a dus să le facă patul tinerilor, în camera pregătită pentru ei, ne-am culcat şi noi în camera mare în care stătusem la masă şi unde dormeam cu toţii iarna, ca să facem un singur foc, să ardem o singură sobă, iar a doua zi, cu o sticlă de ţuică, legată cu o fundă .roşie la gît, am dat vecinilor să bea şi le-am spus că Iancu a fugit cu Maria la noi. într-un ceas a ştiut tot satul.

Cum părinţii n-au fost împotriva tinerilor, ca să se ia, duminica următoare i-au şi iertat. A pregătit tuşa Stanca o masă mare şi ne-am dus, noi toţi, mirii şi cuscrii, în casa din vîrful dealului a Toroipanilor. Noi eram şi din partea miresei, ca rude, şi din partea mirelui, ca prieteni. Pe altcineva n-au mai chemat, că era totuşi o situaţie specială, o situaţie de război, cum spusese Iancu. Din ziua iertării, tinerii s-au mutat la Toroipan, pînă atunci stătuseră la noi — aşa era obiceiul.

Peste trei zile Iancu a plecat şi s-au înţeles ca Maria să stea la părinţii ei, cît va fi Iancu plecat. Tuşa Stanca nu prea s-a bucurat, ea sperase în ajutorul unei nore şi nora, iată, pleca să stea la mă-sa. Pînă la urmă n-a avut ce face, dacă Iancu i-a zis că poate sta la unchiul Gheorghe, aşa a rămas şi tuşa Stanca n-a mai zis nimic.

A plecat Iancu. Singur, singurel, că oamenii porniseră căruţele la cîmp, îmbrăcat în haine ostăşeşti, cu raniţa încărcată ele mîncare, să-i ajungă pînă îl bagă în porţie, a plecat la unitatea care-I aştepta. Am stat la poartă şi l-am privit pînă nu s-a mai văzut, apoi cu sufletele răvăşite, căci el ne adusese în minte toate necazurile războiului, ne-am dus fiecare la treburile noastre.

Mult timp n-am mai ştiut nimic de el. Se vorbea ca războiul e pe sfîrşite şi că poate nici nu va pleca pe front, că face doar concentrare, deşi regimentul lui plecase din oraş, nu se ştia unde. Prinşi de treburi şi de grijile noastre, nici nu ne-a mai stat gîndul 'la el. Intr-un fel, pentru noi războiul se terminase. Nenea Ştefan venise după doi ani de absenţa, niciodată nu plecase cineva ca să nu mai vie acasă doi ani de zile — şi nu l-a mai chemat, şi-a luat coasa în primire în locul armei. Nenea Costea venise în permisie o lună de zile, chiar la un an de la începutul concentrării şi după un alt an, fiind rănit, a fost eliberat definitiv. Titi 'Herghelegiu, cumiTatu-meu cel mai mic, reuşise să se angajeze la căile ferate şi scăpase de front, cum v-am mai povestit; iar Victor, soţul sorei mari, murise pe front, i-a venit livretul acasă, că aşa >se făcea, nu mai ştiai de om multă vreme, nu mai scria, primeai veşti de la unul, de la altul, ba că ar fi murit, ba că a dispărut, pînă cînd îi trimeteau livretul şi ăsta era semn că omul murise. De aceea spuneam că pentru noi războiul se încheiase, aşa credeam noi atunci, şi cum viaţa te fură, şi te abate de la necazuri, l-am uitat jpe Ian'cu.

Am început arăturile de primăvară, timpul se făcuse frumos, după iarna grea cu multă zăpadă a fost un martie bun de plug şi un aprilie călduros, se anunţa un an bogat, griul era mare şi frumos, ieşise cu bine din iarnă, la începutul lui aprilie „nu se vedea cioara din el", (bătrînii spuneau că, Ia Sfîntu' Gheorghe dacă se întîmplă aşa, grîul este bun, dar atunci, în primăvara lui '44, încă de la începutul lui aprilie se putea „ascunde cioara" în el). Tata s-a gîndit să ne ducă, pe mine şi pe Alexandru, la Drumul Subţire, să stăm cu oile acolo pînă le dăm la cioban, să le paştem pe grîu, că era grîul prea mare. Aşa se făcea, cînd primăvara grîul era prea mare, băgai oile pe el şi-l mai tundeau puţin din vîrf, ca să nu crească prea mult în sus, să i se întărească rădăcina. Ne-a dus tata la Drumul Subţire, am făcut acolo o mica strungă pentru oi, o colibă învelită cu cîţiva snopi de coceni, şi am rămas eu cu Alexandru, care luase vacanţă de la şcoală foarte din timp. Se încheiase anul şcolar chiar atunci, la începutul lui aprilie, asta ne-a pus pe gînduri pe toţi, de ce să .se termine anul şcolar în aprilie ? Le-a dat actele acasă la toţi şcolarii de la liceu, i-au pus să le copieze, au păstrat copiile la şcoală, şi actele originale şi le-a luat fiecare acasă.

Tata şi-a dat seama că va urma ceva grav cu războiul, dacă s-au luat la oraş asemenea măsuri, şi aşa s-a şi întîmplat, că peste cîteva zile a fost bombardat Bucureştiul.

Noi însă ne plimbam cu oile pe grîu, cînd într-o parte, cînd în alta ; aveam cinci pogoane semănate din timp, toamna căzuseră ploi, iarna căzuse zăpada cu nemiluita şi acum grîul era foarte frumos. Cînd oile se săturau de grîu, le păşteam şi pe iarbă, că erau încă locuri nearate ; umblam toată ziua cu oile, cînd eu, cînd Alexandru, cînd amîndoi.

Aveam şase oi, cărora le vîndusem sau le tăiasem mieii şi pe astea le mulgeam de trei ori pe zi, luam un kilogram jumate la o mulsoare, uneori chiar două. O dată pe zi, dimineaţa, mulgeam toate oile care aveau miei ; dădeam seara mieii afară din stînă, ca să nu sugă noaptea la oi, şi dimineaţa mulgeam cinci şase kilograme de lapte. îi dădeam cheag şi-l făceam brînză ; în trei săptămîni cît am stat acolo, am făcut două putinici de brînză — vreo treizeci de kilograme. Dacă mai punem la socoteală că oile se plimbau zilnic pe cele cinci pogoane de grîu şi-şi lăsau căcărezii pe loc, de îngrăşau pămîntul, vă daţi seama ce cîştig aveam de la afacerea noastră de ciobani la Drumul Subţire.

Tata cu Niculae erau la plug în altă parte.

S-a făcut un grîu în vara aia, tovarăşe scriitor, de n-am avut unde-l pune. Nu numai al nostru, al tuturor oamenilor, dar al nostru avea spicul mai năzdrăvan, ca vrabia, cum spune pluguşorul. De fapt nu numai grîul, ci şi porumbu' umblam vara călare prin porumb şi nu ne vedea nimeni, aşa era de mare şi de frumos, cu cîte doi ştiuleţi năzdrăvani la fiecare cocean.

Cît era timpul de frumos, că umblam ziua cu oile în cămaşe — domnule, în luna aprilie umblam în cămaşe şi în capul gol — a început într-o seara un pui de vînt rece, că ne-a cam speriat. Vuitul a adus şi ploaie, tot aşa de rece. Ne-am gîndit .noi ce-am putea să facem, dar n-am prea avut ce. Coliba era bună, nu plloua prin snopii de coceni şi nu era pericol să ne ude, dar cu mieii, săracii, nu ştiam ce să facem. Am încercat noi să-i aducem în colibă cu noi, dar nu stăteau, erau destul de mari, săreau peste noi şi fugeau afară. Am hotărît să-i lăsăm cu oile în strungă, ca să se mai adăpostească la mamele lor, care aveau lîna mare, erau netunse, şi lor nu le era frig în nici un caz. Aşa am făcut. Am închis oile cu mieii în strungă, am adus cîinii, pe Hoţu şi pe Colonel, lîngă uşa colibei şi am început să ne pregătim şi noi. Ploaia rece venea cu putere, biciuită de vînt, te izbea în faţă ca viscolul iarna, era, cum se spune pe la noi, „chic", adică o ploaie de primăvară tîrzie, foarte rece, puţin lipsea ca ea să fie zăpadă. Cum vă spuneam, în colibă nu ploua, dar vîntul bătea de ziceai că eşti afară, în Crivăţ. începusem

să mă tem, dar îmi țineam curajul ca să nu-i descurajez şi pe frate-meu mai mic. Stăteam ce stăteam şi mai ieşeam în uşă, să mă uit la oi. Mă gîndeam că s-ar putea să se: sperie şi să sară peste gratii, dar ele stăteau liniştite, adăpostindu-şi mieluşeii şi nu se culcase nici una, stăteau în picioare. în cele din urmă ne-am culcat. Am îmbrăcat fiecare cîte un cojoc lung pînă în pămînt, ne-am pus căciulile în cap, opinci şi ciorapi uscați în picioare, am pus o pătură în fundul colibii în direcția de unde bătea vîntul şi ne-am trîntit peste o pătură. Nici acum nu-mi dau seama cum putea trece vîntul prin coliba noastră şi prin pătura pusă peste coceni, de parcă ar fi trecut printr-o plasă î

Atunci am înțeles mai bine povestea pe care ne-o tot spunea tata, cu o fată care, trebuind să se împrietenească cu soarele, cu vîntul sau cu gerul, a ales vîntul, justificîndu-se aşa : gerul ? Poate să fie cît de ger, numai vîntul să nu bată ! Soarele ? Poate să fie cît de cald, numai vîntul să bată î Noi aveam şi ger şi vînt. Mai stătusem în vînt şi iarna, e drept că nu într-o colibă, dar oricum stătusem în viscol şi nu simțisem frigul aşa de tare ca atunci ! Ne-am aşezat unul în spatele celuilalt, şi cînd somnul a venit, ne-a furat şi ne-a dus.

Dimineața eram înțepeniți. Ne-am mişcat noi oasele în toate chipurile, pînă şi-au mai dat drumul şi-am scos capul afară, să vedem ce fac oile. Stăteau, săracele, cu picioarele în apă pînă la genunchi, iar mieii tremurau de frig. Ploaia încetase, dar vîntul bătea cu aceeaşi putere. Cum nu ştiam ce va urma — cerul era înnorat, iar vîntul mîna norii în toate direcțiile — ne-am gîndit să plecăm spre casă. Am încercat să mîncăm o bucată de brînză cu pîine şi atunci am constatat că fălcile noastre nu se mai mişcau. Intrase frigul în noi mai mult decît ne închipuiam.

Am dat drumul la oi şi le-am îndreptat spre o pîrloagă ca să-şi mişte picioarele din balta în care stăteau şi poate •chiar să pască, ne-am luat hainele pe noi, am pus gratia de la oi în picioare, în chip de poartă, în fața colibei, am legat-o cu sîrmă şi am sprijinit-o cu nişte pari, ca să nu intre •cxini străini să mănînce brînză şi am plecat încet, încet spre casă. Mergeam tot peste cîmp, peste locuri nearate, ca să mai ciugulească oile cîte ceva, dar şi pentru că se mergea mai uşor decît pe drumul cu noroi pînă la glezne.

Abia spre seară am ajuns acasă. Nu ne mai simțeam picioarele. Mergînd ne mai încălzisem, dar oboseala pricinuită de mersul prin noroi ne smulsese picioarele parcă. Nu-mi -amintesc să fi fost vreodată mai obosit ca atunci şi nici să-mi

fi fost vreodată mai frig ca atunci. Nici acum nu pot să înțeleg cum de ne-a învins pe noi atunci frigul şi oboseala. Tata zicea că n-ar fi trebuit să ne culcăm, isă fi stat în colibă cu cojoacele pe noi, dar să nu ne fi culcat, „aşa cum au stat oile şi mieii ; voi n-aţi văzut că oile nu s-au culcat toată noaptea" ? Am văzut noi asta, dar noi nu mai eram oi, noi devenisem oameni, ne civilizasem şi noi, nu-i aşa, şi aveam pretenţii mai mari !

Niculae a luat oile în primire, le-a dat cîte un pumn de porumb la fiecare, apoi le-a băgat în saivan şi le-a dat coceni vechi, că de verdeaţă se săturaseră ele trei săptămîni. Nouă ne-a dat mama cîte o ciorbă fierbinte, că nu mîncasem de mult o ciorbă, acolo la cîmp nu mîncasem decît lapte, brînză, ouă, slănină şi ceapă, ne-a dat cîte două păhăruţe de rachiu, ca să ne puie sîngele în mişcare, ne-a dat pe la gît şi pe cap cu nişte frunte tare, ca să scoată răceala din noi şi ne-a readus la viaţă. Cît am mîncat ne-am şi odihnit, cînd ne-am ridicat de la masă eram alţi oameni.

— Ce-i aia „frunte", tov Zevedei, că am mai auzit expresia asta pe-aici ?

— Nu ştiţi ce-i fruntea ? Dar ştiţi cum se face rachiu; ?

— Aproximativ !

— Ei, ştiţi sau nu ştiţi ?

— Nu prea... Adică, ştiu cîte ceva...

— Bine, dacă ştiţi ! Fruntea este primul rachiu care iese din cazan, şi care are optzeci-nouăzeci de grade. De obicei, ţăranii păstrează separat prima sticlă de rachiu pentru diferite boli, o ţin ca pe un medicament. Asta-i fruntea. Pe urmă lasă tot rachiul să curgă amestecat, că el, pe măsură ce se apropie de sfîrşit, este tot mai slab ; aşa că partea de la început care-i tare, cu partea de la sfîrşit care-i mai moale dau un rachiu potrivit. Fiecare şi-l face cît vrea de tare : dacă faci mai puţin, iese mai tare ; dacă vrei mai mult, iese mai slab. Dar, cum spunea şi domnul Buga : Ce-i mult, nu-i puţin !

Fruntea nu se amestecă aici, ea se păstrează separat. Cu frunte ne-a dat nouă mama, ca să nu ne doară în gît, ca mai păstram încă răceala în noi, şi după ce am venit acasă.

A doua zi s-au dus tata şi cu Niculae de-au încărcat graiile şi coliba, că vremea nu părea să se îndrepte curînd şi peste o săptămînă urma să dăm oile la cioban în baltă.

—- ...Dar să ne întoarcem la satul nostru. Vă spuneam că s-a făcut o recoltă în anul ăla, că nu aveau oamenii unde s-o pună. Atîta grîu s-a făcut, cît nu se mai pomenise în Pogoanele. Şi nevoia ne-a "învăţat ce să facem cu el. Răz-

boiul se-ntorsese şi oamenii se gîndeau că cine ştie, va trebui sa plecăm din sat, să fugim din calea luptelor, sau chiar dacă nu fugim, să punem la adăpost tot ce aveam. Dar unde ? Unde să pui griul care n-avea loc nici în hambare ? Şi-apoi, hambarele nu erau nişte locuri sigure. Atunci oamenii şi-au amintit cum au făcut bunicii, străbunicii lor, cînd veneau peste ei hoardele străine. Nu ştiu cine a-nceput, nu ştiu cine a povestit, dar ne-am trezit că săpăm nişte gropi, undeva în fundul curţii. Gura gropii, rotundă, nu era mai mare decît sa poată intra un om în ea. Dar pe măsură ce se adîncea, se şi lărgea, devenea aşa, ca o pungă imensă, încît, jos de tot, la fundul gropii, puteau să stea douăzeci de inşi.

A săpat Niculae trei zile întregi, iar eu şi Alexandru trăgeam pămîntul cu o găleată. După ce-am săpat-o, am lipit-o cu pămînt galben, amestecat cu pleavă de grîu şi cu apă. Un pămînt moale, care se-ntindea cu mîna frumos pe pereţii gropii şi pe fundul ei şi venea ca o tencuială, cum am zice noi azi. După ce-am lipit-o, i-am dat foc, am ars în ea vreo douăzeci de snopi de coceni şi tot atîtea coşuri cu paie. Apoi am scos cenuşa, am măturat, am intrat acolo cu felinaru', ca să vedem dacă s-a făcut treaba bine, şi cînd totul a fost gata, am început să cărăm grîul cu sacii, direct ,în groapă, fineam sacul pe umăr şi-i dădeam drumul la grîu să curgă în bazin. Două sute de duble, trei mii de kilograme de grîu ara vărsat în bazinul nostru. Am lăsat groapa goală la gură, cam de un metru, atît cît era foarte strimtă, am pus un sac peste grîu, peste sac am pus paie, peste paie, pămînt şi era acum la suprafaţă, nivelat de parcă nimic nu s-ar fi petrecut acolo timp de o săptămînă. Ca să fim şi mai siguri, am făcut deasupra gropii o căpiţă mică de paie, nişte ogrinji, nişte resturi de paie, care să nu intereseze pe nimeni ! Alături erau şiri mari de paie de grîu şi căpiţe mari de fîn, cine s-ar fi apucat să ia tocmai ogrinjii ?

— Şi nu se strica grîul, dacă nu avea aer acolo sub pămînt ?

— Grîul ? Grîul nu se strică nici o sută de ani, dacă-i pus la loc uscat. Dacă are umezeală atunci încolţeşte şi creşte, dar dacă-i la loc uscat, poate sta oricît. Puteam să-l găsim acolo şi peste douăzeci de ani.

— Interesant!

— Daa ! Ei, am mai făcut o groapă asemănătoare şi pentru lucrurile din casă — îmbrăcăminte, macaturi, scoarţe, plăpumi, preşuri, tot ce avea o valoare pentru noi şi aşteptam să vedem ce se mai întîmplă, cu lucrurile şi cu mîncarea pregătită, ca să ne urcăm în căruţă şi să pornim la drum.

Unde ? nimeni nu ştia !
Pînă la urmă n-am mai plecat, dar ne-a prins bine totuşi adăpostirea lucrurilor şi a griului. Paza bună trece primejdia rea, cum zice şi proverbul.

Şi a venit 23 August... O zi de neuitat, deşi atunci, în ziua aceea, nu ştiu să se fi întîmplat ceva anume, un fapt pe care.să-l fi reţinut. De multe ori m-am gîndit, ce-am făcut, domnule, eu în ziua de 23 ? Nu-mi amintesc. Dacă mi-ar fi spus cineva — „băiete, vezi că azi este o zi istorică, vezi ce faci,-ţine minte !"•

Seara ne-am culcat, ca de obicei vara, pe prispă, şi pe la miezul nopţii, sau cît o fi fost ceasul nu ştiu, că n-aveam ceas, bate cineva în poartă. Ne-am trezit toţi şi tata s-a dus să vadă cine este şi ce vrea la ora aia.

Din, acel moment,. în mintea mea, toate faptele care au urmat şi-au găsit răbojul.

—; Cine era? 1-a întrebat mama cînd s-a întors la noj în aşternut.

— Doi soldaţi de la post, zice să mergem să-i dezarmăm pe nemţi l

— Să-i dezarmăm ?... Cum să-i dezarmăm ? întrebai eu» care nu prea înţelegeam acest cuvînt.

— Adică să le luăm armele, să-i facem prizonieri ! se răsti tata la mine.

Eu mă gîndeam la nemţi şi-i şi vedeam cu uitătura tăioasă, în uniformele lor frumoase, cu şepcile înalte, cu maşinile lor luxoase. Cum naiba să-i dezarmezi pe-ăştia, că ei cu o mitralieră curăţă tot satul !

Mama nu 1-a crezut pe tata, i se părea şi ei ceva greu, să-i dezarmezi pe nemţi.

— Hai, nu umbla cu prostii, i-a zis.

Dar tata, care părea că n-are timp de discuţii, spuse răstit şi convingător :

— Da, măi femeie, tu n-auzi că toată strada e-n picioare?

Într-adevăr, strada era în picioare, oamenii se adunau mai multe familii pe la porţi şi discutau, iar cîinii, scorniţi de bătăile în poartă ale soldaţilor, măreau zarva cu lătratul lor.

Ne-am ridicat şi am ieşit. în acelaşi timp unchiul Petre venea cu toată familia spre poarta noastră. Din partea opusă, Pribegeanu cu baba după el. Toţi erau în cămăşi şi-n izmene, cum se sculaseră din somn. Femeile şi fetele îşi puseseră c'ite o fustă pe ele, sau o rochie.

— Ei, ce ziceţi, întrebă unchiul Petre, v-am spus eu că se dărîmă şandramaua ?

— Mă, nu zice hop pînă cînd nu sări groapa. Stai s-o vedem dărîmată, se arătă tata mai măsurat.

— Ce să mai vedem, de-acuma că s-a hotărît toată lumea, nu mai e de aşteptat, o ţinu pe-a lui unchiul Petre. Hai să mergem Ia şcoală şi vedem noi acolo ce-i de făcut.

Un convoi de oameni, mai mult copii şi femei decît bărbaţi, se porniră spre centrul satului, Ia şcoală, unde întotdeauna se aduna lumea, cînd era vorba de treburi importante. La fiecare colţ de stradă alte grupuri se adăugau convoiului gălăgios.

—- La şcoală, la şcoală, striga o voce din grup, ori de cîte ori se ivea cineva nehotărît pe stradă.

Curtea şcolii era plină de lume. Grupuri, grupuri, oamenii discutau între ei, se agitau, îşi dădeau cu părerea, fără sa ia o hotărîre careva.

Eu umblam de la un grup la altul, ca să aud ce se spune.

— N-o să aibă curajul, spunea cineva, răspunzînd vecinului său care se temea de mitraliera nemţească.

— S-ar mulţumi şi numai cu fuga acum, adăugă altcineva.

— Problema este să-i dezarmăm, nu să-i gonim, fu de părere primul.

Pe poarta mare a şcolii îşi făcură apariţia domnul Ţarălungă şi domnul Buga, urmaţi de mai mulţi soldaţi. Se îndreptară spre magazia şcolii, unde erau trîntite nişte lemne. Se făcu linişte, toată lumea privea la cei care veniseră.

— Oameni buni, vorbi domnul Ţarălungă, după ce, din doi paşi, se urcase pe lemnele de lîngă magazie, aşa cum aţi fost anunţaţi, trebuie să mergem să-i dezarmăm pe nemţi. "Formăm patru grupuri şi ieşim pe cele patru străzi principale care duc spre luncă. Arme n-avem decît puţine, cîte cinci, şase pentru fiecare grup, dar nici n-avem nevoie de •mai multe. Nemţii sînt speriaţi, au fugit din cazărmile oraşului şi o parte din ei se apropie de sat, trebuie să-i luăm la iuţeală, n-au timp să mai tragă. Cei care rămîn în sat să aibă grijă, că s-ar putea să dea foc satului, să facă panică.

Se făcură patru grupe, conduse de patru ostaşi, iar domnul Buga şi Ţarălungă plecară în fruntea uneia din grupe, mergînd înainte. De pe strada noastră primiră arme unchiul Petre şi Tudor Pribegeanu. Ceilalţi luară în mînă cîte un •ciomag, cîte o sapă, ce găsiseră prin curtea şcolii. Alergau *şi* strigau toţi, făcîndu-şi curaj :

— Pe ei, măăă !

Noi ne-am răspîndit spre casele noastre, dar tot în grupuri, şi pentru că ne era frică, dar şi pentru că voiam să

vedem ce se întîmplă, nu-i mai ardea nimănui să se culce acum. Acum, da — simţeam şi noi că trăim o zi care va intra în istorie !

După o vreme au început să se audă strigăte şi împuşcături spre marginea satului. Apoi altele şi altele... Ne-am îndreptat şi noi spre locul unde se auzeau împuşcăturile şi deodată numai ce vedem în depărtare un grup de nemţi venind prin mijlocul drumului, încadraţi de români. I-am aşteptat pînă s-au apropiat de noi, i-am lăsat să treacă şi după ce-au trecut, ne-am luat după ei pînă la şcoală, unde iar se adunase lume multă. Speriaţi şi dezorientaţi, nemţii nu trăseseră nici un glonţ, ai noştri au tras şi au făcut gălăgie, mai mult aşa, ca să ştie nemţii că au arme şi că sînt mulţi.

Am numărat eu, cînd am ajuns în curtea şcolii, treizeci şi trei de nemţi, probabil se răspîndiseră care încotro, lăsaseră maşinile în porumburi şi plecaseră să se salveze cum poate fiecare. Obosiţi, prăfuiţi, fără vlagă, ei căutau acum un loc unde să-şi pună hainele. Văzînd lemnele de lîngă magazia scolii, se îndreptară spre ele şi-şi aşezară cu dichis uniformele. Apoi îşi suflecară mînecile cămăşilor şi, zărind fîntma şcolii, pe care parcă o căutau, se îndreptară spre ea, să scoată apă. O femeie din apropiere veni cu o cană, crezînd că vor să bea apă, dar unul dintre ei spuse aproape şoptit:

— Lighean, lighean... Lighean şi săpun !

Mă uitam la ei şi nu-mi venea să cred. Niciodată nu-i văzusem aşa de bine. Nu mai aveau arme, nu mai aveau maşini şi nu mai erau aşa de strălucitori... Aveau doar şepci, dar nici ele nu mai erau aşa de înalte. Aveau haine prăfuite şi priviri... priviri nu mai aveau deloc ! Nu mai aveau nimic, pierduseră tot, poate aveau să-şi piardă chiar şi viaţa, cine ştie ce se va mai întîmplă cu ei de-acum înainte.

Erau fără arme.

Nu mai aveau nimic, dar voiau să se spele. Lighean şi săpun !

Acum îi vedeam bine.

Se făcuse ziuă.

XIII

Peste trei zile de la istorica dată clin august se anunţase că toţi nemţii din Bărăgan fuseseră făcuţi prizonieri şi oamenii puteau să circule în voie din nou. Era vorba ele

nemții înarmați și care opuseseră rezistență, fiindcă altfel am găsit noi și mai tîrziu, prin porumburi, ostași care încercau să-și prelungească starea de libertate fără nici un rost. Sperau într-o minune ? Numai o minune i-ar fi putut salva, dar de unde minuni pentru ei, în situația de atunci ? Pînă la urmă au ajuns și ei unde erau și ceilalți, războiul e război, și-au prelungit doar frica și starea de nesiguranță.

Peste trei zile, cînd s-a ridicat starea de război, ne-am dus la Călărești, să vedem cu ochii noștri ce se mai întîmplă pe acolo, să vedem ce face soră-mea, cum a scăpat cu copiii, fiindcă la ei au fost lupte serioase, în oraș se aflau peste trei mii de nemți și s-au luptat zdravăn, numai o parte din ei au ajuns prin satele noastre și numai după ce comandamentul german din oraș a fost ocupat de armata română.

Cînd să intrăm în oraș, ce credeți, ostași înarmați la toate barierele orașului; că să le arătăm actele. Ce acte, domnule, doar noi nu sîntem nemți, nu se vede ? Pe căruță aveam o placă de tablă, pe care scria frumos comuna Pogoanele numărul 211. Era singurul act pe care ne obligase primăria să-l avem prins pe dricul cărații în partea stingă. Nimic, actele ! Tata fusese și la București cu căruța, îi dusese ouă lui Zamfir Ouaru. Ăsta era un oltean care se aciause pe la noi, strîngea ouă prin sat și cînd avea cteeva mii de ouă îl lua pe tata să i le ducă la București cu căruța, unde le vindea cu un preț mai bun. în oîteva zile se duceau, în alte cîteva zile se-ntorceau, mai scotea și tata un ban. Dar niciodată nu i-a cerut cineva acte. Acum, nimic : actele, altfel nu intrați în oraș. Era olar că începea o viață nouă și pentru noi, o nouă civilizație, cum se spune ; de-acum trebuia să avem acte Ia noi. Am plecat acasă, ce, te pui cu armata ? S-a dus tata la primărie și ne-a scos la fiecare cîte un buletin, dar nu așa frumoase ca astea pe care ie avem acum, erau acolo niște biete buletine cu două pagini, o ștampilă a primăriei și o iscălitură a notarului. Cu astea am putut circula peste tot.

La soră-mea acasă nu se întâmplase nimic rău, toți erau sănătoși, afară de bărbat-su care murise pe front, săracu !

Pentru noi războiul se terminase. La o socoteală simplă pierdusem un cal, pe Suru, un om, pe cumnatul Victor, un frate era rănit, nertea Costea, dar nu foarte grav, putea omul să muncească la fel ca și înainte și cam atît. Alții pierduseră mai mult, alții mai puțin, cum se-ntîmplâ în viață. Nu numai noi, dar toți oamenii, și la sate și la or^s, considerau războiul terminat.

A mai fost o zarvă peste vreo două săptămîni, cînd au ajuns pe la noi ruşii. Pe şapte septembrie au ajuns la noi îo sat, ţin minte că a doua zi trebuia să fie bîilciuî, dar nu s-a mai organizat nimic. Se anunţase din timp că vor ajunge şi pe la noi, nu ştiu de unde se aflase asta, şi într-adevăr în noaptea de şase spre şapte septembrie au ajuns la noi în sat. Plouase toată noaptea, ploaie de vară cu tunete, cu fulgere, dar dimineaţa a ieşit un soare frumos, de nu-ţi venea, să crezi că noaptea trecută părea să fie sfîrşitul lumii.

încă înainte de a intra în sat, venind pe Hotar, se au-zeau vocile ostaşilor care îndemnau caii neputincioşi a mal duce tunurile grele prin noroiul clisos al Bărăganului, după atîtea mărşeluiri cîte făcuseră bieţii cai şi bieţii oameni.

Ştiind că vor veni şi bănuind că vor avea nevoie de cai odihniţi şi de căruţe, că aşa e războiul, oamenii au scos roţile la căruţe şi le-au îngropat în pămînt împreună cu dricurile lor, iar cu caii au plecat la cîmp, ascuzîndu-i prin-tre pădurile de porumb ale Bărăganului.

Armata a intrat în sat spre dimineaţă, la noi în curte au venit cînd se ridicase soarele în vîrful pomilor ; erau vreo opt tunuri, cu cai şi cu oameni. La fel şi la unchiul Petre şi la Pribegeanu şi în tot satul. Au aliniat tunurile unul iîngă altul, au pus caii la conovăţ şi ne-au întrebat dacă pot să dea cailor fin din căpiţele noastre.

Acasă nu eram decît eu cu mama şi nişte nepoţei, copiii Floricăi de la Constanţa, tata cu Niculae erau pe cîmp cu caii. Le-am spus că pot să ia fîn de oriunde vor, din ori-care căpiţă şi să dea cailor să mănînce cît vor, ceea ce ei au şi făcut. Caii erau obosiţi de atîta drum greu, erau stătuţi, adică nu mai puteau trage, aşa se zicea la noi, i-a stat calul lui cutare, adică nu mai putea trage, nu mai .simţea nici biciul, oricît ai fi dat în el. Aşa erau şi caii lor. Le-au dat fîn de-au mîncat cît au putut ei, apoi le-au dat apă mai spre prînz şi cîte o traistă de grăunţe şi iar fîn şi iar apă. Seara le-am zis eu să ia paie de grîu să Ie aştearnă cailor ca să nu doarmă pe pămîntul gol, deşi pămîntul se uscase, dar eu ştiam de la tata că dorm mai bine caii pe un aşternut. Le-a plăcut ideea mea, au început să rîdă şi au pus aşternut la cai.

Mama Ie-a făcut mîncare la ostaşi, mîncare caldă, curo probabil nu mai mîncaseră de mult. Au adus ei cinci găini, nu ştiu de unde le aveau, că nouă nu ne-au cerut, le-au tăiat şi i le-au dat mamei să le gătească. Mama le-a curăţat numaidecît, le-a sortat şi a pus în cazanul mare să facă ciorbă, cu tot borşul din putină, iar într-o altă oală, î»

care fierbeam noi fasole, a pus pentru o tocană. Eu am curățat ceapă, cartofi, morcovi, pătrunjel — aduse chiar atunci din grădiniță şi în vreo trei ceasuri a fost totul gata. Au venit doi ostaşi cu un cazan de-al lor foarte mare ca să ia mîncarea. Eu le-am spus că o pot lua în vasele în care se afla, dar ei au răsturnat ciorba în cazanul lor, apoi au răsturnat şi tocana peste ciorbă şi au plecat lingă cai, unde erau toți strînşi pentru masă. Cu un polonic mare, unul din ostaşii care luaseră mîncarea le turna în gamele mari metalice amestecul de ciorbă şi tocană. Eu le-am dus patru pîini mari şi proaspete, cît am socotit că Ie ajunge, pîini de casă cum se făceau pe atunci la noi. Aveau şi ei pîinea lor, pîine neagră făcută în nişte forme speciale, dar au mîncat toți din pîinea pe care le-am dat-o eu. După ce-au mîncat, stînd trîntiți pe unde apucaseră, amestecul acela de ciorbă şi tocană, care trebuie să vă spun că era foarte bun, că am mîncat şi eu cu ei, au insistat să mănînc şi eu din cazanul lor,, le-am dus un sac de pepeni, vreo doisprezece, cît am putut eu să duc în sac, am dus acolo unde erau ei şi o masă şi am început să tai pepeni şi să le ofer felii subțiri, ca să poată mușca din ele cu gura, tăiam şi le dădeam, taiam şi le-dădeam, iar ei mîncau cu mare plăcere şi rîdeau admirativ,, că tăiam numaidecît feliile, ca la un concurs. *„Bîstro, bîstro"* —• mă încurajau ei rîzînd şi eu reuşeam să tai felii de pepene pentru fiecare, iar şi iar şi iar, pînă am terminat toți pepenii. După ce am terminat, şi ei au început să-mi arate burta plină, semn că nu mai puteau mînca, am adus un lighean cu apă să se spele, că pepenii ştiți cum sînt, te umpli de zahăr pe mîini şi, dacă nu te speli, ți se lipesc degetele. Cînd totul a fost gata, unul din ei, probabil un şef, a venit la mine, mi-a spus „*spasiba*" şi a dus mîna dreaptă la inimă, făcînd un gest de recunoştință. Am dus şi eu mîna la inimă, să le arăt că am făcut totul din plăcerea mea, am dat mîna cu el şi apoi am plecat, că el le-a spus ceva tovarăşilor lui şi s-au ridicat repede şi au plecat la treburile lor.

Trei zile au stat la noi în sat, de s-au odihnit caii şi oamenii, apoi au plecat. într-o dimineață, aşa cum veniseră, au pus caii la tunuri, la căruțe, şi a pornit convoiul. în vreo cîteva locuri au luat cai de la oameni, unde au găsit, şi au lăsat în schimb caii lor, care nu mai puteau merge,, nu se refăcuseră în acele trei zile. Le-au dat şi cîte un bon,, ca să se ştie că li s-au luat caii, dar oamenii au fost bucuroşi că le-a lăsat în loc alți cai care, după o săptămână de odihnă, şi de hrană bună, şi-au revenit şi au putut fi puşi la treabă.

Cum vă spuneam, după aceste evenimente noi n-aveam nici un motiv să nu credem că războiul s-a terminat, mai ales după ce, peste vreo două luni, s-a anunțat că tot teritoriul țării fusese eliberat, că armatele germane fuseseră alungate din țară. Ne-am scos griul din groapă, ne-am scos lucrurile, ne-am scos căruța din pămînt, a venit tata acasă cu caii şi pe la jumătatea lui septembrie am început culesul viilor, apoi al porumbului, semănatul griului.

Dar n-am- apucat să ne bucurăm bine de pace că i-a venit ordin de chemare lui Niculae. El trebuia să plece în 1947 în mod normal, dar prin noiembrie a fost chemat. N-am prea înțeles noi ce se petrece ! Războiul se terminase, țara era eliberată de nemți şi totuşi erau chemați la oaste noi contigente. A plecat Niculae, ce era să facă. Nenea Ştefan, nenea Costea erau acasă, ei îşi făcuseră datoria față de țară, acum îi venea rîndul lui Niculae. Nu prea ne-a speriat plecarea lui, deşi n-o înțelegeam. După două luni de instrucție, ne scrie el din Cehoslovacia. Atunci am înțeles noi că războiul nu se terminase şi că armata noastră luptă împotriva nemților în alte țări.

Am rămas înmărmuriți! Mama începuse chiar să fie foarte îngrijorată, tata se supăra că iar luptăm în țări străine să ne moară oamenii pe acolo, în fine intrasem din nou la griji.

Dar cea mai mare uimire a fost cînd, într-o zi, domnul Țarălungă l-a chemat la post pe nea Vasile Toroipan şi i-a spus că s-a primit livretul lui Iancu. Doamne, ce-a mai fost! Bietul om nu s-a mai putut ridica de pe scaun, a înmărmurit acolo, n-a mai scos nici un cuvînt, n-a plîns, n-a vorbit, n-a făcut nici un gest, era ca mort. Domnul Țarălungă s-a speriat, a chemat doi soldați să-l ajute, să-i dea o cană de apă, să-l scoată afară, la aer, nu mai ştia ce să facă, nea Vasile stătea nemişcat, fără să scoată un cuvînt. Au stat soldații cu el cît au stat şi pe urmă l-au întrebat dacă vrea să-l ducă acasă. El n-a spus nimic, nici da, nici nu, stătea nemişcat şi tăcea într-una. L-au chemat pe popa Ghiță, care stătea alături de postul de jandarmi, crezînd că el ştie ce să-i facă. De unde, omul părea plecat pe altă lume. L-a luat popa Ghiță împreună cu un soldat să-il ducă acasă. Abia mergeau pe drum, abia se mişcau, toată strada s-a umplut de lume, nimeni nu înțelegea nimic, pînă cînd cineva l-a întrebat pe popa Ghiță ce este şi atunci am aflat şi noi. Eu m-am luat după ei să-i ajut, că

popa era cam bătrîn şi ziceam să nu pățească ceva unchiul Vasile. Cînd l-a văzut tuşa Stanca s-a speriat, săraca, nu-şi putea închipui de ce să fie adus moş Vasile de un popă şi de un soldat, ce legătură putea fi între popă şi soldat. L-am aşezat pe un scaun la şopron şi popa Ghiță a luat-o de-o parte pe tuşa Stanca şi-a început să-i spună că are o veste proastă de la Iancu, despre lancu, în legătură cu lancu, în sfîrşit, i-a spus că i s-a trimis livretul ! Săraca tuşa Stanca, a început să plîngă, să strige prin curte, să se vaite, nu vă pot spune ce-a fost cu ea. A uitat de unchiul Vasile, care rămăsese acolo statuie. S-a adunat lume multă, au venit vecinii, au început să plîngă femeile, era acolo o jale cum nu mai văzusem de la începutul războiului, cînd au plecat la război toți oamenii din sat.

între timp, Maria aflase şi ea ceva, se zvonea că i-ar fi venit livretul lui lancu, dar ea nu crezuse, cum să-i vină livretul tocmai acum cînd războiul s-a terminat, ea îl aştepta pe el din zi în zi, să vie acasă.

După plecarea lui Iancu, în martie trecut, Maria rămăsese grea. Pesite vreo trei luni de la plecarea lui, cînd a fost sigură că a rămas, i-a scris lui Iancu, el s-a bucurat, i-a răspuns că-i fericit şi că speră să vie acasă, să fie lîngă ea cînd va naşte. între timp Maria a născut un băiat, i-a scris şi lui, dar el n-a mai răspuns. N-a răspuns o lună, n-a răspuns două, n-a răspuns trei şi acum, tot în martie, să primească livretul! Socoteala ei era corectă, noi toți gîndeam la fel, dar dincolo de gîndul acesta, ceva greu îi apăsa inima şi o îndepărta din cînd în cînd de gîndul frumos. A lăsat copilul în grija mătuşii Tudora şi fără să spună un cuvînt a plecat spre socrii ei, aşa cum era îmbrăcată în casă, cu şorțul în față, cu părul legat la spate, peste care îşi trăsese o basma, cu o flanelă luată la întâmplare pe ea. Mergea de parcă nu erau picioarele ei, parcă altcineva îi mişca picioarele, parcă tot stătea să cadă, aplecată în față, fără să vorbească cu cineva, fără să spună bună ziua celor pe care-i întâlnea. Aşa a mers săraca Maria pînă în deal la Toroipan, să vadă dacă este adevărat ce vorbeşte lumea. Cînd a ajuns acolo şi a văzut atîta lume plîngînd, n-a mal fost nevoie de altă dovadă. A intrat încet în curte, de parcă nu mai avea curaj să înainteze spre femeile care plângeau la şopron lîngă soacră-sa, sau poate îi era teamă să afle tot adevărul. S-ar fi oprit dar nu putea sta locului, ar fi înaintat dar nu mai avea putere, n-o mai ascultau picioarele, o durere i se împietri pe față şi rămase singură, sprijinită de gărduleţul care înconjura grădina cu flori. Văzînd-o sin-

gură şi părăsită de puteri, m-am dus încet lîngă ea, fără să ştiu ce să-i spun. Cînd am fost la doi paşi de ea, m-am oprit, ea m-a întrebat dacă e adevărat, mai spera că poate fi altceva acolo în atîta jale, eu am dat din cap că da şi atunci Maria, fără să spună un cuvînt, s-a prăbuşit peste mine cu braţele întinse, de parcă ar fi vrut să mă ia de gît sau să se sprijine de mine, deşi n-ar fi ajuns pînă la mine dacă eu nu m-aş fi repezit s-o prind în braţele mele şi să-şi sprijine capul la pieptul meu.

Se zbuciuma dureros, icnea în sughiţuri, parcă nu-i mai ajungea aerul, nu puitea să plîngă, ceva i se înnodase în piept şi o ţinea încordată, tremura ca un copil căruia îi este frică de ceva, eu nu ştiam ce să-i spun, plîngeam fără zgomot, îmi curgeau lacrimile întruna şi mă abţineam să nu fac zgomot ca să n-o descurajez pe ea, nu ştiam dacă trebuie s-o duc acolo unde era toată lumea sau s-o ţin aici unde ea se pironise. în cele din urmă tot popa Ghiţă a venit şi a luat-o din braţele msle, ţinînd-o părinteşte pe după gît şi încercînd să-i spună cîiteva vorbe care s-o liniştească. Maria, cu faţa împietrită şi cu durerea ghemuită în ea, l-a urmat mergînd spre şopron, el i-a spus să se ducă la soacră-sa, care plîngea de nu mai putea, şi s-o îmbrăţişeze şi cînd a ajuns lîngă ea, Maria, tot ou braţele întinse, parcă voia să cuprindă ceva, a început să strige, să urle, dînd drumul durerii care o sufoca. Bătrîna a luat-o în braţe, cum stătea pe patul de la şopron şi-a-nceput să-i plîngă nenorocul ei de fată tînără. Plîngeau amîndouă deznădăjduite, fără nici o speranţă, plîngeau un om pe care nu numai că n-aveau să-l mai vadă în viaţă, dar nici nu ştiau pe unde o fi îngropat, prin ţări străine. Bătrîna îşi aminti cîntecul pe care-l plînsese Iancu înainte de plecarea în armată :

„Şi mă duce-n ţări străine,
da, trenule, da, <şi-am sa mor,
unde nu cunosc pe nime,
da, trenule, da l"

îl spuse plîngînd, printre sughiţuri, căci nu-l putea cînta în durerea ei de atunci, şi toată lumea a început să plîngă la amintirea cântecului făcut de Iancu, atunci, înainte de plecarea la armată. Parcă şi-a văzut viitorul, bietul Iancu ! Cine-ar fi crezut că tocmai el... şi tocmai atunci, cînd pentru noi războiul se terminase !

Peste vreo trei săptămîni i-a făcut înmormîntarea ! Aşa le făcuse la toţi care muriseră pe front. Tăiase popa Ghiţă,

împreună cu primarul, un loc special din cimitir pentru eroi chiar la intrare şi le făcuse la toţi morminte, unul lingă altuli, aliniate frumos, că morţii pot fi aliniaţi, ei nu se mai împotrivesc, nu mai au nimic de spus, cu cîte o cruce pe care scria numele fiecăruia şi anii trăiţi. Toţi erau băieţi tineri, între douăzeci şi treizeci de ani !

I-au făcut şi lui Iancu un mormînt în continuarea celor-lalte. Morminte fără morţi. Iar ei, pe acolo pe unde căzuseră, morţi fără morminte ! Numai Dumnezeu ştie cît s-or fi chinuit şi pe unde i-o fi îngropat războiul !

I s-a făcut o slujbă frumoasă, pomenindu-l ca pe orice mort şi lumea l-a urmat pînă la cimitir. îl duceau pe patul pe care erau duşi morţii, patru tineri care veniseră din război. Erau hainele lui, pantofi, pălăria, cămăşi, tot ce îmbracă un om şi tot ce se pune la un mort, dar această formă dădea familiei impresia că acolo se află chiar Iancu şi le mai potolea durerea. L-am petrecut şi noi, toată familia, nu puteam să nu fim alături de ei — şi de nea Vasile Toroipan, şi de unchiul Gheorghe Drăguşin. Hainele le-a dat tuşa Stanca unui flăcău din sat care se potrivea cu Iancu, i le-a dat să-l pomenească pe mort, nu le-a îngropat cum făcuseră alţii, a zis că ce rost are să îngroape nişte haine, e mai bine să le vadă pe un om, de îngropat a îngropat doar o oală în care a pus nişte bani, nişte tămîie şi pămînt — că toţi o să ne facem pamînt şi oale —, iar pe crucea de piatră i-a făcut o fotografie în marmură, îngropată frumos sub un geam, cum ştiu meşterii pietrari să facă.

Jalea mare trecuse, acum toţi se obişnuise cu gîndul că Iancu e mort şi mormintele celor din jur le spuneau că toţi vom ajunge acolo — şi împăraţii, şi soldaţii, şi bogaţii, şi săracii...

Din ziua în care a primit livretul lui Iancu, nea Vasile n-a mai vorbit, s-a întîmplat ceva în capul lui, s-a răsturnat ceva în ceasornicul minţii lui, cînd a văzut că în loc să-i vie feciorul acasă, cum veniseră foarte mulţi, el a primit înştiinţarea că i-a murit băiatul lîngă care sperau să-şi treacă bătrîneţele — el şi baba lui. Nu prea mai mînca, nu prea dormea, nu mai muncea, îşi petrecea timpul umblînd de colo, colo. Tuşa Stanca săraca, se ţinuse mai bine, ea, care era mai suferindă, şi mai ocrotită de toţi şi mai ales de nea Vasile, deveni acum omul de bază ăl casei. Rugăciunea mamei mele, pe care o spunea seara, înainte de culcare, nu avusese nici o putere : „Dă, doamne, pace în ţară şi gînduri

bune la împărați l" Ce să facă Dumnezeu, dacă împărații* sînt nebuni, că toți împărații sînt nebuni, să ştiți, nu-i nici unul zdravăn la cap. Iar războiul este nebunia cea mai mare a împăraților !

Peste vreo lună şi ceva, într-o zi de la începutul lunii mai, era o zi frumoasă la noi în sat, cu mult soare, auzim că bate clopotul la biserică^. Bătea tare şi repede, nu era de mort, de mont se bate clopotul rar şi tînguios, acum bătea repede şi tare. Au ieşit oamenii la stradă, alții alergau la colț, alții înaintau spre şcoală şi spre biserică să vadă ce s-a întîmplat. S-a răspîndit repede ştirea că s-a terminat războiul. Germania fascistă fusese înfrîntă, zdrobită, terminată. în sfîrşit, ni se spunea oficial că războiul s-a terminat, bătrînii se închinau că s-a făcut pace şi vor veni toți tinerii din război, abia acum trebuia să se facă socotelile, nu aşa cum făcusem noi în augustul trecut. Clopotul bătea mereu, deşi satul întreg aflase vestea, parcă era o plăcere a celui care îl trăgea să nu se mai oprească, o răzbunare a lui, parcă atunci cînd trăgea funia care mişca clopotul imens, el ar fi tras în nişte duşmani. Lumea, cîtă era în sat, că cei mai mulți erau plecați la plug, se adunase pe la colțuri şi discuta cine mai e de venit de pe front, cine murise, cine se întorsese rănit, făcea bilanțuri în contul altora. Cei care pierduseră pe cineva pe front se retrăgeau în curți şi-şi vedeau de necazurile şi durerea lor, pentru ei pacea însemna deocamdată doar o nouă durere, că ai lor nu vor veni cu ceilalți, nu vor mai veni niciodată. Uneori bucuria unora înseamnă durere pentru alții. Aşa e viața, complicată, greu de înțeles.

Ascultați : la vreo douăzeci de zile după terminarea războiului, timp în care tot veneau oameni de pe front, ne pomenim într-o zi la poartă cu domnul Țarălungă, însoțit de un sergent de la post. Bate la poartă şi cînd se arată tata dintre şirile cu paie, înaintează amîndoi spre el, intrînd pe poarta cea mică. Se-ntîlnesc chiar în fața casei unde aveam o masă de lemn care stătea mereu afară, vara, în uşa focăriei. A ieşit şi mama din casă, am ieşit şi eu de la vaci, ne-am adunat cu toți în jurul mesei. Bună ziua, bună ziua, ce mai faci, nea Vasile, cum stai cu semănatul. Hm ! Niciodată nu intrase şeful de post în curtea noastră, cînd era ceva trimetea un soldat, nu venea el. Tata se gîndi că vrea să ne ducem cu căruța să facem vreo corvoadă, să aducem lemne pentru primărie sau cine ştie ce altceva, că se mai întîmpla să ne cheme domnul Buga să aducem lemne

pentru şcoală şi tata întotdeauna se ducea, pentru şcoală tata făcea orice, dar şeful de post:

— Nea Vasiile, am o veste proastă pentru dumneata şi pentru tuşa Stoiana. îmi pare rău că trebuie să vă spun tocmai eu, dar n-am ce face, legea mă obligă. Aţi auzit de Gheorghe Năbîrgeac, ştiţi că a murit pe front, în Cehoslovacia, chiar în ziua de 9 mai, cînd s-a terminat războiul. Ştiţi că era în acelaşi regiment cu Niculae. După ce a murit Gheorghe Năbîrgeac, Niculae a rămas singur cu mitraliera, erau în acelaşi adăpost şi el a tras pînă i s-au terminat cartuşele, a curăţat mai mulţi inamici, a fost un adevărat erou, dar cînd i s-au terminat cartuşele n-a mai avut cine să-I alimenteze, că Gheorghe murise. El a încercat să plece după cartuşe fără să fie acoperit de cineva, n-avea cine să-l acopere, şi a fost lovit de o schije care l-a rănit. Frontul a înaintat, el a rămas la ai noştri, l-au luat sanitarii, l-au îngrijit, dar pierduse mult sînge şi a doua zi a murit... Abia ieri i-a venit livretul la Cercul militar şi azi ne-a trimis înştiinţarea.

Scoase o hîrtie şi i-o întinse tatii, tata mi-o dădu mie să văd eu ce scrie, am citit numele lui Niculae, data morţii, zece mai, şi localitatea din Cehoslovacia în care căzuse grav rănit, rănit de moarte, „în timpul unui asalt împotriva inamicului". Amănuntele pe care ni le-a spus domnul Ţarălungă nu erau trecute, dar se! prea poate să fi fost adevărat, după cum se poate să fi fost o poveste de-a lui, în orice caz noi atunci l-am crezut, mai ales că, cu trei zile înainte, venise înştiinţarea că murise Gheorghe Năbîrgeac, despre care ştiam că a fost tot timpul împreună cu fratele meu.

Luaţi de povestea lui Ţarălungă, noi ne-am închis durerea în noi şi am rămas ca nişte proşti cînd le dă cineva mai mare un ordin, iar ei ce să facă, ascultă ordinul şi tac.

— Războiul nu e joacă, mai adăugă domnul Ţarăhingă, văzînd că noi nu mai scoatem nici o vorbă, iar acolo au fost nişte lupte nemaipomenite. Au rezistat în Cehoslovacia chiar şi după ce a căzut Berlinul, după 9 mai. Au fost nişte eroi băieţii noştri. O să-l aşezăm şi pe el în cimitirul eroilor, alături de ceilalţi fii ai satului... Şi o să ne mai gîndim noi şi la altceva, poate facem un monument al eroilor pentru băieţii din satul nostru. Trebuie să le păstrăm o amintire vie şi să le punem fotografiile şi Ia şcoală, să-i ştie toţi copil din sat. Ei sînt eroii neamului.

— Apăi, cu monument sau fără monument, ei tot nu mai vin de pe-acolo, zise şi tata ceva, ca să-I oprească pe

domnul Țarălungă, fiindcă i se păruse tatii că vorbise destul şi spusese ce avea de spus. Monumentul e pentru cei care rămîn, nu pentru cei morți.

— Şi-aista-i adevărat, fu de acord şeful de post, şi se îndreptă spre poartă.

Noi l-am urmat numaidecât, ca să nu se oprească şi l-am condus pînă la poartă. Nici el nu ştia ce să mai zică şi la plecare a dat mîna cu fiecare din noi, ceea ce nu mai făcuse niciodată, şi atît a mai *zis :*

— îmi pare foarte rău, nea Vasile !

Tata a dat din cap, poate chiar îi părea rău, era şi şeful de post om, în fața morții toți devenim mai buni, mai înțelegători.

I-am făcut şi lui o înmormîntare frumoasă şi l-am îngropat alături de lancu şi de Gheorghe Năbîrgeac. Vorba vine alături, fiindcă ei, săracii, sînt cine ştis pe unde, aruncați de război.

Lumea ne compătimise mai mult decît pe alții, că Niculae murise după terminarea oficială a războiului.

— Ghinionul lui, să moară după ce s-a terminat războiul îi spunea Pribegeanu tatei.

— Ghinionul a fost al țării întregi, nu al lui, era de părere tata. Dar la ce mai ajută discuțiile acum ?

Mama a plîns pînă s-a îmbolnăvit, nu se mai putea mişca, zăcea de parcă era bolnavă de cine ştie ce boală.

Bietul nea Vasile Toroipan, a venit într-o zi la noi, după ce auzise şi el de nenorocirea noastră, a făcut greu drumu! pînă la noi şi, aşa neputincios cum era, l-a căutat pe tata prin curte şi, plîngînd, l-a îmbrățişat.

— Băieții noştri, mă, Vasile ! i-a zis el tatei printre lacrimi.

Tata a rămas uimit, moş Vasile nu mai vorbise de cînd a aflat că a murit lancu, nu mai vorbise şi nici nu plînsese, iar acum plîngea şi vorbea, ce s-o fi petrecut în mintea lui, de a-nceput iar să vorbească ?

A stat de vorbă cu tata. e drept că mai mult asculta decît vorbea, dădea din cap, îl aproba şi spunea şi el din cînd în cînd : „A înnebunit lumea asta, mă Vasile, a-nnebunit de tot."

A trebuit să pun caii la căruță şi să-l duc pe nea Vasile acasă, că el nu mai putea să urce dealul, slăbise de nemîncare, nu putea să mănînce nimic, bea numai lapte, cîte două kilograme pe zi, laptele se ducea uşor pe gît şi el îşi ducea zilele de azi pe mîine. M-am făcut că am treabă pe la vie, am pus caii la căruță şi l-am dus acasă.

A fost ultima Iui ieşire în sat. Gred c-a făcut un efort mare să vie pînă la noi, a vrut să-i spună tatei că-i pare rău de moartea lui Nîculae şi a venit el pînă la tata.

Venea doctora Carabogdan şi-l consulta în fiecare marți. Asta era ziua cînd venea la noi la dispensar. Umbla cu o şaretă prin mai multe comune. La noi venea marțea. Consulta întîi copiii de la şcoală, adică îi întreba care este bolnav, care suferă de ceva şi pe cei bolnavi îi consulta. Pe urmă venea la dispensar şi consulta lumea care venise aici. Era o femeie tare cumsecade, vorbea frumos cu oamenii, cu copiii, le explica ce trebuie să facă, ce doctorii să ia, cum să le ia. Dar niciodată n-a luat un ban de la cineva. Nici nu se pomenea pe atunci să dai bani Ia doctor sau alte alea. Pe nea Vasile Toroipan îl vizita acasă, că nu mai putea omul să vină pînă la dispensar, şi se ducea ea cu şareta Ia el, îl vedea, îl sfătuia. Nu i-a luat nici un ban, zicea că ea are salariu. Odată i-a dat tuşa Stanca o găină şi ea a zis că mai bine s-o taie şi să-i facă o supă lui nea Vasile. Parcă n-avea destule găini tuşa Stanca.

Dar nea Vasile nu mai mânca. Peste trei luni a murit! Tuşa Stanca a rămas singură cu toată gospodăria şi pentru că nu se putea descurca, au hotărît să se mute la ei Ion, rămas acum, după moartea lui Iancu, cel mai mic băiat al Toroipanilor. Şi-aşa el nu-şi făcuse casă, stătea la nevastă-sa şi după moartea bătrînuiui s-au mutat în deal.

Timpul trecea peste durerile noastre şi le mai alina. Încet, încet, am uitat de necazuri, alte necazuri au venit peste noi, şi ne-a făcut să le uităm pe cele mari, pricinuite de război. Rănile mari s-au vindecat, viața îşi cere mereu drepturile şi nimeni nu i Ie poate refuza.

Eu am rămas omul de bază al casei, de-acum urma să iau tot greul asupra mea, intram într-o altă etapă, cum se zice acum, se presimțeau vremuri tulburi, pe care nimeni nu şi le putea imagina. Se dăduse pămînt țăranilor, moşia lui Gologan şi ale altora fuseseră împărțite, statul şi-a păstrat şi el ferme întinse, viitoarele gospodării agricole de stat, frații mei au primit cîte patru pogoane, ca toți ceilalți, iar eu cu surorile mele împărțeam în continuare pămîntul nostru, muncindu-1 tot laolaltă, ca şi pînă atunci.

La vreun an şi jumătate de la aceste întâmplări, într-o duminică după masă, era o zi înnorată, stătea să plouă, am plecat la vie să aduc struguri. Vă spuneam că la noi, în zilele de vară, o masă pe zi era de pepeni sau de struguri. La două, trei zile aduceam un coş de struguri.

Pe drum m-am întâlnit cu Maria, verişoară-mea,^ care şi ea se ducea tot la vie, ceva mai la deal de a noastră. Luați cu treaba, nu ne văzusem de mult şi am fost bucuroşi amîndoi de revedere. Din vorbă în vorbă Maria îşi aduce aminte că e zi de duminică, e după masă şi eu umblu pe cîmp, printre vii.

— Tu nu te duci la horă ? mă întrebă ea la un moment dat, surprinsă.

Se reluaseră toate obiceiurile întrerupte de război, se făcea horă, se făceau baJluri, -se făceau nunți.

Eu am dat din cap cînd m-a întrebat ea de horă. Eram fără nici un chef, şi horele nu-mi mai plăceau ca altă dată, cînd eram copil şi mergeam să mă uit.

— Ce fel de flăcău eşti tu, dacă nu te duci la horă ? insistă Maria.

— Sînt un flăcău care nu merge la horă, i-am zis eu, n-am drag de horă.

— Bine, dar cum vrei tu să te însori, dacă nu te duci la horă, unde vrei să cunoşti fetele ?

— Da cine ți-a spus ție că vreau „să mă însor ?

— Nu mi-a spus nimeni, dar îmi închipui că odată şi-odată te vei însura, să-i duci tuşii un ajutor la treabă, că de-acum e şi ea femeie bătrînă.

— Ei, aia-i, vezi, că trebuie să găsesc o fată care să-mi placă şi mie, să fie şi o noră bună.

— Sînt destule fete frumoase în sat, perseveră ea de parcă cineva o trimisese la mine în peți‍t, şi-mi spuse numele cîtorva fete la care se gîndea ea. Eu tot dădeam din cap, fără să mă gîndesc serios la propunerile ei.

— Mie mi-ar place o fată aşa... frumoasă ca tine, blîndă ca tine, aşezată ca tine, iubitoare ca tine, lîngă care să se simtă omul împăcat.

— Xa-mă pe mine atunci, începu ea să rîdă cu toată gura, de parcă ar fi spus cine ştie ce trăznaie. Vezi, doamne, ea, femeie văduvă şi cu un copil, a ajuns să fie dată ca exemplu pentru alte fete mari. Cînd eu am zis că mi-ar place o fată ca ea, nu m-am gîndit că aş putea s-o am în vedere chiar pe ea, după cum nici ea, cînd a zis „ia-mă pe mine" nu s-a gîndit că eu aş putea s-o cer de nevastă. Dar în momentul cînd ea a spus vorbele alea, parcă mi s-a înfipt un cuți‍t în inimă. „Ia-mă pe mine atunci", a zis ea glumind, fără să-şi dea seama că ar putea trezi în mine întrebarea dacă nu e cazull s-o iau. Rîdea mereu, dar în mine întrebarea a început -să se pună : „De ce nu ?"

— Mărie, te cer de nevastă, îi zisei eu, aruncînd coşul la doi paşi de mine, ca semn că nu glumesc.

Ea se opri din rîs, deschise ochii ei mari şi negri, se •opri din mers şi mă întrebă, de data asta foarte grav :

— Tu eşti nebun ?

— De ce să fiu nebun ?

— Cum să mă ceri de nevastă ? Noi sîntem neamuri.

— Ce dacă sîntem neamuri ?... Sîntem veri de-al doilea, asta nu-i oprit de lege !

— Tu chiar eşti nebun ?

— De ce să fiu nebun, Mărie ?

— Ia-ţi coşul şi hai să mergem, că ne aşteaptă acasă cu struguri, iar noi n-am rupt nici un ciorchine, încercă ea să schimbe vorba.

Mi-am luat coşul şi-am pornit tăcînd, lăsînd-o un timp să-şi revie, că era chiar furioasă. Pe urmă am început iar discuţia, mai în glumă, mai în serios.

— Tu te gîndeşti, probabili, că sînt mai mic decît tine cu un an şi ţi-o fi ruşine să ai un bărbat mai tînăr ca tine, aşa e ?

— Nu-i vorba de vîrstă, mă, aici !

— Atunci înseamnă că te gîndeşti la copil, la Traian.

Traian era copilul ei şi al lui Iancu, îl botezase aşa după un naş al Măriei care se trăgea tot din părţile Transilvaniei.

— Eu nu mă gîndesc la nimic, aşa că nu-ţi mai face tu probleme, dragă vere, zise ea, apăsînd pe cuvîntul vere.

— Dacă ¡nu te gîndeşti la nimic, înseamnă că totul e aranjat; vin să te cer de nevastă, dragă verişoară !

Ea începu să rîdă de insistenţele mele. într-un tîrziu spuse ca o concluzie :

— Eu nu mă mai mărit, mă băiatule ! Dacă n-am avut noroc prima dată...

— Asta-i o prostie! am sărit eu, aruncînd iar coşul. Cum să nu te mai măriţi ? Tu eşti femeie să nu te mai măriţi ? Am crezut că l-ai refuzat pe Zamfir Mărgelatu pentru că nu ţi-a plăcut, sau pentru că nu trecuse nici un an de la moartea lui Iancu, sau pentru că e mai bogat ca tine, dar nu că nu vrei să te mai măriţi. Cum să nu te mai măriţi ? Ce, te duci la mănăstire să te călugăreşti ?

— M-aş duce eu, dar nu mă primeşte cu copilul, încercă ea să glumească pe seama mănăstirii, fiindcă nici nu-i trecuse prin minte aşa ceva vreodată.

— Eşti o femeie frumoasă şi vei fi nevasta mea ! Gata, am încheiat discuţia !

Era în zi de duminică, într-un 30 august. Peste trei săptămîni, într-o seară, m-am dus cu căruța la Maria, ara încărcat o parte din lucrurile ei şi am adus-o şi pe ea la noi acasă.

Cînd i-am spus tatei că vreau să mă însor cu Maria, el a zis, ca întotdeauna cînd era vorba de aşa ceva :

— Mă băiete, ție trebuie să-ți placă fata, nu mie, că tu trăieşti cu ea.

— Bine, bine, zic eu, sigur că mie trebuie să-mi placă,, dar matale ce crezi despre ea ?

— Ce să cred, e o fată de treabă, e harnică, e cuminte, e blîndă...

Mama nu s-a băgat, era neamul ei şi nu voia să zică nimic.

— Nu-ți place, mamă, de nepoată-ta ?

— Mie îmi place foarte mult fata, chiar mă gîndeam odată, ce fată bună ar fi Maria pentru tine, da' am zis că nu ți-o place ție.

Mie mi-a plăcut, am trimis-o pe mama să vorbească cu unchiul Gheorghe, cu văru-su, unchiul Gheorghe a fost surprins la început, pe urmă, cînd s-a mai gîndit, a zis că „ar fi o treabă bună". Maria s-a tot gîndit la ce i-am zis eu atunci la vie şi, în cele din urmă, a zis că eu am dreptate,, noi ne înțelegem foarte bine, ne cunoaştem de mult şi dacă eu o vreau cu adevărat, mă vrea şi ea pe mine.

Aşa că am adus-o pe Maria la noi acasă şi peste cîteva zile ne-am dus la primărie de-am băgat formele. Atunci am văzut, în actul ei de naştere, că pe Maria o mai chema şi Sofia. Numele ăsta mi s-a părut mai rar şi eu i-am zis Sofica. După mine s-au luat şi ceilalți şi pînă la urmă chiar şi părinții ei i-au zis la fel. Li se părea şi lor că al doilea nume al Măriei era mai frumos.

Nuntă n-am mai făcut, că Maria mai fusese căsătorită şi nici timpurile nu erau prea favorabile nunților. Ea de fapt n-a fost mireasă niciodată, dar asta nu ne-a împiedicat să fim fericiți în căsnicia noastră.

Aşa a devenit Maria nevasta mea, aşa a devenit ea Sofica.

Dar mi se pare că v-am cam plictisit, aşa este ?

— O, nu, nu, deloc, protestă Grancea hotărît, din contră, am fost foarte atent la tot ce mi-ai spus. încercam să-mi reprezint ce-mi povesteai dumneata. Cînd îmi povestește cineva ceva, sau cînd citesc o carte, eu încerc să văd totul ca în realitate. Am urmărit tot ce mi-ai spus şi m-am întristat. Războiul este, într-adevăr, monstruos ! Răstoarnă

totul, schimbă totul, dar şi mai grav este că mor atîţia oameni... Noroc că mi-ai spus şi cum ţi-ai ales nevasta...

— Mai tîrziu am citit şi eu despre acest război în multe cărţi şi am văzut cîte bunuri s-au distrus, la cîte miliarde s-au ridicat cheltuielile, dar mie mi se pare că moartea oamenilor care au pierit în război este cea mai grea pierdere. Totul se poate' face din nou, dar oamenii care au murit rămîn morţi, şi pace !

— Aşa e... De aceea, vezi, luptăm noi pentru pace şi împotriva bombelor atomice, ca să nu mai moară oamenii în războaie, să nu se mai distrugă atîtea bunuri, iar cu banii pe care ar trebui să-i dăm la înarmare să facem uzine. Să închinăm acest pahar pentru pace !

Ciocniră ca doi vechi prieteni.

XIV

Se înnoptase de mult, era ora opt şi jumătate, în cameră se făcuse răcoare şi Sofica, venită „de la femei", îşi dojeni bărbatul că nu se îngrijise să mai pună ceva pe foc, stătuse în frig pînă atunci, mai mare ruşinea ! Aprinse ea focul la maşina de gătit, focul începu să duduie, stimulat de gerul de afară care se lăsase odată cu înserarea şi plita ise încălzi numaidecît. Fără să mai întrebe pe cei doi, aduse o bucată de slănină pe care se vedea şoriciul galben şi frumos, o tăie în bucăţi mici, sparse cîteva cepe şi presără sare pe ele, tăie cîteva felii de pîine şi puse totul pe masă, îndemnîndu-i să mănînce.

— Unii spun că nu trebuie să mănînci seara ceapă, dar noi mîncăm, cu slănină merge foarte bine şi, dacă stomacul o suportă, e bună şi pentru ¡somn, spuse femeia, în loc de orice explicaţie.

îşi luă şi ea într-o farfurie cîteva bucăţi şi se aşeză pe pat, aproape de maşina de gătit „ca să nu mai aşezăm masa pentru atîta lucru".

Cei doi bărbaţi nu s-au lăsat rugaţi şi au început să guste din pîine, din slănină, din ceapă, constatînd că într-adevăr, „mergea". Grancea fu nevoit să constate iar că „preparatele" lor sînt foarte bune, el n-amai mîncat slănină cu şorici moale care să fie aşa gustos niciodată, lui îi place slănina şi cumpără des de la alimentară, dar şoriciul rar se poate mînca, şi ceru iar lămuriri cum fac ei slănina, cum o prepară.

Sofica îi povesti că e lucrul cel mai simplu din pregătirea cărnii.

— Mai întîi tăiem slănina de cînd e proaspătă, noi n-o lăsăm pe şorici decît de două degete, ca atunci cînd mănînci sa simți şi şorieiul. Pe urmă facem o saramură, apă cu sare, şi o ținem în saramura asta într-o putină speciala cu fundul larg. Peste ea punem toată carnea şi-i dăm sare. După ce-i dai sare, carnea îşi lasă o zeamă care se scurge la fundul putinii, peste bucățile de slănină şi tot sucul de la carne care se scurge intră în ea. O lăsăm acolo două-trei săptămîni şi pe urmă o scoatem la vânt, iar o parte din ea o afumăm, aia pe care o păstrăm pînă primăvara, ca să ție mai mult şi să fie fragedă. Asta-i tot. Din cauza asta şorieiul e moale ca în ziua cînd se taie porcul.

— Noi ne mulțumim eu ce avem aici în gospodăria noastră, interveni şi Zevedei, toate sînt preparate mai simplu, mai țărăneşte, mai primitiv cu apă şi sare, dar ne-am obişnuit cu ele. Astea de cumpărat or fi mai bune, dar nouă ne plac ale noastre.

— Sînt țărăneşti, dar sînt foarte bune, fu nevoit să constate Grancea.

Zevedei ieşi în tindă, de unde se întoarse cu o altă sticlă de vin.

— Ca să meargă şi mai bine slănina, îşi explică el gestul față de musafir şi scoase un pahar şi pentru Sohca, după care turnă în toate trei şi îndemnă la băut.

— Să trăiți şi să fiți sănătos, închină Sofica pentru musafir, iar cu bărbat-su doar ciocni şi-i zîmbi cu înțelesuri numai de ei ştiute.

— Să fiți sănătoşi şi dumneavoastră şi să vă rodească pămîntul tot mai mult în anii care vin, închină şi oaspetele, ridicându-se în picioare, pentru că şi Sofica, şi Zevedei rămăseseră în picioare lîngă masă.

— Să-i dea dumnezeu sănătate celui care l-a făcut, ură, glumind, şi Zevedei, pentru că el făcuse vinul.

După ce-au băut şi s-au aşezat, Grancea glumi la rîndul lui :

— Va să zică, dumneata tot mai crezi în dumnezeu ?

Dar Zevedei răspunse de astă dată cu seriozitate :

— Să încerc să vă răspund la întrebare... Ce să vă spun eu ca să mă înțelegeți ? De exemplu, tatăl meu, despre care n-aş putea zice că era un ateu, cred că în sufletul lui avea o oarecare îndoială față de religie, deşi, mai ales spre bătrînețe, cînd se gîndea la moarte, îl pomenea mai des pe dumnezeu. Dar dincolo de credința asta a lui în dumnezeu, vă mai povesteam că pentru el raiul şi iadul însemnau altceva decît pentru religie. Umhlai desculț pe mirişti şi prin

colții baibii, printre scaieți şi alte bălării sub arşița soarelui — erai în iad ; veneai acasă la umbră, cu o oală de apă rece lingă tine sau cu un pepene năzdrăvan — erai în rai...

—• Recunosc : m-ai învins la puncte ! rîse Grancea. Dar ia spune-mi, tov Zevedei, că am tot vrut să te întreb, şi —• prins de povestirile dumitale — am tot amînat: dumneata eşti un om foarte deştept, cum de n-ai fost ridicat în muncă ? Am impresia că ai putea face față unor sarcini importante.

—• Păi, nu v-am spus că am, avut şi eu o funcție mai de mult ?

— Şi acum de ce nu mai ai ?

— Păi, am, lăsat locul la altul. Nu ştiți că vin mereu cadre tot mai bune ?

— Şi ce funcție ai avut ?

— Păi, am fost vicepreşedinte la Ceape.

— Şi ce is-a-intîmplat, de nu mai eşti ?

— Păi, ce s-a întîmplat, ce nu s-a întîmplat, poveşti... N-am zis ? Am gîndit să las locul la ăi mai tineri, cu mai multă carte. N-am gîndit bine ?

— 'Ba da — dar dumneata ?

Eu am trecut la „munca de jos", cum îmi spuneau prietenii, am trecut la sectorul zootehnic, îngrijitor la vaci, că mie-mi plac vitele, mi-au plăcut întotdeauna. Este o muncă grea, care te cere permanent acolo, iar cînd vii de-acolo trebuie să te schimbi şi să te speli bine, că miroşi a gunoi de grajd toată ziua. Avantajul însă e altul şi anume că aici ai de lucru tot timpul, trei sute şaizeci şi cinci de zile pe an, ceea ce nu se întîmplă la alte sectoare, unde eşti legat de timp, de sezon, de sărbători. Aici, cînd îți vine rîndul, te duci la treabă, şi duminica, şi de anul nou, oricînd. Dar mie îmi plac vitele şi cînd e rîndul meu, fie că sînt de noapte, fie în zi de sărbătoare, mă ocup serios de vite. Asta-i povestea — şi nu-mi pare rău de nimic !

— Şi cum merge zootehnia, altfel ?

— Altfel, merge cum trebuie! Obținem producții bune şi de carne şi de lapte.

— Deci, în general merge bine !

—• în generali, da, în general merge bine ! în particular... mai sînt şi lipsuri, cum se spune.

— Cum aşa ? Dacă merge în general, nu merge şi în particular ?

— E o mică deosebire între general şi particular. Prin colectivizare, noi am rezolvat problema agriculturii, proble-

ma țărănească. Problema agricultorului, a țăranului, în noile condiții — este ea întru totul rezolvată ? Bunăoară — şi noi am tot vorbit despre asta, azi — munceşte toată lumea cu aceeaşi tragere de inimă ?

— Asta, să muncească toată lumea Ia fel, nici n-ar fi posibil, tov Zevedei! Dar... o dată cu vremurile, evoluează şi omul! Cum să nu se rezolve problema țăranului ? Am rezolvat noi probleme mult mai grele. Nimic nu ne stă în cale. Avem totul în mîna noastră. Judecind după rezultatele de pînă acum, putem fi siguri că viitorul va fi şi mai bun. Nu există nici o îndoială... Eu unul am înțeles că schimbările ce se petrec acum la țară sînt atît de profunde, încît pe drept cuvînt se vorbeşte despre o nouă revoluție agrară...

— Nici vorbă, sînt foarte multe schimbări, tovarăşe Grancea. Socialismul, aşa cum îl gîndim noi şi cum îl facem, noi, dă posibilitate statului să aibă în mînă totul. Statul socialist este cel mai bogat stat, pentru că are în mîna lui tot ce vrea. El nu mai depinde acum de grîul moşierului sau al țăranului, nici de maşinile fabricantului, nici de banii capitalistului. Toate bogățiile țării sînt la un loc. De la oul de găină, care înseamnă cea mai mică monedă a românului, pînă la cele mai mari fabrici şi uzine, toate sînt sub cheia statului. Vrea să facă fabrici, face ; vrea să facă oraşe, face ; vrea să facă şcoli, face — că are toate bogățiile în mînă.

La fel este şi cu satul nostru. Pămîntul moşierilor a fost luat şi dat țăranilor — asta a fost cea mai mare dreptate care s-a făcut vreodată țăranului în această țară ! Pămîntul a fost întotdeauna muncit de țăran şi trebuie să fie gospodărit de țăran, că tot țărani muncesc şi la fermele de stat. Aici nimeni nu poate zice că s-a greşit, De ce adică, tu, Gologan, să ai atîtea moşii, cînd nu munceşti 'nici una, iar țăranul să se spetească muncind pe un petic de pămînt şi pe moşia ta ! Vă spun, a fost cea mai mare dreptate... Ei, pe urmă, hai să ne unim pămînturile la un loc,' să fie egali toți oamenii față de pămînt. Treabă bună şi asta, că, oricît ai vrea, pămîntul nu se mai înmulțeşte, dar oamenii se înmulțesc şi pînă la urmă n-ai cum să-l tot împărți la copii, nu mai ai ce împărți. Acum toată averea satului e la un loc, bogății cum n-au fost niciodată în acest sat. Grîu şi porumb de n-au unde să-l pună — nici Ceapeul, nici baza, adică fondul de stat, cum i se zice. Se mai şi risipeşte, că aşa-i cînd e mult la un loc, dar asta-i altă chestiune. Ei, pe urmă Ceapeul are vaci, porci, păsări, zarzavaturi, lapte, bani — milioane şi milioane.

Sigur că şi greşelile, în aceste condiţii, au urmări mai serioase. Una era că ţi se strica ţie acasă o oală cu lapte şi alta este acum, cînd Ceapeului i se strică, să zicem... vreo mie de litri de lapte. Una era că îţi murea ţie un porc, odată la zece ani, şi alta este că ceapeului îi mor... să zicem, o sută de porci, că se mai întîmplă şi de-astea. Răspunderea — ea este însutită ! Dar, una peste alta, bogăţia satului, a Ceapeului, este mult mai mare decît altă dată. Totul este să ştim ce facem cu această bogăţie. însă pentru astea toate ne-ar trebui o altă zi, măcar o zi, ca să le luăm la rînd şi să nu ne grăbim. Da, într-o altă zi aş vrea să vă povestesc *numai* despre satul de azi... Şi am avea de vorbit atîtea că, sînt sigur, o zi întreagă nici nu ne-ar ajunge...

Uitaţi, s-o luăm şi pe cealaltă, a sufletului, cum ziceţi dumneavoastră... Avem în sat şcoală nouă cu zece clase, alături de şcoala veche, cu numai patru clase. Toţi copiii învaţă zece ani la şcoală. Asta-i o treabă cum nu se poate mai bună. De pildă eu am făcut şapte clase, cum v-am mai povestit, că tocmai atunci, în preajma războiului, începuse acel sistem nou cu şcoala supraprimară, adică peste ce'e patru clase, mai făceai trei, a cincea, a şasea şi a şaptea. Eu le-am făcut pe toate şapte şi ce bine mi-a prins. Sîntem vreo douăzeci din seria mea care am făcut supraprimara şi toţi au ieşit băieţi buni, unii au ajuns contabili, aîţii ofiţeri, alţii nu mai ştiu ce. Dar dacă făceam zece ani ! Păi eu, iarna, citeam cu băieţii mei din cărţile lor, mai ales istorie, geografie, ştiinţe naturale, mi-era drag să aflu, să ştiu ce a mai descoperit mintea omenească. Eu toată ziua aş sta să citesc, mai ales cărţi de şcoală, că astea îmi plac mie mai mult, acolo găsesc lucruri pe care nu le-am mai ştiut înainte...

în timp ce-l asculta pe Zevedei, Mihai Grancea căuta cu ochii prin rafturile unei mici biblioteci şi rămase surprins să vadă o carte voluminoasă, cu coperţi albastre, pe care citi un titlu cunoscut: „Patrie şi patriotism ; să redefinim un concept". Apoi numele autorului : Alexandru Zevedei.

— Dumneata eşti frate cu profesorul Alexandru Zevedei ? îşi opri el gazda din povestit.

— El e fratele meu ! corectă acesta cronologia, că-i mai mic decît mine.

— Păi Alexandru Zevedei e un savant, domnule, e un nume în cultura noastră, de ce nu mi-ai spus ?

— V-am spus că am un frate care a învăţat multă carte...

— N-aim făcut legătura, se scuză Grancea, luînd volumul în mînă şi răsfoindu-l. II cunosc personal, 'îi cunosc şi lucrările. „Un prezent fără trecut nu are viitor"... El spune asta...

— Ce să vă mai povestesc eu, acum la repezeală, evită gazda o discuție despre fratele său. Altădată — că acuş intru de noapte ; la ora zece trebuie să-mi schimb tovarăşul. Dacă vreți să stați cu mine toată noaptea, putem continua discuția acolo, la Ceape, la vaci.

Grancea începu să rîdă :

— Aş sta eu, şi te-aş asculta toată noaptea, că mi-a plăcut tot ce-ai povestit, şi cum mi-ai povestit, şapte filme să fi văzut azi şi n-aş fi aflat atîtea lucruri frumoase şi interesante cîte mi-ai spus dumneata, dacă ar fi să-ți fac o caracterizare, aşa cum obişnuim noi, scriitorii, aş spune „iată un om isteț, un om care mi-a fost de mare folos..." Ştii foarte multe despre sat şi despre țărani... Numai că aş vrea să-mi notez în noaptea asta în caiet ce mi-ai povestit dumneata, poate, cine ştie, voi scrie o carte despre toate aceste istorii. Rămîne pentru o altă duminică, aşa cum ai propus. Dacă de cunoscut ne-am cunoscut datorită întîmplăriî, acum aş ține să păstrăm ce-am cîştigat azi... Să continuam obiceiul cel bun... Şi acum să mă duc şi eu, că v-am ținut toată ziua — pe dumneata şi pe nevasta dumitale !

— Mergem împreună, că avem acelaşi drum, eu rămîn la Ceape şi dumneavoastră mai aveți puțin de-acolo. Dacă vreți, vă conduc chiar pînă la camera de oaspeți, că timp avem.

S-au îmbrăcat, au mai băut cîte un pahar de vin stând în picioare, şi-au luat rămas bun de la stăpîna casei şi au plecat în noaptea geroasă, luminată de lună şi de zăpada albastră care scîrțîia sub picioarele lor. Mergeau alături ca doi oameni care parcă se cunoşteau de cînd lumea.

SFÎRŞIT

Lector : HERTA SPUHN
Tehnoredactor : MARIANA ŞTEFAN

Bun de tipar B.III.1987. Apărut 1987.
Comanda nr. 2700. Coli de tipar 15

Tiparul executat sub cd. 401 la
întreprinderea poligrafică Iaşi
str. 7 Noiembrie nr. 48

DE ACELAȘI AUTOR :

FINLANDA (publicistică)
EDITURA ENCICLOPEDICĂ, BUCUREȘTI, 1974

CÎNTECUL DRUMULUI (povestiri)
EDITURA ALBATROS, BUCUREȘTI, 1977

IDEEA DE PROGRES CULTURAL
ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ (eseu)
EDITURA JUNIMEA, IAȘI, 1981

SUOMI – TERRA MAGICA (Pe urmele eroilor Kalevalei)
EDITURA SPORT-TURISM, BUCUREȘTI, 1984

Lei 13,50